

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksen mukaan rikoslakia muutettaisiin niin, että ihmiskauppaa, paritusta ja prostituutiota voitaisiin torjua nykyistä tehokkaammin. Muutokset liittyvät toisaalta Suomen kansainvälisten velvoitteiden täytäntöönpanemiseen ja toisaalta kansallisiin muutostarpeisiin. Lisäksi ehdotetaan muutoksia laittoman maahantulon järjestämistä ja lapsipornografiaa koskevaan rikosoikeudelliseen sääntelyyn.

Laittoman maahantulon järjestämistä koskevaa rangaistussäännöstä muutettaisiin niin, että se koskisi myös maahantuloa Suomeen kauttakulkua varten. Lisäksi säädettäisiin uusi rangaistussäännös törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä.

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämistä koskevaan rangaistussäännöksen tehtäisiin useita penekköjä muutoksia. Säännöksessä otettaisiin käyttöön lasta koskeva 18 vuoden ikäraja. Säännökseen sisältyvää tekotapaluetteloa täydennettäisiin. Levittämisen yritys tehtäisiin rangaistavaksi. Rikoslakiin lisättäisiin uusi rangaistussäännös törkeästä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä. Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon enimmäisrangaistusta korotettaisiin.

Myös seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta tuomittavaa enimmäisrangaistusta korotettaisiin. Paritukseen liittyvien tekojen ran-

gaistavuutta laajennettaisiin. Parituksesta rangaistaisiin myös sitä, joka yhteystietoja välittämällä tai muuten markkinoi prostituutiota. Tämän lisäksi säännöksen soveltamisala laajenisi koskemaan maksulliseen sukupuoliyhteyteen ryhtyvän majoittamista, jolla olennaisesti edistetään sellaista tekoa. Lakiin lisättäisiin uusi rangaistussäännös törkeästä parituksesta.

Rikoslakiin lisättäisiin uudet ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa koskevat rangaistussäännökset.

Pakkokeinolakia muutettaisiin niin, että telekuuntelu olisi mahdollista epäiltäessä jotakuta törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä, törkeästä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä, törkeästä parituksesta taikka ihmiskaupasta tai törkeästä ihmiskaupasta.

Esitys ei sisällä ehdotusta seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisoimisesta. Tarkoitus on, että tällaista kriminalisointia koskeva esitys annetaan vuonna 2005. Erityisesti on vielä tarpeen saada lisätietoa lokakuun alussa 2003 voimaan tulleen järjestyslain soveltamisesta käytäntöön. Samalla voidaan seurata asiaa koskevaa kansainvälistä kehitystä ja varsinkin Euroopan neuvoston ihmiskauppaa koskevan yleissopimuksen valmistelua.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan 1 päivänä elokuuta 2004.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYSLUETTELO	2
YLEISPERUSTELUT.....	6
1. Johdanto.....	6
2. Esityksen rakenne ja sen taustalla olevat kansainväliset sopimukset ja päätökset6	
3. Prostituutiotilanne Suomessa.....	7
4. Ihmiskauppaa koskevan sääntelyn nykytila	8
4.1. Lainsäädäntö ja käytäntö	8
4.2. Kansainväliset sopimukset ja päätökset	9
Yleiset ihmisoikeussopimukset	9
Orjuutta, ihmiskauppaa ja prostituutiosta hyötymistä sekä naisten syrjinnän poistamista koskevat yleissopimukset	10
Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastainen YK:n yleissopimus ja sen ihmiskauppaa koskeva lisäpöytäkirja	11
YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus ja sen valinnainen pöytäkirja.....	11
ILO:n yleissopimus, joka koskee lapsityön pahimpien muotojen kieltämistä ja välittömiä toimia niiden poistamiseksi	12
Euroopan unionin puitepäätös ihmiskaupan torjunnasta.....	13
Ehdotus Euroopan neuvoston ihmiskauppaa koskevaksi yleissopimukseksi	14
Elinkauppa.....	14
4.3. Lainsäädäntö eräissä muissa maissa.....	15
Ruotsi	15
Norja	16
Tanska	16
Saksa	16
Itävalta.....	17
Ranska.....	17
Alankomaat.....	18
Britannia.....	18
4.4. Nykytilan arviointi.....	18
5. Paritusta koskevan sääntelyn nykytila.....	19
5.1. Lainsäädäntö ja käytäntö.....	19
Rangaistussäännös.....	19
Pakkokeinot.....	20
5.2. Kansainväliset sopimukset ja päätökset	20
Ihmiskauppaa ja prostituutiosta hyötymistä sekä naisten syrjinnän poistamista koskevat yleissopimukset.....	20
Eryteisesti lapsia suojaavat yleissopimukset	21
Euroopan unionin puitepäätös lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta	21
5.3. Lainsäädäntö eräissä muissa maissa.....	22

Ruotsi	22
Norja	22
Tanska	23
Saksa	23
Itävalta.....	23
Ranska.....	24
Alankomaat.....	24
Britannia.....	25
5.4. Nykytilan arviointi.....	25
6. Seksuaalipalvelujen ostamista ja myymistä koskevan sääntelyn nykytila.....	26
6.1. Lainsäädäntö ja käytäntö.....	26
Rikoslainsäädäntö.....	26
Järjestyslaki	27
Ulkomaalaislainsäädäntö	28
Oikeuskäytäntö	29
6.2. Kansainväliset sopimukset ja suositukset	30
Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen YK:n yleissopimuksen li- säpöytäkirja ihmiskaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta	30
Ehdotus Euroopan neuvoston ihmiskauppaa koskevaksi yleissopimukseksi	30
Kansainvälisiä suosituksia	31
6.3. Lainsäädäntö eräissä muissa maissa.....	32
Ruotsi	32
Norja	33
Tanska	33
Islanti	34
Saksa	34
Itävalta.....	34
Ranska.....	35
Alankomaat.....	35
Kreikka.....	35
Muut Euroopan unionin jäsenvaltiot.....	36
Baltian maat, Puola ja Venäjä.....	36
6.4. Nykytilan arviointi.....	37
7. Laittoman maahantulon ja maassa oleskelun järjestämistä koskevan sääntelyn nykytila.....	38
7.1. Lainsäädäntö ja käytäntö.....	38
7.2. Kansainväliset sopimukset ja päätökset	38
Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen YK:n yleissopimuksen li- säpöytäkirja maahanmuuttajien salakuljetuksen kieltämisestä	38
Euroopan unionin direktiivi ja puitepäättös laittomassa maahantulossa ja maassa oleskelussa avustamisen ehkäisemisestä.....	39
7.3. Lainsäädäntö eräissä muissa maissa.....	41
Ruotsi	41
Norja	42
Tanska	42

Saksa	42
7.4. Nykytilan arviointi.....	43
8. Lapsipornografiaa koskevan sääntelyn nykytila.....	46
8.1. Lainsäädäntö ja käytäntö.....	46
8.2. Kansainväliset sopimukset ja päätökset	47
YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus ja sen valinnainen pöytäkirja.....	47
ILO:n yleissopimus, joka koskee lapsityön pahimpien muotojen kieltämistä ja välittömiä toimia niiden poistamiseksi	48
Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskeva yleissopimus.....	48
Euroopan unionin puitepäätös lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta	49
8.3. Lainsäädäntö eräissä muissa maissa.....	51
Ruotsi	51
Norja	51
Tanska	52
Saksa	52
8.4. Nykytilan arviointi.....	52
9. Esityksen tavoitteet ja keinot niiden saavuttamiseksi	54
9.1. Ihmiskauppa.....	54
9.2. Paritus	55
9.3. Seksuaalipalvelujen ostaminen.....	55
Kriminalisoinnin hyötyjen ja haittojen arviointia.....	55
Suhde perus- ja ihmisoikeuksiin.....	57
Johtopäätökset	60
9.4. Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta	62
9.5. Seksuaalipalvelujen myyminen	62
9.6. Laittoman maahantulon järjestäminen.....	63
9.7. Lapsipornografia.....	64
9.8. Pakkokeinot.....	64
10. Keskeiset ehdotukset	65
11. Esityksen vaikutukset.....	67
12. Asian valmistelu.....	67
13. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	68
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	69
1. Lakiehdotusten perustelut.....	69
1.1. Rikoslaki.....	69
1 luku. Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta	69
15 luku. Rikoksista oikeudenkäyttöä vastaan	72
17 luku. Rikoksista yleistä järjestystä vastaan.....	73
20 luku. Seksuaalirikoksista.....	84
25 luku. Vapauteen kohdistuvista rikoksista	92
1.2. Pakkokeinolaki.....	106
5 a luku. Telekuuntelu, televälvonta ja tekninen tarkkailu.....	106
1.3. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa.....	107

2 luku. Asianosaisen avustamisesta.....	107
1.4. Ulko maalaislaki	108
1.5. Rikostietorekisterilaki	108
1.6. Laki tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta.....	109
1.7. Laki kuvaohjelmien tarkastamisesta.....	109
2. Voimaantulo.....	109
3. Säättämijärjestys	109
LAKIEHDOTUKSET	111
rikoslain muuttamisesta.....	111
pakkokeinolain muuttamisesta.....	116
oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 a §:n muuttamisesta...118	
ulkomaalaislain 64 b §:n muuttamisesta	119
rikostietorekisterilain muuttamisesta	120
tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta annetun lain 15 §:n muuttamisesta	
.....	121
kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain 23 §:n muuttamisesta.....	122
LIITE	123
RINNAKKAISTEKSTIT	123
rikoslain muuttamisesta.....	123
pakkokeinolain muuttamisesta.....	133
oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 a §:n muuttamisesta...137	
ulkomaalaislain 64 b §:n muuttamisesta	138
rikostietorekisterilain 6 §:n muuttamisesta.....	139
tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta annetun lain 15 §:n muuttamisesta	
.....	141
kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain 23 §:n muuttamisesta.....	142

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Ihmiskauppaa on esiintynyt viime vuosina laajasti järjestäytyneen rikollisuuden muodossa. Edellytyksiä lisääntyneelle ihmiskauppalle ovat luoneet muun muassa Euroopan valtiollisessa rakenteessa 1990-luvun alussa tapahtuneet muutokset, vapaampi liikkuminen Euroopan unionin sisällä ja taloudellinen eriarvoistuminen. Ihmiskauppa ei kuitenkaan rajoitu pelkästään Eurooppaan vaan on ilmiönä yleismaailmallinen. Käytännössä varsinkin naiset ovat ihmiskaupan kohteina. Suomen oloissa ihmiskaupan piirteitä on josain määrin ilmennyt prostituutiosta.

Ihmiskauppaa on pyritty torjumaan kansainvälisillä sopimuksilla, erityisesti kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen (Palermion yleissopimuksen) lisäpöytäkirjalla, ja Euroopan unionin puitepöytäkirjalla ihmiskaupan torjunnasta. Suomen tulee panna kansallisesti toimeen nämä ja eräät muut kansainväliset velvoitteet. Koska kansainväliset velvoitteet edellyttävät pitemmälle meneviä kriminalisointeja kuin mitä voimassa oleva lainsäädäntö sisältää, esityksessä ehdotetaan uusia rangaistussäännöksiä ihmiskaupasta ja törkeästä ihmiskaupasta.

Samanaikaisesti on tullut tarpeelliseksi valmistella toimenpiteet, jotka vastaavat kansallisiin muutostarpeisiin. Tällä hetkellä sovellettavissa olevat rangaistusasteikot ja poliisin käytettävissä olevat pakkokeinot eivät ole olleet kaikilta osin riittäviä paritusrikollisuuden torjunnassa. Eräiden pienempien lainmuutosten ohella ehdotetaan törkeää paritusta koskevaa rangaistussäännöstä sekä pakkokeinolain muutoksia, joiden mukaan telepakkokeinoja voidaan käyttää törkeän parituksen, ihmiskaupan ja törkeän ihmiskaupan tutkinnassa. Yhtenä keinona torjua paritusta ja ihmiskauppaa on harkittava seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisoinnista.

Myös laittoman maahantulon järjestäminen on rikollisuuden muoto, johon on kiinnitetty kasvavaa huomiota varsinkin kansainvälisesti. Maastamuuton taustalla on lähinnä talou-

dellinen eriarvoisuus. Taloudellisesti kehittyneet maat haluavat pitää maahanmuuton säänneltynä, jolloin monen muuttajan vaihtoehdoksi jää yrittää laittomasti maahan. Tässä avustamisesta on muodostunut laajentuva järjestäytyneen rikollisuuden muoto. Sitä on pyritty torjumaan erityisesti kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen lisäpöytäkirjalla sekä Euroopan unionin direktiivillä ja puitepäätöksellä. Suomen tulee panna kansallisesti täytäntöön nämä velvoitteet. Tämä merkitsee tarvetta täydentää nykyistä laittoman maahantulon järjestämistä koskevaa sääntelyä muun muassa uudella törkeää laittoman maahantulon järjestämistä koskevalla rangaistussäännöksellä. Sen sijaan kansalliset muutostarpeet eivät ole yhtä ilmeisiä.

Lapsipornografiakin on saanut kansainvälisesti kasvavaa huomiota. Suomen on pantava täytäntöön eräät sitä koskevat uudet kansainväliset velvoitteet, kuten Euroopan unionin puitepäätös. Tämä edellyttää lainsäädännön muutoksia, muun muassa uutta törkeää lapsipornografian levittämistä koskevaa rangaistussäännöstä. Kansallisia muutostarpeita ei ole juuri esiintynyt.

Samalla ehdotetaan telekuuntelun mahdollistamista myös törkeän laittoman maahantulon järjestämisen ja törkeän sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisen tutkinnassa.

2. Esityksen rakenne ja sen taustalla olevat kansainväliset sopimukset ja päätökset

Esityksen yleisperusteluissa käsitellään eri rikoslajeja havainnollisimpana pidetyssä järjestyksessä. Ensin käsitellään ihmiskauppaa, sitten paritusta, seksuaalipalvelujen ostamista ja myymistä, laittoman maahantulon järjestämistä ja lapsipornografiaa. Yksityiskohtaisissa perusteluissa rikoslajit käsitellään sen sijaan pykälien mukaisessa järjestyksessä.

Esitys liittyy useisiin kansainvälisiin sopimuksiin ja päätöksiin, joista esityksen kannalta tärkeimmät ovat:

kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen (niin sanotun Palermon yleissopimuksen) lisäpöytäkirja ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta;

kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen lisäpöytäkirja maitse, meritse ja ilmaitse tapahtuvan maahanmuuttajien salakuljetuksen ehkäisemisestä;

Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta;

Euroopan unionin neuvoston puitepäättös ihmiskaupan torjunnasta (2002/629/YOS, EYVL N:o L 203, 1.8.2002, s. 1);

Euroopan unionin neuvoston direktiivi laitottomassa maahantulossa, kauttakulussa ja maassa oleskelussa avustamisen määrittelystä (2002/90/EY, EYVL N:o L 328, 5.12.2002, s. 17);

Euroopan unionin neuvoston puitepäättös rikosoikeudellisten puitteiden vahvistamisesta laitottomassa maahantulossa, kauttakulussa ja maassa oleskelussa avustamisen ehkäisemistä varten (2002/946/YOS, EYVL N:o L 328, 5.12.2002, s. 1); ja

Euroopan unionin neuvoston puitepäättös lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta (2004/68/YOS, EYVL N:o L 013, 20.1.2004, s. 44).

3. Prostituuttilanne Suomessa

Arviot Suomessa toimivien prostituoitujen määrästä vaihtelevat. Usein on käytetty keskusrikospoliisin esittämiä arvioita. Keskusrikospoliisin julkaisussa esitetyn, viranomaisilta ja alan asiantuntijoilta saatuihin tietoihin perustuvan arvion mukaan pääkaupunkiseudulla toimii varovaisesti arvioiden ainakin 500 ulkomaista prostituoitua. Lisäksi prostituoituja toimii muuallakin maassa. Kaikkiaan Suomessa vierailee saman arvion mukaan vuosittain varovaisesti arvioiden 10 000—15 000 prostituoitua. He tulevat pääasiassa Virosta ja Venäjältä, nykyisin pieneltä osin myös Latviasta ja Liettuasta. Toiminta on saatettu järjestää niin, että prostituoidut tulevat Suomeen esimerkiksi viikon mittaiseksi

ajaksi kerrallaan. (Rikostutkimus 2002. Keskusrikospoliisin julkaisu 2003.)

Ulkomaisten prostituoitujen lisäksi Suomessa toimii jonkin verran kotimaisia prostituoituja. Käytännössä lähes kaikki Suomessa toimivat ja Suomeen saapuvat prostituoidut ovat naisia ostajien ollessa lähes poikkeuksetta miehiä. Miespuolisiakin prostituoituja Suomessa tosin toimii.

Suomessa seksuaalipalveluita tarjotaan poliisin tietojen mukaan järjestäytyneiden paritusorganisaatioiden toimesta pääasiassa yksityisasunnoissa, ravintoloissa sekä majoitusliikkeissä. Pohjois-Suomessa palveluja on tarjottu myös leirintäalueilla. Katuprostituutio Suomessa vaikuttaa tällä hetkellä melko vähäiseltä. Poliisilta saatujen tietojen mukaan prostituoiduista suurin osa on 18—29-vuotiaita, koska paritusorganisaatiot huolehtivat tarkoin siitä, että prostituoidut ovat täysi-ikäisiä. Organisaatiot haluavat pitää kiinnijäämisriskin alhaisena, koska seksuaalipalvelujen ostaminen alle 18-vuotiailta on Suomessa rangaistavaa. Ei voitane kuitenkaan sulkea kokonaan pois sitä mahdollisuutta, että Suomessa tosiasiallisesti toimisi alaikäisiä prostituoituja paritusorganisaatioidenkin alaisuudessa.

Suomessa tapahtuva prostituutio on tällä hetkellä erittäin pitkälle järjestäytyntä. Toiminnassa on pääsääntöisesti kyse ammatillisesta paritustoiminnasta. Toiminnan ammatillisuutta kuvastavat esimerkiksi tiedot toimintaa varten järjestetystä puhelinoperaattoritoiminnasta. On viitteitä siitä, että ammattimaista paritustoimintaa harjoittavat rikollisjärjestöt toimivat Suomessa sovitun aluejaon mukaisesti. Toiminnasta saadut rahalliset voitot ovat poliisilta saatujen tietojen mukaan hyvin huomattavia. Kaikkiaan näyttää siltä, että alalla itsenäisesti toimivat prostituoidut ovat erittäin harvinaisia.

Yleisesti esitetyn arvion mukaan ulkomaisten prostituoitujen tulon Suomeen ei liity ihmiskaupan vakavimpia muotoja, kuten heidän tuomistaan Suomeen väkivalloin tai uhkauksin. Sen sijaan prostituoitujen Suomeen tuomiseen saattaa liittyä erehdyttämistä ja toisen aseman hyväksikäyttöä. Kansainvälisten ihmiskaupan määritelmien mukaan nekin saattavat merkitä sitä, että tekoa olisi pidettävä ihmiskauppana. Esitettyjen arvioiden mu-

kaan lähes kaikki Suomeen prostituutiota varten saapuvat ovat tänne tullessaan tietoisia siitä, mitä tulevat tekemään. Joissain tapauksissa tällaista henkilöä on kuitenkin voitu johtaa työn laadun suhteen harhaan. Myöskään toimintaolosuhteet tai toiminnasta saadut tulot eivät aina ole vastanneet sitä, mitä prostituoiduille on luvattu. Poliisilta saatujen tietojen mukaan ammattimaisesti toimivat paritusorganisaatiot ovat saattaneet myös rajoittaa alaisuudessaan toimivien prostituutujen liikkumisvapautta, esimerkiksi huoneistoon lukitsemalla tai passin takavarikoimalla. Lisäksi jos Suomessa toimiva ulkomainen prostituutio haluaisi lähteä takaisin kotimaahansa ennen sovittun määrärajan päättymistä, rikollisjärjestö saattaa uhkauksin, väkivalloin tai muin voimakeinoin estää häntä lopettamasta prostituoituna toimimista.

Prostituutiota voidaan pitää sosiaalisesti ongelmallisena. Esitettyjen arvioiden mukaan prostituution harjoittamisen seurauksena prostituoidulle usein aiheutuu mielenterveydellisiä vaurioita, terveydellisiä haittoja sekä päihteiden ja huumeiden käyttöä, minkä lisäksi prostituoidut toiminnassaan saattavat helposti altistua väkivallalle. Prostituotujen usein jo valmiiksi heikko sosiaalinen asema pääsääntöisesti entisestään heikentyy prostituution seurauksena.

Prostituutioon saattaa liittyä myös rikollisuutta, erityisesti ihmiskauppa- ja paritusrikollisuutta. Kuten edellä todettiin, Suomessa prostituutio on tällä hetkellä hyvin pitkälle järjestäytyntä, minkä vuoksi prostituutio ilmiönä liittyy erittäin läheisesti paritusrikollisuuteen. Prostituu-tioon liittyvä ihmiskauppa- ja paritusrikollisuus huonontaa entisestään prostituotujen sosiaalista asemaa. Ilmiötä tulisi tarkastella kokonaisuutena, jossa prostituutio, seksuaalipalvelujen kysyntä, paritus ja ihmiskauppa ovat keskenään yhteydessä. Lainsäädännön kannalta niitä ei kuitenkaan tule rinnastaa toisiinsa.

4. Ihmiskauppaa koskevan sääntelyn nykytila

4.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Suomen voimassa olevassa rikoslaisissa ei ole nimenomaisia säädöksiä ihmiskaupasta.

Jos ihmiskauppaa ilmenee, sovellettavissa olevia rikoslain säännöksiä ovat nykyisin lähinnä vapaudenriistoa, törkeää vapaudenriistoa ja ihmisryöstöä koskevat rikoslain 25 luvun säännökset, seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta koskeva rikoslain 20 luvun 8 § ja paritusta koskeva saman luvun 9 §. Käytännössä paritusta koskeva sääntely lienee ensisijainen, jos tutkittavaksi tulisi ihmiskaupaksi luokiteltavissa oleva rikos.

Rikoslain 25 luvun 1 §:n (vapaudenriisto) mukaan rangaistaan sitä, joka sulkemalla sisään, sitomalla, kuljettamalla johonkin tai muulla tavoin oikeudettomasti riistää toiselta liikkumisvapauden tai eristää toisen tämän ympäristöstä. Rangaistuksena on sakkoa tai vankeutta enintään kahdeksi vuodeksi. Saman luvun 2 § koskee törkeää vapaudenriistoa. Vapaudenriisto on törkeä, jos vapaudenmenetystä jatketaan yli kolmen vuorokauden tai aiheutetaan vakavaa vaaraa toisen hengelle tai terveydelle taikka käytetään erityistä julmuutta tai vakavan väkivallan uhkaa. Lisäksi vapaudenriiston on oltava kokonaisuutena arvostellen törkeä. Teosta tuomitaan vankeutta vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Rikoslain 25 luvun 3 §:n (ihmisryöstö) mukaan se, joka 1) väkivallalla, uhkauksella tai kavaluudella ottaa valtaansa toisen saatukseen hänet ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin tai pakkotyöhön, 2) väkivallalla, uhkauksella tai kavaluudella ottaa valtaansa viittätoista vuotta nuoremman lapsen käyttäkseen häntä ihmiskaupan kohteena tai kka 3) alistaa toisen orjuuteen tai pitää toista orjuudessa, kuljettaa orjia taikka käy kauppa orjilla, on tuomittava, jos teko kokonaisuutena arvostellen on törkeä, ihmisryöstöstä vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Myös ihmisryöstön yritys on rangaistava.

Rikoslain 20 luvun 8 §:n (seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta) perusteella on rangaistavaa, jos henkilö lupaamalla tai antamalla korvauksen saa kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon. Rangaistus on sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Teon yritys on rangaistava.

Rikoslain 20 luvun 9 § säättää paritukseksi rangaistavaksi huoneen tai muun tilan järjes-

tämisen korvausta vastaan tapahtuvaa sukupuolilyhteyttä tai siihen rinnastettavaa seksuaalista tekoa varten, hyötymisen jonkun toisen ryhtymisestä kyseisiin tekoihin sekä toisen henkilön viettelemisen tai painostamisen sellaiseen tekoon. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kolme vuotta. Myös yritys on rangaistava.

Työrikoksia koskevaan rikoslain 47 lukuun on ehdotettu lisättäväksi rangaistussäännös kiskonnantapaisesta työsyrynnästä (HE 151/2003 vp). Siitä tuomittaisiin, jos työsyrynnässä asetetaan työnhakija tai työntekijä huomattavan epäedulliseen asemaan käyttämällä hyväksi tämän taloudellista tai muuta ahdinkoa, riippuvaista asemaa, ymmärtämättömyyttä, ajattelemattomuutta tai tietämättömyyttä. Ehdotuksella pyritään erityisesti turvaamaan ulkomaisia työntekijöitä.

Ihmiskauppaan mahdollisesti sovellettavana rangaistussäännöksenä on toisinaan mainittu myös rikoslain 17 luvun 8 §, joka koskee laittoman maahantulon järjestämistä. Ihmiskauppa ja laittoman maahantulon järjestäminen eroavat kuitenkin toisistaan. Laittoman maahantulon järjestäminen on jo määritelmän mukaisesti rajat ylittävää toimintaa, ihmiskauppa ei välttämättä ole sitä. Ihmiskaupassa maahantulo voi tapahtua laillisestikin. Ihmiskaupassa on olennaista tarkoitus käyttää uhria hyväksi esimerkiksi pakkotyössä, prostituutiossa tai elinten siirtämiseksi. Laiton maahanmuutto on vapaaehtoista, mutta ihmiskaupassa uhria pakotetaan tai harhaan johdetaan taikka käytetään tämän asemaa hyväksi. Laittomasti maahan salakuljettu on vapaa saavuttuaan kohdemaahansa eikä yleensä enää näe salakuljettajaansa, mutta ihmiskaupan uhrin hyväksikäyttö kohdemaassa jatkuu. Ihmiskauppaa koskevissa kansainvälisissä sopimuksissa suojelukohteena on yksittäinen henkilö, kun taas laitonta maahantuloa koskevilla rangaistussäännöksillä halutaan ensisijaisesti suojella valtiota oikeutta valvoa maahantuloa.

Laittoman maahantulon järjestämistä käsitellään jäljempänä esityksessä.

Erityisesti elinten siirtämiseksi tehdyn ihmiskaupan osalta on merkitystä yleisillä pahoinpitelyrikoksia koskevilla rangaistussäännöksillä sekä ihmisen elimien ja kudoksien lääketieteellisestä käytöstä annetulla lailla

(101/2001). Sen 18 §:n mukaan laissa säädetystä elimen tai kudoksen irrottamisesta ja käytöstä ei saa luvata tai suorittaa luovuttajalle tai hänen oikeudenomistajalleen palkkiota. Luovuttajalla on kuitenkin tietyin edellytyksin oikeus saada päivärahaa. Elimien ja kudoksien irrottamiseen, talteenottoon, varastointiin tai käyttöön osallistuva terveydenhuollon toimintayksikkö ei saa tavoitella laissa säädetystä toiminnasta taloudellista hyötyä. Lain 25 §:n mukaan rangaistaan sakolla muun muassa sitä, joka tahallaan lupaa tai maksaa elimen luovuttajalle tai hänen oikeudenomistajalleen palkkiota elimien tai kudoksien irrottamisesta. Laki sisältää myös määräykset elimien ja kudosten irrottamisen yleisistä edellytyksistä ja luovuttajan suostumuksesta.

4.2. Kansainväliset sopimukset ja päätökset

Yleiset ihmisoikeussopimukset

Yleisinä ihmisoikeussopimuksina voidaan pitää ainakin YK:ssa hyväksytyt kansainväliset oikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (KP-sopimus) ja taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (TSS-sopimus) sekä Euroopan ihmisoikeussopimus ja Euroopan sosiaalinen peruskirja. YK:n yleiskokouksessa vuonna 1948 hyväksytyllä ihmisoikeuksien yleismaailmallisella julistuksella katsotaan sen päätöslauselman muodosta huolimatta olevan myös valtioita velvoittavia vaikutuksia. Uusin yleisluonteinen ihmisoikeusasiakirja on Euroopan unionin perusoikeuskirja vuodelta 2000. Se on poliittinen julistus eikä oikeudellisesti sitova asiakirja, mutta sillä on arveltu voivan jatkossa olla merkittäviä vaikutuksia EU:n päätöksentekojärjestelmässä ja kansallisessa päätöksenteossa.

Ihmiskauppa on monien keskeisten ihmisoikeuksien vastaista. Esimerkiksi ihmisoikeuksien julistuksen tarkastelu osoittaa, että ihmiskauppa voi olla ainakin julistuksen 1 artiklan (ihmisten vapaus ja tasavertaisuus), 3 artiklan (oikeus elämään, vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen), 4 artiklan (orjuuden kielto) ja 5 artiklan (kidutuksen

sekä julmien, epäinhimillisten tai halventavien rangaistusten kieltö) vastaista.

KP-sopimuksessa ihmiskaupan kannalta merkityksellisiä ovat ainakin orjuuden kieltävä 8 artikla ja lisäksi muun muassa sukupuoleen perustuvan syrjinnän kieltävä 2 artikla, miehille ja naisille yhtäläiset kansalais- ja poliittiset oikeudet turvaava 3 artikla sekä oikeudellisen yhdenvertaisuuden turvaava 26 artikla. Myös TSS-sopimuksessa on useita määräyksiä, jotka ovat merkityksellisiä ihmiskaupan kannalta, kuten 6 artikla (oikeus työhön), 7 artikla (oikeus oikeudenmukaisiin ja suotuisiin työoloihin), 9 artikla (oikeus sosiaaliturvaan), 11 artikla (oikeus tyydyttävään elintasoon) ja 12 artikla (oikeus korkeimpaan saavutettavissa olevaan ruumiin- ja mielenterveyteen).

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 artikla sisältää orjuuden ja pakkotyön kiellon. Muutkin sopimuksen artiklat voivat olla ihmiskaupan kannalta merkityksellisiä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa ei kuitenkaan ole toistaiseksi ollut esillä ihmiskaupan liittyviä tapauksia. Oikeuskirjallisuudessa esitetyn arvion mukaan ihmiskauppaa koskevien Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirjan ja EU:n puitepöytäkirjan tultua hyväksytyiksi 4 artiklan tulkintakäytäntö saattaa muuttua vastaamaan hyväksytyjä uusia standardeja.

Euroopan unionin perusoikeuskirjassa mainitaan nimenomaisesti ihmiskaupan kieltö (5 artiklan 3 kohta).

Orjuutta, ihmiskauppaa ja prostituutiosta hyötymistä sekä naisten syrjinnän poistamista koskevat yleissopimukset

Orjuuden kieltö sisältyy ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen ja edellä mainittuihin yleisiin ihmisoikeussopimuksiin. Orjuuden kieltäviä erityissopimuksia on tehty useita. Orjuutta koskeva kansainvälinen yleissopimus hyväksyttiin vuonna 1926. Sitä on täydennetty vuonna 1953 hyväksytyllä pöytäkirjalla ja vuonna 1956 hyväksytyllä erillisellä lisäsopimuksella. Orjuussopimukset koskevat soveltuvin osin ihmiskauppakin.

Niin sanotusta valkoisesta orjakaupasta laadittiin sopimuksia vuosina 1904 ja vuonna

1910. Naisten ja lasten kaupan estämisestä laadittiin vuonna 1921 sopimus ja naisten kaupasta vuonna 1933 sopimus. Näihin nähden laaja-alaisempi on vuonna 1949 hyväksytty ihmisten kaupan ja toisten prostituutiosta hyötymisen tukahduttamista koskeva yleissopimus. Se on tullut kansallisesti voimaan vuonna 1972 (SopS 33/1972). Yleissopimus kokosi yhteen aiemmat ihmiskauppaan liittyvät sopimukset vuosilta 1904—1933 sekä samalla otti huomioon Kansainliiton vuonna 1937 laatiman luonnoksen ihmiskauppaa koskevaksi yleissopimukseksi.

Keskeisiä ovat yleissopimuksen 1 ja 2 artikla. Yleissopimus velvoittaa sopimusosapuolet rankaisemaan henkilöä, joka toisen henkilön intohimojen tyydyttämiseksi hankkii, viekoittelee tai houkuttelee mukaansa prostituutiota varten toisen henkilön, vaikkapa tämän suostumuksellakin tai käyttää toisen henkilön prostituutiota hyödykseen, vaikkapa tämän suostumuksellakin (1 artikla). Lisäksi sopimuspuolet sitoutuvat rankaisemaan henkilöä, joka pitää tai hoitaa tai tietoisesti rahoittaa bordellia tai osallistuu sellaisen rahoittamiseen taikka tietoisesti antaa vuokralle tai vuokraa talon tai muun paikan tai osan siitä toisten prostituutiota varten (2 artikla).

Artiklat käsittelevät siis lähinnä prostituutiota. Niiden tulkintaa käsitellään jäljempänä paritusta koskevassa jaksossa.

YK:ssa tehtiin vuonna 1979 kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus. Se on tullut Suomen osalta voimaan vuonna 1986 (SopS 68/1986). Yleissopimuksen 6 artiklassa sopimusvaltiot veloitetaan ryhtymään tarvittaviin toimenpiteisiin estääkseen kaikenlaisen naisten kaupan ja naisten prostituutiosta hyötymisen. Tämä sisältää myös lainsäädäntötoimet.

Tähän yleissopimukseen liittyy Suomen osalta vuonna 2001 voimaan tullut valinnainen lisäpöytäkirja (SopS 21/2001). Lisäpöytäkirjan 2 artiklan mukaan sopimusvaltion lainkäyttövaltaan kuuluvat yksityiset henkilöt tai henkilöryhmät, jotka väittävät kyseisen sopimusvaltion loukanneen heidän yleissopimuksessa tunnustettuja oikeuksiaan, voivat itse valittaa tai heidän puolestaan voidaan valittaa pöytäkirjan määrittelemälle komitealle, joka tutkii valitukset suljetuissa istunnoissaan

ja antaa valituksen kohteena olevalle sopimusvaltiolle mahdollisia suosituksia asiantilaa korjaamiseksi.

Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastainen YK:n yleissopimus ja sen ihmiskauppaa koskeva lisäpöytäkirja

Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastainen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus (niin sanottu Palermon yleissopimus) sekä siihen liittyvä lisäpöytäkirja ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta hyväksyttiin 15 päivänä marraskuuta 2000. Lisäpöytäkirjaa tulkitaan yhdessä yleissopimuksen kanssa. Suomi allekirjoitti molemmat 12.12.2000 yhdessä muun muassa muiden EU:n jäsenvaltioiden kanssa. Yleissopimus on tullut kansainvälisesti voimaan 29 päivänä syyskuuta 2003. Suomessa se on voimassa 11 päivästä maaliskuuta 2004 (SopS 20/2004). Lisäpöytäkirja tuli kansainvälisesti voimaan 25 päivänä joulukuuta 2003.

Lisäpöytäkirjan 3 artiklan a-kohdassa määritellään ”ihmiskauppa” siten, että se tarkoittaa hyväksikäyttötarkoituksessa tapahtuvaa henkilöiden värväystä, kuljettamista, siirtämistä, kätkemistä tai vastaanottamista voimankäytöllä uhkaamisen tai voimankäytön tai muun pakottamisen, sieppauksen, petoksen, harhaanjohtamisen, vallan väärinkäytön tai haavoittuvan aseman hyödyntämisen avulla, taikka toista henkilöä vallassaan pitävän henkilön suostumuksen saamiseksi annetun tai vastaanotetun maksun tai edun avulla. Hyväksikäyttöä katsotaan vähintään toisen hyväksikäyttö prostituutiotarkoituksessa tai muut seksuaalisen hyväksikäytön muodot, pakkotyö tai pakollinen palvelu, orjuus tai muu orjuuden kaltainen käytäntö tai orjuuden kaltaiset olot tai elinten poistaminen.

Mikäli uhrin suostumuksen saamiseksi on käytetty jotakin a-kohdassa mainittua keinoa, ei suostumuksella ole merkitystä. Lapsen värväys, kuljetus, siirtäminen, kätkeminen tai vastaanottaminen hyväksikäyttötarkoituksessa katsotaan aina ihmiskaupaksi, vaikka a-kohdan keinoja ei olisikaan käytetty. Lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta henkilöä.

4 artiklan perusteella lisäpöytäkirjaa sovel-

letaan aina silloin, kun teot ovat luonteeltaan kansainvälisiä ja osallisena on järjestäytynyt rikollisryhmä. 5 artikla puolestaan velvoittaa sopimusvaltiot säätämään 3 artiklassa tarkoitettua toiminnan rangaistavaksi silloin, kun se on tahallista. Myös kyseisten tekojen yritys, osallisuus tällaisiin tekoihin tai muiden henkilöiden järjestäminen tai määrääminen tekemään tällainen rikollinen teko on säädettävä rangaistavaksi.

Lisäpöytäkirja sisältää myös määräyksiä ihmiskaupan uhrien auttamisesta ja suojelusta, uhrien asemasta vastaanottavissa valtioissa sekä uhrin palauttamisesta kotimaahan. Lisäksi käsitellään erilaisia rikosten ehkäisyä, yhteistyötä sekä asiakirjaturvallisuutta koskevia seikkoja.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus ja sen valinnainen pöytäkirja

Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimus on hyväksytty YK:n yleiskokouksessa vuonna 1989 ja tullut voimaan vuonna 1990. Sopimus on Suomessa tullut voimaan vuonna 1991 (SopS 59—60/1991). Yleissopimukseen liittyy kaksi valinnaista pöytäkirjaa vuodelta 2000: pöytäkirja lasten osallistumisesta aseellisiin selkkauksiin sekä pöytäkirja lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta. Näistä ensimmäinen on tullut Suomessa voimaan 10.5.2002 (SopS 31/2002). Tässä yhteydessä käsitellään vain lapsikauppaa koskevaa, jatkimmista pöytäkirjaa, joka on tullut kansainvälisesti voimaan 18.1.2002. Suomi on allekirjoittanut pöytäkirjan vuonna 2000.

Pöytäkirjan 1 artiklassa sopijapuolet ovat sopineet kieltävänsä lasten myynnin, lapsiprostituution ja lapsipornografian pöytäkirjan määräysten mukaisesti. 2 artiklassa tarkennetaan, että lapsen myynti tarkoittaa tekoa tai liiketoimea, jolla henkilö tai henkilöryhmä luovuttaa lapsen toiselle henkilölle tai henkilöryhmälle palkkiota tai muuta etuisuutta vastaan (kohta a), lapsiprostituutio tarkoittaa lapsen käyttöä seksuaaliseen toimintaan palkkiota tai muuta etuisuutta vastaan (kohta b) ja lapsipornografia tarkoittaa todelliseen tai simuloituun seksuaaliseen toimintaan osallistuvan lapsen esittämistä millä tahansa tavalla tai lapsen sukupuolielinten esittämistä

pääasiassa seksuaalisessa tarkoituksessa (kohta c).

Pöytäkirjan 3 artiklan 1 kappaleen mukaan jokainen sopimusvaltio varmistaa, että sen kansallinen rikoslainsäädäntö ulottuu vähintään 1 kappaleen kohdissa a–c lueteltuihin tekoihin ja toimintamuotoihin riippumatta siitä missä rikokset on tehty ja ovatko ne yksittäisen henkilön vai järjestäytyneen rikollisorganisaation tekemiä. Tällaisia tekoja ovat kohdan a perusteella lasten myynnin yhteydessä tapahtuva lapsen tarjoaminen, luovuttaminen tai vastaanottaminen lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä varten, lapsen elinten siirtämiseksi taloudellisessa hyötymistarkoituksessa tai lapsen käyttämiseksi pakko-työhön (alakohta i) tai suostumuksen hankkiminen asiattomin keinoin, välittäjän ominaisuudessa, lapsen adoptoinnille sovellettavien kansainvälisten lapseksiottamista koskevien oikeudellisten asiakirjojen vastaisesti (alakohta ii). Kohdan b perusteella rangaistavaksi on säädetty lapsen tarjoaminen, vastaanottaminen, välittäminen tai luovuttaminen lapsiprostituutiota varten ja kohdan c perusteella lapsipornografian tuottaminen, jakelu, levittäminen, tuonti, vienti, tarjoaminen, myyminen tai hallussapito edellä mainittuja tarkoituksia varten.

3 artiklan 2 kappaleen mukaan edellämainittujen tekojen yrityksen sekä avunannon ja osallisuuden niihin tulee olla rangaistavaa tekopaikasta tai tekijästä riippumatta. Kappaleessa 3 veloitetaan säätämään rikosten vakavuuden huomioon ottavat asianmukaiset rangaistukset näille teoille. Kappaleessa 4 ulotetaan pöytäkirjan soveltamisala myös oikeushenkilöihin. Oikeushenkilön vastuu voi olla rikosoikeudellista, siviilioikeudellista tai hallinto-oikeudellista valtion omien oikeusperiaatteiden mukaisesti. Kappaleessa 5 veloitetaan sopimusvaltiot varmistamaan, että lapseksiottamisen kanssa tekemisissä olevat henkilöt noudattavat kansainvälisten oikeudellisten asiakirjojen mukaisia mer- telmiä.

Pöytäkirjan 4 artiklan 1 kappaleessa sopimusvaltiot veloitetaan ulottamaan tuomiovaltansa 3 artiklan 1 kappaleessa mainittuihin rikoksiin aina silloin, kun rikokset tehdään kyseisen valtion alueella tai siihen rekisteröidyllä aluksella tai lentoaluksessa. Sopi-

musvaltiot voivat valintansa mukaan saattaa kyseiset rikokset tuomiovaltansa alaisuuteen myös silloin, kun rikos tapahtuu sen alueen ulkopuolella, mutta rikoksesta epäilty on kyseisen valtion kansalainen tai sen alueella asuva henkilö (2 kappaleen kohta a) tai silloin kun rikoksen uhri on kyseisen valtion kansalainen (kohta b). Pöytäkirja velvoittaa sopimusvaltion 4 artiklan 3 kappaleen perusteella saattamaan tuomiovaltansa alaisuuteen mainitut rikokset myös silloin, kun rikoksesta epäilty on sen alueella eikä valtio luovuta kyseistä henkilöä sillä perusteella, että rikosentekijä on sen oma kansalainen. Pöytäkirja ei kuitenkaan estä rikosoikeudellisen tuomiovallan käyttämistä kansallisen lainsäädännön mukaan.

5 artikla sisältää määräykset luovuttamisesta. 6 artiklassa todetaan sopimusvaltioiden antavan laajaa apua rikostutkinnan, oikeudenkäynnin ja luovuttamisprosessin yhteydessä. 7 artikla koskee pöytäkirjassa tarkoitettujen rikosten tekemiseen käytettyjen esineiden ja rikosten tuottaman hyödyn takavarikointia ja menetetyksi tuomitsemista. Lapsiuhrien oikeuksien ja etujen suojelemisesta rikosoikeudenkäynnissä on määräyksiä 8 artiklassa.

ILOn yleissopimus, joka koskee lapsityön pahimpien muotojen kieltämistä ja välittömiä toimia niiden poistamiseksi

Kansainvälisessä työkonferenssissa hyväksyttiin vuonna 1999 yleissopimus, joka koskee lapsityön pahimpien muotojen kieltämistä sekä välittömiä toimia niiden poistamiseksi. Se on tullut Suomen osalta voimaan vuonna 2001 (SopS 16/2000).

Yleissopimus velvoittaa sen ratifioineet valtiot ryhtymään välittömiin ja tehokkaisiin toimenpiteisiin varmistaa lapsityön pahimpien muotojen kiireellisen kieltämisen ja poistamisen. Sopimuksen 2 artiklassa määritellään lapseksi alle 18-vuotiaat henkilöt. 3 artiklan mukaan lapsityön pahimmat muodot käsittävät kaikki orjuuden muodot ja orjuuteen verrattavat käytännöt, kuten lasten myynnin ja lapsikaupan, velkaorjuuden ja maaorjuuden sekä pakkotyön mukaan lukien lasten pakkovärväyksen käytettäväksi aseellisessa selkkauksessa (kohta a) ja lapsen käy-

tön, välityksen tai tarjoamisen prostituutioon, pornografian tuotantoon tai pornografisiin esityksiin (kohta b). Lisäksi yleissopimuksen kattamiin lapsityön pahimpiin muotoihin kuuluvat lapsen käyttö, välitys tai tarjoaminen laittomiin toimiin, erityisesti huumausaineiden tuotantoon ja kauppaan (kohta c) sekä työ, joka luonteensa tai olosuhteidensa vuoksi saattaa olla haitallista lasten terveydelle, turvallisuudelle tai moraalille (kohta d). Yleissopimusta täydentävässä suosituksessa otsikon II (Vaarallinen työ) alla määritellään edellä mainitut yleissopimuksen 3 artiklan d-kohdan tarkoittamat työt muun muassa sellaisiksi töiksi, joissa lapset ovat alttiina ruumiilliselle, henkiselle tai seksuaaliselle hyväksikäytölle.

Saman suosituksen III otsikon (Toimeenpano) alla kohdassa 11 määrätään jäsenvaltiot tukemaan lapsityön pahimpien muotojen kiireelliseen kieltämiseen ja poistamiseen tähtääviä kansanvälisiä pyrkimyksiä keräämällä ja vaihtamalla tietoja rikoksista (alakohta a), paljastamalla ja asettamalla syytteen henkilöt, jotka osallistuvat lasten myyntiin ja lapsikauppaan tai lasten käyttöön, välitykseen tai tarjoamiseen laittomiin toimiin, prostituutioon, pornografian tuotantoon tai pornografisiin esityksiin (alakohta b) sekä rekisteröimällä tällaisiin rikoksiin syyllistyneet henkilöt (alakohta c).

Suosituksen kohdassa 12 jäsenvaltiot veloitetaan säätämään rangaistaviksi yleissopimuksen 3 artiklan kohdissa a–c määritellyt teot sekä lisäksi lapsen käytön toimiin, joihin liittyy ampuma-aseiden tai muiden aseiden laiton hallussapito tai käyttö. Myös yleissopimuksen 3 artiklan d-kohdassa määritellyn työn estämistä ja poistamista koskevien kansallisten säännösten rikkomisesta tulee tuomita rangaistukseen, joka voi olla muukin kuin rikosoikeudellinen rangaistus. Suosituksen kohdassa 14 veloitetaan jäsenvaltiot kiireellisesti järjestämään muita rikos- ja siviilioikeudellisia ja hallinnollisia keinoja lapsityön pahimpia muotoja koskevien kansallisten säännösten tehokkaan noudattamisen varmistamiseksi. Tällaisia keinoja voivat olla esimerkiksi säännöksiä aiemmin rikokseen yritykseen kohdistuva erityisvalvonta sekä toiminnan jatkuessa toimiluvan tilapäinen tai pysyvä peruuttaminen.

Euroopan unionin puitepäättös ihmiskaupan torjunnasta

Euroopan unionin neuvosto hyväksyi 19 päivänä heinäkuuta 2002 puitepäättöksen ihmiskaupan torjunnasta (2002/629/YOS, EYVL N:o L 203, 1.8.2002, s. 1), joka yhtenäistää ihmiskauppaa koskevat määritelmät, rangaistavan käyttäytymisen alan sekä seuraamukset jäsenvaltioissa. Puitepäättös tuli voimaan 1.8.2002 ja se täydentää aiemmin hyväksytyjä instrumentteja, lähinnä vuonna 1997 hyväksytyä yhteistä toimintaa ihmiskaupan ja lasten seksuaalisen hyväksikäytön vastaisesta toiminnasta.

Puitepäättöksen 1 artikla koskee työvoiman hyväksikäyttötarkoituksessa tai seksuaalisessa hyväksikäyttötarkoituksessa tapahtuvaan ihmiskauppaan liittyviä rikoksia. Artikla vastaa Palermon yleissopimuksen ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan 3 artiklaa sillä erotuksella, että puitepäättös ei koske elinten luovuttamiseen liittyvää ihmiskauppaa.

1 artiklan 1 kohdan mukaan kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että seuraavat teot ovat rangaistavia: henkilön värväys, kuljettaminen, siirtäminen ja kätkeminen sekä tämän jälkeen tapahtuva vastaanottaminen, henkilön hallinnan vaihto tai siirto mukaan lukien, silloin kun tekoon liittyy jokin 1a–1d-alakohdassa mainitun keinon käyttö. 1a–1d-alakohdissa mainitaan muun muassa pakottaminen, harhaanjohtaminen, vallan väärinkäyttö sekä maksujen tai etuisuuksien antaminen tai vastaanottaminen suostumuksen saamiseksi henkilöltä, jonka hallinnassa toinen henkilö on. Lisäksi edellytyksenä on, että teon tarkoituksena on työvoiman hyväksikäyttö taikka henkilön hyväksikäyttö prostituutiossa tai muu seksuaalinen hyväksikäyttö. Artiklan 2 kohdan mukaan ihmiskaupan uhrin suostumus hyväksikäyttöön on merkityksetön, mikäli jotakin 1 kohdan 1a–1d-alakohdassa mainituista keinoista on käytetty suostumuksen saamiseksi. Mikäli kyseessä on alle 18-vuotias henkilö, on teko 3 kohdan mukaan rangaistavaa ihmiskauppaa, vaikka mitään 1a–1d-alakohdassa mainittuja keinoja ei olisi käytetty.

1 artiklassa tarkoitettuun rikokseen yllyttäminen, avunanto ja yritys on puitepäättök-

ansaitsemistarkoituksessa kaupaksi.

Euroopan neuvostossa vuonna 1997 tehdyn ihmisoikeuksia ja biolääketiedettä koskevan yleissopimuksen VI luku sisältää määräykset elimien ja kudosten irrottamisesta elävistä luovuttajista elinsiirtoa varten. Yleissopimuksen 19 artiklan mukaan elimiä ja kudoksia voidaan irrottaa elävästä henkilöstä vain, jos sillä on parantava vaikutus vastaanottajaan, sopivaa elintä tai kudosta ei voida ottaa kuolleesta henkilöstä eikä muuta yhtä tehokasta hoitoa ole käytettävissä. Puuttuminen yksilön koskemattomuuteen edellyttää luovuttajan antamaa suostumusta, jonka tulee elinsiirron ollessa kysymyksessä olla nimenomainen ja yksilöity sekä annettu joko kirjallisessa muodossa tai viranomaisen luona. Yleissopimuksen 21 artiklan mukaan ihmisruumiista ja sen osista sellaisenaan ei saa koitua taloudellista etua.

Yleissopimukseen on vuonna 2002 hyväksytty elinten ja kudosten siirtoja koskeva Lisäpöytäkirja, joka ei ole vielä tullut voimaan. Lisäpöytäkirja sisältää yleissopimukseen verrattuna yksityiskohtaisempia määräyksiä elinten ja kudosten siirroista. Lisäpöytäkirjan 22 artiklan mukaan elinten ja kudosten kauppa on kiellettyä.

Kreikka on puheenjohtajavaltiona tehnyt helmikuussa 2003 aloitteen Euroopan unionin puitepäätökseksi ihmisen elimien ja kudosten kaupan torjunnasta. Puitepäätöksen käsittely on kesken. Viimeisimmän version (17.6.2003, 10611/03 DROIPEN 39) 2 artiklan 1 kohdan mukaan olisi rangaistavaa esimerkiksi henkilön kuljettaminen, kun tarkoituksena on elimen tai kudoksen laiton irrottaminen ja kun tekoon liittyy keinona esimerkiksi voimankäyttö, petos tai määräysvalan väärinkäyttö. Artiklan 2 kohta koskee elimen tai kudoksen irrottamista, joka tehdään pakottamisen, voimankäytön, uhkaamisen tai petoksen avulla. Artiklan 3 kohdan tekotapaa voidaan luonnehtia elimen tai kudoksen ostamiseksi. Artiklan 4 kohta koskee edellisissä kappaleissa tarkoitetuilla tavoilla irrotettujen elinten tai kudosten kauppaa, varastointia tai kuljettamista sekä elimen tai kudoksen siirtoa tietoisena siitä, että elin tai kudos on ollut edellä artiklassa tarkoitettun teon kohteena.

Puitepäätösehdotuksen 4 artiklan 2 kohdan

mukaan 2 artiklan 2 kohdan mukaisista teoista on voitava tuomita vankeusrangaistus, jonka enimmäiskesto on vähintään 2—5 vuotta. 4 artiklan 3 kohdan mukaan 2 artiklassa tarkoitetuista rikoksista on voitava tuomita vankeusrangaistus, jonka enimmäiskesto on vähintään 5—10 vuotta, kun rikoksella on tahallisesti tai törkeällä tuottamuksella vaarannettu uhrin henki, rikos on kohdistunut erityisen haavoittuvaan henkilöön, rikos on tehty käyttäen vakavaa väkivaltaa tai on aiheuttanut vakavaa fyysistä vahinkoa uhrille taikka rikos on tehty osana yhteisessä toiminnassa 98/733/YOS määritellyn rikollisjärjestön toimintaa. Jäsenvaltio voisi kuitenkin rajoittaa 3 kohdan soveltamisen koskemaan 2 artiklan teoista vain 1 ja 2 kohdassa mainittuja. Tällöin 3 ja 4 kohtien mukaisista teoista on mainittujen raskauttavien asianhaarojen vallitessa voitava tuomita vankeusrangaistus, jonka enimmäiskesto on vähintään 2—5 vuotta.

Puitepäätösehdotuksen käsittely on toistaiseksi keskeytetty puitepäätöksen tarpeellisuuden tarkempaa selvittämistä varten.

Valtioneuvosto on suhtautunut puitepäätöksen tarpeellisuuteen varauksellisesti (U 7/2003 vp), koska ei ole näyttöä siitä, että unionin alueella harjoitettaisiin elinten ja kudosten kauppaa järjestäytyneen rikollisuuden muodossa. Ylipäätään elinten kauppaan liittyvät tapaukset näyttävät olevan harvinaisia. Valtioneuvosto kiinnitti puitepäätöksen tarpeellisuutta arvioidessaan huomiota siihen, että jo nyt on olemassa elinten käsittelyä koskevia kansainvälisiä sopimuksia ja kansallista lainsäädäntöä. Jos puitepäätöksen käsittelyä jatketaan, erityisesti 2 artiklan mukaiset tekemuodot edellyttävät tarkennuksia. Eduskunnan sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta (StVL 1/2003 vp), lakivaliokunta (LaVL 4/2003 vp) ja suuri valiokunta (pöytäkirja 7/2003 vp) yhtyivät valtioneuvoston kantaan.

4.3. Lainsäädäntö eräissä muissa maissa

Ruotsi

Ruotsin lainsäädännössä ihmiskauppaa koskevat rikoslain pykälät koskevat seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvää ihmiskaup-

paa. Rikoslain 4 luvun 1 a §:ssä säädetään vähintään kaksi ja enintään 10 vuotta vankeutta rangaistukseksi ihmiskaupasta sille, joka laittomasti pakottamalla, harhauttamalla tai muulla sellaisella sopimattomalla tavalla saa henkilön lähtemään tai suostumaan kuljetettavaksi toiseen valtioon tiettyjen erikseen lueteltujen rikosten uhriksi tai seksuaalista hyväksikäyttöä varten. Ihmiskaupasta seksuaalista hyväksikäyttöä varten tuomitaan myös se, joka vastaanottaa tai majoittaa edellämäin- nitussa tilanteessa maahan saapuneen henkilön, jos se tapahtuu käyttäen edellä tarkoitettua sopimatonta keinoja. Samaan rangaistukseen tuomitaan, jos edellä mainittujen tekoi- den uhri on alle 18-vuotias henkilö, riip- pumatta käytetyistä keinoista. Jos kyse on lievemmin arvosteltavasta ihmiskaupasta, enimmäisrangaistus on neljä vuotta vankeutta. Myös ihmiskaupan yritys, sen valmistelu ja yhteenliittyminen sitä varten ovat rangaista- via tekoja.

Ruotsissa on annettu hallituksen esitys ihmiskauppaa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (prop. 2003/04:111 11.3.2004). Ehdotuksen mukaan rikoslain 4 luvun 1 a §:n säännös ihmiskaupasta laajennetaan koske- maan ihmiskauppaa, joka ei ole rajat ylittä- vää sekä koskemaan ihmiskauppaa muutakin kuin seksuaalista hyväksikäyttöä varten. Täl- laista hyväksikäyttöä voisi olla sotilaspalvelu, pakkotyö tai muu sellainen pakko, elin- tensiirto sekä muu toisen hädänalaisen tilan- teen hyväksikäyttö. Samalla hallitus ehdot- taa, että eduskunta hyväksyisi kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yh- distyneiden Kansakuntien yleissopimuksen lisäpöytäkirjan, joka koskee ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäise- mistä, torjumista ja rankaisemista. Säädeh- dotus liittyy myös Euroopan unionin neuvo- sion puitepäätökseen ihmiskaupan torjunnasta.

Norja

Norjassa on vuonna 2003 hyväksytty uusi ihmiskauppaa koskeva rikoslain pykälä. Ri- koslain 224 §:n mukaan ihmiskaupasta tuo- mitaan enintään viiden vuoden vankeusran- gaistukseen se, joka väkivallalla, pakolla taikka haavoittuvaista tilannetta tai muuta

vastaavaa seikkaa hyväksikäyttämällä saa henkilön harjoittamaan prostituutiota, teke- mään pakkotyötä, liittymään vieraan valtion armeijaan tai luopumaan elimistään. Samoin tuomitaan se, joka värvää, kuljettaa tai vas- taanottaa henkilön yllämainittuja tarkoituksia varten, muutoin edesauttaa hyväksikäyttöä tai antaa tai vastaanottaa maksun tai muun korvauksen vastuullaan olevan henkilön luo- vuttamisesta hyväksikäytettäväksi.

Jos teko kohdistuu alle 18-vuotiaaseen hen- kilöön, tuomitaan hyväksikäyttäjää ihmis- kaupasta, vaikka väkivaltaa, pakkoa tai muita mainittuja olosuhteita ei olekaan käsillä. Törkeästä ihmiskaupasta tuomitaan vankeut- ta enintään 10 vuotta. Teko katsotaan törke- äksi muun muassa silloin, kun uhri on alle 18-vuotias, teon yhteydessä on käytetty tör- keää väkivaltaa tai pakkoa tai siitä on aiheu- tunut merkittävää voittoa. Rikoksen tekemi- nen järjestäytyneen rikollisuuden puitteissa on yleinen rangaistuksen koventamisperuste, joka nostaa enimmäisrangaistuksen kaksin- kertaiseksi tai korottaa sitä viisi vuotta. Ih- miskaupasta voidaan törkeimmässä tapauk- sissa näin ollen tuomita enimmillään 15 vuo- den vankeusrangaistus.

Tanska

Myös Tanskassa on voimassa kaikkea ih- miskauppaa koskeva rangaistussäännös. Ri- koslain 262 a §:ssä on säädetty enintään kah- deksan vuoden vankeusrangaistus sille, joka käyttämällä laitonta pakottamista, vapauden- riistoa, uhkia, erehdyksen hyväksikäyttämistä tai muita sopimattomia menetelmiä värvää, kuljettaa, luovuttaa, vastaanottaa tai majoit- taa toisen henkilön seksuaalista hyväksikäyt- töä, pakkotyötä, orjuutta vastaavia olosuhteita tai elinten poistamista varten. Sama ran- gaistus soveltuu myös henkilöön, jonka uhri- na on alle 18-vuotias henkilö tai jos hän on suostumuksen saamiseksi maksanut uhria vallaan pitävälle henkilölle korvauksena rahaa tai muuta etuutta.

Saksa

Saksan rikoslaisissa säädetään ihmiskaupasta

180 b, 181 ja 181 a §:ssä. Säännökset koskevat ainoastaan ihmiskauppaa, jonka tarkoituksena on seksuaalinen hyväksikäyttö tai pyrkimys saattaa uhri harjoittamaan prostituutiota. Henkilö tuomitaan ihmiskaupasta sakkoon tai enintään viideksi vuodeksi vankeuteen, jos hän tavoitellakseen itselleen taloudellista etua ja käyttäen hyväkseen toisen pakottavaa tilannetta tietoisesti aiheuttaa toisen henkilön ryhtymisen harjoittamaan prostituutiota tai jatkamaan kyseistä toimintaa. Samoin rangaistaan tekijää silloin, jos uhrin vieraassa valtiossa oleskelusta johtuva haavoittuva tilanne on ollut tekijän tiedossa ja tekijä on tätä tilannetta hyväksikäyttäen ja saavuttaakseen taloudellista hyötyä pakottanut uhrin tekemään tai sallimaan kolmannen henkilön kohdistaa uhriin seksuaalisia tekoja.

Jos tekijä, tietoisena uhrin vieraassa valtiossa oleskelun aiheuttamasta haavoittuvasta tilanteesta ja sitä hyväksi käyttäen, vaikuttaa siihen, että uhri aloittaa prostituution harjoittamisen tai jatkaa sitä tai jos uhri on alle 21-vuotias, rangaistaan ankaramman rangaistusasteikon mukaisesti vähimmäisrangaistuksen ollessa kuusi kuukautta vankeutta ja enimmäisrangaistuksen 10 vuotta vankeutta. Tällaisen vakavamman tekemuodon yrityskin on rangaistava.

Törkeästä ihmiskaupasta tuomitaan vähintään yhden ja enintään 10 vuoden vankeusrangaistukseen henkilö, joka väkivaltaa, uhkailua tai petollisuutta käyttämällä syyllistyy edellä mainittuihin tekoihin. Samoin tuomitaan silloin, kun tekijä ammattimaisesti värvää uhreja aloittamaan tai jatkamaan prostituutiota tietoisena näiden vieraassa valtiossa oleskelun aiheuttamasta haavoittuvasta tilanteesta. Vähemmän vakavissa törkeissä ihmiskauppatapauksissa rangaistusasteikko on vähintään kuusi kuukautta ja enintään viisi vuotta vankeutta.

Saksassa on vireillä hanke ihmiskauppaa koskevan lainsäädännön muuttamiseksi.

Itävalta

Itävallan rikoslain 217 §:ssä on rangaistus-säännökset seksuaalista hyväksikäyttöä ja prostituutiota varten tapahtuvasta rajat ylittävästä ihmiskaupasta. Rangaistavuuden edel-

lytyksenä on, että uhri on saatettu harjoittamaan prostituutiota toisessa valtiossa kuin missä hän tavallisesti asuu tai jonka kansalainen hän on. Rangaistus seksuaalista hyväksikäyttöä varten tapahtuneesta ihmiskaupasta on kuudesta kuukaudesta viiteen vuoteen vankeutta. Mikäli teon motiivina on ollut taloudellinen hyöty, on rangaistusasteikko yhdestä vuodesta 10 vuoteen vankeutta. Sama ankarampi asteikko soveltuu myös silloin, kun ihmiskaupan tarkoitus on harhauttamalla, pakolla tai väkivalloin saattaa uhri harjoittamaan prostituutiota muualla kuin kotimaassaan.

Ranska

Ranskassa on vuoden 2003 maaliskuussa tullut voimaan uudet ihmiskauppaa koskevat säännökset. Artiklan 225—4—1 mukaan ihmiskaupasta rangaistaan enintään seitsemän vuoden vankeusrangaistuksella ja enintään 150 000 euron sakolla sitä, joka korvausta tai muuta hyötyä tai niitä koskevaa lupausta vastaan värvää, kuljettaa, siirtää henkilön paikasta toiseen, majoittaa tai vastaanottaa henkilön asettaakseen tämän kolmannen henkilön käyttöön paritusta tai muuta hyväksikäyttöä varten.

Artiklan 225—4—2 perusteella ihmiskaupasta rangaistaan korotetulla enintään kymmenen vuoden vankeusrangaistuksella ja enintään 1 500 000 euron sakolla silloin, kun ihmiskaupan uhrina on alaikäinen tai henkilö, joka on ikänsä, terveydentilansa, raskauden tai muun henkisen tai ruumiillisen syyn vuoksi erityisen haavoittuva. Korotettua rangaistusta käytetään myös silloin, kun uhreina on ollut useita henkilöitä, uhri on ollut Ranskan ulkopuolella tai saapumassa maahan, uhriin on otettu yhteyttä televiestintävälineiden avulla, uhria tai hänen perhettään on uhattu, pakotettu tai heihin on kohdistettu vakavaa väkivaltaa tai jos uhri on ollut välittömässä hengenvaarassa, häntä on uhannut pysyvä loukkaantuminen tai tekijä on henkilö, joka on tehtävänsä tai asemansa vuoksi vastuussa uhrin hyvinvoinnista tai joka syyllistyy ihmiskauppaan yleistä järjestystä ylläpitävänä tai ihmiskauppaa virkansa puolesta vastustavana henkilönä.

Alankomaat

Rikoslain 250 a artiklan 1 kohdan perusteella tuomitaan enintään kuusi vuotta vankeutta tai sakkoa enintään 45 000 euroa henkilölle, joka väkivallalla, väkivallan uhalla, harhauttamalla tai muutoin pakottamalla saa toisen henkilön suorittamaan tai tarjoutumaan suorittamaan seksuaalisia tekoja kolmannen henkilön kanssa tai tätä varten maksua vastaan. Samoin tuomitaan se, joka värvää, kuljettaa tai pakottaa toisen henkilön mukaansa viedäkseen tai toimittaakseen tämän toiseen maahan tarjoamaan seksuaalipalveluja maksua vastaan sekä se, joka saa alaikäisen suorittamaan tai tarjoutumaan suorittamaan seksuaalisia tekoja maksua vastaan.

Artiklassa kriminalisoidaan myös taloudellinen hyötyminen toisen henkilön tarjoamista seksuaalipalveluista, mikäli hyötyjä tietää tai hänen tulisi epäillä, että palvelujen tarjoaja on joutunut seksuaalipalvelujen tarjoajaksi pakottamisen seurauksena tai alaikäisenä. Rangaistavaa on myös seksuaalipalvelujen tarjoajan pakottaminen tai harhauttaminen luovuttamaan seksuaalipalveluilla ansaitsemaan varoja.

Artiklan 2 kohdan mukaan jos kaksi tai useampia henkilöitä yhdessä syyllistyy 1 kohdassa tarkoitettuun seksuaalista hyväksikäyttöä varten tapahtuvaan ihmiskauppaan, uhrina ollut alaikäinen ei ole vielä täyttänyt kuuttatoista vuotta tai jos väkivalta on aiheuttanut vakavia ruumiillisia vammoja, sovelletaan korotettua rangaistusmaksimia, joka on enintään kahdeksan vuotta vankeutta tai sakkoa enintään 45 000 euroa. Jos ihmiskaupan uhri on alle 16-vuotias ja hänelle on aiheutunut vakavia ruumiillisia vammoja, rangaistetaan tekijöitä enintään 10 vuoden vankeusrangaistuksella tai enintään 45 000 euron sakkolla.

Britannia

Britanniassa on hyväksytty seksuaalirikoslainsäädännön uudistus, joka tulee voimaan toukokuussa 2004. Ihmiskauppaa koskevat säännökset ovat seksuaalirikoslain artikloissa 57–60. Henkilö voidaan tuomita sakkoon tai

enintään 14 vuoden vankeusrangaistukseen tai molempiin, jos hän järjestää tai avustaa toisen henkilön (B) saapumisessa maahan, maassa liikkumisessa tai maasta poistumisessa. Rangaistavuuden edellytyksenä on, että tekijä itse aikoo syyllistyä tai hän uskoo jonkun muun todennäköisesti syyllistyvän B:hen kohdistuvaan seksuaalirikokseen joko Britanniassa tai muualla. Säännöksessä tarkoitettu seksuaalirikos voi olla mikä tahansa asianomaisessa luvussa mainittu rikos, esimerkiksi raiskaus, lapsen raiskaus, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tai häirintä, luottamusaseman seksuaalinen väärinkäyttö, insesti, mielenterveyspotilaisiin kohdistuva seksuaalirikos, lapsipornografia, lapsiprostituutio tai toisen prostituution myötävaikuttaminen hyötymistarkoituksessa.

4.4. Nykytilan arviointi

Suomen nykyinen lainsäädäntö ei ole täysin kattava suhteessa Suomen kansainvälisiin velvoitteisiin kriminalisoida ihmiskauppa. Paritusta koskeva säännös soveltuu vain osaan ihmiskaupasta. Vapaudenriistoa koskevat säännökset eivät nekään kata kuin osan ihmiskauppaan liittyvistä piirteistä. Ihmisryöstöä koskeva nykyinen säännös on varsin lähellä ihmiskaupan sääntelyä, mutta ihmisryöstösäännöksen soveltamiskynnys on korkea. Tekotapoina mainitaan väkivalta, uhkaus ja kavallus. Sen sijaan lievempiä ihmiskaupassa käytettäviä keinoja kuten toisen aseman hyväksikäyttämistä ihmisryöstösäännös ei koske. Ihmisryöstöä koskevassa säännöksessä teon tarkoituksena mainitaan toisen saattaminen ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin, pakkotyöhön tai orjuuteen. Ihmisarvoa loukkaavilla olosuhteilla tarkoitetaan hallituksen esityksen (HE 94/1993 vp, s. 108) mukaan ainakin sitä, että valtaantotettu joutuisi elättämään itsensä prostituutiolla tai huumekaupalla. Vaikka ilmaisu ”ihmisarvoa loukkaavat olosuhteet” salliikin joustavan tulkinnan, vaikuttaa siltä, että ihmisryöstösäännös ei kata kaikkia ihmiskauppaa koskevien Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirjan ja Euroopan unionin puitepäätöksen mukaisia toiminnan tarkoituksia. Ainakin muu kuin prostituutioon liittyvä seksuaalinen hy-

väksikäyttö ja elinten poistaminen jäänevät nykyisen ihmisryöstösäännöksen soveltamisalan ulkopuolelle.

Ihmiskauppaa koskeva sääntelytarve perustuu pääasiassa Suomen kansainvälisiin velvoitteisiin, mutta myös kansallisiin tarpeisiin. Edellä 3. luvussa yksityiskohtaisemmin esitetyn arvion mukaan Suomessa ei tosin ole merkittävästi tullut prostituution yhteydessä tietoon ilmiöitä, joita voitaisiin pitää ihmiskauppana. Mahdollinen ihmiskauppa liittyy Suomen oloissa kuitenkin ensisijaisesti juuri prostituutioon.

5. Paritusta koskevan sääntelyn nykytila

5.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Rangaistussäännös

Paritusta koskeva rangaistussäännös uudistettiin vuonna 1998 seksuaalirikoksia koskevan lainuudistuksen yhteydessä. Uusi pykälä on ollut voimassa vuoden 1999 alusta lähtien.

Parituksesta rangaistaan rikoslain 20 luvun 9 §:n mukaan sitä, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä 1) järjestää huoneen tai muun tilan korvausta vastaan tapahtuvaa sukupuoliyhteyttä tai siihen rinnastettavaa seksuaalista tekoa varten, 2) muuten käyttää hyväkseen jonkun ryhtymistä sellaiseen tekoon tai 3) vientelee tai painostaa toisen sellaiseen tekoon. Rangaistuksena on sakkoa tai vankeutta enintään kolmeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.

Parituksesta tuomittujen rangaistusten määrä on noussut. Vuosina 1991—1996 parituksesta annettiin vuodessa yksi tuomio tai ei yhtään tuomiota. Vuonna 1997 paritustuomioita annettiin 10, vuonna 1998 16, vuonna 1999 viisi, vuonna 2000 kuusi ja vuonna 2001 jo 27.

Parituksesta tuomittiin 1990-luvulla alle 10 %:ssa tuomioista ehdottomia vankeusrangaistuksia. Vankeusrangaistusten keskipituus (ehdottomat ja ehdolliset yhteen laskien) oli vajaat 5 kuukautta. Uuden lainsäädännön voimaantulon jälkeisiltä vuosilta ei ole vielä kovin paljon tilastotietoja. Vuonna 1999 pari-

tuksesta tuomituista viidestä rangaistuksesta yksi oli ehdoton vankeusrangaistus (4 kk), yksi oli ehdollinen vankeusrangaistus (6 kk) ja kolme sakkorangaistuksia (keskimäärin 40 päiväsakkoa). Vuoden 2000 kuudesta rangaistuksesta yksi oli ehdoton vankeusrangaistus (1 v 2 kk), kaksi ehdollisia vankeusrangaistuksia (keskimäärin 7,5 kk) ja kolme sakkorangaistuksia (keskimäärin 40 päiväsakkoa). Vuoden 2001 27 rangaistuksesta kaksi oli ehdottomia vankeusrangaistuksia (keskimäärin 3 kk), kolme yhdyskuntapalvelua, 14 ehdollisia vankeusrangaistuksia (keskimäärin 4,7 kk) ja kahdeksan sakkorangaistuksia (keskimäärin 36 päiväsakkoa).

On viitteitä siitä, että rangaistuskäytäntö olisi sittemmin kiristynyt ainakin joissain yksittäistapauksissa. Eräässä tapauksessa alioikeus tuomitsi syyskuussa 2002 kolmen vuoden enimmäisrangaistuksen parituksesta. Tuomio lieveni maaliskuussa 2003 hovioikeudessa kahden vuoden kuuden kuukauden pituiseksi ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi. Kahden vuoden kuuden kuukauden pituisia ehdottomia vankeusrangaistuksia on tuomittu parituksesta viime vuosina myös eräissä muissa tapauksissa. Joissain tapauksissa rangaistukset ovat siis liikkuneet varsin lähellä nykyistä enimmäisrangaistusta.

Prostituutiopalveluja markkinoivien ilmoitusten julkaiseminen on viime vuosina herättänyt keskustelua. Nykyinen paritussäännös ei välttämättä mahdollista ilmoituksen julkaisijan vastuuta paritusrikoksesta. Ilmoituksia oli aikaisemmin lehdissä runsaasti: vuonna 1999 tehdyn selvityksen mukaan esimerkiksi Helsingin Sanomissa julkaistiin viikossa lähes 1000 tutkimuksessa seksuaalipalveluilmotukseksi luokiteltua ilmoitusta. (Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2000:12.) Tutkimuksessa seksuaalipalveluilmotuksina pidettiin paitsi prostituutiota markkinoivia ”päiväkahvi-ilmoituksia”, myös muun muassa seksiravintoloiden ja -puhelinlinjojen ilmoituksia. Ilmoitustuloilla mitaten varsinkin iltapäivälehtien ja Helsingin Sanomien saamat tulot olivat huomattavat, enimmillään (Iltalehti) arvion mukaan 17 miljoonaa markkaa vuodessa. Sittemmin suurimmat päivälehdet ovat luopuneet seksuaalipalveluilmotusten julkaisemisesta. Maksulliset ilmoitukset ovat siirtyneet päivälehdistä Internetiin.

Pakkokeinot

Paritusrikollisuuden luonteen vuoksi sen tutkinnassa saattaa olla tarvetta käyttää vapautteen kohdistuvien pakkokeinojen ja etsinnän lisäksi telepakkokeinoja. Niistä säädetään pakkokeinolain (450/1987) 5 a luvussa.

Pakkokeinolain 5 a luvun 1 §:n 1 kohdan mukaan telekuuntelulla tarkoitetaan viestintämarkkina-alaissa tarkoitettua yleisen viestintäverkon tai siihen liitetyn viestintäverkon kautta teleliittymään, sähköpostiosoitteeseen tai muuhun sellaiseen teleosoitteeseen taikka telepäätelaitteeseen tulevan taikka siitä lähtevän viestin kuuntelua tai tallentamista salaa viestin sisällön selvittämiseksi. Pakkokeinolain 5 a luvun 2 §:ssä säädetään rikoksista, joiden tutkinnassa voidaan käyttää telekuuntelua. Pykälä sisältää rikosluettelon törkeistä rikoksista, joiden tutkinnassa telekuuntelu on mahdollinen. Paritus ei ole tällainen rikos.

Pakkokeinolain 5 a luvun 1 §:n 2 kohdan mukaan televalvonnalla tarkoitetaan salassapidettävien tunnistamistietojen hankkimista televiesteistä, jotka on lähetetty pykälän 1 kohdassa tarkoitettuun viestintäverkkoon kytketystä teleliittymästä, teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettu tällaiseen teleliittymään, teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, sekä matkaviestimen sijaintitiedon hankkimista ja tällaisen teleliittymän tai telepäätelaitteen tilapäistä sulkemista. Saman luvun 3 §:n mukaan pääsääntönä on, että televalvonta edellyttää epäilyä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Pykälässä mahdollistetaan televalvonta kuitenkin myös epäiltäessä eräitä lievemmin rangaistavia rikoksia. Pakkokeinolain viimeisimmän uudistuksen yhteydessä tuohon rikosluetteloon lisättiin paritus, jonka tutkinnassa televalvonta siis on nykyisin mahdollista.

Lisäksi luvussa on säädetty teknisen kuuntelun, teknisen katselun ja teknisen seurannan määritelmistä ja näiden toimintojen edellytyksistä. Teknisen kuuntelun yleisenä edellytyksenä on vähintään neljän vuoden enimmäisrangaistus, joten säännös ei sovellu paritukseen. Jos kysymyksessä on vakituiseen asumiseen tarkoitettu tila, teknisen kuuntelun kohdistaminen siihen tulee kysymykseen, jos kyseessä on jokin erikseen luetelluista tör-

keistä rikoksista, joihin paritus ei sisälly. Teknisen katselun ja teknisen seurannan edellytyksenä on pääsääntöisesti epäily rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta.

5.2. Kansainväliset sopimukset ja päätökset

Ihmiskauppaa ja prostituutiosta hyötymistä sekä naisten syrjinnän poistamista koskevat yleissopimukset

Jo edellä mainittiin vuonna 1949 hyväksytyt ihmisten kaupan ja toisten prostituutiosta hyötymisen tukahduttamista koskeva yleissopimus, joka on tullut Suomessa voimaan vuonna 1972 (SopS 33/1972).

Yleissopimus velvoittaa sopimusosapuolet rankaisemaan henkilöä, joka toisen henkilön intohimojen tyydyttämiseksi hankkii, viekoittelee tai houkuttelee mukaansa prostituutiota varten toisen henkilön, vaikkapa tämän suostumuksellakin tai muutoin käyttää toisen henkilön prostituutiota hyödykseen, vaikkapa tämän suostumuksellakin (1 artikla). Lisäksi sopimuspuolet sitoutuvat rankaisemaan henkilöä, joka pitää tai hoitaa tai tietoisesti rahoittaa bordellia tai osallistuu sellaisen rahoittamiseen tai tietoisesti antaa vuokralle tai vuokraa talon tai muun paikan tai osan siitä toisten prostituutiota varten (2 artikla).

Oikeuskirjallisuudessa esitetyn mukaan 1 artiklan mukaisella ”hyödyksi käyttämisellä” tarkoitetaan prostituutioon liittyvien toimien organisointia ja johtamista sekä edun hankintaa prostituution tuottamista tuloista. Vakiintuneesti on katsottu, että sopimuksen mukainen rankaisemisvaatimus ei koske sen enempää asiakasta kuin esimerkiksi erottajaa mahdollisten verotulojen saajana.

YK:n vuonna 1979 tekemä kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus on tullut Suomen osalta voimaan vuonna 1986 (SopS 68/1986). Yleissopimuksen 6 artiklassa sopimusvaltiot veloitetaan ryhtymään tarvittaviin toimenpiteisiin estääkseen kaikenlaisen naisten kaupan ja naisten prostituutiosta hyötymisen. Tämä sisältää myös lainsäädäntötoimet.

Artiklassa on lähinnä todettu uudelleen siinä tarkoitettujen kysymysten tärkeys ja kii-

reellisyys ja se, että niillä on erityistä merkitystä naisille syrjintään liittyvänä kysymyksenä, koska aikaisemmat sopimukset eivät ole saaneet ongelmaa häviämään.

Palermion yleissopimuksen ihmiskauppaa koskevassa lisäpöytäkirjassa ei oteta kantaa parituksen tai prostituution kansalliseen sääntelyyn. Lisäpöytäkirjan virallisten tulkintaohjeiden (interpretative notes, kohta 64) mukaan pöytäkirja koskee hyväksikäyttöä prostituutiotarkoituksessa ja muuta seksuaalista hyväksikäyttöä vain ihmiskaupan sääntelyn yhteydessä. Hyväksikäyttöä prostituutiotarkoituksessa ja muuta seksuaalista hyväksikäyttöä ei määritellä pöytäkirjassa, joten tulkintaohjeiden mukaan pöytäkirja ei vaikuta siihen, miten sopimusvaltiot sääntelevät prostituutiota kansallisissa laeissaan. Käsitteiden määrittelemättä jättäminen oli tarkoituksellista, koska niistä ei päästy yhteisymmärrykseen.

Erityisesti lapsia suojaavat yleissopimukset

Lapsen oikeuksien yleissopimus on hyväksytty YK:n yleiskokouksessa vuonna 1989. Se tuli kansainvälisesti voimaan vuonna 1990 ja Suomen osalta vuonna 1991 (SopS 59—60/1991). Lapsella tarkoitetaan sopimuksessa jokaista alle 18-vuotiasta henkilöä, ellei lapseen soveltuvien lakien mukaan täysi-ikäisyyttä saavuteta aikaisemmin (1 artikla). Yleissopimuksen 34 artiklan mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat suojelemaan lasta kaikilta seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodoilta. Tässä tarkoituksessa sopimusvaltiot ryhtyvät erityisesti kaikkiin tarkoituksenmukaisiin kansallisiin sekä kahden- ja monenvälisiin toimenpiteisiin estääkseen: a) lapsen houkuttelemisen tai pakottamisen osallistumaan laittomiin seksuaalisiin tekoihin; b) lasten hyväksikäytön prostituutiossa tai muussa laittomassa seksuaalisen toiminnan harjoittamisessa; c) lasten hyväksikäytön pornografisissa esityksissä tai aineistoissa.

Yleissopimusta täydentää valinnainen pöytäkirja, jonka sisältöä on esitelty edellä ihmiskauppaa koskevassa jaksossa. Lisäpöytäkirja koskee lapsikauppaa, lapsiprostituutiota ja lapsipornografiaa. Niitä koskee myös edellä kuvattu ILO:n yleissopimus lapsityön pa-

himpien muotojen kieltämisestä ja välittömistä toimista niiden poistamiseksi.

Euroopan unionin puitepäätös lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta

Euroopan unionin neuvosto hyväksyi 22 päivänä joulukuuta 2003 puitepäätöksen lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta (2004/68/YOS, EYVL N:o L 013, 20.1.2004, s. 44).

Puitepäätöksen 1 artiklan a-alakohdan mukaan puitepäätöksessä lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta henkilöä. Puitepäätöksen 2 artikla koskee lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyviä rikoksia. Kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että seuraavat tahalliset teot on säädetty rangaistaviksi:

- lapsen pakottaminen harjoittamaan prostituutiota tai osallistumaan pornografiseen esitykseen, tai taloudellisen hyödyn saaminen tällaisesta teosta tai lapsen muu hyväksikäyttö näitä tarkoituksia varten

- lapsen houkuttelemisen harjoittamaan prostituutiota tai osallistumaan pornografiseen esitykseen

- seksuaalisen toiminnan harjoittaminen lapsen kanssa pakottamalla, voimakeinoin tai uhkailua käyttäen, tai antamalla lapselle rahaa tai muu korvaus tai hyvitys maksuna seksuaalisen palvelun saamiseksi tältä, taikka käyttämällä väärin tunnustettua luottamusta tai auktoriteettiasemaa tai vaikutusvaltaa lapseen.

Puitepäätöksen 3 artikla koskee lapsipornografiaa. 4 artikla koskee yritystä ja osallisuutta.

Puitepäätöksen 5 artikla koskee rangaistuksia ja raskauttavia asianhaaroja. Artikla on erittäin yksityiskohtainen. Kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että 2, 3 ja 4 artiklassa tarkoitetuista rikoksista voidaan langettaa vankeusrangaistus, jonka enimmäispituus on ainakin 1—3 vuotta.

Artiklassa määrätään edelleen, että jos rikoksena on lapsen pakottaminen harjoittamaan prostituutiota tai osallistumaan pornografiseen esitykseen sekä seksuaalisen toiminnan harjoittaminen lapsen kanssa pakot-

tamalla, voimakeinoin tai uhkailua käyttäen, on voitava langettaa vankeusrangaistuksia, joiden enimmäispituus on ainakin 5—10 vuotta. Näissä tapauksissa ei siis edellytetä lisäksi raskauttavia asianhaaroja.

Toinen vakavuusluokka sisältää rikokset, joista on voitava langettaa vankeusrangaistuksia, joiden enimmäispituus on ainakin 5—10 vuotta, jos tekoon liittyy vähintään yksi raskauttava asianhaara. Tämän vakavuusluokan rikoksia ovat taloudellisen hyödyn saaminen siitä, että lapsi harjoittaa prostituutiota tai lapsen muu hyväksikäyttö tätä tarkoitusta varten, sekä lapsen houkutteleva harjoittamaan prostituutiota.

Kyseeeseen tulevia raskauttavia seikkoja ovat:

- uhri on lapsi, joka ei ole saavuttanut kansallisen lain mukaista seksuaalista itsemääräämisoikeutta koskevaa suojaikärajaa

- rikoksentekijä on tahallisesti tai piittämättömyydestä vaarantanut lapsen hengen

- rikoksen teossa on käytetty törkeätä väkivaltaa tai rikoksesta on aiheutunut lapselle vakavaa vahinkoa

- rikos on tehty osana rikollisjärjestöön osallistumisen kriminalisoinnista Euroopan unionin jäsenvaltioissa 21 päivänä joulukuuta 1998 hyväksytyssä yhteisessä toiminnassa 98/733/YOS tarkoitettuna rikollisjärjestön toimintaa.

Kolmas vakavuusluokka sisältää rikokset, joista on voitava langettaa vankeusrangaistuksia, joiden enimmäispituus on ainakin 5—10 vuotta, jos uhri on kansallista suojaikärajaa nuorempi lapsi ja tekoon lisäksi liittyy jokin edellä kuvatuista muista raskauttavista asianhaaroista. Näitä rikoksia ovat taloudellisen hyödyn saaminen siitä, että lapsi osallistuu pornografiseen esitykseen ja lapsen muu hyväksikäyttö tätä tarkoitusta varten, sekä lapsen houkutteleva osallistumaan pornografiseen esitykseen. Samoin tähän ryhmään kuuluvia rikoksia ovat seksuaalisen toiminnan harjoittaminen lapsen kanssa antamalla lapselle rahaa tai muu korvaus tai hyvitys maksuna seksuaalisen palvelun saamiseksi tältä, tai käyttämällä väärin tunnustettua luottamus- tai auktoriteettiasemaa tai vaikutusvaltaa lapseen.

Artiklassa määrätään myös, että kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimen-

piteet sen varmistamiseksi, että luonnollinen henkilö, joka on tuomittu jostain 2, 3 tai 4 artiklassa tarkoitettusta rikoksesta, voidaan tarvittaessa väliaikaisesti tai pysyvästi estää harjoittamasta lastenhoitoon liittyvää toimintaa.

Puitepäätöksen muut artiklat koskevat oikeushenkilöiden vastuuta, oikeushenkilöihin kohdistuvia seuraamuksia, lainkäyttövaltaa ja syytteenpanoa, uhrien suojelua ja auttamista, alueellista soveltamisalaa ja yhteisen toiminnan 97/154/YOS kumoamista sekä puitepäätöksen täytäntöönpanoa ja voimaantuloa. Niitä on osaksi käsitelty jäljempänä lapsipornografiaa koskevassa jaksossa. Jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet puitepäätöksen noudattamiseksi viimeistään 20 päivänä tammikuuta 2006.

5.3. Lainsäädäntö eräissä muissa maissa

Ruotsi

Ruotsin rikoslain 6 luvun 8 §:ssä säädetään parituksesta. Parituksesta tuomitaan enintään neljän vuoden vankeusrangaistukseen se, joka edistää sitä, että toinen henkilö tarjoaa seksuaalipalveluja korvausta vastaan, tai taloudellisesti hyötyy siitä. Samoin tuomitaan henkilö, joka sallii omistamansa tai hallitsemansa asunnon käyttämisen seksuaalipalvelujen myymiseen eikä ryhdy riittäviin toimiin tämän toiminnan lopettamiseksi. Jos tekijän toiminta on laajamittaista tai tekijä on törkeästi käyttänyt hyväkseen palvelujen tarjoajia, hänet tuomitaan törkeästä parituksesta vähintään kahdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi vankeuteen.

Norja

Norjassa paritus on rangaistavaa rikoslain 202 §:n mukaan. Pykälä on uudistettu vuonna 2003, jolloin päällekkäisyydet ihmiskaupaa koskevan sääntelyn kanssa poistettiin. Kyseisen pykälän mukaan sakolla tai enintään viiden vuoden vankeusrangaistuksella rangaistaan sitä, joka edistää toisen prostituutiota tai vuokraa tiloja prostituution harjoittamista varten ymmärtäen, että niitä tullaan käyttämään prostituutiotarkoituksiin, tai osoittaa viimeksi mainitussa suhteessa törke-

ää huolimattomuutta. Sakolla tai enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistuksella rangaistaan sitä, joka julkisesti ilmoittaen yksiselitteisesti tarjoaa, välittää tai pyytää prostituutiopalveluja. Rikoslain säännökset toisen ruumiin koskemattomuuden loukkauksesta 228, 229 ja 231 §:ssä voivat tulla myös sovellettaviksi paritustapauksissa.

Tanska

Tanskan rikoslain 228 §:ssä säädetään parituksesta enintään neljän vuoden vankeusrangaistus sille, joka saattaa henkilön tarjoamaan seksuaalipalveluja maksua vastaan, edistää tätä toimintaa, estää henkilöä lopettamasta tätä toimintaa tai pitää bordellia. Samoin rangaistaan sitä, joka yllyttää tai avustaa alle 21-vuotiaasta henkilöä ryhtymään seksuaalipalvelujen tarjoajaksi tai avustaa kuljettamaan alle 21-vuotiaan henkilön ulkomaille seksuaalipalvelujen myyntiä varten tai muutoin käytettäväksi seksuaalipalveluja varten vastoin tämän tietoisuutta matkan tarkoituksesta.

Henkilöä, joka edistää toisen seksuaalipalvelujen myyntiä oman taloudellisen hyötynsä vuoksi tai toimii toistuvasti välittäjänä tai muutoin hyöttyy toisen henkilön epäsiiveillisestä ammatista, rangaistaan enintään kolmen vuoden vankeusrangaistuksella tai lieventävien asianhaarojen vallitessa sakolla rikoslain 229 §:n perusteella. Hotellin tai muun majoiusliikkeen pitäjä, joka sallii ammattimaisen prostituution harjoittamisen tiloissaan, voidaan tuomita enintään yhden vuoden vankeusrangaistukseen tai sakkoihin. Mikäli henkilö on aikaisemmin tuomittu parituksesta, voidaan rangaistusta korottaa enintään puolella.

Saksa

Saksassa on vuoden 2002 alusta alkaen ollut voimassa seksuaalipalvelujen ostamisen ja myymisen laillistava prostituutiolaki, joka sisältää sekä siviilillä että rikosoikeudellisia elementtejä. Prostituutiolain 1 §:ssä todetaan, että prostituutiosta saatavaa korvausta koskeva vaatimus ei ole siirrettävissä, mikä heikentää parittajien toimintamahdollisuuksia. Bordellitoiminta ja asiakkaiden hankkiminen

työnantajan toimesta on laillista, kunhan prostituoitunut työskentelevät vapaaehtoisesti. Muutoin tapahtuva paritus on edelleen kriminalisoitu rikoslain 181 a §:ssä, jonka sanamuotoa tiukennettiin prostituutiolain tullessa voimaan.

Sakolla tai enintään kolmen vuoden vankeusrangaistuksella rangaistaan prostituoitun hyväksikäytöstä rikoslain 180 a §:n mukaan sitä, joka ammattimaisesti ylläpitää tai johtaa toimintaa, jossa prostituoitunut ovat ”työnantajastaan” henkilökohtaisesti tai taloudellisesti riippuvaisia ja toimivat prostituoituina vastoin tahtoaan. Samoin rangaistaan sitä, joka tarjoaa alle kahdeksantoistavuotiaalle paikan prostituution harjoittamista varten tai muutoin käyttää hyväkseen hänen tarjoamassaan asunnossa prostituutiota harjoittavaa henkilöä.

181 a §:n perusteella henkilö tuomitaan parituksesta vähintään kuuden kuukauden ja enintään viiden vuoden vankeusrangaistukseen, jos hän käyttää hyväkseen prostituoitua tai omaa etua tavoitellakseen määrittelee prostituoitun työskentelyolosuhteet tai ryhtyy toimiin estääkseen tämän prostituutiosta luopumisen. Sakkoon tai enintään kolmen vuoden vankeusrangaistukseen tuomitaan henkilö, joka loukkaa toisen henkilökohtaista tai taloudellista liikkumavapautta edistämällä hänen prostituutiotoimintaansa seksuaalipalveluja välittämällä. Teko on rangaistava myös silloin, kun paritus kohdistuu parittajan aviopuolisoon.

Itävalta

Itävallassa bordellitoiminta on luvanvaraista ja bordellien toiminta on yksityiskohtaisesti säännelty osavaltioiden lainsäädännössä. Itävallan rikoslain 213—216 §:n perusteella rangaistaan parituksesta. Kun henkilö parittaa toista henkilöä luottamusasemaansa hyväksikäyttäen (holhooja, huoltaja, opettaja, lääkäri tai muu alaikäisestä tai holhouksen alla olevasta henkilöstä vastuussa oleva henkilö) on enimmäisrangaistus kolme vuotta vankeutta. Jos tarkoituksena on hankkia parittajalle itselleen tai toiselle henkilölle taloudellista etua, rangaistuksena on kuudesta kuukaudesta viiteen vuoteen vankeutta.

Silloin, kun henkilö saa toisen harjoitta-

maan prostituutiota hankkiakseen ensin mainitulle henkilölle tai kolmannelle hyötyä, häntä rangaistaan sakolla tai enimmillään kuuden kuukauden vankeusrangaistuksella. Myös ammattimaisen prostituution edistämisestä voi seurata enimmillään kahden vuoden vankeusrangaistus. Toisen henkilön ammatillisesta prostituutiosta hyötyminen on 216 §:n mukaan rangaistavaa enimmäisrangaistuksen ollessa kuusi kuukautta vankeutta. Jos henkilö hyötyy useista prostituoiduista samanaikaisesti tai muutoin käyttää hyväksi prostituoitua tai määrittelee tämän työskentelyn ehtoja, häntä rangaistaan enintään yhden vuoden vankeusrangaistuksella. Parittajan ollessa rikollisjärjestön jäsen rangaistus on enintään kaksi vuotta vankeutta, samoin kuin silloin, kun parittaja uhkailulla estää toista henkilöä lopettamasta prostituution harjoittamisen.

Ranska

Ranskassa paritukseen liittyvää rikosoikeudellista lainsäädäntöä on tiukennettu korottamalla tuntuvasti rangaistuksia ja laajentamalla rikosoikeudellinen vastuu koskemaan myös oikeushenkilöitä. Parituksesta tuomitaan rikoslain 225—5 artiklan mukaan enintään seitsemän vuoden vankeusrangaistukseen ja enintään 150 000 euron sakkoihin henkilö, joka auttaa tai suojelee toisen henkilön prostituutiota tai osallistuu siihen, hyöttyy toisen prostituutiosta pakottamalla prostituoitun luovuttamaan osan tuloistaan tai muutoin maksamaan parittajalle tai värvää, houkuttelee tai pakottaa toisen henkilön aloittamaan tai jatkamaan prostituutiota. Artiklan 225—6 mukaan parituksena rangaistavaa on myös prostituoitun ja hänen asiakkaansa yhdyshenkilönä toimiminen, parittajan peite-toiminnassa avustaminen sekä prostituoitujen avuksi suunnattujen avustus- ja uudelleen-koulutustapahtumien estäminen.

Mikäli paritus kohdistuu alle 15-vuotiaaseen henkilöön, on rangaistus 10—15 vuotta vankeutta ja enintään 3 000 000 euroa sakkoa (art. 225—7—1). Artiklan 225—7 perusteella tuomitaan parituksesta normaalia ankarampaan enintään kymmenen vuoden vankeusrangaistukseen ja enintään 1 500 000 euron sakkoihin muun muassa silloin, kun pari-

tus on kohdistunut 15 vuotta täyttäneeseen alaikäiseen tai muutoin haavoittuvassa asemassa olevaan henkilöön, parituksen kohteena on ollut useita henkilöitä tai henkilö on houkuteltu harjoittamaan prostituutiota Ranskan ulkopuolella tai saapuessaan maahan. Silloinkin, kun useat henkilöt yhdessä toimivat parittajina muodostamatta kuitenkaan järjestäytyneitä rikollisryhmää tai kun paritus tapahtuu levittämällä määrittelemättömälle henkilötaholle viestejä televiestintälaitteiden avulla, teosta rangaistaan ankaramman asteikon mukaisesti.

Kun raskauttavien tekemuotojen mukainen paritus on tapahtunut järjestäytyneen rikollisryhmän toimesta, rangaistus on 10—20 vuotta vankeutta ja enintään 3 000 000 euroa sakkoa (art. 225—8). Mikäli paritus tapahtuu käyttämällä kidutusta tai muita epäinhimillisiä keinoja, rangaistaan siitä vähintään 10 vuoden ja enintään elinkautisella vankeusrangaistuksella sekä enintään 4 500 000 euron sakolla (art. 225—9).

Enintään kymmenen vuoden vankeusrangaistuksella ja enintään 750 000 euron sakolla rangaistaan sitä, joka suoraan tai välillisesti hallinnoi, johtaa tai rahoittaa bordellia, sallii prostituution edistämisen tai harjoittamisen omistamassaan tai hallinnoimassaan yleisölle avoimena olevassa paikassa, mahdollistaa prostituution harjoittamisen yksityistiloissa tai myy, vuokraa tai luovuttaa kulkuneuvon tietoisena sen käyttämisestä prostituutiotarkoituksiin.

Alankomaat

Alankomaissa bordellitoiminta on laillistettu lokakuusta 2000 lähtien. Prostituoitujen työnantajilla tulee olla kunnallisten viranomaisten myöntämä lupa, jossa on yksityiskohtaiset määräykset esimerkiksi bordellin sijainnista ja hallinnosta. Prostituoitujen tulee olla täysi-ikäisiä (ainakin 17-vuotiaita) ja työnteon on oltava vapaaehtoista. Rikoslain säännökset koskevat tämän vuoksi lähinnä seksuaalipalvelujen tarjoamista varten tapahtuvaa ihmiskauppaa eivätkä suoranaisesti tavonomaista paritusta. Sen vuoksi viitataan edellä ihmiskauppaa käsittelevässä luvussa esitettyyn.

Britannia

Britannian seksuaalirikoslainsäädäntö on uudistettu vuonna 2003. Uudistus tulee voimaan toukokuussa 2004. Uudistuksen tavoitteena oli modernisoida vanhat säännökset muuttamalla laki sukupuolineutraaliksi, laskemalla lapsia koskevia ikärajoja sekä sisällyttämällä ihmiskauppaa koskevat säännökset lakiin. Lain mukaan rangaistavaa on muun muassa saattaa toinen harjoittamaan prostituutiota, yllyttää toista prostituutioon tai kontrolloida toisen prostituutiota. Rangaistavuus edellyttää hyötymistarkoitusta, jos prostituoitu on täysi-ikäinen. Myös bordellin pitäminen on rangaistavaa.

Uudistuksessa rangaistusmaksimeja tiukennettiin huomattavasti, esimerkiksi korottamalla rangaistusmaksimi kahdesta vuodesta 14 vuoteen alle 13-vuotiaaseen, tai alle 18-vuotiaaseen, joka vaikuttaa todellista ikäänsä nuoremmalta, kohdistuvaan lapsiprostituutioon liittyvissä paritustilanteissa. Aikuiseen henkilöön kohdistuvasta parituksesta rangaistusena on sakkoa tai enintään seitsemän vuotta vankeutta. Oppimisvaikeuksista kärsivän tai kehitysvammaisen henkilön parittamisesta voidaan tuomita jopa elinkautinen vankeusrangaistus tiettyjen edellytysten täytyessä.

5.4. Nykytilan arviointi

Paritusta koskevaan sääntelyyn kohdistuu sekä kansallisia että kansainvälisiä muutostarpeita. Kansalliselta kannalta nykyisen paritusta koskevan rangaistussäännöksen enimmäisrangaistus on suhteellisen matala siihen nähden, että paritus on muuttunut aikaisempaa suunnitelmallisemmaksi ja järjestäytyneemmäksi rikollisuudeksi. Poliisin käytävissä olevat tutkintakeinot eivät myöskään ole riittävän tehokkaita, koska telekuuntelu ei ole mahdollista. Lisäksi on tarpeen harkita prostituution markkinoinnin rangaistavuutta.

Käytännössä tulkinnanvaraiseksi on osoittautunut tilanne, jossa majoitusliikkeen pitäjä majoittaa prostituoituja, joita asiakkaat majoitusliikkeestä hakevat muualla tapahtuvaa maksullista sukupuoliyhteyttä tai muuta paritusta koskevan säännöksen mukaista tekoa

varten. Tällainen majoittaminen saattaa olla laajamittaistakin ja muodostaa pääosan majoitusliikkeen toiminnasta. Kun sukupuoliyhteys tai muu paritussäännöksen mukainen teko kuitenkin tapahtuu muualla kuin majoitusliikkeessä, majoittajan toimintaa ei voitane pitää säännöksen nykyisen sanamuodon mukaisena huoneen tai muun tilan järjestämisenä. Toimintaa voitaisiin ehkä pitää nykyisen säännöksen mukaisena muuna prostituutioon ryhtymisen hyväksikäyttämisenä, mutta käytännössä tämänkin kohdan soveltumista on pidetty tulkinnanvaraisena.

Kansainväliset sopimukset, kuten Palermon yleissopimuksen ihmiskauppaa koskeva lisäpöytäkirja, eivät edellytä paritusta koskevan lainsäädännön muuttamista. Sen sijaan lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskeva puitepäätos edellyttää muutoksia. Osa niistä rikoksista, joista puitepäätöksen mukaan olisi voitava tuomita enimmillään 5–10 vuotta vankeutta, on tekoja, joita olisi pidettävä lähinnä parituksena. Nykyinen kolmen vuoden enimmäisrangaistus ei siis ole riittävä näihin tilanteisiin. Lisäksi puitepäätöksessä on laajasti rinnastettu pornografiset esitykset prostituutioon. Voimassa olevassa paritussäännöksessä näin ei ole, sillä siinä puhutaan sukupuoliyhteyden lisäksi muusta siihen rinnastettavasta seksuaalisesta teosta. Hallituksen esityksen (HE 6/1997 vp, s. 186) mukaan tällaisena voidaan pitää ”ainakin toisen sukupuolielimen intensiivistä koskettelua”. Pornografisia esityksiä voidaan näin ollen tuskin pitää sukupuoliyhteyteen rinnastettavina seksuaalisina tekoina. Puitepäätöksen mukainen rinnastus edellyttää lainmuutosta.

Kolmas puitepäätöksestä seuraava muutostarve ei koske paritusta, vaan seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta. Sitä koskeva enimmäisrangaistus on tällä hetkellä kuusi kuukautta vankeutta, kun puitepäätos edellyttää mahdollisuutta tuomita ostamistilanteissa 1–3 vuotta vankeutta.

Lisäksi puitepäätos edellyttää oikeushenkilön rangaistusvastuusta säätämistä. Muilta osin seksuaalirikoksia koskeva osa puitepäätöksessä ei edellytä lainmuutoksia. Muutoksia ei tarvitse tehdä myöskään lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annettuun lakiin (504/2002) tai rikosrekisteri-

lakiin (770/1993). Lapsipornografiaa koskevien puitepäätökseen sisältyvien määräysten kansallista täytäntöönpanoa käsitellään esityksessä jäljempänä.

6. Seksuaalipalvelujen ostamista ja myymistä koskevan sääntelyn nykytila

6.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Rikoslainsäädäntö

Prostituutio taikka seksuaalipalvelujen ostaminen ei ole Suomessa rangaistavaa lukuun ottamatta järjestyslakiin (612/2003) sisältyvää julkisella paikalla tapahtuvan seksuaalipalvelujen ostamisen ja maksullisen tarjoamisen kieltoa sekä seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta, josta säädetään rikoslain 20 luvun 8 §:ssä. Säännöksen mukaan rangaistaan sitä, joka lupaamalla tai antamalla korvauksen saa kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon. Rangaistukseksi voidaan tuomita sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Tässä esityksessä ehdotetaan, että säännöksen rangaistuskaksimi korotettaisiin yhteen vuoteen vankeutta.

Vuoden 1889 rikoslain mukaan rangaistavaa oli paritus ja haureuden harjoittaminen nimenomaan bordellissa tai muuten yleisesti. Muulla tavalla tapahtunut prostituutio oli rikoslain kannalta sallittua. Lisäksi prostituution osalta rangaistus saattoi kohdistua ainoastaan naispuoliseen prostituoituun — miespuolista prostituoitua ei voitu rangaista. Seksuaalipalvelujen ostaminen ei ollut rangaistavaa.

Rikoslain 20 luvun 10 §:n 3 momentti, jossa säädettiin naisen antautumisesta haureuteen, kumottiin irtolaislain säätämisen yhteydessä (HE 94/1934 vp). Kun irtolaislaki (57/1936) tuli voimaan vuoden 1937 alussa, ammattimainen haureuden harjoittaminen ei ollut enää kriminalisoitu. Irtolaislain 1 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan irtolaisiksi katsottiin henkilö, joka pitämällä tapanaan hankkia tuloja hyvien tapojen vastaisilla ja

siveellisesti hylättävillä keinoilla taikka muulla elämäntavallaan tuottaa ilmeistä vaaraa yleiselle järjestykselle, turvallisuudelle tai siveellisyydelle. Tämänkaltaista irtolaisuutta ei lain voimaantulon jälkeen enää käsitelty yleisissä tuomioistuimissa vaan hallinnollisissa viranomaisissa. Irtolaislaki kumottiin vuoden 1987 alusta lukien päihdehuoltolain (41/1986) säätämisen yhteydessä.

Rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä seksuaalirikoksia koskevia säännöksiä uudistettaessa harkittiin prostituutioon liittyviä rikosoikeudellisia toimenpiteitä (HE 6/1997 vp, s. 168—169). Prostituution todettiin aiheuttavan ja siihen todettiin liittyvän runsaasti ongelmia. Parituksen lisäksi prostituutioon todettiin liittyvän usein muuta rikollisuutta, esimerkiksi väkivaltarikollisuutta ja kiristystä. Prostituoitujen aseman arvioitiin olevan heikko ja heidän seksuaalisen itsemääräämisoikeutensa tosiasiallisesti rajoitettu. Lisäksi todettiin prostituution yleistymisen voivan aiheuttaa vääristynyttä suhtautumista naisten seksuaalisuuteen ja prostituution vaikuttavan kielteisesti sukupuolten väliseen tasa-arvoon. Edelleen prostituution yleistymisen todettiin saattavan heikentää viihtyvyyttä liikuttaessa yleisillä paikoilla.

Esityksessä nähtiin kuitenkin välttämättömäksi pohtia prostituution vähentämisen keinojen, mukaan lukien prostituution taikka seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisoinnin, haittavaikutuksia. Haittojen ja hyötyjen pohdinta keskittyi kuitenkin lähinnä prostituution kriminalisointiin. Kriminalisoinnin oletettiin luultavasti jossain määrin vähentävän prostituutiota. Esityksessä todettiin, että osa asiakkaista saattaisi esimerkiksi pitää kiinnijäämiseen liittyvää julkisuutta liian kiusallisena. Ongelmaksi nähtiin kuitenkin se, että kriminalisointi pakottaisi harjoittamaan prostituutiota salassa, mikä lisäisi parittajien valtaa ja väärinkäytöksiä prostituoituihin nähden. Lisäksi kriminalisoinnin ongelmaksi todettiin prostituoitujen mahdollisesti vähentyvä halukkuus hakeutua lääkärintarkastukseen tai ilmoittaa asiakkaiden tai parittajien heihin kohdistamista rikoksista.

Lisäksi esityksessä todettiin prostituution kriminalisoinnin olevan rikosoikeudellisesti ongelmallinen. Rangaistussäännöksen muo-
toileminen siten, että se ei kata hyväksyttävää

seksuaalisuhteita, nähtiin vaikeaksi. Seksuaalisuhteisiin liittyvien taloudellisten suhteiden, jotka eivät ole merkki prostituutiosta, rajaaminen suhteessa maksuihin tai etuuksiin, jotka tekisivät suhteesta rangaistavaa, nähtiin myös ongelmalliseksi. Rangaistavuuden nähtiin perustuvan myös lähinnä ilmiön yleiseen paheksuntaan, jos prostituoitu kykenisi työskentelemään siten, ettei hänelle aiheudu siitä merkittäviä ongelmia. Lisäksi rikosten selvittämisen ajateltiin muodostuvan ongelmalliseksi. Kaiken kaikkiaan prostituution kriminalisointiin liittyvien ongelmien todettiin esityksessä näyttävän varsin merkittävilta. Myös eduskunnan lakivaliokunta oli hallituksen esityksessä omaksutulla kannalla (LaVM 3/1998 vp). Tuolloin päädyttiin kuitenkin siihen, että seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta säädettiin rangaistavaksi teoksi.

Rikoslain 17 lukuun on lisätty järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskeva säännös luvun 1 a §:ksi (142/2003). Säännöksen taustalla on vuonna 1998 hyväksytty yhteinen toiminta rikollisjärjestön toimintaan osallistumisesta Euroopan unionin jäsenvaltioissa (98/733/YOS, EYVL N:o L 351, 29.12.1998, s. 1). Pykälän 1 momentin 5 kohdan mukaan järjestäytyneen rikollisjärjestön toimintaan osallistumisesta tuomitaan se, joka suoraan tai välillisesti antamalla tai keräämällä varoja järjestäytyneen rikollisryhmän toiminnan rahoittamiseksi osallistuu järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan, jossa tavoitteena on tehdä yksi tai useampi rikos, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, taikka yksi tai useampi 11 luvun 8 §:ssä tai 15 luvun 9 §:ssä tarkoitettu rikos. Säännöksen soveltaminen edellyttää, että tällainen rikos tai sen rangaistava yritys tehdään.

Seksuaalipalvelujen ostamista voitaisiin joissakin tilanteissa arvioida 17 luvun 1 a §:ssä tarkoitettuna rikoksena, erityisesti sen 5 kohdan nojalla. Tällaiset tilanteet olisivat kuitenkin oletettavasti erittäin harvinaisia. Lähtökohtana voidaan pitää, että seksuaalipalvelujen ostaminen ei merkitse varojen antamista suoraan tai välillisesti järjestäytyneen rikollisryhmän toiminnan rahoittamiseksi, vaikka seksuaalipalvelujen ostaja tietäisikin ostavansa palveluita henkilöltä, joka

toimii järjestäytyneen paritustoiminnan alaisuudessa. Ajateltavissa voisi kuitenkin olla tilanne, jossa henkilö tarkoituksenaan rahoittaa ryhmän toimintaa toteuttaa rahoittamisen nimenomaan ostamalla ryhmän alaisuudessa toimivalta prostituoidulta seksuaalipalveluja tietoisena siitä, että paritustoimintaa harjoittava järjestäytyneen rikollisjärjestö saa osan seksuaalipalvelujen ostamiseen käytetyistä varoista.

Myös tiettyjä muita prostituutioon liittyviä toimintoja voitaisiin arvioida järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskevassa säännöksessä tarkoitettuna rikoksena. Esimerkiksi huoneistojen, joissa prostituutiotoimintaa harjoitetaan, hankkiminen paritustoimintaa harjoittavalle järjestäytyneelle rikollisjärjestölle voisi periaatteessa tulla arvioitavaksi 17 luvun 1 a §:n 4 kohdassa tarkoitettuna tekona. Tällöinkin muiden pykälässä asetettujen rangaistavuuden edellytysten tulisi täytyä. Säännöksen 3 momenttiin sisältyvän toissijaisuuslausekkeen vuoksi edellä tarkoitettua tekoa kuitenkin arvioidaisiin 20 luvun 9 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuna paritukseksi.

Myös prostituoitujen toimintaa voitaisiin tietyissä tilanteissa mahdollisesti arvioida järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskevan säännöksen mukaan. Tällöin prostituoitujen toimien tulisi olla aktiivisia. Lisäksi jos rikollisryhmän tavoitteena oleva ja myös tekemä rangaistava teko olisi esimerkiksi tässä esityksessä ehdotettu törkeä paritus, prostituoitu ei voisi olla alisteisessa asemassa parittajaan nähden. Prostituoitujen tulisi toimia aktiivisesti säännöksen 1 momentissa tarkoitettuihin tavoin ja tietoisesti nimenomaan rikollisryhmän hyväksi ja hänen asemansa tulisi olla lähes samankaltainen kuin ryhmän muilla jäsenillä, esimerkiksi parittajalla. Näyttääkin siltä, että prostituoitujen toimintaa voitaisiin arvioida järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisena äärimmäisen harvoin.

Järjestyslaki

Eduskunnalle annettiin keväällä 2002 hallituksen esitys laiksi turvallisuuden edistämistä yleisillä paikoilla koskevien säännösten u-

distamiseksi (HE 20/2002 vp). Esityksessä ehdotettiin, että järjestyslain 7 §:n 1 momentissa kiellettäisiin sellainen yleisellä paikalla tapahtuva seksuaalipalvelujen ostaminen ja maksullinen tarjoaminen, josta aiheutuu häiriötä ympäristölle. Ehdotusta perusteltiin näkyvän prostituution lisääntymisellä. Avomesti tapahtuvan prostituution todettiin voivan joissakin tapauksissa häiritä yleistä järjestystä ja vaarantaa kotirauhaa. Tällaiseksi häiriöksi todettiin ainakin se, että muiltakin kuin prostituoiduilta kysellään tietyissä paikoissa hintoja, mikä häiritsee ja loukkaa naisia. Lisäksi prostituution todettiin aiheuttavan tietyillä paikoilla häiritsevää liikennettä sekä yleisesti moraalista närkästystä.

Eduskuntakäsittelyssä ehdotus muuttui siten, että rangaistavuuden edellytyksenä ei ole häiriön aiheutuminen ympäristölle. Sekä perustuslakivaliokunnan että hallintovaliokunnan kannan mukaan seksuaalipalveluiden ostaminen ja maksullinen tarjoaminen yleisellä paikalla jo sellaisenaan aiheuttavat häiriötä, minkä vuoksi sääntely ehdotettiin perustavaksi täyskieltoon (PeVL 20/2002 vp ja HaVM 28/2002 vp). Lakivaliokunta sen sijaan puolsi häiriön aiheuttamista koskevaa edellytystä, koska järjestyslain tarkoituksena on edistää yleistä järjestystä ja turvallisuutta (LaVL 22/2002 vp).

Säännös hyväksyttiin hallintovaliokunnan ehdottamassa muodossa, ja säännökseen lisättiin myös seksuaalipalvelun määritelmä. Järjestyslain 7 §:n 1 momentin mukaan seksuaalipalvelujen ostaminen ja maksullinen tarjoaminen yleisellä paikalla on kielletty. Seksuaalipalvelulla tarkoitetaan rikoslain 20 luvun 10 §:n 1 momentissa määriteltyä sukupuolilyhteyttä sekä siihen rinnastettavaa seksuaalista tekoa. Säännös on toissijainen suhteessa seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta koskevaan rikoslain säännökseen. Säännöksen soveltaminen siis edellyttää, että siinä tarkoitettu toiminta tapahtuu yleisellä paikalla. Yleinen paikka määritellään lain 2 §:ssä. Järjestyslain 16 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaan 7 §:n 1 momentin vastaisesta seksuaalipalvelujen ostamisesta ja maksullisesta tarjoamisesta voidaan tuomita sakkorangaistukseen, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta. Järjestysrikkomuksesta tuomittua sakkoa ei saa 16 §:n 2 mo-

mentin mukaan muuntaa vankeusrangaistukseksi.

Ulkomaalaislainsäädäntö

Vuonna 1999 ulkomaalaislakia (378/1991) muutettiin siten, että perusteltu epäily seksuaalipalvelujen myymisestä lisättiin käännättämisen perusteeksi (537/1999). Perusteen lisäämistä perusteltiin asiaa koskeneessa hallituksen esityksessä (HE 50/1998 vp, s. 11) seksuaalipalvelujen myymisen aiheuttamalla yleisellä häiriöllä, yleisellä mielipiteellä, seksuaalipalvelujen myymiseen liittyvällä paritustoiminnalla sekä ilmiöön liittyvällä oheisrikollisuudella.

Asiaa koskeneessa hallituksen esityksessä seksuaalipalveluilla tarkoitettiin ryhtymistä sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon, jolla tavoitellaan seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä ja joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen. Seksuaalipalveluihin ryhtymisen edellytettiin esityksessä tapahtuvan maksua tai muuta korvausta vastaan. Muuksi korvaukseksi käsitettiin esimerkiksi esineen antaminen, palveluksen, kuten matkan, kustantaminen, jonkin toiselle kuuluvan menon suorittaminen taikka asunnon tarjoaminen seksuaalipalveluja vastaan. Esityksessä todettiin myös, että henkilön ei tarvitse elättää itseään seksuaalipalvelujen myymisellä, vaan yksittäistenkin tulojen hankkimista on pidettävä riittävänä käännättämisen perusteena. Seksuaalipalvelujen myynnistä on esityksen mukaan oltava perusteltu epäily, eikä arviota käännättämisen perusteen olemassaolosta tulisi tehdä ulkomaalaisen ulkoisen olemuksen perusteella vaan esimerkiksi aikaisempaan oleskeluun perustuvien tietojen perusteella.

Ulkomaalaislain 37 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaisia käännättämispäätöksiä tehtiin toukokuun alusta 1999 elokuun alkuun 2001 runsaat 700, 20—30 kuukaudessa. Läheskään kaikissa näissä päätöksissä käännättäminen ei perustunut perusteltuun epäilyyn seksuaalipalvelujen myymisestä, koska lainkohdassa sen ohella käännättämisperusteena mainitaan myös perusteltu epäily tulojen hankkimisesta

epärehellisin keinoin. (Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 186, 2002.) Rajavartiolaitoksesta saatujen tietojen mukaan Helsingin rajatarkastusosaston toimesta vuonna 2001 seksuaalipalvelujen myynnin perusteella käännytettiin 60 henkilöä; lisäksi muulla perusteella käännytettiin 190 henkilöä, joiden osalta oli myös vahva epäily seksuaalipalvelujen myymisestä. Vuonna 2002 vastaavat luvut olivat 110 ja 130.

Hallituksen esityksessä ulkomaalaislaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 28/2003 vp) epäilyllistä seksuaalipalvelujen myymisestä käännyttämisperusteena säädettäisiin ulkomaalaislain 148 §:n 1 momentin 6 kohdassa. Kohdan mukaan ulkomaalainen voitaisiin käännyttää, jos hänen voidaan perustellusta syystä epäillä myyvän seksuaalipalveluja.

Oikeuskäytäntö

Suomalaisessa oikeuskäytännössä ei ole muodostunut vakiintunutta prostituutiota koskevaa linjaa. Lisäksi oikeuskäytäntöä on verraten vähän.

Korkeimmassa hallinto-oikeudessa käsitellyssä tapauksessa (KHO 1984 B II 560) A oli myöntänyt saaneensa vuonna 1976 ilmoittamansa tulon lisäksi tuloa myös satunnaisten sukupuolisuhteiden tarjoamisesta maksua vastaan. Hän ei ollut pitänyt kirjaa sanotuista tuloistaan ja niihin kohdistuvista menoistaan, minkä vuoksi salatun tulon määrä oli vahvistettava arvioiden. Uudenmaan läänioikeus totesi, että mainitusta toiminnasta, joka tosin saattoi aiheuttaa irtolaislain 1 luvun 1 §:n 4 kohdan perusteella irtolaislaissa säädettyjä seurauksia, ei ollut säädetty laissa rangaistusta, eikä A:n toiminnasta saamaa taloudellista hyötyä voitu siten tuomita rikoksen tuottamana hyötynä valtiolle menetetyksi. Tuosta toiminnasta saatua tuloa ei ollut myöskään erikseen säädetty verosta vapaaksi tuloksi. A:n saama tulo oli tuloverolain 19 §:n 1 momentin mukaan veronalaista. Korkein hallinto-oikeus ei muuttanut läänioikeuden päätöstä.

Lokakuussa 2002 annetussa alioikeusratkaisussa on todettu, että syyttömänä vangitun

vaatimus saada Suomen valtiolta korvausta sukupuoliyhdyntäpalkkioiden menetykseen perustuvasta ansionmenetyksestä oli selvästi perusteeton, koska palkkion lupaaminen sukupuoliyhteydestä oli käräjäoikeuden mukaan Suomen oikeusjärjestyksen vastaista. Käräjäoikeus katsoi, että asiassa ei ollut esitetty laillisia perusteita sille, minkä vuoksi valtio olisi ollut velvollinen korvaamaan Suomen oikeusjärjestyksen mukaan hyvän tavan vastaisiin, pätemättömiin oikeustoimiin perustuvien sukupuoliyhdyntäpalkkioiden menetykseen perustuvan ansionmenetyksen. Kantaansa käräjäoikeus perusteli viittaamalla sopimusoikeudelliseen oikeuskirjallisuuteen, jossa palkkion lupaaminen sukupuoliyhteydestä on todettu hyvän tavan vastaiseksi. Käräjäoikeuden mukaan sanotut oikeustoimet olivat näin hyvän tavan vastaisia ja pätemättömiä. Kanne hylättiin ansionmenetyksestä koskevan vaatimuksen osalta selvästi perusteettomana.

Tammikuussa 2004 antamassaan päätöksessä (KHO 2004:1) korkein hallinto-oikeus katsoi, että anniskeluluvan haltija ei ollut voinut olla tietämättä siitä, että sen anniskelutiloissa asiakkaina olleita ja motelliin majoittuneita henkilöitä oli ollut harjoittamassa seksuaalipalveluiden myyntiä ravintolan muille asiakkaille. Oli myös selvitetty, että luvan haltija ei ollut puuttunut tähän toimintaan. Seksuaalipalveluiden myynti ja anniskelulupa perustuva alkoholin anniskelu olivat tapahtuneet samassa yhteydessä siten, että niillä oli voinut olla keskinäinen vaikutus. Sen vuoksi Tuotevalvontakeskus oli saanut arvioida kysymystä seksuaalipalveluiden myynnistä, kun se arvioi anniskelupaikan toiminnan asianmukaisuutta. Seksuaalipalveluiden myynnin salliminen oli muodostanut ravintolan toiminnan sellaiseksi, että Tuotevalvontakeskus oli voinut lainmukaisesti arvioida, että anniskelupaikan toiminta ei ollut asianmukaista. Tuotevalvontakeskus oli perustellut tätä sillä, että seksuaalipalveluiden myymisen salliminen anniskelutiloissa oli hyvän tavan vastaista.

Euroopan yhteisöjen tuomioistuin on käsitellyt seksuaalipalveluja viimeksi tapauksessa C—268/99 *Jany*. Tapauksessa oli kysymys siitä, voitiinko itsenäisesti harjoitettua prostituutiota pitää palveluna ja EY:n perus-

tamissopimuksen soveltamisalaan kuuluvana taloudellisena toimintana ja soveltuisivatko siihen tällöin yhteisöjen sijoittautumisoikeutta koskevat säännökset. Tapauksessa arvioitiin myös jäsenvaltion kansallisen lainsäädäntövallan mahdollisuutta suojata yleiseen etuun liittyviä intressejä suhteessa perustamissopimuksen 43 artiklassa tarkoitettuun sijoittautumisoikeuteen.

Tapauksessa EY-tuomioistuin totesi, että selkeästi itsenäisenä prostituotina toimiminen on EY:n perustamissopimuksen tarkoittamaa taloudellista toimintaa. Ratkaisussa ei sinänsä oteta kantaa jäsenvaltioiden mahdollisuuden säätää prostituutiota koskevaa rikoslainsäädäntöä. Saadun selvityksen mukaan ratkaisu huomioon ottaen jäsenvaltiolle näyttää jäävän melko laaja harkintavaltia sen suhteen, katsooko se aiheelliseksi säätää kansallista prostituutioon liittyvää rajoittavaa lainsäädäntöä. Myös ennakkovalvonta ja muu yleisen järjestyksen ja turvallisuuden perusteella aiheellinen toimintaa rajoittava sääntely näyttää mahdolliselta, kunhan sääntelyllä ei syrjitä toisen jäsenvaltion tai assosiaatiosopimuksen piiriin kuuluvan valtion kansalaista ja kunhan sääntely täyttää suhteellisuusperiaatteen asettamat vaatimukset.

6.2. Kansainväliset sopimukset ja suositukset

Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen YK:n yleissopimuksen lisäpöytäkirja ihmiskaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta

Palermion yleissopimuksen ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan 3 artiklan a-kohdassa määritellään, mitä pöytäkirjassa tarkoitetaan ihmiskaupalla. Ihmiskauppa edellyttää kohdan mukaan hyväksikäyttötarkoitusta, ja hyväksikäytöksi kohdan mukaan katsotaan vähintään muun muassa toisen hyväksikäyttö prostituutiotarkoituksessa tai muut seksuaalisen hyväksikäytön muodot. Lisäpöytäkirjan tulkintaohjeiden (kohta 64) mukaan pöytäkirja koskee hyväksikäyttöä prostituutiotarkoituksessa ja muuta seksuaalista hyväksikäyt-

töä vain ihmiskaupan yhteydessä. Hyväksikäyttöä prostituutiotarkoituksessa tai muuta seksuaalista hyväksikäyttöä ei määritellä pöytäkirjassa, joten pöytäkirja ei vaikuta siihen, miten sopimusvaltiot sääntelevät prostituutiota kansallisissa lainsäädännössään.

Lisäpöytäkirjan 9 artikla koskee ihmiskaupan ehkäisyä. Artiklan 5 kappaleen mukaan sopimusvaltiot ryhtyvät lainsäädännöllisiin ja muihin toimenpiteisiin, kuten koulutuksellisiin, sosiaalisiin tai kulttuurillisiin toimenpiteisiin, tai vahvistavat näitä toimenpiteitä, vähentääkseen kaikenlaista ihmisten ja erityisesti naisten ja lasten hyväksikäyttöä edistävää kysyntää, joka aiheuttaa ihmiskauppaa.

Kappaletta ei ole kirjoitettu rikosoikeudellisesti velvoittavaksi. Kappale ei näin velvoita prostituution asiakkuuden kriminalisointiin, koska siihen ei viitata kriminalisointivelvoitetta koskevassa 5 artiklassa ja koska kappaletta tulee tulkita yhteydessä 3 artiklaan, jossa toisen hyväksikäyttö prostituutiotarkoituksessa on jätetty määrittelemättä ja prostituution sääntely on jätetty kansallisesti päätettäväksi. Lisäpöytäkirja on kuitenkin ensimmäinen kansainvälinen asiakirja, jossa ihmiskauppaa aiheuttavan ja naisten ja lasten hyväksikäyttöä edistävän kysynnän vähentämiseen kiinnitetään huomiota ja jossa lainsäädännölliset toimenpiteet mainitaan tämän kysynnän vähentämisen keinona.

Ehdotus Euroopan neuvoston ihmiskauppaa koskevaksi yleissopimukseksi

Euroopan neuvostossa on alettu syksyllä 2003 käsitellä ehdotusta ihmiskauppaa koskevaksi yleissopimukseksi. Ehdotusta käsitellään sitä varten perustetussa työryhmässä. Tavoite on, että työryhmäkäsittely olisi valmis vuoden 2004 lopussa. Yleissopimukseen on ehdotettu muun muassa artiklaa, jonka mukaan sopimusosapuolten on kriminalisoi-tava toisen palvelusten hyväksikäyttö silloin kun tekijä tietää tämän olevan ihmiskaupan uhri.

Ehdotuksen käsittely on alkuvaiheessa, joten ehdotettu artiklan sanamuoto saattaa muuttua vielä paljonkin.

Kansainvälisiä suosituksia

Pekingin julistus ja toimintaohjelma on hyväksytty YK:n neljännessä maailmankonferenssissa (1995) naisten aseman edistämiseksi. Toimintaohjelman D-osa koskee naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Naisiin kohdistuvan väkivallan on määritelty (kohta 113) kattavan muun muassa seuraavat teot, mutta ei rajoituvan niihin: ”a) perheessä tapahtuva fyysinen, seksuaalinen ja henkinen väkivalta, — ; b) kodin ulkopuolella tapahtuva fyysinen, seksuaalinen ja henkinen väkivalta, mukaan lukien raiskaaminen, seksuaalinen riisto, seksuaalinen häirintä/ahdistelu ja uhkailu työpaikalla, oppilaitoksissa tai muualla, naisilla käytävä kauppa sekä prostituutioon pakottaminen; c) fyysinen, seksuaalinen ja henkinen väkivalta, johon valtio syyllistyy tai jonka se sallii, missä tahansa sitä esiintyykin.”

Kohdan 122 mukaan naisilla ja tytöillä käytävän seksikaupan saaminen kuriin on vakava kansainvälinen huolenaihe. Vuoden 1949 yleissopimuksen ja muiden asiaan liittyvien asiakirjojen toimeenpanoa on tarkistettava ja tehostettava. Kohdassa viitataan YK:n ihmisoikeustoimikunnan nimittämän, naisiin kohdistuvaa väkivaltaa tutkivan erityisraportin toimintaan: häntä on kehoitettu oman mandaattinsa puitteissa puuttamaan kiireellisesti naisten ja tyttöjen kauppaamiseen kansainvälisessä seksikaupassa sekä prostituutioon pakottamiseen, raiskauksiin, seksuaaliseen riistoon ja seksiturismiin.

Toimenpidesuosituksen 130 mukaan hallitusten on muun muassa harkittava ihmiskaupan kieltävien kansainvälisten yleissopimusten ratifiointia ja toimeenpanemista sekä ”puututtava asianmukaisin toimin niihin perimmäisiin tekijöihin, myös ulkoisiin, jotka rohkaisevat naisten ja tyttöjen kauppaamista prostituutioon ja muuhun seksikauppaan, pakkoavioliittoihin ja pakkotyöhön, jotta naisilla käytävä kauppa saadaan lopetetuksi”; edelleen on harkittava sellaisten lakien säätämistä, jotka tähtäävät seksiturismin ja ihmiskaupan estämiseen.

YK:n ihmisoikeusvaltuutettu on antanut vuonna 2002 suosituksen periaatteista ja suuntaviivoista, jotka liittyvät ihmisoikeuksiin ja ihmiskauppaan. Suositeltujen periaat-

teiden 4. kohdan mukaan ihmiskaupan torjuntastrategioiden on kohdistuttava kysyntään, joka on ihmiskaupan perussy. Ennaltaehkäisyä koskevan 7. suuntaviivan 1. kohdan mukaan olisi analysoitava tekijöitä, jotka aiheuttavat kaupallisten seksuaalipalvelujen kysyntää ja työvoiman hyväksikäyttöä ja ryhdyttävä näitä tekijöitä koskeviin toimakkaisiin lainsäädännöllisiin, poliittisiin (poliicy) ja muihin toimiin.

Euroopan neuvoston ministerikomitea hyväksyi toukokuussa 2000 suosituksen R(2000)11, joka koskee ihmiskauppaa seksuaalisen hyväksikäytön tarkoituksessa. Suosituksen 4. kohdan mukaan olisi ryhdyttävä toimiin kaikkien ihmiskaupasta vastuullisten kiinni ottamiseksi, syyttämiseksi ja rankaisemiseksi sekä seksiturismin ja kaikkien ihmiskauppaan mahdollisesti johtavien toimintojen estämiseksi. 8. kohdan mukaan on rohkaistava kansallista ja kansainvälistä tutkimusta, joka koskee erityisesti muun muassa seksikaupan asiakkaita: on tutkittava kysynnän vaihteluita ja niiden merkitystä seksuaalisen hyväksikäytön tarkoituksessa käytävälle ihmiskaupalle. Ehkäisyä koskevassa jaksossa seksuaalipalvelujen ostamista sivuaa lähinnä kohta 12., jossa kehoitetaan järjestämään tiedotuskampanjoita, joiden tarkoitus on arvostella seksiturismia ja saada mahdolliset osallistujat luopumaan sellaisista toiminnoista.

Kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö (IOM) järjesti syyskuussa 2002 yhteistyössä Euroopan parlamentin ja komission kanssa laajan ihmiskaupan estämistä koskevan kokouksen. Kokoukseen liittyvän Brysselin julistuksen ennaltaehkäisyä koskevassa 7. jaksossa lähemmin seksuaalipalvelujen ostamiseen liittyy suositus, jonka mukaan ihmiskaupan vastaisessa taistelussa pitäisi olla olennainen ja yhteinen tavoite vähentää seksuaalipalvelujen ja halvan työvoiman kysyntää. Tämä sisältää kasvattamisen tasa-arvoisiin ja kunnioitaviin suhteisiin sukupuolten välillä ja tietoisuutta lisäävät kampanjat, jotka kohdistuvat erityisesti asiakkaisiin. Tutkimusta koskevan 8. jakson mukaan olennainen osa ihmiskaupan vastaisessa työssä on ihmiskaupan kysyntään liittyvä tutkimus ja analyysi ja sellaisten keinojen selvittäminen, joilla asiakkaista johtuvaa kysyntää voidaan tehokkaasti vähentää. Lainsäädäntöä koskevassa

16. jaksossa kehoitetaan säätämään riittäviä rangaistuksia ihmiskaupasta ja siihen liittyvistä rikoksista, mukaan lukien rikokset, jotka liittyvät elämiseen prostituutiosta saatavilla tuloilla.

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (ETYJ) ministerineuvosto hyväksyi joulukuussa 2003 toimintaohjelman ihmiskaupan vastaisiksi toimiksi. Ihmiskaupan estämistä koskevan suosituksen 4.10. mukaan kansallisesti tulisi, myös tiedotusvälineiden kautta, tarkastella tarvetta vähentää ihmiskaupan uhrien palvelusten kysyntää.

Edellä mainituissa suosituksissa ei nimenomaisesti mainita seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisointia. Ensisijaisena keinona seksuaalipalvelujen kysynnän vähentämiseksi mainitaan seksuaalipalvelujen kysynnän syiden analysointi ja tutkimus sekä tiedotustoiminta.

6.3. Lainsäädäntö eräissä muissa maissa

Ruotsi

Seksuaalipalvelujen ostaminen on vuoden 1999 alusta ollut Ruotsissa rangaistavaa. Ostamisen kieltämistä koskevan lain (lag (1998:408) om förbud mot köp av sexuella tjänster) mukaan rangaistaan sitä, joka korvauksella vastaan hankkii itselleen tilapäisen seksuaalisen suhteen. Rangaistukseksi voidaan tuomita sakkoo tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Teosta ei rangaista seksuaalipalvelujen ostamista koskevan lain mukaan, jos teko on rangaistava rikoslain (brottsbalken) mukaan. Myös seksuaalipalvelujen ostamisen yritys on rangaistava. Säännökseen on ehdotettu tehtäväksi eräitä muutoksia, ja se on ehdotettu siirrettäväksi rikoslakiin (SOU 2001:14).

Ruotsin rikoslain 6 luvun 10 §:ssä on säännös, jonka mukaan rangaistaan sitä, joka lupamalla tai antamalla korvauksen saa tai yrittää saada 18 vuotta nuoremman henkilön ryhtymään tilapäiseen seksuaaliseen kanssakäymiseen. Rangaistusasteikko on sakkoo tai enintään kuusi kuukautta vankeutta.

Ostamisen kieltävän lain nojalla rekisteröitiin vuonna 1999 kaikkiaan 91 rikosilmoitus-

ta, vuonna 2000 ilmoituksia tehtiin 92, vuonna 2001 niitä tehtiin 86, vuonna 2002 109 ja vuonna 2003 298. Vuonna 2000 rekisteröityjen 92 ilmoituksen perusteella 38 henkilöä epäiltiin seksuaalipalvelujen ostamisesta, kun taas vuonna 2001 rekisteröityjen 86 ilmoituksen perusteella epäiltiin 55 henkilöä samasta rikoksesta. Vuonna 2002 epäiltyjä oli 55. Sakkoja on määrätty 29 henkilölle vuonna 2000, 38 henkilölle vuonna 2001 ja 35 henkilölle vuonna 2002.

Tutkimuksissa ja seurantaraporteissa on esitetty viitteitä siitä, että seksuaalipalvelujen ostamisen kieltämistä koskevalla lailla on ollut jossain määrin vaikutusta prostituutioon. Vaikutus on ilmennyt ainakin katuprostituution vähenemisenä (SoS-rapport 2000:5). Lain vaikutusta muualla kuin kadulla havaittavaan prostituutioon on ollut vaikea tutkia, ja poliisi on todennut tällaiseen prostituutioon puuttumisen olevan vaikeaa (BRÅ-rapport 2000:4). Langettavan näytön hankkiminen sitoo myös paljon voimavaroja tuomittavan rangaistuksen ankaruuteen verrattuna (BRÅ-rapport 2000:4; Rapport. Lag (1998:48) om förbud mot köp av sexuella tjänster. Metodutveckling avseende åtgärder mot prostitution. Polismyndigheten i Skåne. 2001). Toisaalta on myös esitetty viitteitä siitä, että ainakin tietyillä alueilla poliisi ei suhtaudu lakiin ja siinä tarkoitettun rikoksen tutkintaan yhtä tehokkaasti kuin muiden rikosten tutkintaan. Samoin on esitetty, että tuomioistuimet ovat joissakin tapauksissa asettaneet seksuaalipalvelujen ostamisrikoksesta syytetyn erityisasemaan, esimerkiksi siten, että haaste on lähetetty työosoitteeseen koti-osoitteen sijasta. (Handel med kvinnor. Lägesrapport 5. Rapport 2003:1. Rikskriminalpolisens.)

Tilastotietojen mukaan laki näyttää vaikuttaneen lähinnä Ruotsin kolmen suurimman kaupungin katuprostituutioon, ei niinkään prostituution maantieteelliseen levinneisyyteen.

Taulukko Arvioitu kadulla toimivien naispuolisten prostituoitujen määrä Göteborgissa, Malmössä ja Tukholmassa vuosina 1998, 1999 ja 2001 (lähteet: SoS-rapport 2000:5, s. 26 ja Ruotsin rikosentorjuntaneuvoston julkaisu Apropå 1/2002, s. 18)

Kaupunki	1998	1999	2001
Göteborg	286	90	alle 100
Malmö	160	80	enintään 120
Tukholma	280	170	noin 200

On esitetty arvioita, että lain voimaantulon myötä seksuaalipalvelujen tarjonta siirtyi osaksi muualle, esimerkiksi Internetiin tai matkapuhelinten välityksellä tapahtuvaksi. Tosin jotkut arviot ovat esittäneet, että tämä ei johtunut lain voimaantulosta vaan siitä, että Internetin ja matkapuhelinten käyttö muuten yleistyi. (SoS-rapport 2000:5.)

Joitakin arvioita esiintyy myös siitä, että kadulla toimivien prostituoitujen asema olisi muuttunut lain voimaantulon jälkeen huomattavaksi. Arvioita on myös esitetty siitä, että laki olisi jonkin verran lisännyt parittajien toimintaa. (SoS-rapport 2000:5.) Erikseen esitettyjen arvioiden mukaan tässä saattaa kuitenkin olla paikkakuntakohtaisia eroja.

Ruotsin keskusrikospoliisin (rikskriminalpolisen) esittämän arvion mukaan lailla on ollut myönteisiä vaikutuksia ihmiskaupan torjunnassa. Rikosten esitutkinnassa on tullut ilmi, että laki on vaikeuttanut parittajien ja ihmiskaupan harjoittajien toimintaa Ruotsissa. Toimintaa on muun muassa pakko harjoittaa entistä salaisemmin. Tämä on johtanut siihen, että prostituoidut eivät ole voineet ottaa vastaan niin monta asiakasta kuin aikaisemmin, kun toimintaa voitiin harjoittaa kadulla tai bordelleissa. Parittajien tulot ovat näin vähentyneet. Kiinnijäämisriskin vähentämiseksi toimintaa varten on jouduttu hankkimaan useita asuntoja, mikä on niin ikään hankaloittanut parittajien toimintaa, koska toimintaa ei enää voida pitkään harjoittaa samassa paikassa. Ulkomaisia prostituoituja toimii Ruotsissa kuitenkin edelleen. (Handel med kvinnor. Lägesrapport 5. Rapport 2003:1. Rikskriminalpolisen.)

Lain vaikutuksista esitetyt ruotsalaiset arviot eivät ole täysin yhteneväisiä. Kokemukset näyttävät olevan osin positiivisia ja osin negatiivisia. Ruotsin viranomaisten esittämä yleisarvio laista näyttää kuitenkin olevan positiivinen. Myös yleinen mielipide näyttää olevan lakia kannattava. Selvältä näyttää myös, että laki on jossain määrin vaikuttanut seksuaalipalvelujen kysyntää vähentävästi.

Norja

Norjassa ei ole voimassa seksuaalipalveluiden ostamista tai tarjoamista koskevaa rikoslainsäädäntöä lukuun ottamatta seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta. Rikoslain 203 §:n mukaan seksuaalipalvelujen ostaminen alle 18-vuotiaalta on rangaistavaa. Rangaistukseksi voidaan tuomita sakkoo tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Norjassa on lokakuussa 2002 otettu käyttöön ohje, jolla valtion virkamiehiä kielletään ostamasta seksuaalipalveluja ollessaan virkamatkalla tai hoitamassa muuta valtion virkatehtävää Norjassa tai ulkomailla. Kielto koskee myös virkamiehen vapaa-aikaa hänen hoitaessaan edellä mainittuja tehtäviä. Ohjeen rikkominen saattaa johtaa kurinpitotoimiin virkamiestä vastaan. Aiemmin Norjan puolustusministeriö on antanut vastaavat ohjeet ulkomailla toimivalle sotilashenkilökunnalleen.

Norjan hallitus on asettanut työryhmän, jonka tehtävänä on tutkia toisaalta Ruotsin ja toisaalta Alankomaiden asiaa koskevia vastakkaisia kokemuksia sekä selvittää vuonna 2000 rikoslain 203 §:ään tehdyn muutoksen vaikutuksia seksuaalipalvelujen ostoon alle 18-vuotiailta. Työryhmän tulee jättää mietintönsä viimeistään kesäkuun 2004 lopussa.

Norjan uutta rikoslakia valmistelevalle toimikunta (straffelovkommisjon) on ainakin toistaiseksi suhtautunut varauksellisesti seksuaalipalvelujen ostoon kriminalisoimiseen (NOU 2002:4).

Tanska

Tanskassa seksuaalipalvelujen tarjoaminen ei ole rangaistavaa. Seksuaalipalvelujen ostaminen ei myöskään ole rangaistavaa, lukuun ottamatta rikoslain 223 a §:n säännöstä, jonka mukaan asiakas, joka on sukupuoliyhteydessä alle 18-vuotiaan kanssa ja maksaa tai on luvannut maksaa siitä, tuomitaan sakkoon tai enintään kahden vuoden vankeusrangaistukseen.

Tammikuussa 2003 Tanskan kristillinen kansanpuolue (KRF, Kristeligt folkeparti) on tehnyt lakiehdotuksen (L 132) seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisoimiseksi. Ehdotuksen mukaan rikoslain 223 a §:ää muutet-

taisiin siten, että se koskisi kaikkia tilanteita, joissa henkilö on sukupuoliyhteydessä toisen henkilön kanssa korvausta tai luvattua korvausta vastaan. Kansankäräjät on hylännyt lakiehdotuksen.

Islanti

Islannin rikoslain 206 §:n mukaan seksuaalipalvelujen ammattimainen myyminen on rangaistavaa. Seksuaalipalvelujen ostaminen sen sijaan ei ole kiellettyä. Seksuaalipalvelujen ostaminen alle 18-vuotiaalta on rangaistavaa hiljattain rikoslakiin tehdyn lisäyksen mukaan. Rikoslain 206 §:ssä kriminalisoidaan paritus, pakottaminen tai rohkaiseminen seksuaalipalveluihin tai tilojen vuokraaminen seksuaalipalveluita varten.

Islannin oikeusministeriö on asettanut komitean, joka on ehdottanut muun muassa seksuaalipalvelujen myymisen rangaistavuuden poistamista, koska komitean näkemyksen mukaan prostituoidut ovat uhreja eikä heitä tulisi rangaista. Komitea on kuitenkin katsonut välttämättömäksi, että seksuaalipalvelujen tarjoamisesta yleisellä paikalla rangaistaisiin. Komitean näkemyksen mukaan seksuaalipalvelujen ostamista ei toistaiseksi ole ollut tarpeen Islannissa kriminalisoida. Se on kuitenkin katsonut tarpeelliseksi seurata Ruotsin asiaa koskevaa lainsäädäntöä. Toistaiseksi komitean ehdotukset eivät ole johtaneet lainsäädäntömuutoksiin.

Saksa

Saksassa tuli vuoden 2002 alussa voimaan uusi prostituutiota koskeva laki. Laissa on sekä siviilioikeudellisia, sosiaali oikeudellisia että rikosoikeudellisia säännöksiä.

Lain 1 artiklan 1 §:ssä vahvistetaan prostituoidun laillinen oikeus saatavaan tai korvaukseen, jos seksuaalipalveluita on suoritettu etukäteen sovittua korvausta vastaan. Lisäksi prostituoidulla on erityisesti ammattitoiminnassa laillinen oikeus sovittuun korvaukseen tai vastikkeeseen, jos seksuaalipalveluita on sovittu suoritettavaksi korvausta vastaan etukäteen sovittuna ajanjaksona. Lain 1 artiklan 2 §:n mukaan artiklan 1 §:ssä tarkoitettua korvausta ei voi siirtää. Tästä tehdään kuitenkin bordellitoimintaa koskeva poikkeus.

Lain 1 artiklan 3 §:n mukaan jonkun alaisena työskentelevää prostituoitua on pidettävä työntekijänä esimerkiksi sosiaalivakuutuksen suhteen. Lain 2 artiklassa tehdään tiettyjä muutoksia rikoslakiin. Muutoksia tehtiin prostituoitujen hyväksikäyttöä ja paritusta koskeviin pykäliin.

Seksuaalipalvelujen ostaminen ei Saksassa ole rangaistavaa. Rikoslain 182 §:ssä sen sijaan on nuorten seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva säännös. Pykälän 1 kappaleen 1 kohdassa kriminalisoidaan korvausta vastaan tapahtuvat seksuaaliset teot. Kappale koskee yli 18-vuotiaan taholta tapahtuvaa alle 16-vuotiaan seksuaalista hyväksikäyttöä. Rikoslain 180 a §:ssä taas kriminalisoidaan prostituoitujen hyväksikäyttö ja 181 a §:ssä paritus. Pykälää muutettiin prostituutiolain yhteydessä.

Saksan rikoslaissa ja yleistä järjestystä koskevassa laissa tehdään ero julkisella paikalla tapahtuvan tai häiriötä tuottavan ja muun seksuaalipalveluiden tarjonnan välille. Järjestyslain 120 §:n mukaan kiellettyä on muun muassa seksuaalipalveluiden tarjoaminen tiettyjen, esimerkiksi aikaa tai paikkaa koskevien, määräysten vastaisesti. Rikoslain 184 §:ssä on vastaavanlainen säännös, jonka soveltaminen edellyttää määräysten toistuvaa rikkomista.

Itävalta

Liittovaltion tasoista seksuaalipalvelujen ostamista tai myymistä koskevaa rikosoikeudellista lainsäädäntöä ei Itävallassa ole. Osavaltiot ovat sen sijaan puuttuneet prostituutiota rikosoikeudelliseen sääntelyyn järjestys- ja poliisilain sekä tarkempia kriminalisointeja sisältävin prostituutiolain. Rajoitukset ja rangaistukset liittyvät pääasiassa yleisen järjestyksen säilyttämiseen ja alaikäisten suojelunäkökohtiin. Lähes kaikissa Itävallan osavaltioissa on prostituutiota koskevaa lainsäädäntöä, jossa erikseen kielletään tietyillä julkisilla paikoilla tapahtuva ja häiriötä aiheuttava prostituutio. Osavaltioiden erityissäännöksissä on myös kriminalisoitu seksuaalipalvelujen ostaminen alle 19-vuotiaalta sekä kielletty alaikäisten pääsy bordelleihin. Bordellit sinänsä ovat Itävallassa luvanvaraisia, ja yksityiskohtaista säänte-

lyä niiden toiminnasta on kahdeksassa osavaltiossa — osavaltioita on yhteensä yhdeksän.

Ranska

Ranskan rikoslain artiklassa 225—10—1 on kriminalisoitu julkisesti kaikin tavoin tapahtuva toisen henkilön houkutteleva maksulliseen seksuaaliseen kanssakäymiseen. Artiklassa 225—10 säädetään rangaistavaksi bordellin ylläpitäminen, yleisölle avoimissa tiloissa harjoitetun prostituution salliminen sekä yleisöltä suljettujen tilojen myyminen tai vuokraaminen prostituution harjoittamiseen.

Ranskan kansalliskokous on hyväksynyt tammikuussa 2003 niin sanotun sisäisen turvallisuuden lain, joka on tullut voimaan maaliskuussa 2003. Rangaistavaksi tuli prostituution osalta teko, jossa henkilö asenteellaan julkisesti houkuttelee seksuaaliseen suhteeseen maksua vastaan.

Rikoslain artiklan 225—12—1 mukaan tuomitaan se, joka ostaa, hyväksyy tai vastaanottaa seksuaalipalvelun korvausta vastaan prostituutiota harjoittavalta alaikäiseltä. Myös alaikäistä ostajaa ja oikeushenkilöä voidaan rangaista seksuaalipalvelun ostamisesta alaikäiseltä. Rikos on Ranskassa säädetty myös niin sanotuksi kansainväliseksi rikokseksi. Artiklaan sisäisen turvallisuuden lailla tehdyn lisäyksen mukaan rangaistavaa on myös seksuaalipalvelujen ostaminen henkilöltä, joka on erityisen haavoittuva sairauden, vammaisuuden tai raskauden vuoksi.

Alankomaat

Alankomaissa poistettiin rikoslaisissa ollut yleinen bordelleja koskeva kielto lokakuussa 2000. Seksuaalipalvelujen ostaminen tai myyminen ei ole rangaistavaa. Samassa yhteydessä tiukennettiin prostituoitujen hyväksikäyttöön liittyviä rangaistussäännöksiä. Alankomaiden rikoslain 250 a artiklan mukaan rangaistaan tiettyjä prostituoitujen hyväksikäyttöön liittyviä tekoja, kuten prostituution pakottaminen, ihmiskauppa tarkoituksena saattaa henkilö tarjoamaan maksullisia seksuaalipalveluja, alaikäisen houkutteleva tarjoamaan maksullisia seksuaali-

palveluja, (taloudellinen) hyötyminen pakotetun prostituoitun toiminnasta ja (taloudellinen) hyötyminen alaikäisen prostituoitun toiminnasta. Rangaistukseksi voidaan 250 a artiklan mukaan tuomita enintään kahdeksan vuotta vankeutta.

Alaikäisen houkutteleva tarjoamaan maksullisia seksuaalipalveluja sekä (taloudellinen) hyötyminen alaikäisen prostituoitun toiminnasta on Alankomaiden rikoslain mukaan rangaistavaa. Rikoslain 250 a artiklan 2 kappaleen mukaan alaikäisen prostituoitun toiminnasta hyötymisestä voidaan tuomita enintään kahdeksaksi vuodeksi vankeuteen muun muassa silloin, jos teko kohdistuu 16 vuotta nuorempaan lapseen.

Prostituutio on Alankomaissa laillistettu, ja se rinnastetaan muihin palveluammatteihin. Esimerkiksi työsuojelua ja yrityssektoria koskevat lait yleisemminkin koskevat näin myös prostituutiota. Bordellien toimintaa sääntelevät kunnalliset järjestyssäännöt. Kunnat tai kaupungit voivat säännellä alueellaan tapahtuvasta tällaisesta toiminnasta, mutta prostituution täydellinen kieltäminen ei kuitenkaan ole mahdollista. Prostituoitujen työllistäminen on mahdollista, edellyttäen että prostituoituidut ovat täysi-ikäisiä ja työnteko vapaaehtoista. Prostituoituilla on myös oma ammattijärjestö, ”De Rode Raad”.

Kreikka

Kreikan rikoslain 351 artiklan 3 kappaleen nojalla voidaan rangaista sitä, joka tietoisena siinä, että henkilö on pakotettu tai muuten joutunut ihmiskaupan kohteeksi seksuaalisen hyväksikäytön tarkoituksessa, ostaa tältä seksuaalipalveluja. Kappaleen mukaan rangaistetaan yleisesti ”epäsiveellisten” tekojen suorittamisesta sellaisen henkilön kanssa, joka on pakotettu tai muuten joutunut ihmiskaupan kohteeksi seksuaalisen hyväksikäytön tarkoituksessa.

Säännös on tullut voimaan lokakuussa 2002, joten sen soveltamisesta ei ole vielä paljon kokemuksia. Saatujen tietojen mukaan tuomioistuimien arvioissaan ostajan tietoisuutta myyjän asemasta ottaa huomioon olosuhteet, joissa seksuaalipalvelujen myymisestä on sovittu.

Rikoslain 351 a artiklan mukaan rangaist-

taan sitä, joka suorittaa vastikkeellisen ”epäsiveellisen” teon alaikäisen kanssa tai saattaa kaksi alaikäistä epäsiveelliseen tekoon keskenään hänen tai toisen aikuisen edessä. Rangaistus vaihtelee alaikäisten iän mukaan.

Prostituutio sinänsä on vuonna 1999 (laki 2734/1999) laillistettu. Laillisesti prostituutiota voi lain mukaan harjoittaa ammatinharjoitustodistuksen turvin, jonka saamiselle on asetettu tiettyjä muun muassa ikää, siviilisääntä, terveyttä ja mahdollista aiempaa rikollisuutta koskevia edellytyksiä. Laillisesti seksuaalipalveluita voi tarjota viranomaisien hyväksymässä ammatinharjoituspaikassa. Lain 2734/1999 mukaan voidaan rangaista sitä, joka julkisella paikalla aiheuttaa häiriötä muille provosoiden heitä ruumiilliseen yhteyteen ”säädyttömin” asennoin, lausein tai liikkein.

Muut Euroopan unionin jäsenvaltiot

Belgiassa rangaistavaa on asiakkaiden houkutteleva mainonnalla, joka voi johtaa prostituutioon, organisoitua prostituutioon, prostituoitujen hyväksikäyttöön tai paritukseen. Lisäksi julkisella paikalla tapahtuva prostituutioon yllyttävä käyttäytyminen on kielletty. Belgian rikoslain 380 artiklan 4 kappaleen mukaan alaikäisten prostituution järjestäminen tai hyväksikäyttö on kielletty, kuten myös alaikäisen altistaminen prostituutiolle ja materiaalsen tai taloudellisen hyödyn tarjoaminen alaikäiselle korvauksena seksuaalipalveluista. Belgiassa on liittovaltion senaatin tasolla perustettu työryhmä, jonka tehtävänä on keskittyä prostituutioon liittyvään lainsäädäntöön.

Britanniassa seksuaalipalvelujen ostaminen tai myyminen eivät sinänsä ole rangaistavia tekoja, mutta prostituutiota ei saa harjoittaa julkisella paikalla. Lisäksi seksuaalipalvelujen ostaminen lapselta on rangaistavaa. Rangaistavuuden edellytyksenä on, että uhri on alle 18-vuotias, eikä tekijällä ole syytä luulla häntä yli 18-vuotiaaksi tai että uhri on alle 13-vuotias. Maksimirangaistus on uhrin iästä riippuen joko 7 tai 14 vuotta vankeutta tai elinkautinen vankeusrangaistus.

Espanjassa seksuaalipalvelujen ostaminen tai myyminen ei ole rangaistavaa lukuun ottamatta seksuaalipalvelujen ostamista ala-

ikäiseltä tai muuten vajaavaltaiselta. Jos prostituutioon liittyy pakottamista, petos, väkivaltaa tai jokin muu rikos, tällainen toiminta on kuitenkin rangaistavaa.

Irlannissa seksuaalipalvelujen ostamiseen tai myymiseen liittyen rangaistavaa on seksuaalipalvelujen mainostaminen tai sitä koskevien ilmoitusten jakaminen. Rangaistavaa on lisäksi henkilön houkutteleva prostituutioon julkisella paikalla. Tämä koskee seksuaalipalvelujen tarjoajaa, ostajaa sekä kolmansia osapuolia. Rangaistavaa on myös alle 17-vuotiaan houkutteleva prostituutioon.

Italiassa seksuaalipalvelujen ostaminen tai myyminen eivät ole rangaistavia tekoja. Hallitus on antanut vuonna 2003 esityksen, jossa ehdotetaan sakkorangaistusta prostituoidulle ja hänen asiakkaalleen prostituution harjoittamisesta julkisella paikalla. Lisäksi ehdotetaan vankeusrangaistusta seksuaalipalvelujen ostamisesta alle 18-vuotiaalta. Esitys on edelleen parlamentin käsiteltävänä.

Luxemburgissa seksuaalipalvelujen ostaminen on rangaistavaa vain alle 18-vuotiaalta henkilöltä tapahtuvana. Seksuaalipalvelujen tarjoajaa voidaan rangaista, jos palveluja tarjotaan erittäin aktiivisesti tai provokatiivisesti. Kaupunkien järjestyssäännöissä voidaan rajoittaa julkisella paikalla tapahtuvaa seksuaalipalvelujen tarjontaa.

Portugalín rikoslaissa ei ole säännöksiä seksuaalipalvelujen ostamisesta tai myymisestä. Rikoslaissa on sen sijaan säännöksiä, jotka koskevat muun muassa 14–16-vuotiaan prostituution edesauttamista tai edistämistä.

Baltian maat, Puola ja Venäjä

Virossa ei ole seksuaalipalvelujen ostamista tai myymistä koskevaa rikosoikeudellista lainsäädäntöä. Rikoslaissa on sen sijaan säännökset alaikäisen pakottamisesta prostituutioon ja alaikäisten prostituutiotoiminnan avustamisesta. Poliittisessa keskustelussa on eri puolueiden taholta esitetty, että seksuaalipalvelujen ostaminen tulisi kriminalisoida.

Latviassa seksuaalipalvelujen ostaminen tai myyminen eivät ole rangaistavia tekoja. Seksuaalipalvelujen ostamista ja myymistä julkisilla paikoilla rajoitetaan kuitenkin hal-

linnollisin säännöksiin. Lisäksi prostituutioon pakottaminen on rikoslain 164 §:n mukaan rangaistavaa.

Liettussa seksuaalipalvelujen myyminen on dekriminisoitu toukokuun 2003 alusta lukien. Seksuaalipalvelujen ostaminen ei ole rangaistavaa.

Puolassa seksuaalipalvelujen ostaminen tai myyminen eivät ole rangaistavia tekoja.

Venäjän rikoslaissa ei ole säännöksiä prostituution harjoittamisesta. Venäjän federaation hallintolaisissa prostituution harjoittaminen ja tulon hankkiminen toisen henkilön prostituutiotoiminnasta on kielletty. Seksuaalipalvelujen ostamisesta ei ole säännöksiä kummassakaan laissa.

6.4. Nykytilan arviointi

Seksuaalipalvelujen ostaminen ja myyminen ovat tällä hetkellä tietyissä tapauksissa rangaistavia tekoja. Seksuaalipalvelujen ostaminen alle 18-vuotiaalta on rangaistavaa. Helmikuussa 2003 hyväksytyn järjestyslain myötä rangaistavaksi tuli seksuaalipalvelujen ostaminen ja maksullinen tarjoaminen yleisellä paikalla. Järjestyslaki tuli voimaan lokakuun 2003 alussa.

Seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisoinnista on tehty vuonna 2001 hallitukselle kirjallinen kysymys (KK 482/2001 vp, Ulla-Maj Wideroos /r ym.), johon oikeusministeri on antanut vastauksen. Vuonna 2002 tehtiin seksipalvelujen ostamisen kriminalisointia koskeva toimenpideoite (TPA 178/2002 vp, Annika Lapintie /vas ym.). Järjestyslain eduskuntakäsittelyn yhteydessä lakivaliokunta totesi, että järjestyslain prostituutioon liittyvä säännös on riittämätön tiettyjen epäkohtien, kuten esimerkiksi ihmiskaupan ja seksuaalipalvelujen markkinoinnin lehdissä ja Internetissä, torjumiseksi ja Suomea koskevien kansainvälisten ihmiskauppaa koskevien velvoitteiden täyttämiseksi. Tämän vuoksi lakivaliokunta totesi, että olisi tarkoituksenmukaista arvioida lainsäädännön uudistustarpeet kokonaisuutena (LaVL 22/2002 vp).

Kuten edellä on todettu, rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä seksuaalirikoksia uudistettaessa pohdittiin mahdollista prostituutioon liittyvää rikoslainsäädäntöä. Asiaa koskeneessa hallituksen esityksessä

(HE 6/1997 vp, s. 168—169) ja sitä koskeneessa lakivaliokunnan mietinnössä (LaVM 3/1998 vp) esitettyjä kannanottoja voidaan edelleen pitää jossain määrin ajankohtaisina. Tilanne on tuolloin esitetystä kuitenkin muuttunut. Prostituutio ja paritus ovat lisääntyneet ja toiminta on muuttunut entistä järjestäytyneemmäksi ja suunnitelmallisemmaksi. Tilannetta on kuvattu yksityiskohtaisemmin luvussa 3.

Kansainvälisesti prostituutioon liittyvä rikosoikeudellinen lainsäädäntö kohdistuu usein seksuaalipalvelujen tarjoajaan tai prostituutiosta hyötyvään tahoon, esimerkiksi parittajaan. Seksuaalipalvelujen ostajaan kohdistuva rikosoikeudellinen tai muu rajoittava lainsäädäntö tavallisesti koskee vain julkisella paikalla tapahtuvaa seksuaalipalvelujen ostamista tai tilanteita, joissa myyjä on alaikäinen. Ruotsin lainsäädäntöä voidaan tässä suhteessa pitää poikkeuksena. Toisaalta Ruotsin seksuaalipalvelujen ostamisen kiellettävää lainsäädäntöä voidaan pitää uudenaikaisena, ongelmaan eri näkökulmasta puuttavana ratkaisuna.

Kansainvälisistä velvoitteista tai suosituksista ei ainakaan toistaiseksi aiheudu nimenomaista velvoitetta seksuaalipalvelujen myymisen tai ostamisen kriminalisointiin. On kuitenkin huomionarvoista, että ihmiskaupan johtavan seksuaalipalvelujen kysynnän vähentämiseen on viime aikoina enenevässä määrin kiinnitetty huomiota kansainvälisellä tasolla. Nimenomainen maininta siitä on otettu myös Palermon yleissopimuksen ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan 9 artiklaan, jossa tosin ei velvoiteta rikosoikeudellisiin toimiin. Euroopan neuvoston ihmiskauppaa koskevaan yleissopimukseen tulee mahdollisesti sisältymään artikla, joka velvoittaisi ainakin osittaiseen seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisoimiseen. Suositusluonteisissa asiakirjoissa ensisijaisina kysynnän vähentämisen keinoina mainitaan tutkimustoiminta sekä tiedottaminen. Kansainväliset velvoitteet ja suositukset eivät kuitenkaan sulje pois tällaista kysyntää vähentävän rikosoikeudellisen lainsäädännön mahdollisuutta.

Katuprostituutioon on kyetty melko tehokkaasti puuttumaan kunnallisilla järjestys-säännöillä esimerkiksi Helsingissä. Sitten-

min järjestyslaki on korvannut kunnalliset järjestyssäännöt. Tilannetta kokonaisuutena arvioiden järjestyslain prostituutiota koskeva rangaistussäännös saattaa kuitenkin olla riittämätön. Järjestyslain seksuaalipalvelujen ostamisen ja maksullisen tarjoamisen julkisella paikalla kieltävä säännös suojaa lähinnä yleistä järjestystä. Lisäksi sen avulla voidaan puuttua lähinnä katuprostituutioon ja kadulla tapahtuvaan seksuaalipalveluiden ostamiseen. Suomessa prostituutio ja seksuaalipalvelujen ostaminen tapahtuu pääosin muuten kuin kadulla. Prostituutioon liittyvät ongelmat eivät myöskään liity yksinomaan yleiseen järjestykseen tai katuprostituutioon, vaan ongelma on moniulotteisempi.

7. Laittoman maahantulon ja maassa oleskelun järjestämistä koskevan sääntelyn nykytila

7.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Laittoman maahantulon järjestämisestä on säädetty rikoslain 17 luvun 8 §:ssä. Säännös tuli voimaan vuoden 1999 alussa. Aikaisemmin vastaava sääntely oli ulkomaalaislaissa. Laittoman maahantulon järjestämisestä tuomitaan se, joka 1) tuo tai yrittää tuoda Suomeen ulkomaalaisen, jolla ei ole maahantuloon vaadittavaa passia, viisumia tai oleskelulupaa, 2) järjestää tai välittää 1 kohdassa tarkoitettulle ulkomaalaiselle kuljetuksen Suomeen tai 3) luovuttaa toiselle väärän tai väärennetyn taikka toiselle henkilölle annetun passin, viisumin tai oleskeluluvan käytettäväksi maahantulon yhteydessä. Rangaistuksena on sakkoa tai vankeutta enintään kahdeksi vuodeksi. Laittoman maahantulon järjestämisenä ei kuitenkaan pidetä tekoa, jota erityisesti huomioon ottaen tekijän vaikutukset sekä ulkomaalaisen turvallisuuteen vaikuttavat olot hänen kotimaassaan tai vakinaisessa asuinmaassaan on pidettävä kokonaisuutena ottaen hyväksyttävistä syistä tehtynä.

Ulkomaalaislain (378/1991) 63 § koskee ulkomaalaisrikkomusta. Siitä tuomitaan muun muassa ulkomaalainen, joka oleskelee maassa ilman vaadittavaa passia, viisumia tai oleskelulupaa tai tekee maassa ansiotyötä ilman vaadittavaa työlupaa. Rangaistuksena on sakkoa. Vastaava rangaistussäännös sisältyisi

utta ulkomaalaislakia koskevan hallituksen esityksen (HE 28/2003 vp) mukaan ulkomaalaislain 185 §:ään. Ulkomaalaisrikkomuksen avunantajaa rangaistaan yleisten rikoslain osallisuussäännösten mukaan.

Rikoslain 47 luvun 6 a §:n mukaan työlu-parikoksesta rangaistaan työnantajaa tai tämän edustajaa, joka ottaa palvelukseen tai pitää palveluksessa ulkomaalaisen, jolla ei ole vaadittavaa työlupaa. Rangaistuksena on sakkoa tai vankeutta enintään yhdeksi vuodeksi. Työluparikoksesta tuomitaan myös urakan tai aliurakan antaja tai työn teettävä taikka heidän edustajansa, joka laiminlyö varmistautua siitä, että sen ulkomaiselle yritykselle antamassa urakointi- tai aliurakointityössä taikka ulkomaisen yrityksen sen käyttöön asettamana vuokratyövoimana työskentelevillä ulkomaalaisilla työntekijöillä on vaadittava työlupa.

Laittoman maahantulon järjestämisestä on annettu muutamia rangaistuksia vuodessa. Vuonna 1999 tuomittiin kolme sakkorangaistusta, vuonna 2000 yksi ehdoton vankeusrangaistus ja kaksi sakkorangaistusta ja vuonna 2001 yksi ehdollinen vankeusrangaistus ja neljä sakkorangaistusta.

7.2. Kansainväliset sopimukset ja päätökset

Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen YK:n yleissopimuksen lisäpöytäkirja maahanmuuttajien salakuljetuksen kieltämisestä

Kansainvälinen järjestäytyneen rikollisuuden vastainen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus (Palermion yleissopimus) sekä siihen liittyvä lisäpöytäkirja maitse, meritse ja ilmaitse tapahtuvan maahanmuuttajien salakuljetuksen kieltämisestä hyväksyttiin 15 päivänä marraskuuta 2000. Lisäpöytäkirjaa tulkitaan yhdessä yleissopimuksen kanssa. Suomi allekirjoitti molemmat 12.12.2000 yhdessä muun muassa muiden EU:n jäsenvaltioiden kanssa. Yleissopimus on tullut kansainvälisesti voimaan 29 päivänä syyskuuta 2003. Suomessa se on voimassa 11 päivästä maaliskuuta 2004. Lisäpöytäkirja tuli kansainvälisesti voimaan 28 päivänä tammikuuta 2004.

Lisäpöytäkirjan 3 artiklan mukaan pöytäkirjassa ”maahanmuuttajien salakuljetus” tarkoittaa henkilön laittoman maahantulon järjestämistä sellaiseen sopimusvaltioon, jonka kansalainen kyseinen henkilö ei ole tai jossa hän ei asu pysyvästi, välittömän tai välillisen rahallisen tai muun aineellisen hyödyn saamiseksi. Laiton maahantulo tarkoittaa rajan ylittämistä vastaanottavan valtion laillista maahantuloa koskevien vaatimusten vastaisesti. Väärä matkustusasiakirja tai henkilötodistus tarkoittaa sellaista matkustusasiakirjaa tai henkilötodistusta, (i) joka on väärennetty tai jonka ulkonäköä on muutettu muun kuin sellaisen henkilön tai viranomaisen toimesta, joka on laillisesti valtuutettu valmistamaan tai myöntämään matkustusasiakirja tai henkilötodistus valtion puolesta, (ii) joka on myönnetty tai saatu laittomasti väärin tietojen, lahjonnan tai pakottamisen avulla tai muulla laittomalla tavalla, tai (iii) jota käyttää muu henkilö kuin sen laillinen haltija.

Lisäpöytäkirjaa sovelletaan 6 artiklan mukaisiin rikoksiin, kun ne ovat luonteeltaan kansainvälisiä ja kun niissä on osallisena jäsenjätynyt rikollisryhmä (4 artikla).

Lisäpöytäkirjan 5 artiklan mukaan maahanmuuttajiin ei kohdisteta pöytäkirjan nojalla rikosoikeudellisia syytetoimia sillä perusteella, että he ovat joutuneet pöytäkirjan 6 artiklassa tarkoitettun toiminnan kohteeksi.

Lisäpöytäkirjan 6 artikla koskee kriminalisointivelvoitetta. Artiklan 1 kappaleen mukaan kukin sopimusvaltio ryhtyy tarvittaviin lainsäädännöllisiin ja muihin toimenpiteisiin säätääkseen rangaistaviksi teoiksi seuraavat rikokset, kun ne on tehty tahallisesti ja välittömän tai välillisen rahallisen tai muun aineellisen hyödyn saamiseksi: a) maahanmuuttajien salakuljetus; b) maahanmuuttajien salakuljetuksen mahdollistamiseksi (i) väärennetyn matkustusasiakirjan tai henkilötodistuksen valmistaminen, (ii) sellaisen asiakirjan järjestäminen, antaminen tai hallussapito; c) maassa oleskelun mahdollistaminen sellaiselle henkilölle, joka ei ole kyseisen valtion kansalainen tai joka ei asu pysyvästi kyseisessä valtiossa, vastaanottavan valtion laillista maassa oleskelua koskevien vaatimusten vastaisesti kappaleen b-kohdassa mainituilla keinoilla tai muilla laittomilla

keinoilla.

Artiklan 2 kappale koskee osallisuutta ja rikoksen yritystä. Edellä 1 kappaleessa mainittujen tekojen yrityksen on oltava rangaistava, jollei kyseisen sopimusvaltion oikeusjärjestelmän peruskäsitteistä muuta johdu.

Artiklan 3 kappale koskee rangaistusten koventamisperusteita. 1 ja 2 kappaleen mukaisista teoista rangaistaessa on koventamisperusteina pidettävä olosuhteita, jotka vaarantavat tai todennäköisesti vaarantavat kyseisten maahanmuuttajien hengen tai turvallisuuden, tai joihin liittyy kyseisten maahanmuuttajien epäinhimillistä tai halventavaa kohtelua, hyväksikäyttö mukaan lukien.

Lisäpöytäkirjan muut artiklat koskevat muun muassa meritse tapahtuvaa maahanmuuttajien salakuljetusta ja rikosten ehkäisyä.

Euroopan unionin direktiivi ja puitepäättös laittomassa maahantulossa ja maassa oleskelussa avustamisen ehkäisemisestä

Euroopan unionin neuvosto hyväksyi 28.11.2002 direktiivin laittomassa maahantulossa, kauttakulussa ja maassa oleskelussa avustamisen määrittelystä (2002/90/EY, EYVL N:o L 328, 5.12.2002, s. 17) ja puitepäättöksen rikosoikeudellisten puiteiden vahvistamisesta laittomassa maahantulossa, kauttakulussa ja maassa oleskelussa avustamisen ehkäisemistä varten (2002/946/YOS, EYVL N:o L 328, 5.12.2002, s. 1). Direktiivi ja puitepäättös liittyvät kiinteästi toisiinsa. Jäljempänä niistä käytetään nimityksiä laittomassa maahantulossa avustamista koskeva direktiivi ja puitepäättös.

Direktiivi instrumenttimuotona kuuluu yhteisön ylikansallisen lainsäädännön piiriin (niin sanottuun I pilariin). Lähtökohta on, ettei yhteisöllä ole toimivaltaa antaa rikosoikeudellisia normeja, vaikka yhteisön oikeus voi välillisesti vaikuttaa kansalliseen rikosoikeuteen. Suoraan direktiivistä ei voi johtua jäsenvaltioille velvoitetta säätää teot rangaistaviksi. Sen vuoksi velvoite rikosoikeudellisista rangaistuksista säätämiseen on määrätty puitepäättöksessä.

Laittomassa maahantulossa avustamista koskevan direktiivin 1 artiklan 1 kohdan mukaan kunkin jäsenvaltion on otettava käyt-

töön asianmukaiset seuraamukset: a) henkilölle, joka tarkoituksellisesti auttaa henkilöä, joka ei ole jonkin jäsenvaltion kansalainen, saapumaan jäsenvaltion alueelle tai kullemaan sen alueen kautta kyseisessä jäsenvaltiossa ulkomaalaisten maahantulosta tai kauttakulusta annetun lainsäädännön vastaisesti; b) henkilölle, joka taloudellisen hyödyn saamiseksi tarkoituksellisesti auttaa henkilöä, joka ei ole jonkin jäsenvaltion kansalainen, oleskelemaan jäsenvaltion alueella kyseisessä jäsenvaltiossa ulkomaalaisten maassa oleskelusta annetun lainsäädännön vastaisesti. Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltio voi päättää jättää säätämättä seuraamuksista 1 kohdan a-alakohdassa määritellyn menettelyn osalta kansallista lainsäädäntöään tai käytäntöjään soveltaen, jos kyseisen menettelyn tavoitteena on humanitaarisen avun antaminen asianomaiselle henkilölle.

Direktiivin 2 artiklan mukaan seuraamukset on ulotettava yllytykseen, muuhun osallisuuteen sekä 1 artiklan 1 kohdan mukaisten tekojen yritykseen.

Laittomassa maahantulossa avustamista koskevan puitepäätöksen 1 artiklan 1 kohdan mukaan kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että direktiivin 1 ja 2 artiklassa määritellyt rikokset ovat rangaistavissa tehokkain, oikeasuhteisin ja vakuuttavin rikosoikeudellisin rangaistuksin, jotka voivat johtaa rikoksen johdosta tapahtuvaan luovuttamiseen. Artiklan 2 kohdan mukaan 1 kohdassa tarkoitettuihin rangaistuksiin voidaan tarvittaessa liittää lisätoimenpiteinä rikoksen toissa käytetyn kuljetusvälineen menetetyksi tuomitseminen, kielto harjoittaa suoraan tai toisen välityksellä ammattia, jonka yhteydessä rikos tehtiin, tai maasta karkottaminen.

Artiklan 3 kohdan mukaan kunkin jäsenvaltion on varmistettava, että direktiivin 1 kohdan a-alakohdassa määritellyistä rikoksista ja, asianmukaisessa laajuudessa, sen 2 artiklan a-alakohdassa määritellyistä rikoksista voidaan langettaa vankeusrangaistus, jonka enimmäispituus on vähintään kahdeksan vuotta, jos rikos on tehty taloudellisen hyödyn saamiseksi ja jos siihen liittyy jokin seuraavista seikoista:

— rikos on tapahtunut yhteisessä toiminnassa 98/733/YOS määritellyn rikollis-

järjestön toimintana,

— rikos on tehty siten, että rikoksen kohteena olleiden henkilöiden henki on vaarantunut.

Artiklan 4 kohdan mukaan jos on välttämättöntä kansallisen rangaistusjärjestelmän johdonmukaisuuden säilyttämiseksi, 3 kohdassa määritellyistä teoista on voitava langettaa vankeusrangaistus, jonka enimmäispituus on vähintään kuusi vuotta, edellyttäen että tämä vastaa ankarimpia vastaavan törkeysasteen rikoksista määrättäviä enimmäisrangaistuksia.

Puitepäätöksen 2 artikla koskee oikeushenkilöiden vastuuta, jonka on ulotettava laittomassa maahantulossa, kauttakulussa ja maassa oleskelussa avustamiseen. Puitepäätöksen 3 artikla koskee oikeushenkilöihin kohdistettavia seuraamuksia.

Puitepäätöksen 4 artikla koskee toimivaltaa. Kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet ulottaakseen lainkäyttövaltansa laittomassa maahantulossa, kauttakulussa ja maassa oleskelussa avustamiseen, jos a) rikos on tehty kokonaan tai osittain jäsenvaltion alueella, b) rikoksen on tehnyt jäsenvaltion kansalainen tai c) rikos on tehty jäsenvaltioon sijoittautuneen oikeushenkilön hyväksi. Jollei 5 artiklasta muuta johdu, jäsenvaltio voi 2 kohdan mukaan päättää, ettei se sovelle 1 kohdan b- tai c-alakohdassa tarkoitettua toimivaltasääntöä tai että se soveltaa sitä vain tietyissä tapauksissa tai tilanteissa. Puitepäätöksen 5 artiklan 1 kohdan a-alakohdan mukaan jäsenvaltion, joka ei kansallisen lainsäädäntönsä nojalla luovuta omia kansalaisiaan, on toteutettava tarpeelliset toimenpiteet toimivaltansa ulottamiseksi laittomassa maahantulossa, kauttakulussa ja maassa oleskelussa avustamiseen. Artiklan 1 kohdan b-alakohdan mukaan jos jäsenvaltion kansalaisen väitetään tehneen toisessa jäsenvaltiossa mainitunlaisen rikoksen eikä jäsenvaltio luovuta häntä tuohon toiseen jäsenvaltioon yksinomaan henkilön kansalaisuuden perusteella, jäsenvaltion on saatettava asia omien toimivaltaisten viranomaistensa käsiteltäväksi, tarvittaessa syytteeseen panemista varten.

Jäsenvaltioiden on saatettava direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan ennen

5.12.2004. Saman aikataulun mukaisesti jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet puitepäättökseen noudattamiseksi.

7.3. Lainsäädäntö eräissä muissa maissa

Ruotsi

Ruotsissa laittoman maahantulon avustamista koskevat rangaistussäännökset ovat ulkomaalaislaissa. Ulkomaalaislain 10 luvun 2 a §:n mukaan rangaistaan sitä, joka auttaa ulkomaalaista tulemaan Ruotsiin vastoin ulkomaalaislain sisältämiä tai sen nojalla annettuja säännöksiä. Rangaistuksena on vankeutta enintään kuudeksi kuukaudeksi tai, jos olosuhteet ovat lieventävät, sakkoa.

Jos rikos on törkeä, tuomitaan vankeutta enintään kahdeksi vuodeksi. Arvioitaessa, onko rikos törkeä, on erityisesti otettava huomioon, onko teko tehty korvausta vastaan tai koskenut suurta määrää henkilöitä taikka tehty häikäilemättömällä tavalla.

Saman luvun 5 §:n 1 kappaleen mukaan rangaistaan puolestaan sitä, joka taloudellisen hyödyn hankkimiseksi suunnittelee tai järjestää toimintaa, jonka tavoitteena on edistää ulkomaalaisten matkustamista Ruotsiin ilman passia tai maahantuloon tarvittavaa lupaa. Rangaistuksena on vankeutta enintään neljäksi vuodeksi tai, jos rikos on vähemmän vakava, sakkoa tai vankeutta enintään kuudeksi kuukaudeksi. Pykälän 2 kappaleen mukaan se, joka auttaa ulkomaalaista matkustamaan Ruotsiin ilman passia tai maahantuloon tarvittavaa lupaa, tuomitaan avunannosta 1 kappaleen mukaiseen rikokseen, jos hän tiesi tai hänellä oli kohtuullinen syy olettaa, että matka on järjestetty taloudellisen hyödyn hankkimiseksi ja kysymys on 1 kappaleen mukaisesta toiminnasta.

Ruotsissa on hiljattain annettu hallituksen esitys (2003/04:35), jonka mukaan mainittuja säännöksiä uudistettaisiin. Uudistuksen taustalla ovat laittomassa maahantulossa avustamista koskeva EU:n direktiivi ja puitepäätös sekä ihmissalakuljetusta koskeva Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirja.

Ulkomaalaislain 10 luvun 2 a § saisi ehdotuksen mukaan rikosnimikkeen ihmissalakuljetus (människosmuggling). Siitä tuomittaisiin se, joka tahallaan auttaa ulkomaalaista

laittomasti tulemaan Ruotsiin, Euroopan unionin jäsenvaltioon taikka Norjaan tai Islantiin taikka matkustamaan näiden maiden kautta. Rangaistuksena on vankeutta enintään kahdeksi vuodeksi.

Törkeästä ihmissalakuljetuksesta tuomittaisiin ehdotuksen mukaan vankeutta vähintään kuudeksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Myös raskauttamisperusteita muutettaisiin hiukan. Törkeysarvioinnissa olisi otettava huomioon erityisesti, onko teko tehty korvausta vastaan tai onko se osa toimintaa, joka koskee suurta määrää henkilöitä taikka onko se tehty aiheuttaen ulkomaalaiselle hengenvaaran tai muuten häikäilemättömällä tavalla.

Jos ihmissalakuljetusta on pidettävä vähäisenä, tuomittaisiin sakkoa tai vankeutta enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Samaan lukuun tulisi kokonaan uusi rangaistussäännös (3 a §). Sen mukaan rangaistaisiin sitä, joka piilottamalla ulkomaalaisen tai muulla sellaisella tavalla tahallaan auttaa ulkomaalaista oleskelemaan laittomasti Ruotsissa, Euroopan unionin jäsenvaltiossa, Norjassa tai Islannissa, jos teko tehdään taloudellisen hyödyn hankkimiseksi. Rangaistuksena olisi vankeutta enintään kahdeksi vuodeksi tai, jos olosuhteet ovat lieventävät, sakkoa.

Myös saman luvun 5 §:ää muutettaisiin. Ehdotetun uuden sanamuodon mukaan 1 kappale koskisi ihmissalakuljetuksen järjestämistä (organisering av människosmuggling). Tekotapa vastaisi nykyistä 5 §:ää. Perustekomuodon enimmäisrangaistus laskisi, sillä rangaistuksena olisi vankeutta enintään kahdeksi vuodeksi. Toisaalta uutena säädettäisiin törkeästä tekomuodosta. Törkeästä ihmissalakuljetuksen järjestämisestä tuomittaisiin vankeutta vähintään kuudeksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Arvioitaessa, onko rikos törkeä, olisi erityisesti otettava huomioon, sisältääkö teko ulkomaalaisten suojattoman aseman järjestelmällistä hyväksikäyttöä taikka liittykö siihen hengenvaaran aiheuttaminen ulkomaalaisille tai muu piittaamattomuus näitä kohtaan.

Jos ihmissalakuljetuksen järjestämistä on pidettävä vähäisenä, tuomittaisiin sakkoa tai vankeutta enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Pykälässä säilyisi ehdotuksen mukaan edelleen myös sen nykyistä 2 kappaletta vastaava säännös.

Norja

Norjassakin laittoman maahantulon järjestämistä koskevat rangaistussäännökset ovat ulkomaalaislaissa. Sen 47 §:n 2 kappaleen b-kohdan mukaan rangaistaan sitä, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta välittää työpaikan tai asunnon ulkomaalaiselle tai valmistaa tai välittää julistuksia, lupauksia tai asiakirjoja käytettäväksi, kun teko sisältää ulkomaalaisen aseman sopimattoman hyväksikäytön. Saman kappaleen c-kohdan mukaan rangaistaan sitä, joka tahallaan perättömin lupauksin tai muulla sopimattomalla tavalla saa ulkomaalaisen matkustamaan Norjaan tarkoituksenaan asettua sinne. Saman kappaleen d-kohdan mukaan rangaistaan sitä, joka antaa toiselle passin, pakolaisen matkustusasiakirjan, muun matkustusasiakirjan tai vastaavan asiakirjan, jota voidaan käyttää matkustusasiakirjana, kun tekijä tietää tai hänen olisi pitänyt ymmärtää, että ulkomaalainen voi käyttää asiakirjaa matkustamisessa Norjaan tai muuhun maahan.

Rangaistus pykälän 2 kappaleen mukaisista teoista on sakkoa tai vankeutta enintään kahdeksi vuodeksi.

Samoin pykälän 3 kappaleen mukaan rangaistaan sitä, joka taloudellista hyötyä hankkiakseen auttaa ulkomaalaista oleskelemaan laittomasti Norjassa tai muussa maassa, joka osallistuu Schengen-yhteistyöhön. Samoin rangaistaan sitä, joka taloudellista hyötyä hankkiakseen auttaa ulkomaalaista matkustamaan laittomasti Norjaan tai muuhun maahan, joka on mukana Schengen-yhteistyössä.

Pykälän 3 kappaleen mukaisista teoista rangaistaan sakolla tai vankeudella enintään kolmeksi vuodeksi.

Samoin pykälän 4 kappaleen mukaan rangaistaan sitä, joka taloudellista hyötyä hankkiakseen harjoittaa järjestäytyneitä laitonta toimintaa, jonka tarkoituksena on auttaa ulkomaalaisia matkustamaan Norjaan tai muuhun maahan. Rangaistuksena on sakkoa tai vankeutta enintään kuudeksi vuodeksi.

Tanska

Myös Tanskassa rangaistussäännökset ovat ulkomaalaislaissa. Sen 59 §:n 5 kappaleen mukaan rangaistaan sitä, joka 1) tahallaan auttaa ulkomaalaista matkustamaan laittomasti Tanskaan tai matkustamaan sen kautta taikka oleskelemaan siellä, 2) auttaa tahallaan ulkomaalaista matkustamaan Tanskaan tarkoituksella matkustaa sieltä laittomasti toiseen maahan, 3) tahallaan auttaa ulkomaalaista matkustamaan laittomasti toiseen maahan tai toisen maan kautta taikka 4) taloudellista hyötyä hankkiakseen auttaa ulkomaalaista oleskelemaan laittomasti toisessa maassa. Rangaistuksena on sakkoa tai vankeutta enintään kahdeksi vuodeksi.

Lain 59 a §:n mukaan rangaistaan sitä, joka tuo ulkomaalaisen Tanskaan, jos ulkomaalaisella ei ole tarvittavaa matkustusasiakirjaa tai viisumia. Rangaistuksena on sakkoa.

Saksa

Saksassa asiaa koskevat rangaistussäännökset ovat ulkomaalaislaissa ja turvapaikkamenettelyä koskevassa laissa.

Ulkomaalaislain 92 a §:ssä on säännös ulkomaalaisten salakuljettamisesta. Säännöksen 1 momentin mukaan rangaistavaa on esimerkiksi ulkomaalaisen ilman passia tapahtuvan maahantulon järjestäminen tai tällaisessa maahantulossa avustaminen, kun toiminnasta saadaan taloudellista etua tai taloudellista etua koskeva lupaus tai kun tekijä toistaa tekonsa tai toimii useamman ulkomaalaisen hyväksi. Rangaistukseksi voidaan tuomita sakkoa tai vankeutta enintään viideksi vuodeksi.

Säännöksen 2 momentti koskee järjestäytyneitä toimintaa. Momentin mukaan 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa, kun toimitaan ammattimaisesti tai osana ryhmää, joka on järjestäytynyt säännöksessä tarkoitettujen rikosten tekemistä varten, rangaistukseksi voidaan tuomita vankeutta vähintään kuudeksi kuukaudeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Säännöksen 3 momentin mukaan yritys on rangaistava. Säännöksen 4 momentissa on Schengenin sopimusta koskeva erityissäännös.

Lain 92 b §:ssä säädetään ankarammasta

rangaistusasteikosta, joka on vankeutta vähintään yhdeksi vuodeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Asteikkoa sovelletaan tilanteisiin, joissa 92 a §:n 1 tai 4 momentissa tarkoitettu teko on tehty ammattimaisesti ja osana ryhmää, joka on järjestäytynyt säännöksessä tarkoitettujen rikosten tekemistä varten. Jos rikos kuitenkin on vähemmän vakava, voidaan tuomita vankeutta vähintään vuodeksi kuukaudeksi ja enintään viideksi vuodeksi.

Turvapaikkamenettelyä koskevan lain 84 §:n mukaan rangaistaan sitä, joka houkuttelee tai tukee ulkomaalaista antamaan turvapaikkamenettelyssä tai oikeudellisessa menettelyssä vääriä tai epätäydellisiä tietoja, jotka koskevat esimerkiksi hänen mahdollista oikeuttaan turvapaikkaan. Rangaistukseksi voidaan tuomita sakkoa tai vankeutta enintään kolmeksi vuodeksi. Ankarammat rangaistusasteikot koskevat ammattimaista ja järjestäytynyttä toimintaa, samaan tapaan kuin ulkomaalaislaissa.

7.4. Nykytilan arviointi

Tarve muuttaa laittoman maahantulon järjestämistä koskevaa lainsäädäntöä seuraa ensisijaisesti kansainvälisistä velvoitteista. Lisäksi voidaan ajatella, että järjestäytyneissä tapauksissa nykyinen kahden vuoden enimmäisrangaistus on suhteellisen matala. Tosin Suomessa ei ole tullut ilmi kuin muutamia laajamittaisia ihmissalakuljetustapauksia.

Kansainväliset velvoitteet edellyttävät seuraavanlaisia muutoksia nykyiseen laittoman maahantulon järjestämistä koskevaan lainsäädäntöön. Tarkemmin muutostarpeita käsitellään yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Laittoman maahantulon järjestämisen (rikoslain 17 luvun 8 §) tekotapoja on täydennettävä niin, että säännös kattaa myös teon, joka on tehty ulkomaalaisen tuomiseksi Suomeen vain kauttakulkua varten. Laittomassa maahantulossa avustamista koskevan Euroopan unionin direktiivin mukaan on rangaistava sellaista henkilöä, joka auttaa muuta kuin jäsenvaltion kansalaista, paitsi saapumaan jäsenvaltion alueelle, myös kulkemaan sen alueen kautta jäsenvaltiossa ulkomaalaisten maahantulosta tai kauttakulusta

annetun lainsäädännön vastaisesti. Tällä hetkellä on tulkinnanvaraista, kattaako voimassa oleva rangaistussäännös myös kauttakulun, joten kauttakulku on tarpeen mainita säännöksessä erikseen.

Laittoman maahantulon järjestämisestä on säädettävä myös törkeää tekomuotoa koskeva rangaistussäännös. Tämä johtuu laittomassa maahantulossa avustamista koskevasta Euroopan unionin puitepäätöksestä, jonka mukaan raskauttavien asianhaarojen vallitessa on laittomassa maahantulossa tai kauttakulussa avustamisesta voitava tuomita vankeusrangaistus, jonka enimmäispituus on vähintään kahdeksan vuotta tai, jos se on välttämätöntä kansallisen rangaistusjärjestelmän johdonmukaisuuden säilyttämiseksi, kuusi vuotta.

Samalla törkeästä tekomuodosta säädettäessä voidaan ottaa huomioon se, että maahanmuuttajien salakuljetusta koskevan Pallermon yleissopimuksen lisäpöytäkirjan 6 artiklan 3 kappaleen mukaan raskauttavina seikkoina on pidettävä olosuhteita, jotka vaarantavat tai todennäköisesti vaarantavat kyseisten maahanmuuttajien hengen tai turvallisuuden, tai joihin liittyy kyseisten maahanmuuttajien epäinhimillistä tai halventavaa kohtelua. Sinänsä nämä seikat eivät välttämättä edellytä törkeästä tekomuodosta säättämistä, koska tällaisissa olosuhteissa toimiminen voisi tulla erillisenä rikoksena rangaistavaksi.

Lisäksi tässä yhteydessä on aiheellista tehdä valtionrajarikosta koskeva lainmuutos, jolla ei ole suoranaista yhteyttä kansainvälisiin velvoitteisiin. Esityksessä ehdotetaan ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa koskevia uusia rangaistussäännöksiä. Tällä hetkellä valtionrajarikosta koskevassa säännöksessä (rikoslain 17 luvun 7 §) on 2 momentti, joka sisältää poikkeussäännöksen teon rangaistavuudesta. Rangaistavuudesta tulisi tehdä poikkeus myös silloin, kun valtionrajarikokseen muodollisesti syyllistynyt on samalla ihmiskaupan uhri.

Kaikki kansainvälisissä velvoitteissa esitetty ei edellytä Suomen lainsäädännön muutoksia. Erityisesti mainittavia ovat seuraavat kysymykset.

Laittomassa maahantulossa avustamista koskeva direktiivi ei vaikuta välttämättä

edellyttävän, että laittoman maahantulon, kauttakulun ja maassa oleskelussa avustamisen kriminalisoinnin tulisi koskea myös muiden EU:n jäsenvaltioiden alueella tehtyjä tekoja. Muiden jäsenmaiden lainsäädännön vastaisista teoista voitaisiin rangaista Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa koskevan 1 luvun mukaisesti, erityisesti sijaislankäytön periaatteen osoittavan 8 §:n nojalla.

Maahanmuuttajien salakuljetusta koskeva Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirja ei edellytä laittoman maahantulon järjestämistä koskevan rikoslain 17 luvun 8 §:n muutoksia. Lisäpöytäkirjan 6 artiklan 1 kappaleen a-kohdan mukaan on kriminalisoitava maahanmuuttajien salakuljetus, jolla tarkoitetaan laittoman maahantulon järjestämistä aineellisen hyödyn saamiseksi. Rikoslain 17 luvun 8 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohta vastaavat tällaista kriminalisointivaltuutusta.

Palermon yleissopimuksen maahanmuuttajien salakuljetusta koskevan lisäpöytäkirjan 6 artiklan 1 kappaleen b-kohdan mukaan on kriminalisoitava maahanmuuttajien salakuljetuksen mahdollistamiseksi (i) väärennetyn matkustusasiakirjan tai henkilötodistuksen valmistaminen ja (ii) sellaisen asiakirjan järjestäminen, antaminen tai hallussapito. Väärennetty matkustusasiakirja tai henkilötodistus tarkoittaa sellaista matkustusasiakirjaa tai henkilötodistusta, (i) joka on väärennetty tai jonka ulkonäköä on muutettu muun kuin sellaisen henkilön tai viranomaisen toimesta, joka on laillisesti valtuutettu valmistamaan tai myöntämään matkustusasiakirja tai henkilötodistus valtion puolesta, (ii) joka on myönnetty tai saatu laittomasti väärin tietojen, lahjonnan tai pakottamisen avulla tai muulla laittomalla tavalla, tai (iii) jota käyttää muu henkilö kuin sen laillinen haltija.

Rikoslain 17 luvun 8 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan rangaistavaa on luovuttaa toiselle vääriä tai väärennettyä taikka toiselle henkilölle annettu passi, viisumi tai oleskelulupa käytettäväksi maahantulon yhteydessä. Tämän tekotavan ulkopuolelle näyttävät jäävän eräät lisäpöytäkirjan mukaiset tekotavat, koska lisäpöytäkirjan mukaiset määritelmät kattavat myös väärennetyn asiakirjan valmistamisen ja hallussapidon. Lisäksi väärennetyn asiakirjan käsite on laaja kattaen myös laittomalla tavalla hankitun asiakirjan sekä

toiselle henkilölle kuuluvan asiakirjan. Tekoja olisi arvioitava väärennystä (rikoslain 33 luvun 1 §) tai väärennysaineiston hallussapitoa (33 luvun 4 §) koskevien rangaistussäännösten mukaan. Asiakirjan valmistamista väärin tietojen antamisen, lahjonnan tai pakottamisen avulla voitaisiin arvioida väärän henkilötiedon antamista (16 luvun 5 §), väärän todistuksen antamista viranomaiselle (16 luvun 8 §), lahjuksen antamista (16 luvun 13 §) tai pakottamista (25 luvun 8 §) koskevien rangaistussäännösten mukaisesti.

Siltä osin kuin nämäkään rikokset eivät kata lisäpöytäkirjan mukaisia tekotapoja, tekoja voitaisiin arvioida osallisuutena laittoman maahantulon järjestämiseen, koska se tehdään lisäpöytäkirjan mukaan maahanmuuttajien salakuljetuksen mahdollistamiseksi, taikka rikoslain 17 luvun 1 a §:n mukaisena järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisena. Lisäpöytäkirjaa nimittäin sovelletaan sen 4 artiklan mukaan rikoksiin, joissa on osallisena järjestäytyneet rikollisryhmät. Lisäpöytäkirjaa koskevien tutkintaohjeiden 92. kohdan mukaan 6 artiklan mukaiset teot tulee nähdä osana järjestäytyneiden rikollisryhmien toimintaa. Tutkintaohjeiden 93. kohdan mukaan väärennetyn asiakirjan hallussapitoa koskeva kriminalisointivaltuute ulottuu vain tekoihin, joiden tarkoitus oli maahanmuuttajien salakuljetus, eikä se ulotu siihen, että salakuljetettava henkilö itse pitää tällaista asiakirjaa hallussaan.

Palermon yleissopimuksen maahanmuuttajien salakuljetusta koskevan lisäpöytäkirjan 6 artiklan 1 kappaleen c-kohdan mukaan on kriminalisoitava maassa oleskelun mahdollistaminen laillista maassa oleskelua koskevien vaatimusten vastaisesti väärennettyjen asiakirjojen avulla tai muilla laittomilla keinoilla. Tutkintaohjeiden 94. kohdan mukaan laittomat keinot voidaan määritellä kansallisesti. Mahdollisuus rangaista osallisuudesta ulkomaalaisrikkomukseen, väärennysrikoksista ja järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta riittää täyttämään lisäpöytäkirjan kriminalisointivaatimuksen. Joissain tilanteissa voinee myös työluparikosta koskeva rangaistussäännös soveltua, joskaan ei kovin usein, sillä tältäkin osin on lisäpöytäkirjan mukaan kysymys järjestäytyneiden rikollisryhmien toiminnasta.

Euroopan unionin direktiivin ja puitepäätöksen suhteen tilanne on tulkinnanvaraisempi. Puitepäätöksen 1 artiklan 1 kohdan b-alakohdan mukaan on rangaistava sitä, joka taloudellisen hyödyn saamiseksi tarkoituksellisesti auttaa henkilöä, joka ei ole jonkin jäsenvaltion kansalainen, oleskelemaan jäsenvaltion alueella kyseisessä jäsenvaltiossa ulkomaalaisten maassa oleskelusta annetun lainsäädännön vastaisesti. Puitepäätös ei sisällä mitään mainintaa sitä, millaisia nämä auttamiskeinot ovat. Kun kuitenkin otetaan huomioon se, että laiton oleskelu tapahtuu kansallisen lainsäädännön vastaisesti, voidaan tulkita, että myös siinä avustamisen keinot voidaan määrittellä kansallisesti. B-alakohdan ei siten voida katsoa Suomen lainsäädännön kannalta edellyttävän, että esimerkiksi kriminalisoitaisiin erikseen laittomassa maassa oleskelussa avustaminen.

Nykyistä 17 luvun 8 §:n 2 momenttia ei ole tarpeen muuttaa kansainvälisten velvoitteiden vuoksi. Momentin mukaan laittoman maahantulon järjestämisenä ei pidetä tekoa, jota erityisesti huomioon ottaen tekijän vaikuttimet sekä ulkomaalaisen turvallisuuteen vaikuttavat olot hänen kotimaassaan tai vakinaisessa asuinmaassaan on pidettävä kokonaisuutena ottaen hyväksyttävistä syistä tehtynä. Euroopan unionin direktiivin 1 artiklan 2 kohdassa annetaan mahdollisuus jättää seuraamuksitta laittomassa maahantulossa tai kauttakulussa avustaminen, jonka tavoitteena on humanitaarisen avun antaminen asianomaiselle henkilölle. Myös Palermon yleis-sopimuksen maahanmuuttajien salakuljetusta koskeva lisäpöytäkirja sallii tällaisen poikkeuksen rangaistavuudesta. Rangaistavaa on maahanmuuttajien salakuljetus, joka on tehty välittömän tai välillisen rahallisen tai muun aineellisen hyödyn saamiseksi. Tulkintaohjeiden (kohdat 88 ja 92) mukaan tämän on tarkoitus korostaa sitä, että rangaistavuuden ulkopuolelle jää toiminta, jota harjoitetaan humanitaarisista syistä tai läheisten perhesuhteiden vuoksi.

Laittoman maahantulon järjestämisen yrityksen rangaistavuutta ei vaikuta olevan välttämätöntä laajentaa. Maahanmuuttajien salakuljetusta koskevan Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirjan 6 artiklan 2 kappaleen mukainen velvollisuus kriminalisoida rikok-

sen yritys ei ole ehdoton. Laittomassa maahantulossa avustamista koskevan Euroopan unionin direktiivin 2 artiklan c-alakohdan mukaan on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että seuraamuksia sovelletaan myös henkilöön, joka yrittää 1 artiklan mukaisesti auttaa laittomassa maahantulossa, kauttakulussa ja maassa oleskelussa. Edellä on omaksuttu se lähtökohta, että näiden rangaistavien tekojen tarkemmat tekoavat jäävät kansalliseen harkintaan. Vastavasti riittävänä voidaan pitää sitä, että yritys on joiltain osin rangaistava. Siksi ei vaikuta olevan tarvetta muuttaa rikoslain 17 luvun 8 §:ää, jonka 1 momentin 1 kohdan mukaan on täytettyyn tekoon rinnastettavana rangaistava yritys tuoda Suomeen ulkomaalainen, jolla ei ole maahantuloon vaadittavaa passia, viisumia tai oleskelulupaa.

Ongelmallisempi on laittomassa maassa oleskelussa avustamista koskeva yrityksen kriminalisointivelvoite. Laittomassa maassa oleskelussa avustaminen Euroopan unionin direktiivin mielessä olisi rangaistava lähinnä avunantona ulkomaalaisrikkomukseen tai väärennysrikkoksena. Myös työluaparikos saattaisi tulla kysymykseen, jos tulkitaan työnantajan toimivan direktiivissä tarkoitetulla tavalla taloudellisen hyödyn saamiseksi. Ulkomaalaisrikkomuksen avunannon yritys ei ole rangaistava, kuten ei yleensääkään avunannon yritys. Näin vähäpätöisen rikkomuksen ollessa kysymyksessä ei erillisille kriminalisoinnille ole perusteitakaan. Riittävänä voidaan pitää sitä, että laittomassa oleskelussa avustamisen yritys on joissain tapauksissa rangaistava. Avunanto voisi käytännössä olla lähinnä taloudellisen hyödyn saamiseksi tapahtuvaa väärin asiakirjojen toimittamista maassa laittomasti oleskelevalle ulkomaalaiselle. Tällaisen rikoksen yritystä voitaisiin arvioida väärennysrikkoksen yrityksenä tai väärennysaineiston hallussapitona. Syytetty tai rangaistusta harkittaessa olisi tällöin otettava huomioon se, että kysymyksessä saattaa olla rikoslain 17 luvun 8 §:n 2 momentissa säännellyn kaltainen tilanne, jossa tällainen rikos on tehty kokonaisuutena ottaen hyväksyttävistä syistä.

Voidaan myös viitata siihen, että Euroopan unionin direktiivin ja puitepäätöksen tavoitteena on molempien asiakirjojen johdantojen

2. kohdan mukaan toteuttaa toimenpiteitä sekä varsinaisen laittoman rajanylityksen yhteydessä että ihmisten hyväksikäyttöä harjoittavien verkostojen ylläpitämisenä tapahtuvan laittomassa maahantulossa avustamisen torjumiseksi. Niiden voidaan siis katsoa keskityvän järjestäytyneesti tapahtuvaan laittomassa maahantulossa avustamiseen. Direktiivi ja puitepäättös eivät voine velvoittaa yhtä kattavaan laittomassa maassa oleskelussa avustamisen kriminalisointiin.

Laittoman maahantulon järjestämisen tai ulkomaalaisrikkomuksen rangaistusasteikkoa ei ole tarpeen kiristää. Laittomassa maahantulossa avustamista koskevan Euroopan unionin puitepäätöksen 1 artiklan 1 kohdan mukaan direktiivissä määriteltyjen tekojen on voitava johtaa rikoksen johdosta tapahtuvaan luovuttamiseen.

Koska kysymyksessä on Euroopan unionin puitepäättös, luovuttamista on arvioitava Euroopan unionissa voimassa olevien luovuttamissäännösten mukaisesti. Vuoden 2003 b-pussa annettiin laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä (1286/2003). Lailla ja erällä siihen liittyvillä lainmuutoksilla pantiin täytäntöön eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä tehty Euroopan unionin puitepäättös. Lait tulivat voimaan 1 päivänä tammikuuta 2004.

Rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain 2 §:n mukaan luovuttamiseen Suomesta toiseen jäsenvaltioon suostutaan, jos pyynnön perusteena olevasta teosta pyynnön esittäneen jäsenvaltion laissa säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuoden vapausrangaistus ja teko on tai olisi Suomessa vastaavissa olosuhteissa tehtynä Suomen lain mukaan rikos. Laittomassa maahantulossa avustamista koskevan Euroopan unionin puitepäätöksen mukaisen luovutuskelpoisuutta koskevan velvoitteen toteuttamiseksi siis riittää, että teko on Suomessa kriminalisoitu. Siten myös ulkomaalaisrikkomuksen rangaistusasteikko, joka sisältää vain sakkomahdollisuuden, on riittävä.

Valtion rikosoikeudellisen toimivallan suhteen ei ole tarpeen tehdä laajennuksia. Laittomassa maahantulossa avustamista koske-

van puitepäätöksen 4 artiklan määräykset toimivallasta vastaavat ihmiskaappapuitepäätöksen vastaavaa artiklaa. Sitä käsitellään jäljempänä rikoslain 1 luvun 7 §:ää koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa. Niissä todetaan, ettei ihmiskaappaa koskeva artikla edellytä Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa koskevan rikoslain 1 luvun muuttamista. Vastaavasti laittomassa maahantulossa avustamista koskeva puitepäättös ei edellytä rikoslain 1 luvun muutoksia. Suomen tulisi tehdä laittoman maahantulon järjestämisen osalta artiklan 2 kohdan mukainen päätös, ettei se sovelleta lainkäyttövaltaa koskevia 1 kohdan b- ja c-alakohdassa tarkoitettuja sääntöjä tai että se soveltaa niitä vain tietyissä tapauksissa tai tilanteissa kuten kaksoisrangaistavuuden edellytyksen täytyessä. Tätä edellytetään sen vuoksi, että b ja c-alakohdan mukainen toimivalta menee jonkin verran pidemmälle kuin rikoslain 1 luvun mukainen Suomen toimivalta.

8. Lapsipornografiaa koskevan sääntelyn nykytila

8.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Vuoden 1999 alussa tuli voimaan pornografiaa koskevan rikosoikeudellisen sääntelyn kokonaisuudistus. Aikaisemmin voimassa ollut epäsideellisiä julkaisuja koskenut erityislaki kumottiin ja pornografiaa koskevat säännökset sijoitettiin rikoslakiin. Samalla rangaistava pornografia rajattiin lapsi-, väkivalta- ja eläinpornografiaan.

Rikoslain 17 luvun 18 § koskee sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämistä. Pykälän mukaan sitä, joka pitää kaupan tai vuokrattavana tai levittää taikka siinä tarkoituksessa valmistaa tai tuo maahan kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esitetään lasta tai väkivaltaa taikka eläimeen sekaantumista, rangaistaan sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisestä sakolla tai vankeudella enintään kahdeksi vuodeksi. Pykälän 2 momentin mukaan saman luvun 17 §:n 2 momentin säännöksiä tilanteista, joissa teko jää rankaisematta, on sovellettava myös 18 §:n

mukaisissa tapauksissa.

Rikoslain 17 luvun 19 §:n mukaan rangaistetaan sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta sitä, joka oikeudettomasti pitää hallussaan valokuvaa, videonauhaa, elokuvaa tai muuta todellisuudenmukaista kuvataallennetta, jossa esitetään lasta sukupuoliyhteydessä tai siihen rinnastettavassa seksuaalisessa kanssakäymisessä taikka muulla sukupuolisiveellisyttä ilmeisen loukkaavalla tavalla. Rangaistus on sakkoa tai vankeutta enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Pykälissä tarkoitettua ”lasta” ei ole määritelty. Uudistusta koskevan hallituksen esityksen mukaan ei ole aina mahdollista määritellä sitä, onko kuvan tai kuvataallenteen kohteena lapsi. Koska lapsipornografisia kuvia valmistetaan etupäässä ulkomailla, mallin tarkkaa ikää ei aina edes voida saada selville. Myös Suomessa valmistetun kuvan malli voi jäädä tuntemattomaksi. Olennaista on esityksen mukaan se, että kuvan havaitaan esittävän henkilöä, jonka kehitys kohti sukupuolista kypsyyttä on vielä kesken. Lisäohjeena tukinnassa voidaan käyttää sukupuoliyhteyttä lapsen kanssa koskevaa suojaikärajaa. (HE 6/1997 vp, s. 147.) Tuo suojaikäraja on Suomessa 16 vuotta.

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisestä tuomittiin vuonna 1999 kaksi sakkorangaistusta, vuonna 2000 viisi sakkorangaistusta ja vuonna 2001 kaksi sakkorangaistusta. Tapauksissa ei välttämättä ole kyse lapsipornografiasta. Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta tuomittiin vuonna 1999 yksi sakkorangaistus, vuonna 2000 yksi ehdollinen vankeusrangaistus ja vuonna 2001 kolme sakkorangaistusta.

8.2. Kansainväliset sopimukset ja päätökset

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus ja sen valinnainen pöytäkirja

Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimus on hyväksytty YK:n yleiskokouksessa vuonna 1989 ja tullut voi-

maan vuonna 1990. Sopimus on Suomessa tullut voimaan vuonna 1991 (SopS 59—60/1991). Lapsella tarkoitetaan sopimuksessa jokaista alle 18-vuotiasta henkilöä, ellei lapsen soveltuvien lakien mukaan täysi-ikäisyyttä saavuteta aikaisemmin (1 artikla). Yleissopimuksen 34 artiklan mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat suojelemaan lasta kaikilta seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodoilta. Tässä tarkoituksessa sopimusvaltiot ryhtyvät erityisesti kaikkiin tarkoituksenmukaisiin kansallisiin sekä kahden- ja monenvälisiin toimenpiteisiin estääkseen: a) lapsen houkuttelemisen tai pakottamisen osallistumaan laittomiin seksuaalisiin tekoihin; b) lasten hyväksikäytön prostituutiossa tai muussa laittomassa seksuaalisen toiminnan harjoittamisessa; c) lasten hyväksikäytön pornografisissa esityksissä tai aineistoissa.

Yleissopimukseen liittyy kaksi valinnaista pöytäkirjaa vuodelta 2000: pöytäkirja lasten osallistumisesta aseellisiin selkkauksiin sekä pöytäkirja lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta. Näistä ensimmäinen on tullut Suomessa voimaan vuonna 2002. Tässä yhteydessä käsitellään jäljimmäistä pöytäkirjaa lapsipornografian osalta. Muilta osin pöytäkirjaa on käsitelty edellä ihmiskauppaa ja paritusta koskevien jaksojen yhteydessä.

Pöytäkirjan 1 artiklassa sopijapuolet ovat sopineet kieltävänsä lasten myynnin, lapsiprostituution ja lapsipornografian pöytäkirjan määräysten mukaisesti. 2 artiklassa tarkennetaan, että lapsipornografia tarkoittaa todelliseen tai simuloituun seksuaaliseen toimintaan osallistuvan lapsen esittämistä millä tahansa tavalla tai lapsen sukupuolielinten esittämistä pääasiassa seksuaalisessa tarkoituksessa (kohta c).

Pöytäkirjan 3 artiklan 1 kappaleen mukaan jokainen sopimusvaltio varmistaa, että sen kansallinen rikoslainsäädäntö ulottuu vähintään 1 kappaleen kohdissa a—c lueteltuihin tekoihin ja toimintamuotoihin riippumatta siitä, missä rikokset on tehty ja ovatko ne yksittäisen henkilön vai järjestäytyneen rikollisorganisaation tekemiä. Tällaisia tekoja ovat kohdan c perusteella lapsipornografian tuottaminen, jakelu, levittäminen, tuonti, vienti, tarjoaminen, myyminen tai hallussapito edellä mainittuja tarkoituksia varten.

3 artiklan 2 kappaleen mukaan edellä mainittujen tekojen yrityksen sekä avunannon ja osallisuuden niihin tulee olla rangaistavaa tekopaikasta tai tekijästä riippumatta. Kappaleessa 3 velvoitetaan säätämään rikosten vakavuuden huomioon ottavat asianmukaiset rangaistukset näille teoille. Kappaleessa 4 ulotetaan pöytäkirjan soveltamisala myös oikeushenkilöihin. Oikeushenkilön vastuu voi olla rikosoikeudellista, siviilioikeudellista tai hallinto-oikeudellista valtion omien oikeusperiaatteiden mukaisesti.

4 artiklan 1 kappaleessa sopimusvaltiot velvoitetaan ulottamaan tuomiovaltansa 3 artiklan 1 kappaleessa mainittuihin rikoksiin aina silloin, kun rikokset tehdään kyseisen valtion alueella tai siihen rekisteröidyllä aluksella tai lentoaluksessa. Sopimusvaltiot voivat valintansa mukaan saattaa kyseiset rikokset tuomiovaltansa alaisuuteen myös silloin, kun rikos tapahtuu sen alueen ulkopuolella, mutta rikoksesta epäilty on kyseisen valtion kansalainen tai sen alueella asuva henkilö (2 kappaleen kohta a) tai silloin kun rikoksen uhri on kyseisen valtion kansalainen (kohta b). Pöytäkirja velvoittaa sopimusvaltion 3 kappaleen perusteella saattamaan tuomiovaltansa alaisuuteen mainitut rikokset myös silloin, kun rikoksesta epäilty on sen alueella eikä valtio luovuta kyseistä henkilöä sillä perusteella, että rikoksentehtäjä on sen oma kansalainen. Pöytäkirja ei kuitenkaan estä rikosoikeudellisen tuomiovallan käyttämistä kansallisen lainsäädännön mukaan.

5 artikla sisältää määräykset luovuttamisesta. Muun muassa lapsipornografian levittämisen ja hallussapidon katsotaan sisältyvän sopimusvaltioiden välillä voimassa olevassa luovuttamissopimuksessa sekä jokaisessa niiden välisessä myöhemmin tehtävässä luovuttamissopimuksessa tarkoitettuihin rikoksiin, joiden johdosta rikoksentehtäjä voidaan luovuttaa. 6 artiklassa todetaan sopimusvaltioiden antavan laajaa apua rikostutkiminnan, oikeudenkäynnin ja luovuttamisprosessin yhteydessä. 7 artikla koskee pöytäkirjassa tarkoitettujen rikosten tekemiseen käytettyjen esineiden ja rikosten tuottaman hyödyn takavarikointia ja menetetyksi tuomitsemista. Lapsiuhrien oikeuksien ja etujen suojelemisesta rikosoikeudenkäynnissä on määräyksiä 8 artiklassa.

ILOn yleissopimus, joka koskee lapsityön pahimpien muotojen kieltämistä ja välittömiä toimia niiden poistamiseksi

Kansainvälisessä työkonferenssissa hyväksyttiin vuonna 1999 yleissopimus, joka koskee lapsityön pahimpien muotojen kieltämistä sekä välittömiä toimia niiden poistamiseksi. Se on tullut Suomen osalta voimaan vuonna 2001 (SopS 16/2000). Yleissopimusta on käsitelty ihmiskaupan ja parituksen osalta edellä.

Yleissopimus velvoittaa sen ratifioineet valtiot ryhtymään välittömiin ja tehokkaisiin toimenpiteisiin varmistaakseen lapsityön pahimpien muotojen kiireellisen kieltämisen ja poistamisen. Sopimuksen 2 artiklassa määritellään lapseksi alle 18-vuotiaat henkilöt. 3 artiklan mukaan lapsityön pahimmat muodot käsittävät muun muassa lapsen käytön, välityksen tai tarjoamisen prostituutioon, pornografian tuotantoon tai pornografisiin esityksiin (kohta b).

Yleissopimusta täydentävän suosituksen III otsikon (Toimeenpano) alla kohdassa 11 määrätään jäsenvaltiot tukemaan lapsityön pahimpien muotojen kiireelliseen kieltämiseen ja poistamiseen tähtäviä kansainvälisiä pyrkimyksiä keräämällä ja vaihtamalla tietoja rikoksista (alakohta a), paljastamalla ja asettamalla syytteeseen henkilöt, jotka osallistuvat lasten myyntiin ja lapsikauppaan tai læten käyttöön, välitykseen tai tarjoamiseen laittomiin toimiin, prostituutioon, pornografian tuotantoon tai pornografisiin esityksiin (alakohta b) sekä rekisteröimällä tällaisiin rikoksiin syyllistyneet henkilöt (alakohta c). Suosituksen kohdassa 12 jäsenvaltiot velvoitetaan säätämään rangaistaviksi muun muassa yleissopimuksen 3 artiklan kohdissa a–c määritellyt teot.

Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskeva yleissopimus

Euroopan neuvostossa on tehty vuonna 2001 tietoverkkorikollisuutta koskeva yleissopimus (Convention on Cyber-crime). Yleissopimuksen 9 artiklan 1 kappaleen mukaan kukin sopimuspuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädännöllisiin ja muihin toimenpiteisiin

säätääkseen lainsäädäntönsä mukaisesti rangaistavaksi tahallisen ja oikeudettoman: a) lapsipornografian tuottamisen tietojärjestelmän välityksellä tapahtuvaa levittämistä varten; b) lapsipornografian tarjoamisen tai saataville asettamisen tietojärjestelmän välityksellä; c) lapsipornografian levittämisen tai siirtämisen tietojärjestelmän välityksellä; d) lapsipornografian hankkimisen omaan tai toisen käyttöön tietojärjestelmän välityksellä; e) lapsipornografian hallussapidon tietojärjestelmässä tai tietovälineellä. ”Lapsipornografialla” tarkoitetaan artiklassa pornografista kuvatalennetta, jossa esitetään: a) alaikäistä seksuaalisessa kanssakäymisessä; b) alaikäiseltä näyttävää henkilöä seksuaalisessa kanssakäymisessä; c) todellisuuden mukaisia kuvia alaikäisestä seksuaalisessa kanssakäymisessä (2 kappale). Artiklan 2 kappaleta sovellettaessa ”alaikäisellä” tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiasta henkilöä. Sopimuspuoli voi soveltaa myös alempaa ikärajaa, joka ei kuitenkaan saa olla alempi kuin 16 vuotta. (3 kappale.) Artiklan 4 kappaleen mukaan kukin sopimuspuoli voi tehdä varauksen, jonka mukaan se ei sovelleta kokonaan tai osittain 1 kappaleen d- ja e-kohtaa ja 2 kappaleen b- ja c-kohtaa.

Yleissopimuksen kansallista täytäntöönpanoa valmistelleen työryhmän mietinnön mukaan artiklan edellyttämät muutokset on tarkoituksenmukaista toteuttaa samassa yhteydessä kuin lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskevan puitepäätöksen edellyttämät muutokset. Samassa yhteydessä arvioidaan myös tarve mahdollisen varauksen tekemiseen. (Tietoverkkorikostyöryhmän mietintö, oikeusministeriön työryhmämietintöjä 2003:6.)

Yleissopimuksen 11 artiklan 1 kappaleen mukaan sopimuspuolten on ryhdyttävä toimenpiteisiin avunannon ja yllytyksen säätämiseksi rangaistaviksi teoiksi muun muassa kysymyksen ollessa 9 artiklan teoista. Artiklan 2 kappaleen mukaan sopimuspuolten on ryhdyttävä toimenpiteisiin yrityksen saattamiseksi rangaistavaksi teoksi. Yleissopimuksen 9 artiklan mukaisista teoista velvollisuus kriminalisoida yritys koskee a- ja c-kohtaa (lapsipornografian tuottaminen tietojärjestelmän välityksellä tapahtuvaa levittämistä varten, lapsipornografian levittäminen tai

siirtäminen tietojärjestelmän välityksellä). Valtio tai tehdä varauksen, jonka mukaan se ei sovelleta kokonaan tai osittain artiklan 2 kappaleta. Tietoverkkorikostyöryhmän mietinnön mukaan tämänkin varauksen tarpeellisuus voidaan harkita samalla kun valmistellaan edellä mainitun puitepäätöksen edellyttämät muutokset.

Yleissopimuksen 12 artiklan mukaan oikeushenkilön vastuu on ulotettava sopimuksessa tarkoitettuihin rikoksiin. Vastuu voi olla rikos-, yksityis- tai hallinto-oikeudellista, jollei sopimuspuolen soveltamista oikeusperiaatteista muuta johdu. Asiassa ei sen vuoksi tarvitse tietoverkkorikostyöryhmän mietinnön mukaan tehdä varauksia, vaikka oikeushenkilön rangaistusvastuu ei ulottuisikaan kaikkiin sopimuksen mukaisista rikoksista. Oikeushenkilö voidaan nimittäin aina saattaa vahingonkorvausvastuuseen.

Euroopan unionin puitepäätös lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta

Euroopan unionin neuvosto hyväksyi joulukuussa 2003 puitepäätöksen lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta. Puitepäätöksen 1 artiklan a-alakohdan mukaan puitepäätöksessä lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta henkilöä. Artiklan b-alakohdan mukaan lapsipornografialla tarkoitetaan kuvallista pornografista aineistoa, joka kuvaa tai esittää i) seksuaaliseen tekkoon osallisena olevaa tai osallistuvaa oikeaa lasta, sellainen aineisto mukaan lukien, jossa näytetään sukupuolisiveellisyttä loukkaavalla tavalla lapsen sukupuolielimiä tai häpyaluetta, tai ii) oikeaa henkilöä, joka vaikuttaa i-alakohdassa mainittuun tekoon osallisena olevalta tai osallistuvalla lapselta, tai iii) todellisuudenmukaisia kuvia i-alakohdassa mainittuun tekoon osallisena olevasta tai siihen osallistuvasta lapsesta, jota ei ole olemassa.

Puitepäätöksen 2 artikla koskee lasten seksuaalista hyväksikäyttöä. Artiklaa on käsitelty edellä paritusta koskevassa jaksossa.

Puitepäätöksen 3 artikla koskee lapsipornografiaa. Artiklan 1 kohdan mukaan kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toi-

menpiteet varmistaakseen, että seuraavat oikeudettomasti tehdyt tahalliset teot on säädetty rangaistaviksi, myös silloin kun ne on tehty atk-järjestelmää käyttäen: a) lapsipornografian tuottaminen; b) lapsipornografian jakelu, levittäminen tai välittäminen; c) lapsipornografian tarjoaminen tai sen saatavilla pitäminen; d) lapsipornografian hankkiminen tai hallussapito. Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltio voi vapauttaa rikosoikeudellisesta vastuusta: a) 1 artiklan b-alakohdan ii-alakohdassa tarkoitettuun lapsipornografiaan liittyvät teot, joissa lapselta vaikuttava oikea henkilö oli tosiasiasa tapahtumahetkellä 18 vuotta täyttänyt; tai b) 1 artiklan b-alakohdan i- ja ii-alakohdassa tarkoitettuun lapsipornografiaan liittyvät teot, joissa on kyse tuotannosta ja hallussapidosta, seksuaalista itsemääräämisoikeutta koskevan suojaikärajan saavuttaneita lapsia esittäviä kuvia tuotetaan tai pidetään hallussa heidän suostumuksellaan ja kuvat ovat yksinomaan heidän omassa yksityiskäytössään. Vaikka suostumuksen olemassaolo on voitu todeta, sitä ei pidetä päteväenä, jos teon tekijä on suostumuksen saamiseksi käyttänyt väärin esimerkiksi korkeampaa ikäänsä, kypsyyttään, asemaansa, yhteiskunnallista asemaansa, kokemustaan tai uhrin riippuvuutta hänestä. Edelleen voidaan c-alakohdan mukaan rikosoikeudellisesta vastuusta vapauttaa 1 artiklan b-alakohdan iii-alakohdassa tarkoitettuun lapsipornografiaan liittyvät teot, joissa voidaan osoittaa, että tuottaja on tuottanut ja pitänyt hallussaan pornografista aineistoa yksinomaan omaa yksityiskäyttöään varten, mikäli 1 artiklan b-alakohdan i- ja ii-alakohdassa tarkoitettua pornografista aineistoa ei ole käytetty tällaisen aineiston tuottamiseen ja jos tekoon ei sisälly vaaraa aineiston levittämisestä.

Puitepäätöksen 4 artikla koskee yritystä ja osallisuutta. Velvoite kriminalisoida yllytyks ja avunanto koskee kaikkia 3 artiklan mukaisia lapsipornografirikoksia. Velvoite kriminalisoida yritys koskee lapsipornografian tuottamista, jakelua, levittämistä ja välittämistä.

Puitepäätöksen 5 artikla koskee rangaistuksia ja raskauttavia asianhaaroja. Kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että muun

muussa 3 ja 4 artiklassa tarkoitetuista rikoksista voidaan määrätä vankeusrangaistus, jonka enimmäispituus on ainakin 1—3 vuotta.

Artiklassa määrätään edelleen, että jos rikoksena on lapsipornografian tuottaminen, jakelu, levittäminen, välittäminen, tarjoaminen tai saatavilla pitäminen (ei siis hallussapito) ja uhri on lapsi, joka ei ole saavuttanut kansallisen lain mukaista seksuaalista itsemääräämisoikeutta koskevaa suojaikärajaa, on raskauttavien asianhaarojen vallitessa voitava tuomita vankeusrangaistus, jonka enimmäispituus on ainakin 5—10 vuotta. Näitä raskauttavia asianhaaroja ovat: rikoksentekijä on tahallisesti tai piittaamattomuudesta vaarantanut lapsen hengen; rikoksen teossa on käytetty törkeätä väkivaltaa tai rikoksesta aiheutunut lapselle vakavaa vahinkoa; rikos on tehty osana rikollisjärjestöön osallistumisen kriminalisoinnista Euroopan unionin jäsenvaltioissa 21 päivänä joulukuuta 1998 hyväksytyssä yhteisessä toiminnassa 98/733/YOS tarkoitettun rikollisjärjestön toimintaa. Riittävää korkeamman rangaistusasteikon soveltamiseksi on, että tekoon liittyy yksikin näistä raskauttavista asianhaaroista.

5 artiklan 3 kohdan mukaan kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että luonnollinen henkilö, joka on tuomittu muun muassa jostakin 3 tai 4 artiklassa tarkoitettua rikoksesta, voidaan tarvittaessa väliaikaisesti tai pysyvästi estää harjoittamasta lastenvalvontaan liittyvää toimintaa.

Puitepäätöksen 6 artikla koskee oikeushenkilöiden vastuuta. Sen on artiklasta tarkemmin selviävin edellytyksin koskettava sitä, että oikeushenkilössä johtavassa asemassa tai oikeushenkilön alaisena toimiva henkilö on tehnyt oikeushenkilön puolesta tai hyväksi 3 tai 4 artiklassa tarkoitettun rikoksen. Puitepäätöksen 7 artiklan mukaan oikeushenkilölle on voitava määrätä tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia seuraamuksia, joihin kuuluu rikosoikeudellisia tai muita sakkoja ja joihin voi kuulua muita artiklassa tarkemmin mainittuja seuraamuksia.

Puitepäätöksen 8 artiklan 1 kohdan mukaan kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet ulottaakseen lainkäyttövaltansa 3 tai 4 artiklassa tarkoitettuihin ri-

koksiin, jos: a) rikos on tehty kokonaan tai osaksi sen alueella, tai b) rikoksen tekijä on kyseisen jäsenvaltion kansalainen, tai c) rikos on tehty kyseisen jäsenvaltion alueelle sijoitautuneen oikeushenkilön puolesta tai hyväksi. Jäsenvaltio voi päättää, ettei se sovelle lainkäyttövaltaa koskevia 1 kohdan b ja c-alakohdassa vahvistettuja sääntöjä tai että se soveltaa niitä vain erityisissä tapauksissa tai olosuhteissa, jos rikos on tehty sen alueen ulkopuolella (2 kohta). Jäsenvaltion, joka ei lainsäädäntönsä mukaisesti luovuta omia kansalaisiaan, on toteutettava tarvittavat toimenpiteet ulottaakseen lainkäyttövaltansa oman maansa kansalaisiin, jotka ovat syyllistyneet 3 tai 4 artiklassa tarkoitettuun rikokseen kyseisen jäsenvaltion ulkopuolella, ja nostaakseen tarvittaessa syytteet näissä tapauksissa (3 kohta). Kunkin jäsenvaltion on varmistettava, että sen lainkäyttövaltaan kuuluvat myös tapaukset, joissa 3 artiklassa ja asianmukaisessa laajuudessa, 4 artiklassa tarkoitettu rikos on tehty sellaisen atk-järjestelmän avulla, johon on päästy kyseisen jäsenvaltion alueelta, riippumatta siitä, sijaitseeko atk-järjestelmä kyseisen valtion alueella tai ei (5 kohta).

8.3. Lainsäädäntö eräissä muissa maissa

Ruotsi

Ruotsin rikoslain 16 luvun 10 a § koskee lapsipornografiarikosta. Siitä tuomitaan se, joka 1) kuvaa lasta pornografisessa kuvassa, 2) levittää, luovuttaa, esittää tai muuten saattaa toisen saataville sellaisen kuvan, 3) hankkii sellaisen kuvan tai tarjoaa sellaista, 4) välittää yhteyden sellaisen kuvan ostajan ja myyjän välillä tai ryhtyy johonkin muuhun vastaavaan toimeen, jonka tarkoituksena on edistää sellaisten kuvien kauppaa, tai 5) pitää sellaista kuvaa hallussaan. Samoin rangaistaan sitä, joka ammattitoiminnassa tai muuten ansiotarkoituksessa huolimattomuudesta levittää lapsipornografisen kuvan.

Rangaistuksena on vankeutta enintään kahdeksi vuodeksi tai jos teko on vähäinen, sakkoa tai vankeutta enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Lapsella tarkoitetaan henkilöä, jonka puberteettikehitys ei ole päättynyt taikka joka, kun se käy ilmi kuvasta tai siihen liittyvistä olosuhteista, on alle 18-vuotias.

Lapsipornografiarikoksesta on myös samassa pykälässä törkeä tekemuoto. Törkeätä lapsipornografiarikoksesta tuomitaan vankeutta vähintään kuusi kuukautta ja enintään neljä vuotta. Arvioitaessa, onko rikos törkeä, pitää erityisesti ottaa huomioon, onko se tehty ammattimaisesti tai voittoa tavoitellen, onko se ollut osa järjestelmällisesti tai laajasti harjoitettua rikollista toimintaa taikka onko se koskenut erityisen suurta määrää kuvia tai kuvia, joissa lapsi on alistettu erityisen häikäilemättömän kohtelun kohteeksi.

Lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskeva puitepäättös on hyväksytty. Sen on arvioitu edellyttävän eräitä lainsäädännön muutoksia, mutta tarkemmin niitä selvitetään muutenkin vireillä olevan seksuaalirikosuudistuksen valmistelun yhteydessä (prop. 2003/04:12, s.28).

Norja

Norjan rikoslain 204 §:n 1 kappaleen d-kohdan mukaan rangaistaan sitä, joka tuottaa, tuo maahan, pitää hallussaan, luovuttaa tai vastinetta vastaan hankkii seksuaalisia kuvia, joissa käytetään lasta ("det gjøres bruk av barn"). Rangaistuksena on sakkoa tai vankeutta enintään kolmeksi vuodeksi. Lapsilla tarkoitetaan 2 kappaleen mukaan henkilöitä, jotka ovat alle 18-vuotiaita tai vaikuttavat alle 18-vuotiailta. Pykälän 3 kappaleen mukaan tuottamuksellisesta teosta rangaistaan sakolla tai vankeudella enintään kuudeksi kuukaudeksi. Pykälän 5 kappaleen mukaan 1 kappaleen d-kohdan mukaisesta teosta voidaan jättää rankaisematta sitä, joka ottaa kuvan iältään 16 ja 18 vuoden välissä olevasta henkilöstä tai pitää sellaista kuvaa hallussaan, jos tämä henkilö on antanut suostumuksensa ja tämä henkilö ja tekijä ovat suunnilleen samanikäisiä ja samalla kehitystasolla.

Rangaistussäännöstä ei sovelleta kuviin, joissa joku esittää lasta, mutta ei selvästikään ole alle 18-vuotias.

Tanska

Tanskan rikoslain 235 §:n 1 kappaleen mukaan rangaistaan sitä, joka levittää epäsiiveellisiä kuvia alle 18-vuotiaista lapsista, sakolla tai vankeudella enintään kahdeksi vuodeksi tai raskauttavien asianhaarojen vallitessa enintään kuudeksi vuodeksi. Raskauttavina asianhaaroina pidetään varsinkin sitä, että lapsen henki on vaarannettu tai on käytetty törkeää väkivaltaa tai aiheutettu lapselle vakavaa vahinkoa taikka levitys on luonteeltaan järjestelmällistä tai järjestäytyntä. Pykälän 2 kappaleen mukaan 1 kappaleen mukaisen lapsipornografian hallussapidosta rangaistaan sakolla tai vankeudella enintään yhdeksi vuodeksi. Pykälän 3 kappaleen mukaan hallussapidosta ei rangaista sitä, jolla on hallussaan kuva 15 vuotta täyttäneestä henkilöstä, jos tämä on antanut suostumuksensa hallussapitoon.

Hallituksen esityksessä, jonka mukaisesti 18 vuoden ikäraja otettiin käyttöön, todettiin, että jos kuvassa olevan henkilöllisyyttä ja ikää ei tunneta, on rangaistavuuden kannalta ratkaisevaa, vaikuttaako hän alle 18-vuotiaalta (2002—03—L 117, s. 33). Jos kuitenkin tällainen henkilö todellisuudessa on yli 18-vuotias, 235 §:ää ei sovelleta.

Saksa

Saksan rikoslain 184 §:ssä säädetään pornografisten julkaisujen levittämisestä. Julkaisu määritellään lain 11 §:ssä, ja julkaisulla tarkoitetaan ääni- ja kuvatalennetta, tiedostoa, kuvaa ja muita esityksiä (Darstellung). Lain 184 §:n 1 momentti koskee yleisesti pornografisten julkaisujen levittämistä, esimerkiksi niiden tarjoamista alle 18-vuotiaille. Säännöksen 2 momentti koskee yleisradio-toimintaa.

Erityisesti lapsipornografiaa koskee 184 §:n 3 momentti, jonka mukaan tuomitaan se, joka esimerkiksi levittää, julkisesti asettaa näytteille, julkistaa, esittää tai muuten asettaa saataville, valmistaa, hankkii, toimittaa, varastoi, tarjoaa, ilmoittaa tai mainostaa pornografisia julkaisuja, jotka sisältävät väkivaltaisuksia, lasten seksuaalista hyväksikäyttöä tai eläimeen sekaantumista. Rangaistuksena on vankeutta vähintään kolmeksi kuukaudek-

si ja enintään viideksi vuodeksi, kun pornografinen julkaisu sisältää lasten seksuaalista hyväksikäyttöä. Muissa tapauksissa rangaistuksena on sakkoa tai vankeutta enintään kolmeksi vuodeksi.

Säännöksen 4 momentti koskee ammattimaista tai osana järjestäytyntä ryhmää toteutettua lapsipornografian levittämistä. Momentin mukaan kun 3 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa lasten seksuaalista hyväksikäyttöä sisältävä julkaisu on luonteeltaan todellinen tai todellisuudenmukainen ja kun tekijä toimii ammattimaisesti tai osana ryhmää, joka on järjestäytynyt säännöksessä tarkoitettujen rikosten tekemiseksi, rangaistukseksi tuomitaan vankeutta vähintään kuudeksi kuukaudeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Säännöksen 5 momentti taas koskee tilanteita, joissa henkilö yrittää saada haltuunsa tai toisen haltuun taikka pitää hallussaan pornografista julkaisua, joka sisältää todellista tai todellisuudenmukaista lasten seksuaalista hyväksikäyttöä. Rangaistukseksi voidaan tuomita sakkoa tai vankeutta enintään yhdeksi vuodeksi. Säännöksen 6 momentin mukaan 5 momenttia ei kuitenkaan sovelleta tekoihin, jotka palvelevat ainoastaan laillisten virallisten tai ammatillisten tehtävien täyttämistä.

Seksuaalirikoksia koskevat rikoslain säännökset on vuonna 2003 uudistettu. Pornografisten julkaisujen levittämistä koskeva sääntely on jaoteltu useaksi säännökseksi, ja lapsipornografian levittämisestä, hankkimisesta ja hallussapidosta säädetään 184 b §:ssä. Lapsipornografian hankkiminen toiselle on aikaisempaa ankarammin rangaistavaa. Entisen asteikon, sakkoa tai vankeutta enintään yhdeksi vuodeksi, sijasta rangaistusasteikko on vankeutta vähintään kolmeksi kuukaudeksi ja enintään viideksi vuodeksi. Lisäksi lapsipornografian hankkimisen ja hallussapidon enimmäisrangaistusta on korotettu yhdestä vuodesta vankeutta kahteen vuoteen vankeutta. Uudistukset tulevat voimaan 1.4.2004.

8.4. Nykytilan arviointi

Kansallisesti ei vaikuta olevan välttämätöntä tarvetta muuttaa lapsipornografiaa koskevaa rikoslain nykyisin sisältämää sääntelyä. Sen sijaan edellä kuvatut kansainväliset velvoitteet edellyttävät säännösten muuttamista.

Tarkemmin muutostarpeita käsitellään yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Lapsipornografiasäännöksissä on otettava käyttöön kiinteä ikäraja. Sekä YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja että Euroopan unionin puitepäättös lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta edellyttävät, että ikäraja on 18 vuotta. Samoin edellyttää jo aikaisemmin hyväksytty ILO:n yleissopimus lapsityön pahimmista muodoista. Sen sijaan Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskeva yleissopimus sallisi 16 tai 17 vuoden kiinteän ikärajan.

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen lisäpöytäkirjassa mainitaan erikseen tekotapana lapsipornografian vienti. Joskin nykyisen iköslain 17 luvun 18 §:n mukainen ”levittäminen” saattaa jo nyt kattaa myös maastaviennin, on se syytä mainita selvyuden vuoksi erikseen tekotapana.

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen lisäpöytäkirja vaikuttaa velvoittavan kriminalisoimaan lapsipornografian tuottamisen ja tuonnin silloinkin, kun tekoa ei tehdä levittämistarkoituksessa. Myöskään Euroopan unionin puitepäättös ei sisällä rajausta, jonka mukaan rangaistavaa olisi tuottaminen tai hankkiminen vain levittämistarkoituksessa. Sinänsä voidaan ajatella, että tällaisissa tapauksissa kysymys olisi yleensä lapsipornografian hallussapidosta. Kuitenkin puitepäättös edellyttää ankarampia rangaistuksia silloin, kun kysymys on valmistamisesta, olipa se tehty levittämistarkoituksessa tai ei, kuin silloin, kun kysymys on vain hallussapidosta. Sen vuoksi ei voidakaan käytännössä lähteä siitä, että ilman levittämistarkoitusta toimiva valmistaja tuomittaisiin hallussapitosäännöksen mukaisesti. Teon rangaistavuudelle ei siis voida asettaa levittämistarkoitusta koskevia rajoituksia.

Lapsipornografian tuottamisen ja levittämisen yritys on kriminalisoitava Euroopan unionin puitepäättöksen mukaisesti. Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskeva yleissopimus velvoittaa rankaisemaan tuottamisen ja levittämisen yrityksestä, mutta määräkseen voi tehdä varauksen. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja sen sijaan sallii kansallisesti päättää, milloin yritys on rangaistava.

Puitepäättös edellyttää, että kaikista lapsipornografiarikoksista on voitava tuomita ainakin vuosi vankeutta. Tämä edellyttää lapsipornografian hallussapitoa koskevan nykyisen kuuden kuukauden enimmäisrangaistuksen korottamista. Vastaavaa asteikonmuutosta edellyttää myös lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja, jonka mukaan lapsipornografian hallussapitoa on pidettävä rikoksena, jonka tekijä voidaan luovuttaa toiseen sopimusvaltioon.

Lisäksi puitepäättös edellyttää, että raskauttavien asianhaarojen vallitessa tehdystä lapsipornografian tuottamisesta ja levittämisestä on voitava tuomita 5–10 vuoden vankeusrangaistus.

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja, Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskeva yleissopimus ja Euroopan unionin puitepäättös edellyttävät oikeushenkilön vastuuta lapsipornografiarikoksista. Välttämättä ei tosin edellytetä rikosoikeudellista vastuuta.

Samassa yhteydessä on tarpeen tehdä lainmuutos, jolla ei ole välitöntä yhteyttä kansainvälisiin velvoitteisiin. Pornografian levittämisen tekotavaksi tulisi lisätä tuonti Suomen kautta muuhun maahan. Tällaisen teon rangaistavuus Suomessa on osoittautunut tulkinnanvaraiseksi.

Kaikki kansainvälisissä velvoitteissa esitetty ei sen sijaan edellytä Suomessa lainsäädännön muutoksia. Erityisesti voidaan mainita seuraavat kohdat.

Lapsipornografian määritelmään ei ole tarpeen sisällyttää tilanteita, joissa täysi-ikäinen henkilö esittää pornografisessa aineistossa lasta. Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen 9 artiklan 2 kappaleen b-kohdan mukaan lapsipornografialla tarkoitetaan myös pornografista kuvatallennetta, jossa esitetään alaikäiseltä näyttävää henkilöä (”a person appearing to be a minor”) seksuaalisessa kanssakäymisessä. Euroopan unionin puitepäättös määrittelee lapsipornografiaksi kuvat, joissa esiintyy oikea henkilö, joka vaikuttaa lapselta (”a real person appearing to be a child”). Sanamuodot vaikuttavat jättävän tulkinnanvaraiseksi, tarkoitetaanko niillä henkilöitä, joiden ikää ei voida selvittää mutta jotka todennäköisesti ovat alaikäisiä, vai myös tilanteita, joissa sel-

västi täysi-ikäinen esittää alaikäistä. Puitepäätös sisältää kuitenkin selventävän määräyksen, jonka mukaan jäsenvaltio voi vapauttaa rikosoikeudellisesta vastuusta tapaukset, joissa lapselta vaikuttava oikea henkilö (”a real person appearing to be a child”) oli tosiasiassa tapahtumahetkellä 18 vuotta täyttänyt. Määräys merkinnee sitä, että myös kuvat, joissa selvästi täysi-ikäinen esittää lasta, kuuluisivat puitepäätöksen mukaisen lapsipornografian käsitteen piiriin, jollei niitä erikseen suljeta pois.

On perusteltua rajata rangaistavuuden ulkopuolelle tilanteet, joissa kuvassa esiintyvä henkilö oli tosiasiassa täysi-ikäinen. Lapsipornografiaa koskevien säännösten ensisijainen tavoite on suojata lasta joutumasta selläsen seksuaalisen väärinkäytön kohteeksi, jota lapsipornografian valmistaminen merkitsee, ja myös suojata lasta joutumasta yksityisyyteensä kohdistuvan loukkauksen kohteeksi, jota kuvan levittäminen merkitsee. Nämä tavoitteet eivät edellytä täysi-ikäisen suojaamista. Koska henkilön iän selvittämistä ei kuitenkaan voida edellyttää, vain selvästi täysi-ikäistä esittävät kuvat tulisi jättää rangaistavuuden ulkopuolelle.

Rajaus saattaa edellyttää, että Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen 9 artiklan 2 kappaleen b-kohdan soveltamiseen tehdään saman artiklan 4 kappaleessa sallittu varaus. Varauma koskisi tilanteita, joissa selvästi täysi-ikäinen henkilö esittää lasta. On kuitenkin erikseen harkittava, onko varaus edes välttämätön, koska tällaisen henkilön ei voitane sanoa ”näyttävän” alaikäiseltä.

Euroopan unionin puitepäätös edellyttää toimenpiteitä, joiden mukaan muun muassa lapsipornografiarikoksesta tuomittua voidaan tarvittaessa väliaikaisesti tai pysyvästi estää harjoittamasta lastenvalvontaan liittyvää toimintaa. Tämä ei edellytä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain (504/2002) tai rikosrekisterilain (770/1993) lähtökohtien muuttamista, koska lapsipornografiarikokset ovat mainittujen lakien mukaan niitä rikoksia, joita koskevat tiedot merkitään työnantajalle esitettävään rikosrekisteriotteeseen. Rikosrekisterilakiin on kuitenkin tehtävä tekninen muutos, jotta se koskisi myös ehdotettavaa lapsipornografian

levittämisen törkeää tekemuotoa.

Valtion rikosoikeudellisen toimivallan suhteen ei ole tarpeen tehdä laajennuksia. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnaisen lisäpöytäkirjan suhteen kysymystä käsitellään tarkemmin jäljempänä rikoslain 1 luvun 7 §:ää koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Euroopan unionin puitepäätöksen lainkäyttövaltaa koskevan 8 artiklan 1 ja 2 kohta vastaavat ihmiskauppapuitepäätöksen vastaavaa artiklaa, jonka suhteen rikoslain 1 luvun 7 §:n perusteluissa jäljempänä todetaan, ettei se edellytä Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa koskevan rikoslain 1 luvun muuttamista. Suomen tulisi tehdä artiklan 2 kohdan mukainen päätös, ettei se sovelleta lainkäyttövaltaa koskevia 1 kohdan b- ja c-alakohdassa vahvistettuja sääntöjä tai että se soveltaa niitä vain erityisissä tapauksissa tai olosuhteissa, jos rikos on tehty sen alueen ulkopuolella. Tätä edellytetään sen vuoksi, että b- ja c-alakohdan mukainen toimivalta menee jonkin verran pidemmälle kuin rikoslain 1 luvun mukainen Suomen toimivalta.

Artiklan 3 kohta koskee jäsenvaltiota, joka ei lainsäädäntönsä mukaan luovuta omia kansalaisiaan. Tällä tarkoitetaan sellaista jäsenvaltiota, joka ei missään olosuhteissa luovuta kansalaisiaan, joten se ei koske Suomea. Artiklan 5 kohta koskee rikoksen tekemistä sellaisen atk-järjestelmän avulla, johon on päästy kyseisen jäsenvaltion alueelta riippumatta siitä, sijaitseeko atk-järjestelmä kyseisen valtion alueella. Tämäkään kohta ei edellytä rikoslain 1 luvun muuttamista.

9. Esityksen tavoitteet ja keinot niiden saavuttamiseksi

9.1. Ihmiskauppa

Varsinkin kansainväliset velvoitteet mutta myös kansalliset tarpeet edellyttävät erityistä ihmiskauppaa koskevaa sääntelyä. Se voitaisiin toteuttaa periaatteessa kahdella tavalla: joko muuttamalla ja täydentämällä nykyisiä rangaistussäännöksiä tai säätämällä erillinen ihmiskauppaa koskeva rangaistussäännös. Koska ihmiskauppaa koskeva sääntely Suomea velvoittavissa kansainvälisissä asiakir-

joissa on hyvin yksityiskohtainen, lainmuutostarpeita on varsin paljon. Selkein ja havainnollisin vaihtoehto on säätää erillinen rangaistussäännös ihmiskaupasta.

9.2. Paritus

Paritusta koskevaa rangaistussäännöstä tulee muuttaa sekä kansallisten että kansainvälisten muutostarpeiden vuoksi. Molemmat syyt edellyttävät erillistä rangaistussäännöstä törkeästä parituksesta. Samalla voidaan tehdä lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskevan puitepäättöksen edellyttämät muutokset paritusta koskevaan rangaistussäännökseen.

Keskeisenä keinona parituksen edistämiseksi toimii prostituutiota koskeva markkinointi. Sellaisten ilmoitusten julkaisijat hyötyvät taloudellisesti prostituutiosta. Markkinointi on niin kiinteässä yhteydessä itse paritukseen ja prostituutioon, että markkinoinnin kriminalisointi vaikeuttaisi merkittävästi prostituution järjestämistä ja olisi tärkeä lisäkeino prostituutiosta hyötymiseen puuttumiseksi.

Prostituoitujen majoittaminen siten, että heidät haetaan majoitustilasta muualla tapahtuvaa maksullista sukupuoliyhteyttä varten, luo edellytyksiä prostituutiolle. Majoittaminen rinnastuu muutenkin vaikutuksiltaan huoneen tai muun tilan järjestämiseen maksullista sukupuoliyhteyttä tai muuta paritussäännöksessä tarkoitettua tekoa varten. Tästä syystä ja käytännössä ilmenneiden tulkinta-ongelmien välttämiseksi on tarpeen nimenomaisesti säätää, että mainitunlaista majoittamista pidetään parituksenä.

9.3. Seksuaalipalvelujen ostaminen

Kriminalisoinnin hyötyjen ja haittojen arviointia

Prostituutioon liittyviin kriminalisointeihin on usein katsottu liittyvän enemmän haittavaikutuksia kuin hyötyjä. Sekä seksuaalipalvelujen myynnin että ostamisen kriminalisoinnin mahdollisena haittavaikutuksena on pidetty, että kriminalisointi pakottaisi harjoittamaan prostituutiota salassa. Tämä taas saattaisi lisätä parittajien valtaa prostituutuihin

nähdessä, vaikka pääasiallisesti tavoitteeksi usein asetetaan prostituoitujen aseman parantaminen ja paritusrikollisuuteen puuttuminen. Voidaan myös ajatella, että kriminalisoinnit ajaisivat prostituoituidut entistä huonompaan asemaan. Heidän tosiasiallinen vapautensa valita asiakkaansa saattaisi entisestään kaventua ja he voisivat ajautua tilanteeseen, jossa he joutuisivat hyväksymään sellaistenkin asiakkaiden ostotarjoukset, joita he eivät aiemmin olisi hyväksyneet. Näin prostituoituidut voisivat altistua entistä enemmän asiakkaiden väkivallalle. Mahdolliset kriminalisoinnit saattaisivat myös vähentää prostituoitujen halukkuutta ilmoittaa asiakkaiden tai parittajien heihin kohdistamista rikoksista. Asiakkuuden kriminalisointi saattaisi myös vähentää ostajien halukkuutta toimia poliisin kanssa yhteistyössä paritusrikollisuutta selvittäessä.

Voidaan kuitenkin ajatella, että seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisointiin liittyisi tavoiteltavia ja hyväksyttäviä hyötyjä. Ostamisen kriminalisoinnin voidaan ensinnäkin ajatella edistävän sekä yleistä sosiaalista tasa-arvoa että myös sukupuolten välistä tasa-arvoa. Yleistä sosiaalista tasa-arvoa oston kriminalisointi edistäisi lähinnä silloin, jos kriminalisointi vaikuttaisi yleispreventiivisesti. Sukupuolten välistä tasa-arvoa oston kriminalisointi edistäisi, koska käytännössä suurin osa seksuaalipalvelujen ostajista on miehiä ja vastaavasti suurin osa prostituoituista on naisia. Ostamisen kriminalisointi parantaisi näin naisten asemaa sekä pyrkisi estämään prostituutiosta ja seksuaalipalvelujen ostamisesta aiheutuvaa vääristynyttä kuvaa seksuaalisuudesta.

Seksuaalipalvelujen ostajiin kohdistuva kriminalisointi voitaisiin nähdä myös ihmiskauppaa koskeviin säännöshdotuksiin liittyväksi rikosoikeudelliseksi toimenpiteeksi, jolla vahvistettaisiin ihmisen koskemattomuuden suoja ja pyritäisiin vähentämään ihmiskauppaa aiheuttavaa seksuaalipalvelujen kysyntää. Ruotsin kokemusten valossa seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisointi oletettavasti myös jossain määrin vähentäisi seksuaalipalvelujen kysyntää. Vähäistäkin kysynnän vähenemistä voidaan edellä esitetyn mukaisesti pitää kriminaalipoliittisesti hyväksyttävänä tavoitteena. Lisäksi seksuaal-

lipalvelujen ostajiin kohdistuva kriminalisointi voidaan nähdä yhteydessä voimassa oleviin ja ehdotettaviin paritusta koskeviin säännöksiin. Kriminalisoinnilla pyrittäisiin myös puuttumaan paritusrikollisuuden seksuaalipalvelujen kysyntää vähentämällä.

Seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisoinnilla olisi vaikutuksia myös vähemmän yleisellä tasolla. Jos prostituoitu toimii parittajan alaisuudessa tai jos hänet on pakotettu toimimaan prostituotuna, hänen tosiasiallinen seksuaalinen itsemääräämisoikeutensa on rajoitettu. Tällöin seksuaalipalvelujen ostamisen voidaan tekona nähdä loukkaavan prostituoidun ruumiillista ja henkistä koskemattomuutta sekä hänen seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan. Seksuaalipalvelujen ostamisen voidaan muissakin tilanteissa katsoa useimmiten loukkaavan edellä esitetyn tavoin seksuaalista itsemääräämisoikeutta sekä koskemattomuutta, koska palveluihin ryhdytään maksua vastaan eikä päätös prostituoiduksi ryhtymisestä useinkaan synny täysin vapaaehtoisen ja tietoisin valinnan seurauksena. Pikemmin prostituotujen yhteiskunnallista asemaa voidaan pitää heikkona. Yhtenä osoituksena prostituotujen tosiasiallisesti rajoitetusta seksuaalisesta itsemääräämisoikeudesta voidaan pitää sitä, että prostituoiduilla on yleensä vain rajoitettu mahdollisuus valita asiakkaansa.

Seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisointi saattaisi vaikuttaa siten, että prostituutiota harjoitettaisiin entistä enemmän salassa; toiminta ajautuisi ”maan alle”. Toisaalta Suomessa katuprostituutio on jo aikaisemmin puututtu kunnallisin järjestysäännöin, ja nyttemmin hyväksyty järjestyslainsäännös on kohdistettu julkisella paikalla tapahtuvaan seksuaalipalvelujen ostamiseen tai maksulliseen tarjoamiseen. Katuprostituutio näyttää Suomessa olevan ennestäänkin jo vähäistä. Toiminta on siirtynyt matkapuhelinten ja Internetin välityksellä tapahtuvaksi. Seksuaalipalvelujen ostamista koskeva kriminalisointi ei oletettavasti näin ratkaisevasti rykkytilannetta enemmän siirtäisi prostituutiota harjoitettavaksi salassa eikä näin myöskään huonontaisi jo alalla toimivien prostituotujen asemaa tässä suhteessa. Kriminalisointi ei näin myöskään entisestään kaventaisi prostituotujen mahdollisuutta valita asiakkaitaan

tai merkitsisi sitä, että prostituoidut joutuisivat hyväksymään sellaisetkin asiakkaat, joiden tarjouksia he eivät ennen olisi hyväksyneet. Tämänkaltainen tilanne olisi mahdollinen lähinnä katuprostituutiosta.

Seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisoinnin on usein katsottu voivan johtaa siihen, että parittajien valta prostituotuihin nähden lisääntyisi. Saatujen tietojen mukaan jo tällä hetkellä valtaosa Suomessa toimivista prostituoiduista toimii parittajan alaisuudessa. Jos kriminalisoinnilla kuitenkin saataisiin vähennetyksi seksuaalipalvelujen kysyntää, parittajien toimintamahdollisuudet tosiasiallisesti kaventuvat. Lisäksi kriminalisointi vaikuttaisi kysynnän vähenemisen kautta siten, että Suomi ei olisi enää yhtä houkutteleva markkina-alue järjestäytyneille paritusorganisaatioille. Tällöin kriminalisointi vähentäisi myös paritusrikollisuutta ja mahdollisuudet parittajien vallan lisääntymiselle prostituotuihin nähden yleisesti kaventuisivat. Myöskään parittajien prostituotuihin kohdistama väkivalta ei tämän vuoksi oletettavasti lisääntyisi. Tähän vaikuttaisi myös tässä esityksessä ehdotettu parituksen törkeä tekemuoto sekä se, että telekuuntelu olisi mahdollista törkeän parituksen esitutkinnassa. Voidaan pikemmin ajatella, että Suomessa toimivien parittajien tulisi entistä enemmän huolehtia siitä, että toimintaan ei liity muita rikoksia, esimerkiksi prostituotujen pahoinpitelyjä. Näiden rikosten selviäminen lisäksi kiinnijäämisriskiä myös paritusrikoksista.

Seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisoinnin vaikutus parittajien ja ostajien prostituotuihin kohdistaman väkivallan lisääntymiseen ei ole yksiselitteinen. Jos kriminalisointi vähentäisi seksuaalipalvelujen kysyntää, prostituotujen mahdollisuudet kohdata ostajien toteuttamaa väkivaltaa pienenisivät ostajien määrän vähentyessä. Edelleen ostajan toiminnan ollessa rangaistavaa hänen kiinnijäämisriskinsä seksuaalipalvelujen ostamisrikoksesta kasvaisi hänen toteuttaessaan myös jonkin muun rikoksen tunnusmerkistön, esimerkiksi pahoinpitelyn. On jopa oletettavaa, että prostituotujen pahoinpitelyt voisivat vähentyä, jos ostaminen kriminalisoitaisiin, koska kriminalisoinnin jälkeen vielä mahdollisesti seksuaalipalveluja ostavat henkilöt toimisivat pikemmin entistä

varovaisemmin. Tätäkin vaikeampi on arvioida, vaikuttaako uudistus siihen, uskaltavako prostituoidut ilmoittaa poliisille heihin kohdistuneista pahoinpitelyistä.

Seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisoinnin on arvioitu voivan johtaa esimerkiksi paritusrikollisuuden selvitysmahdollisuuksien vähenemiseen, koska seksuaalipalvelujen ostajat eivät olisi halukkaita paljastamaan tietojaan heidän toimintansa rangaistavuuden vuoksi. Tässä esityksessä ehdotetaan, että ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan ja törkeän parituksen esitutkinnassa voitaisiin käyttää telekuuntelua. Tämä lisäisi ihmiskauppa- ja paritusrikollisuuden selvittämismahdollisuuksia. Jäljempänä luvussa 9.8. on katsottu todennäköiseksi, että seksuaalipalvelujen ostamisen tutkiminen tapahtuisi lähinnä ihmis-kauppa- tai paritusrikollisuuden yhteydessä. Telekuuntelua koskeva muutosehdotus johtaisi siihen, että ostajilta saatujen tietojen merkitys vähenisi, koska ihmiskaupan ja törkeän parituksen esitutkinnassa voitaisiin käyttää telekuuntelua.

Suhde perus- ja ihmisoikeuksiin

Seksuaalipalvelujen ostamista koskevalla yleisellä kriminalisoinnilla voidaan ajatella olevan vaikutuksia perusoikeuksiin ja niiden käyttämiseen. Kriminalisointia voidaan tarkastella suhteessa yksityiselämään, henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen sekä elinkeinovapauteen. Seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisointi vaikuttaisi lähinnä prostituoidun perusoikeuksien käyttämiseen. Sen vuoksi perus- ja ihmisoikeuksia koskeva tarkastelu koskee ensisijaisesti seksuaalipalvelujen myyjien asemaa. Kriminalisointeja on yleisesti perusteltua tarkastella siitä näkökulmasta, rajoittaako itse teon rangaistavaksi säättäminen henkilöiden perusoikeuksia. Näin ei liene perusteita sulkea seksuaalipalvelujen ostajia kokonaan tarkastelun ulkopuolelle.

Perusoikeuksilla on perustuslakivaliokunnan kannan mukaan kahtalainen vaikutus kriminalisoinneista säädettyä. Yksittäisten perusoikeuksien käyttöön liittyviä kriminalisointeja on valiokunnan mukaan ensinnäkin arvioitava kuten perusoikeuksien rajoituksia ylipäänsä. Tällaisten rangaistussäännösten tu-

lee täyttää perusoikeuden rajoittamiselle asetettavat yleiset edellytykset ja kulloisestakin perusoikeussäännöksestä mahdollisesti johtuvat erityisedellytykset. Toisaalta perusoikeuksista voidaan johtaa rikoslainsäätäjään kohdistuva velvoite säätää ja ylläpitää kriminalisointeja, jotka ovat välttämättömiä perusoikeuden turvaamiseksi ulkopuolisten loukkauksilta. (PeVL 23/1997 vp.) Seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisointia on näin syytä tarkastella kummastakin lähtökohdasta käsin.

Perustuslain (731/1999) yksityiselämän suojaa koskevan 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Yksityiselämän suojaa koskevat myös Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 8 artikla ja kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (KP-sopimus) 17 artikla. Yksityiselämän käsite on omaksuttu Suomen perustuslakiin lähinnä Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 8 artiklasta (right to respect for private life and family life). Kun perusoikeussäännöksen käyttämä käsite pohjautuu ihmisoikeussopimuksen käsitteistöön, myös perusoikeussäännöksen tulkinnassa on perusteltua tukeutua tavanomaista enemmän vastaavan ihmisoikeusmääräyksen soveltamiskäytäntöön. Tältä pohjalta oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että perustuslain 10 §:ssä tarkoitettu yksityiselämän suoja kattaa ainakin henkilökohtaisen identiteetin suojan, moraalisen ja fyysisen koskemattomuuden, vaatimuksen riittävän yksityisyyden turvaavasta tilasta, henkilötietojen suojan ja oikeuden henkilökohtaisiin suhteisiin muiden ihmisten kanssa. Myös eduskunnan perustuslakivaliokunta on todennut, että yksityiselämän suojan lähtökohdana on yksilön oikeus elää omaa elämäänsä ilman viranomaisten ja ulkopuolisten tahojen mielivaltaista tai aiheuttontaa puuttumista. Tähän oikeuteen valiokunnan mukaan sisältyy muun muassa yksilön oikeus solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin ja ympäristöön (PeVL 54/2001 vp, PeVL 36/2002 vp).

Euroopan neuvoston ihmisoikeustuomioistuon on todennut seksuaalinelämän kuuluvan yksityiselämään sen olennaisena osana (esim. B. v. Ranska, 25.3.1992, A 232—C, tuomion kohta 63 ja P.G. ja J.H. v. Yhdistynyt kuning-

gaskunta, 25.9.2001, tuomion kohta 56 sekä siinä mainitut tapaukset). Seksuaalielämän on katsottu kuuluvan kaikkein intiimeimpään osaan yksityiselämää (esim. Dudgeon v. Yhdistynyt kuningaskunta, 22.10.1981, A 45, tuomion kohta 52). Toisaalta tuomioistuin on vahvistanut, että tietyt seksuaalielämään liittyvät toimet voivat olla sellaisia tai sillä tavalla toteutettuja, että valtiolla on oikeus puuttua toimintaan, esimerkiksi terveyden tai moraalien suojelemiseksi (A.D.T. v. Yhdistynyt kuningaskunta, 31.5.2000, tuomion kohta 37). Yleisesti yksityiselämän osalta ihmisoikeustuomioistuin on todennut, että henkilön ammattiin ja liikkeenharjoittamiseen liittyviä oikeuksia ei ole syytä lähtökohtaisesti sulkea yksityiselämän suojan ulkopuolelle (Niemitz v. Saksa, 16.2.1992, A 251—B, tuomion kohta 29).

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan 2 kappaleen mukaan viranomaiset saavat puuttua yksityiselämään, kun laki sen sallii ja se on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen ja rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalien suojelemiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien tai vapauksien turvaamiseksi. Yleisenä lähtökohtana tuomioistuin on todennut, että kun yksityiselämään puuttuminen kohdistuu yksityiselämän intiimeimpään osaan, puuttumisen on perustuttava erityisen vakaviin syihin, jotta puuttuminen täyttäisi artiklan 2 kappaleen asettamat vaatimukset (Lustig-Prean ja Beckett v. Yhdistynyt kuningaskunta, 27.9.1999, tuomion kohta 82; Dudgeon v. Yhdistynyt kuningaskunta, 22.10.1981, A 45, tuomion kohta 52).

Kun seksuaalielämän on todettu kuuluvan yksityiselämän intiimeimpään osaan, siihen puuttumiselle on näin lähtökohtaisesti oltava erityisen painavat syyt. Tällaisia syitä on katsottu olevan olemassa esimerkiksi terveyteen ja rikollisuuden estämiseen liittyen (Laskey, Jaggard ja Brown v. Yhdistynyt kuningaskunta, 19.2.1997, Reports 1997—I, 120). Yleiseen moraalisiin ja nuorten henkilöiden suojeluun liittyviä painavia ja hyväksyttäviä syitä on katsottu löytyvän myös nuorten henkilöiden välisten homoseksuaalisten suhteiden kriminalisoinnin osalta — tältä osin

merkitystä näyttää annetun myös arvioinnille kysyksen valtion historiallista taustaa ja muiden olosuhteiden antamaa taustaa vasten. Lisäksi kansanterveydellisiin syihin on viitattu joissakin edellä mainituissa tapauksissa. Vaikka tuomioistuimen käytännön valossa on selvää, että kansallisten viranomaisten harkintamarginaali seksuaalielämän rajoittamisen osalta on kapea, täysin yhtenäistä tulkintalinjaa rajoittamiselle ei näytä löytyvän.

Euroopan ihmisoikeustoimikunta, joka vuonna 1998 sulautettiin tuomioistuimeen, on käsitellyt nimenomaisesti prostituutiota suhteessa 8 artiklaan tapauksessa F. v. Sveitsi (No. 11680/85 (1988), 55 D.R. 77). Toisaalta tapaus koskee ainoastaan valituksen tutkittavaksi ottamista. Tapauksessa henkilö oli ammattimaisesti korvausta vastaan harjoittanut seksuaalipalveluita — tapaus koski siis seksuaalipalvelujen myymistä. Valittaja väitti, että puuttuminen hänen harjoittamaansa ammattimaiseen (homoseksuaaliseen) korvausta vastaan tapahtuvaan seksiin loukkasi hänen oikeuttaan yksityisyyteen. Toimikunta katsoi, että prostituutio ei kuulu 8 artiklassa suojatun yksityiselämän piiriin.

Seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisointi saattaisi joissakin tilanteissa ainakin teoriassa merkitä tietynasteista puuttumista yksityiselämän suojaan, koska yksityiselämään on katsottu kuuluvaksi muun muassa oikeus vapaasti solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin sekä oikeus määrätä itsestään ja ruumiistaan. Edellä esitetyn valossa tämä koskisi sekä perustuslain 10 §:ssä että Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa tarkoitettua yksityiselämän suojaa. Tästä näkökulmasta ostamisen mahdollinen kriminalisointi saattaisi olla merkityksellinen myös perustuslain 7 §:ssä turvatun henkilökohtaisen vapauden ja koskemattomuuden kannalta, koska säännös suojaa ihmisen fyysisen vapauden ohella myös hänen tahdonvapauttaan ja itsemääräämisoikeuttaan (HE 309/1993 vp, s. 46). Kun Euroopan ihmisoikeustoimikunta on kuitenkin todennut, että prostituutio ei kuulu 8 artiklassa suojatun yksityiselämän piiriin, saattaisi olla melko vaikea löytää perusteita sille, miksi seksuaalipalvelujen ostamisen tulisi kuulua yksityiselämän suojan piiriin. Toisaalta ihmisoikeustoimikunnan ratkaisun painoarvo ei liene ko-

vinkaan merkittävä sen koskiessa ainoastaan tutkittavaksi ottamista ja sen ollessa suhteellisen vanha.

Käytännössä edellä esitetyn valossa tulisi kuitenkin edellyttää, että seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisoinnin olisi täytettävä eduskunnan perustuslakivaliokunnan muotoilemien perusoikeuksien rajoitusedellytysten (PeVM 25/1994 vp) asettamat vaatimukset tältä osin. Perusteltua olisi myös edellyttää, että kriminalisointi perustuisi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännössään edellyttämin tavoin erityisen painaviin syihin.

Voitaneen ajatella, että seksuaalipalvelujen ostaminen aiheuttaa tekona vahinkoa prostituoidulle erityisesti niissä tilanteissa, joissa prostituoitu ei toimi omasta tahdostaan — toisin sanoen ainakin niissä tilanteissa, joissa prostituoitu on ihmiskaupan tai muun prostituution pakottamisen uhri taikka hän on parituksen kohteena alistetussa asemassa paritajaan nähden. Koska prostituoidun asemaa voitaneen yleensä pitää heikkona myös niissä tapauksissa, joissa ihmiskauppaa tai paritusta ei voida osoittaa, olisi perusteltua lähteä siitä, että mahdollisuus prostituoitujen kokemalle fyysiselle tai psyykkiselle vahingolle on kaikissa seksuaalipalvelujen ostamistilanteissa periaatteessa olemassa. Tätä tukee myös se, että prostituoiduksi ryhtyminen vain hyvin harvoissa tapauksissa on seurausta täysin vapaaehtoisesta valinnasta. Prostituutiotoimintaan pikemmin yleensä ajaututaan jo valmiiksi heikon sosiaalisen aseman seurauksena. Tältä osin seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisointia voitaisiin perustella prostituoitujen suojelunäkökohdilla. Jo tämä seikka ja aiemmin esitetyt kriminalisoinnista aiheutuvat hyödyt lienevät kriminalisointia puoltavina syinä sillä tavoin erityisen painavia, että yksityiselämän suojasta ei aiheudu kriminalisoinnin estettä.

Edellä esitetyn perusteella näyttää selvältä, että seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisointi olisi ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan 2 kappaleen mukaan mahdollinen. Kappaleen mukaan viranomaiset saavat puuttua yksityiselämään, kun laki sen sallii ja se on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjär-

jestyksen ja rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalien suojelemiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien tai vapauksien turvaamiseksi. Seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisointia voitaisiin perustella jo prostituoitujen oikeuksien ja vapauksien turvaamisella.

Perustuslain 7 §:ssä tarkoitetun henkilökohtaisen vapauden ja koskemattomuuden voidaan ajatella liittyvän tilanteisiin, joissa seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisoinnilla puututtaisiin seksuaalipalvelujen myyjän tahdonvapauteen ja itsemääräämisoikeuteen. Tällainen puuttuminen on kuitenkin mahdollista ainoastaan, jos myyjä toimii täysin vapaaehtoisesti. Edellä on todettu, että tällainen tilanne on hyvin harvinainen, mutta kuitenkin mahdollinen. Toisaalta seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisoinnin voitaisiin ajatella tosiasiallisesti vahvistavan prostituoitujen henkilökohtaista vapautta ja koskemattomuutta, erityisesti kun oikeuskirjallisuudessa on todettu, että perustuslain 7 § erityisesti henkilökohtaisen koskemattomuuden kannalta arvioituna toimii keskeisenä perusoikeussäännöksenä, joka tulisi suhteuttaa myös perustuslain 1 §:n 2 momentissa tarkoitettuun ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Tältä kannalta prostituoitujen yleensä tosiasiallisesti rajoitettu henkilökohtainen vapaus ja koskemattomuus vahvistuisi seksuaalipalvelujen oston kriminalisoinnin myötä. Tästä huolimatta on tarpeen harkita, tulisiko ostamisen kriminalisoinnin olla täydellinen vai tulisiko tehdä joitain rajauksia niissä sinänsä harvinaisissa tilanteissa, joissa myyjä toimii vapaaehtoisesti.

Ostamisen kriminalisointi saattaisi olla merkityksellinen myös perustuslain 18 §:ssä turvatun elinkeinovapauden kannalta. Pykälän 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Pykälässä vahvistetaan myös yrittämisen vapaus, kun ammatti ja elinkeino mainitaan nimenomaisesti toimeentulon hankkimisen keinoina. Myös taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (TSS-sopimus) 6 artiklan 1 kappaleen mukaan sopimusvaltiot tunnustavat oikeuden työhön, joka käsittää jokaiselle kuuluvan oikeuden hankkia toi-

meentulonsa vapaasti valitsemallaan työllä. Sopimusvaltioiden on kappaleen mukaan ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin tämän oikeuden turvaamiseksi.

Seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisoinnin kannalta elinkeinovapauden suhteen olennaiseksi kysymykseksi näyttää nousevan, vaikuttaisiko kriminalisointi ja missä määrin oikeuteen hankkia toimeentulonsa valitsemallaan elinkeinolla tai työllä. Voisiko seksuaalipalvelujen ostamisen mahdollinen kriminalisointi vaikuttaa elinkeinovapautteen siten, että tosiasiallinen mahdollisuus oikeuteen hankkia toimeentulonsa valitsemallaan elinkeinolla — tässä tapauksessa myymällä seksuaalipalveluja — lakkaa tai ainakin huomattavasti vaikeutuu?

Edellä luvussa 6.1. on käsitelty seksuaalipalvelujen tarjoamiseen liittyviä korkeimman hallinto-oikeuden ja EY-tuomioistuimen tapauksia. Korkeimman hallinto-oikeuden mukaan verovelvollisen seksuaalipalvelujen myymisestä saama tulo oli tuloverolain mukaan veronalaista. EY-tuomioistuin taas toteasi luvussa käsitellyssä tapauksessa, että selkeästi itsenäisenä prostituoituna toimiminen on EY:n perustamissopimuksen tarkoittamaa taloudellista toimintaa. Näiden tapausten perusteella näyttää siltä, että seksuaalipalvelujen myyminen voitaisiin periaatteessa rinnastaa elinkeinotoimintaan.

Lähtökohtana on kuitenkin pidettävä sitä, että seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisoinnin vaikutus elinkeinovapauteen ei ole merkittävä. Elinkeinovapaudesta ei ole kysymys, jos seksuaalipalvelujen myymiseen liittyy ihmiskauppa- tai paritusrikollisuutta. Edellä esitetyn mukaisesti aidosti täysin vapaaehtoinen prostituutio lisäksi lienee äärimmäisen harvinaista. Elinkeinovapautteen kriminalisointi puuttuisi näin ollen vain erittäin harvoissa tapauksissa. Tälläkin perusteella on kuitenkin syytä harkita, tulisiko täysin vapaaehtoiset tapaukset mahdollisesti jättää kriminalisoinnin ulkopuolelle.

Johtopäätökset

Edellä esitetyn perusteella seksuaalipalvelujen ostamista koskevaa rangaistussäännöstä pidetään tarpeellisenä. Säännöksellä vaikutettaisiin ihmiskauppa- ja paritusrikollisuutta

vähentävästi — sen ohella että säännöksellä vaikutettaisiin seksuaalipalvelujen kysyntää vähentävästi. Edellä esitetyn mukaisesti on esitettävissä erityisen painavia syitä säännöksen tueksi. On myös nähtävissä, että aiemmassa lainvalmistelussa esitetyt haittavaikutukset, joiden on katsottu liittyvän myös seksuaalipalvelujen ostamisen rangaistavuuteen, eivät ole enää niin ilmeisiä, että kriminalisoinnista voisi aiheutua enemmän haittaa kuin hyötyä.

Seksuaalipalvelujen ostamista koskevalla kriminalisoinnilla suojattaisiin useita oikeushyviä. Säännös suojaisi ihmisen sekä fyysistä että psyykkistä koskemattomuutta. Seksuaalipalvelujen ostaminen tekona voidaan käsitellä tätä koskemattomuutta loukkaavaksi. Lähtökohtaisesti ihmistä ei voida pitää kaupan kohteena. Tätä pyrki suojamaan varsinakin tässä esityksessä ehdotettu ihmiskauppa koskeva sääntely. Säännös suojaisi myös seksuaalista itsemääräämisoikeutta prostituoitujen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ollessa yleensä tosiasiallisesti rajoitettu. Tätä ilmentää erityisesti prostituoitujen rajoitettu mahdollisuus valita asiakkaansa sekä se, että prostituutioon usein ajaututaan esimerkiksi heikon taloudellisen tilanteen pakottamana. Tällöin valinta prostituoiduksi ryhtymisestä ei useinkaan liene täysin vapaaehtoinen. Edelleen säännös suojaisi yleistä sosiaalista tasa-arvoa, koska prostituoitujen sosiaalinen asema on heikko (kysymystä on käsitelty yksityiskohtaisemmin luvussa 3.). Yleisemmällä tasolla säännös suojaisi sosiaalista tasa-arvoa siten, että sillä pyritään ehkäisemään henkilöiden ajautumista prostituutioon sitä koskevaa kysyntää vähentämällä. Säännös suojaisi myös sukupuolten välistä tasa-arvoa, koska käytännössä suurin osa prostituoiduista on naisia ja vastaavasti suurin osa seksuaalipalvelujen ostajista miehiä. Seksuaalipalvelujen ostamistilanteita voidaan osin pitää ihmisarvoa loukkaavina, erityisesti siinä suhteessa, että seksuaalipalvelujen ostamistilanteissa ihminen voidaan käsitellä kaupan kohteeksi, mikä voidaan katsoa ihmisarvoa ja koskemattomuutta loukkaavaksi. Aiemmin ihmisryöstöä koskevan säännöksen perusteissa on todettu, että ihmisarvon käsitteelle ei ole tarkoitus antaa laajaa merkitystä, vaan sitä olisi tulkittava suppeasti (HE 94/1993

vp, s. 109). Tätä lähtökohtaa ei tässä esityksessä ole tarkoitus muuttaa.

Seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisoiva säännös olisi osittain päällekkäinen seksuaalipalvelujen ostamista ja julkista tarjoamista koskevan järjestyslain 7 §:n 1 momentin kanssa. Lain 16 §:n mukaan 7 §:n 1 momentissa tarkoitettua seksuaalipalvelujen ostamisesta ja maksullisesta tarjoamisesta yleisellä paikalla voidaan tuomita sakkorangaistukseen, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta. Järjestyslaki olisi näin toissijainen suhteessa seksuaalipalvelujen ostamista koskevaan rangaistussäännökseen, jos sen mukaan olisi mahdollista tuomita sakkoa ankarampi rangaistus.

Seksuaalipalvelujen ostamista koskevaa rangaistussäännöstä ei olisi perusteltua rajata siten, että se ei koskisi julkisella paikalla tapahtuvaa ostamistekoa. Ostamisteon moitittavuutta ei voida pitää eriaisteisena sen mukaan, tapahtuuko seksuaalipalvelujen ostaminen julkisella paikalla vai esimerkiksi Internetin kautta. Olisi myös epä johdonmukaista, jos julkisesti tapahtuvasta seksuaalipalvelujen ostamisesta säädettäisiin eri laissa kuin muusta seksuaalipalvelujen ostamisesta.

Edellä on käsitelty myös seksuaalipalvelujen ostamisen suhdetta Euroopan yhteisön oikeuteen ja perus- ja ihmisoikeuksiin. Perus- ja ihmisoikeuksien osalta todettiin, että kriminalisoinnilla periaatteessa on liittymäkohtia useisiin perusoikeuksiin. Kriminalisointi ei kuitenkaan olennaisesti rajoittaisi prostituoitujen perusoikeuksia. Useissa tapauksissa ei voitane väittää, että kysymys olisi esimerkiksi prostituoidun yksityiselämästä, jos hän toimii esimerkiksi parittajan alaisuudessa. Myöskään elinkeinovapaus ei useimmissa tapauksissa ajankohtaistu. Lisäksi kriminalisointi vahvistaisi useimmissa tapauksissa seksuaalipalvelujen myyjän henkilökohtaista vapautta ja koskemattomuutta.

Kriminalisoinnille onkin olemassa erityisen painavia syitä. Tällaisia syitä ovat ainakin seksuaalipalvelujen kysynnän vähentäminen, ihmiskauppa- ja paritusrikollisuuteen vaikuttaminen sekä heikommassa asemassa olevan, prostituoidun, suojelu.

Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen tapauksessa C—268/99 *Jany* ei otettu kantaa jäsenvaltioiden mahdollisuuteen säätää prosti-

tuutiota koskevaa rikosoikeudellista lainsäädäntöä. Ratkaisun valossa itsenäisesti harjoitettua prostituutiota on pidettävä sellaisena palvelujen tarjoamisena maksua vastaan, joka kuuluu EY:n perustamissopimuksen 2 artiklassa tarkoitettun taloudellisen toiminnan piiriin ja jota siten koskevat perustamissopimuksen määräykset. EY-oikeuden mukaan jäsenvaltion on kuitenkin mahdollista rajoittaa perustamissopimuksen takaamaa neljää vapautta muun muassa yleisen järjestyksen perusteella kansallisessa lainsäädännössä. Tämän perusteella tosin jo järjestyslain rangaistussäännös täyttäisi EY-oikeuden vaatimukset.

EY-oikeuteen sisältyvän suhteellisuusperiaatteen mukaan rajoittavalta sääntelyltä edellytetään, että valittu toimenpide ei saa olla suhteeton tavoitteeseen tai tavoiteltavaan lopputulokseen nähden, minkä lisäksi valitun toimenpiteen on oltava tarpeellinen. Valitun toimenpiteen on myös oltava sellainen, että tavoiteltuun lopputulokseen ei ole mahdollista päästä vähemmän rajoittavalla toimenpiteellä.

Edellä esitetyn mukaisesti seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisoinnin tueksi on esitettävissä erityisen painavia syitä. Seksuaalipalvelujen kysynnän ja ihmiskauppa- ja paritusrikollisuuden vähentämiseksi seksuaalipalvelujen ostajaan kohdistuvaa kriminalisointia ei voida pitää suhteettomana. Kriminalisointi on lisäksi tarpeellinen osoittamaan yhteiskunnan taholta tapahtuvaa puutumista seksuaalipalvelujen kysyntään tilanteessa, jossa ammattimainen paritusrikollisuus on viime aikoina merkittävästi lisääntynyt.

Seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisointi pyrkii vaikuttamaan seksuaalipalvelujen kysyntään. Ihmiskauppaa ja paritusta koskevilla säännöksillä taas pyritään vaikuttamaan seksuaalipalvelujen tarjontaan. Lisäksi kummatkin keinot liittyvät prostituoitujen aseman parantamiseen. Koska seksuaalipalvelujen kysyntä osaltaan aiheuttaa ihmiskauppaa ja lisää paritusrikollisuutta, voidaan myös katsoa, että tämän kysynnän vähentäminen rikosoikeudellisin keinoin on tarpeellista. Sen vuoksi ehdotetut ihmiskauppaa ja paritusta koskevat säännösehdotukset eivät yksinään ole riittäviä. Ei ole myöskään näh-

tävissä, että kysyntää saataisiin vähennettyä riittävästi esimerkiksi tiedotuksellisin tai tutkimuksellisin toimenpitein.

Edellä esitetyn perusteella tehtävä johtopäätös on, että seksuaalipalvelujen ostaminen tulisi kriminalisoida. Asiassa voidaan kuitenkin edetä asteittain siten, että tässä esityksessä tiukennetaan vakavimpien rikosten eli ihmiskaupan ja parituksen sääntelyä, ja seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisoimista koskeva ehdotus tehdään vuonna 2005. Ehdotus voisi koskea esimerkiksi joko seksuaalipalvelujen ostamista kokonaisuudessaan tai niitä tilanteita, joissa palvelujen myyjä on ihmiskaupan tai parituksen uhri. Myös rikosnimikettä tulee vielä harkita.

Kriminalisoinnin laajuuden ja ehdotettavan nuotoilun kannalta on tarpeellista saada enemmän tietoa siitä, miten on sovellettu 1.10.2003 voimaan tullutta järjestyslakia, joka kieltää seksuaalipalvelujen ostamisen ja maksullisen tarjoamisen yleisellä paikalla. Lisäksi on tarpeen seurata, otetaanko valmis-teilla olevaan Euroopan neuvoston ihmiskauppaa koskevaan yleissopimukseen määräystä, joka velvoittaisi kriminalisoimaan seksuaalipalvelun ja muiden palvelujen hankkimisen ihmiskaupan uhrilta. Mahdollisesti myös Ruotsin ja muiden maiden kokemuksista on saatavissa lisätietoa.

Prostituotujen suojelun tavoite edellyttää käytännössä kriminalisointien ohella muutaakin puuttumista prostituiotukseen sekä prostituiotujen monipuolista tukemista. Prostituiotien harjoittajalleen aiheuttamien terveydellisten, mielenterveydellisten ja sosiaalisten haittojen korjaamiseen tarvitaan sosiaali- ja terveystieteiden sekä sosiaalityötä kriminalisoinneista riippumatta. Myös näiden palvelujen kehittämisen kannalta lienee eduksi, että ihmiskauppaa, paritusta ja prostituutiota koskevat ehdotukset tehdään edellä esitetyllä tavalla useassa vaiheessa.

9.4. Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta

Lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskevan puitepää-töksen vuoksi seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta koskevan rangaistussäännöksen mukaan enimmäisrangaistusta on nostettava

kuudesta kuukaudesta yhteen vuoteen. Muuta tarvetta muuttaa tätä vuoden 1999 alussa voimaan tullutta pykälää ei ole ilmennyt.

9.5. Seksuaalipalvelujen myyminen

Seksuaalipalvelujen myymisen kriminalisointia voitaisiin lähtökohtaisesti perustella johdonmukaisuussyillä, jos seksuaalipalvelujen ostaminen kriminalisoitaisiin. Tilannetta, jossa seksuaalipalvelujen myyminen on sallittua, mutta seksuaalipalvelujen ostaminen kiellettyä, voitaneen arvostella yksipuoliseksi sekä epäjohdonmukaiseksi. Myös prostituotujen kannalta tilanne saattaisi olla hankala heidän toimintansa ollessa sallittua, mutta tähän toimintaan olennaisesti liittyvän asiakkuuden ollessa rangaistavaa.

Kuitenkin tilanteissa, joissa prostituoitu tarjoaa seksuaalipalveluita nimenomaan sen seurauksena, että hän on joutunut ihmiskaupan kohteeksi seksuaalisen hyväksikäytön tarkoituksessa, seksuaalipalvelujen myymisen tai tarjoamisen rangaistavuus ei voisi olla hyväksyttävissä prostituoidun toisintoimismahdollisuuden puuttumisen vuoksi. Niin sanotun rikosoikeudellisen konformiteettiperiaatteen mukaan on edellytettävä muun muassa, että rikosentekijällä on ollut kyky ja tilaisuus toimia lain edellyttämällä tavalla. Näissä tilanteissa seksuaalipalvelujen myymisen kriminalisointi saattaisi olla syyllisyysperiaatteen vastainen. Ongelma ilmenee myös tilanteissa, joissa prostituoitu toimii parittajan alaisuudessa, erityisesti jos hän on alisteisessa asemassa parittajaan nähden.

Vapaaehtoisesti tapahtuvan seksuaalipalvelujen myymisen kriminalisointi ei olisi tältä kannalta rikosoikeudellisesti yhtä ongelmallinen. Tätä koskeva rikossäännös saattaisi kuitenkin olla hankalasti muotoiltavissa. Lisäksi käytännössä tulkintaongelmia oletettavasti syntyisi vapaaehtoisen ja ei-vapaaehtoisen prostituutiotoiminnan määrittelyssä. Lisäksi on huomattava, että prostituotujen seksuaalinen itsemääräämisoikeus on tosiasiallisesti rajoitettu, vaikka toimintaan ei liit-tyisikään paritusta (HE 6/1997 vp, s. 168). Tätä ilmentää esimerkiksi se, että vapaastikin toimivalla prostituoidulla on yleensä tosiasias-sa vain rajoitettu mahdollisuus valita asiakkaansa. Edellä on myös useaan otteeseen

todettu, että prostituutioon äärimmäisen harvoin ryhdytään aidosti täysin vapaaehtoisen valinnan seurauksena.

Myymisen mahdollinen kriminalisointi vaikuttaisi myös voimassa olevaan seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta koskevaan säännökseen. Mainitun säännöksen suojelukohteena on nuorten suojaaminen ja prostituutioon ajautumisen estäminen. Myymisen mahdollisen kriminalisoinnin tulisi olla yleinen, kattaa sekä täysi-ikäiset että alle 18-vuotiaat. Tällöin seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta koskevan kriminalisoinnin lähtökohta ei voisi olla enää entinen. Säännöksen ei voisi enää katsoa suojaavan nuoria, jos heitä rangaistaisiin ajautumisesta prostituutioon. Sen sijaan vain täysi-ikäisiin kohdistuva myymisen kriminalisointi herättäisi liian helposti virheellisen olettaman siitä, että alaikäisten toimesta tapahtuva seksuaalipalvelujen myyminen on sallittua. Tältä osin myymisen mahdollinen kriminalisointi pakottaisi siten muuttamaan seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta koskevan säännöksen peruslähtökohtia. Tähän ryhtyminen ei ole perusteltua.

Prostituutioon voidaan katsoa liittyvän ainakin paritusrikollisuutta, väkivaltarikollisuutta ja kiristysrikoksia. Seksuaalipalvelujen myymisen mahdollisen kriminalisoinnin tavoite voisi olla vähentää tätä oheisrikollisuutta. Oheisrikollisuudesta puhuminen prostituutiotoiminnan suhteen ei kuitenkaan antane oikeaa kuvaa tilanteesta. Haitallista toimintaan liittyvää rikollisuutta esiintyy ennen kaikkea tilanteissa, joissa prostituutiotoimintaa harjoitetaan ammattimaisesti, järjestäytyneiden paritustoimintaa harjoittavien rikolisorganisaatioiden puitteissa. Näissä tilanteissa prostituutioon liittyvän rikollisuuden syy ei kuitenkaan liene prostituoitujen toiminnassa. Näin ei ainakaan voi olla silloin, jos prostituoitu on joutunut ihmiskaupan kohteeksi seksuaalisen hyväksikäytön tarkoituksessa. Sen sijaan jos joku täysin vapaaehtoisesti ja itsenäisesti harjoittaa seksuaalipalvelujen myymistä, toimintaan ei useinkaan liittyne rikollisuutta.

Seksuaalipalvelujen myymisen mahdollinen kriminalisointi saattaisi myös vähentää prostituoitujen halukkuutta toimia todistajina esimerkiksi paritusta koskevissa oikeuden-

käynneissä. Edelleen jos prostituoitu joutuisi esimerkiksi väkivaltarikoksen kohteeksi parittajan tai asiakkaan taholta, hänen halukkuutensa ilmoittaa kyseisestä rikoksesta poliisille saattaisi olla vähäisempi seksuaalipalvelujen myymisen ollessa rangaistavaa. Myös näytön saaminen prostituutiosta on vaikeaa ja edellyttäne useimmissa tapauksissa joko prostituoitun tai seksuaalipalvelun ostajan tunnustusta. Tämän näytön saaminen vaikeutuisi edelleen, jos myös seksuaalipalvelujen myyminen olisi seksuaalipalvelujen ostamisen ohella rangaistavaa.

Jos prostituutiota koskevat rikoslainsäädännölliset toimenpiteet kohdistuisivat sekä prostituoituihin että seksuaalipalvelujen ostajiin, vaarana voisi olla, että toimenpiteet kohdistuisivat useammin prostituoituihin kuin ostajiin. Seksuaalipalvelujen myyjien rankaiseminen ja rangaistavan teon toteuttaminen olisi oletettavasti useinkin helpompaa kuin seksuaalipalvelujen ostajan suhteen. Tätä ei voitaisi pitää suotavana, koska prostituoitujen yhteiskunnallinen asema on jo valmiiksi heikko. Heidän toimintansa rangaistavuus näin edelleen heikentäisi heidän asemaansa. Prostituoitun asema on heikompi myös seksuaalipalvelun myyjän ja ostajan välisessä suhteessa. Prostituoitun mahdollisuus valita asiakkaansa ja asiakkaan kanssa toteutettavien tekojen luonne on huomattavasti rajallisempi kuin ostajan mahdollisuus valita prostituoitu ja toteutettava toiminta.

Prostituution kriminalisointiin liittyvät ongelmat vaikuttavatkin edelleen varsin merkittäviltä. On nähtävissä, että kriminalisointi edelleen heikentäisi prostituoitujen yhteiskunnallista asemaa. Järjestyslain 7 §:n 1 momentissa tarkoitetun seksuaalipalvelujen maksullisen tarjoamisen rangaistavuutta voidaan pitää tällä hetkellä riittävänä toimenpiteenä sen suojatessa yleistä järjestystä. Seksuaalipalvelujen myymistä ei ehdoteta säädettäväksi yleisesti rangaistavaksi.

9.6. Laittoman maahantulon järjestäminen

Esityksen tavoitteena on, että kansainväliset velvoitteet laittoman maahantulon järjestämisestä koskevan sääntelyn muuttamiseksi toteutetaan. Tämä edellyttää nykyisen ran-

gaistussäännöksen pientä muuttamista. Lisäksi on säädettävä erikseen rikoksen törkeästä tekemuodosta, jotta Euroopan unionin puitepäätöksen mukainen enimmäisrangaistusvelvoite tulisi täytetyksi. Laittoman maahantulon järjestämisessä enimmäisrangaistusvelvoite voitaisiin periaatteessa toteuttaa myös viittaamalla mahdollisuuteen tuomita yhteinen rangaistus tapauksissa, joissa laittoman maahantulon järjestämiseen liittyy väkivaltarikos. Järjestely olisi kuitenkin jossain määrin epähavainnollinen. Erillinen rangaistussäännös törkeästä tekemuodosta olisi selkeämpi vaihtoehto.

9.7. Lapsipornografia

Myös lapsipornografian levittämisen ja hallussapidon osalta tavoitteena on, että kansainväliset velvoitteet nykyisen sääntelyn muuttamiseksi toteutetaan. Tämä edellyttää useita, tosin pieniä muutoksia nykyisiin säännöksiin. Tässäkin tapauksessa on myös säädettävä erikseen rikoksen törkeästä tekemuodosta Euroopan unionin puitepäätöksen mukaisen enimmäisrangaistusvelvoitteen täyttämiseksi.

Lapsipornografian levittämisen suhteen on selvää, että puitepäätös käytännössä edellyttää törkeästä tekemuodosta säätämistä. Puitepäätöksen mukainen raskauttava asianhaara on muun muassa lapselle tehty törkeä väkivalta. Lapsipornografian levittäjä ei kuitenkaan välttämättä voida tuomita osallisuudesta lapseen kohdistuneeseen väkivaltaan, joten mahdollisuus tuomita yhteinen rangaistus ei ole käytännössä kysymykseen tuleva vaihtoehto, jolla puitepäätöksen mukaiset velvoitteet täytettäisiin.

9.8. Pakkokeinot

Rikosten selvittämiseksi on oltava riittävät pakkokeinot. Kaikki rikokset, joita esitys koskee, ovat varsin vaikeita tutkittavia. Erityisesti tämä koskee ihmiskauppaa ja paritusta.

Vaikka seksuaalipalvelujen ostamista koskevaa kriminalisointia onkin tarkoitus ehdottaa vasta vuonna 2005, on jo tässä vaiheessa

tarpeen tarkastella myös sitä, miten tuo kriminalisointi vaikuttaisi ihmiskaupan ja parituksen tutkintaan. Seksuaalipalvelujen ostaja ja niiden myyjä ovat sellaisessa asemassa, etteivät he ole useinkaan halukkaita antamaan poliisille ihmiskaupan tai parituksen selvittämistä helpottavia tietoja. Myöhemmin ehdotettavan seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisoinnin toteutuessa ostamisesta epäilty ei sen jälkeen luultavasti anna tietoja, jotka helpottaisivat — ostamiseen nähden vakavampina pidettävien — ihmiskaupan ja parituksen selvittämistä. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 18 §:n mukaan rikosasiassa ei saa kuulustella todistajana sitä: 1) jota on syytetty samasta teosta tai teosta, jolla on välitön yhteys siihen tekoon, jota syyte koskee; 2) jolle on annettu rangaistusmääräys tai rikosakko 1 kohdassa tarkoitettusta teosta; eikä 3) jonka teko esitutkintalain 43 §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla on päätetty jättää saattamatta syyttäjän harkittavaksi taikka jonka teosta syyttäjä on päättänyt jättää oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 7 tai 8 §:n tai muun vastaavan lainkohdan nojalla syytteen nostamatta.

Esitys ei sisällä ehdotusta seksuaalipalvelujen myymisen kriminalisoimisesta. Siitä huolimatta myös seksuaalipalvelujen myyjällä voi olla syynsä olla antamatta tietoja, jotka helpottaisivat ihmiskaupan tai parituksen taikka seksuaalipalvelujen ostamisen selvittämistä. Tärkeänä syynä tähän on ulkomaalaislain 37 §, joka tuli voimaan vuonna 1999. Pykälän mukaan ulkomaalainen voidaan käännättää muun muassa, jos hänen voidaan perustellusti epäillä myyvän seksuaalipalveluja. Vastaava säännös sisältyy ehdotukseen uudeksi ulkomaalaislaiksi (HE 28/2003 vp). Osaksi seksuaalipalvelujen myyjän halukkuutta todistaa vähentää häneen rikollisjärjestön taholta mahdollisesti kohdistuva uhkailu.

Edellä esitetyistä syistä on tarpeen, että vakavimpien ihmiskauppa- ja paritusrikosten selvittämiseksi poliisilla olisi mahdollisuus käyttää riittäviä telepakkokeinoja. Tämä edellyttää lainmuutosta telekuuntelun mahdollistamiseksi.

Mahdollisesti tutkinnassa tulisi kysymyksen myös pakkokeinolain 6 luvun 7 §:ssä ja poliisilain (493/1995) 28 §:n 1 momentin

4 kohdassa ja 31 a §:ssä tarkoitettu peitetointi. Peitetointiaan on oikeus, jos se on tarpeen telekuuntelua koskevassa pakkokeinolain säännöksessä tarkoitettua rikollisen toiminnan estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi ja tiedonhankinnan kohteena olevan käyttäytymisen perusteella tai muutoin on perusteltu aihe epäillä hänen syyllistyneen mainitussa säännöksessä tarkoitettuun rikokseen.

Seksuaalipalvelujen ostamisesta sovitaan pääasiassa muualla kuin julkisilla paikoilla. Myös seksuaalipalvelujen ostamiseen liittyvä sukupuoliyhteys tai siihen rinnastettava seksuaalinen teko tapahtuu yleensä suljetussa tilassa, johon poliisilla ei ole valtuuksia kohdistaa valvontaa. Poliisilla on poliisilain 16 §:n mukaan oikeus päästä rakennukseen, muuhun kotirauhan suojaamaan paikkaan tai kulkuneuvoon, jos on perusteltu syytä epäillä, että henkeä, henkilökohtaista vapautta tai terveyttä vakavasti vaarantava taikka huomattavaa omaisuus- tai ympäristövahinkoa aiheuttava teko on meneillään tai uhkaamassa. Lisäksi edellytyksenä on, että toimenpide on välttämätön vaaran estämiseksi tai vaarallisten aineiden ja esineiden etsimiseksi ja haltuunottamiseksi. Pelkkä seksuaalipalvelujen ostaminen ei täytä näitä edellytyksiä. Pakkokeinolain 5 luvun 1 §:n mukainen kotietsintä esineen löytämiseksi puolestaan edellyttää, että rikos on jo tapahtunut.

Edellä esitetyistä syistä on todennäköistä, että seksuaalipalvelujen ostamisen tutkiminen tapahtuisi lähinnä muun, ihmiskauppa- tai paritusrikollisuuden tutkimuksen yhteydessä. Joissain tapauksissa näiden vakavampien rikosten tutkintaan liittyvässä telekuuntelussa ja teknisessä kuuntelussa saadaan ehkä tietoja, jotka olisivat avuksi myös seksuaalipalvelujen ostamisen selvittämisessä. Tällaisen ylimääräisen tiedon käyttöä on laajemmin tarkasteltu esitutkinta- ja pakkokeinolain viimeisimpään uudistukseen liittyvässä hallituksen esityksessä (HE 52/2002 vp, s. 27—28). Sen mukaan ylimääräisen tiedon käyttö esitutkinnassa on lähtökohtaisesti sallittu, vaikka se koskisi rikosta, jonka tutkintaan ei olisi voitu saada kuuntelulupaa. Ylimääräisen tiedon käyttö todisteena oikeudenkäynnissä ei ole kuitenkaan välttämättä aina sallittua. Lisäksi pakkokeinolain 5 a luvun

13 §:ssä on säädetty ylimääräisen tiedon hävittämisestä. Nyt tehtävällä esityksellä ei ole tarkoitus muuttaa suhtautumista ylimääräisen tiedon käyttöön.

Törkeä laittoman maahantulon järjestäminen on rikos, jonka tutkinnassa telekuuntelusta olisi käytännössä apua, vaikka suurelta osin teleliikenne tapahtuukin ulkomailla suomalaisen telekuuntelun ulottumattomissa. Myös lapsipornografian levittämisessä telekuuntelumahdollisuus eli mahdollisuus hankkia reaaliaikaisesti tieto viestin sisällöstä täydentäisi tärkeällä tavalla muita poliisin käytössä olevia tutkintakeinoja. Niitä ovat muun muassa televalvonta, etsintä ja takavarikko sekä mahdollisuus selvittää Internet- eli IP-osoitteiden haltijatiedot. Viimeksi mainittua oikeutta on eduskunnan käsiteltävänä olleessa hallituksen esityksessä ehdotettu laajennettavaksi nykyisestä koskemaan kiinteiden IP-osoitteiden lisäksi myös dynaamisia eli yhteyskohtaisesti muodostettavia IP-osoitteita (HE 125/2003 vp).

Kun myös otetaan huomioon tekojen vakavuus sekä ehdotetut rangaistusasteikot, on tässäkin suhteessa perusteita liittää myös törkeä laittoman maahantulon järjestäminen ja törkeä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen pykälän sisältämään rikosluetteloon.

10. Keskeiset ehdotukset

Esityksen mukaan rikoslakia muutettaisiin niin, että muutoksilla parannettaisiin mahdollisuuksia torjua ihmiskauppaa, paritusta ja prostituutiota. Muutokset tehtäisiin toisaalta Suomen kansainvälisten velvoitteiden täytännönpanemiseksi ja toisaalta kansallisten muutostarpeiden vuoksi. Lisäksi ehdotetaan ensisijaisesti kansainvälisten velvoitteiden vuoksi muutoksia laittoman maahantulon järjestämistä ja lapsipornografiaa koskevaan rikosoikeudelliseen sääntelyyn.

Laittoman maahantulon järjestämistä koskevaa 17 luvun 8 §:ää muutettaisiin selvytyden vuoksi niin, että se koskisi myös maahantuloa Suomeen kauttakulkua varten. Lukuun lisättäisiin uusi 8 a §, joka koskisi törkeää laittoman maahantulon järjestämistä.

Siitä tuomittaisiin, jos laittoman maahantulon järjestämisessä aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka erityisen tuntuva kärsimystä, tai jos rikos on tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Säännöksen soveltaminen edellyttäisi, että rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Rangaistuksena olisi vankeutta vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Samalla täydennettäisiin valtionrajarikosta koskevan saman luvun 7 §:n 2 momenttia. Valtionrajarikoksesta ei sen mukaan tuomittaisi ulkomaalaista, joka on tehnyt kyseisen rikoksen siksi, että hän on ollut ihmiskaupan kohteena.

Saman luvun 18 §:ään, joka koskee sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämistä, tehtäisiin useita pienenhököjä muutoksia. Pykälässä otettaisiin käyttöön lasta koskeva kiinteä 18 vuoden ikäraja. Tätä nuorempien ohella lapsena pidettäisiin henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää, mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksaatoista vuotta nuorempi.

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisen tekotapana mainittaisiin ehdotuksen mukaan erikseen myös maastavienti ja tuonti Suomen kautta muuhun maahan. Vaatimus, jonka mukaan tällaisen kuvan valmistamisen tai maahantuonnin rangaistavuuden edellytyksenä on levittämistarkoitus, poistettaisiin. Levittämisen yritys tehtäisiin rangaistavaksi.

Lukuun lisättäisiin uusi 18 a §, joka koskisi törkeää sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämistä. Siitä tuomittaisiin, jos tällaisen kuvan levittämisessä lapsi on erityisen nuori, kuvassa esitetään myös vakavaa väkivaltaa tai lapsen kohtelua erityisen nöyryyttävästi, rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai rikos on tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Lisäksi rikoksen olisi oltava kokonaisuutena arvostellenkin törkeä. Rikoksesta tuomittaisiin vankeutta vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon (saman luvun 19 §) enimmäisrangaistus korotettaisiin kuudesta kuukaudesta yhdeksi vuodeksi vankeut-

ta.

Myös seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta (20 luvun 8 §) tuomittava enimmäisrangaistus korotettaisiin kuudesta kuukaudesta yhdeksi vuodeksi vankeutta.

Paritusta koskevassa 20 luvun 9 §:ssä rinnastettaisiin korvausta vastaan tapahtuvaan sukupuoliyhteyteen kahdeksaatoista vuotta nuoremmen lapsen tekemät sukupuoliyhteyttä loukkaavat teot. Lisäksi pykälää muutettaisiin niin, että parituksesta rangaistaisiin myös sitä, joka yhteystietoja välittämällä tai muuten markkinoi toisen ryhtymistä korvausta vastaan tapahtuvaan sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon taikka kahdeksaatoista vuotta nuoremmen henkilön ryhtymistä muuhun seksuaaliseen tekoon. Tämän lisäksi säännöksen soveltamisala laajenisi koskemaan maksulliseen sukupuoliyhteyteen tai muuhun pykälässä tarkoitettuun tekoon ryhtyvän majoittamista, jolla olennaisesti edistetään sellaista tekoa.

Lukuun lisättäisiin uusi rangaistussäännös törkeästä parituksesta. Siitä tuomittaisiin, jos parituksessa tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä, rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai aiheutetaan esimerkiksi erityisen tuntuva kärsimystä taikka kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi. Lisäksi rikoksen olisi oltava kokonaisuutena arvostellen törkeä. Törkeästä parituksesta tuomittaisiin vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Vapauteen kohdistuvia rikoksia koskevaan 25 lukuun lisättäisiin uusi ihmiskauppaa koskeva rangaistussäännös (3 §). Ihmiskaupasta tuomittaisiin se, joka käyttämällä hyväksi toisen riippuvaista asemaa tai turvatonta tilaa, erehdyttämällä toista, maksamalla korvauksen toista vallassaan pitävälle henkilölle tai ottamalla vastaan sellaisen korvauksen ottaa toisen valtaansa, värvää toisen taikka luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa toisen hänen saattamiseksi seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi tai pakkotyöhön tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin taikka elimien tai kudoksien poistamiseksi taloudellisessa hyötymistarkoituksessa. Yritys olisi rangaistava. Ihmiskaupasta tuomittaisiin vankeutta vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Lukuun lisättäisiin myös uusi törkeää ihmiskauppaa koskeva rangaistussäännös (3 a §). Törkeästä ihmiskaupasta tuomittaisiin, jos ihmiskaupassa käytetään 3 §:ssä tarkoitettujen keinojen sijasta tai lisäksi väkivaltaa, uhkausta tai kavaluutta, aiheutetaan toiselle esimerkiksi erityisen tuntuvaan kärsimystä, rikos kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan lapseen taikka rikos on tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Lisäksi rikoksen olisi oltava myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Törkeästä ihmiskaupasta tuomittaisiin myös se, joka alistaa toisen orjuuteen tai pitää toista orjuudessa, kuljettaa orjia tai käy kauppaa orjilla, jos teko kokonaisuutena arvostellen on törkeä. Yritys olisi rangaistava. Törkeästä ihmiskaupasta tuomittaisiin vankeutta vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Oikeushenkilön rangaistusvastuu ulotettaisiin koskemaan törkeää laittoman maahantulon järjestämistä, törkeää sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämistä, sellaisen kuvan hallussapitoa, paritusta, törkeää paritusta, ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa.

Pakkokeinolakia muutettaisiin niin, että telekuuntelu olisi mahdollista epäiltäessä jotakuta törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä, törkeästä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä, ihmiskaupasta tai törkeästä ihmiskaupasta. Telekuuntelu olisi myös mahdollista, kun epäilty rikos on törkeä paritus, jossa tavoitellaan erityisen suurta hyötyä ja rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai jossa rikoksen kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi taikka jossa toiselle aiheutetaan esimerkiksi erityisen tuntuva kärsimystä. Samoin telekuuntelumahdollisuus koskisi näiden rikosten rangaistavia yrityksiä.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia muutettaisiin niin, että ihmiskauppaa koskevassa asiassa tuomioistuimien voisi määrätä asianomistajalle oikeudenkäyntiavustajan, jos sitä rikoksen vakavuus, asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna.

Samalla tehtäisiin lähinnä teknisiä muutoksia rikoslain 1 ja 15 lukuun, ulkomaalaislakiin, rikosrekisterilakiin, tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta annettuun lakiin ja

kuvaohjelmien tarkastamisesta annettuun lakiin.

11. Esityksen vaikutukset

Ehdotettavat uudet ihmiskauppasäännökset, paritussäännöksen muutos ja törkeää paritusta koskeva rangaistussäännös muodostavat aikaisempaa laajemman säännöskokonaisuuden. Kuitenkin pääosin on kysymys teoista, jotka jo nyt ovat rangaistavia. Lähinnä vain ehdotetut paritussäännöksen muutokset, jotka koskisivat prostituoidun majoittamista ja prostituution markkinoimista, merkitsisivät kriminalisointien laajentamista uudelle alueelle. Nämä muutokset eivät kuitenkaan merkitsisi sellaista lisäresurssien tarvetta, joka edellyttäisi esimerkiksi uusien virkojen perustamista.

Ehdotetut laittoman maahantulon järjestämistä ja lapsipornografiaa koskevat lainmuutokset eivät myöskään juuri vaikuttaisi tarvittaviin viranomaisresursseihin. Uudet törkeiden tekemuotojen kriminalisoinnit koskevat jo nyt rangaistavia tekoja. Lapsipornografian levittämistä koskeva sääntely kiristyisi jonkin verran, mutta uusina rangaistussäännöksen piiriin tulevat teot eivät nekään merkitse suurta muutosta nykytilanteeseen.

Esityksellä pyritään vaikuttamaan ihmiskauppaa, paritusta ja prostituutiota vähentävästi. Siten ehdotukset suojaisivat yleistä sosiaalista tasa-arvoa, koska prostituoitujen ja ihmiskaupan uhrien sosiaalinen asema on heikko.

12. Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu oikeusministeriön 28.11.2002 asettamassa työryhmässä, jonka tehtäväksi annettiin laatia ehdotus ihmiskauppaa koskeviksi rangaistussäännöksiksi sekä eräiksi muiksi rikoslain muutoksiksi. Työryhmä on kuullut kotimaisia ja ruotsalaisia asiantuntijoita.

Työryhmän osamietintö ”Ihmiskauppa, paritus ja prostituutio” julkaistiin oikeusministeriön julkaisusarjassa (työryhmämietintöjä 2003:5). Mietinnöstä pyydettiin lausunnot 97 viranomaiselta, järjestöltä ja muulta asiantuntijataholta. Lausunto saatiin 72 taholta. Lausunnoista kaksi saatiin lausuntopyynnön

ulkopuolelta. Lausunnoista on tehty tiivistelmä (oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2004:3).

Ehdotus seksuaalipalvelujen ostamisen sääntämisestä yleisesti rangaistavaksi oli lausuntopalautteessa eniten kommentoitu ehdotus. Ehdotus jakoi lausunnonantajien mielipiteet. Seksuaalipalvelujen ostamisen yleistä kriminalisointia kannatti 18 lausunnonantajaa. Lisäksi sekä ostamisen että myymisen kriminalisointia kannatti 6 lausunnonantajaa. Seksuaalipalvelujen ostamisen yleistä kriminalisointia vastusti 21 lausunnonantajaa. Noin puolet heistä katsoi, että jos kriminalisointiin kuitenkin päädytään, sen tulisi koskea tilanteita, joissa seksuaalipalvelujen myyjä on ihmiskaupan tai parituksen uhri. Muutamat lausunnonantajat olivat varauksellisia tai toivoivat lisäselvityksiä.

Muut ehdotetut lainmuutokset saivat selvästi vähemmän lausuntopalautetta osakseen. Niitä koskeva palaute oli pääosin myönteistä.

Myös työryhmän loppumietintö ”Ihmissalakuljetus, lapsipornografia ja Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirjat” julkaistiin oikeusministeriön julkaisusarjassa (työryhmämietintöjä 2003:13). Mietinnöstä pyydettiin lausunnot 57 viranomaiselta, järjestöltä ja

muulta asiantuntijataholta. Lausuntopyyntö oli kaksivaiheinen niin, että lausunto mietinnön laittoman maahantulon järjestämistä ja lapsipornografiaa koskevista osista pyydettiin 17.2.2004 mennessä ja Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirjoja koskevista osista 31.3.2004 mennessä. Laittoman maahantulon järjestämistä ja lapsipornografiaa koskevista mietinnön osista annettiin 44 lausuntoa. Niistä yksi saatiin lausuntopyyntöön ulkopuolelta. Lausuntopalaute oli yleisesti ottaen myönteistä.

13. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Oikeusministeriön työryhmän loppumietinnössä ehdotetun mukaisesti on tarkoitus antaa myöhemmin hallituksen esitys, joka koskee Palermon yleissopimuksen kahden lisäpöytäkirjan hyväksymistä ja lisäpöytäkirjojen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamista.

Vuonna 2005 on tarkoitus antaa hallituksen esitys, joka koskee seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisoimista. Kriminalisoinnin laajuus harkitaan myöhemmin.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Rikoslaki

1 luku. Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

7 §. *Kansainvälinen rikos.* Ehdotuksen mukaan niiden rikosten joukkoon, joihin sovelletaan Suomen lakia tekopaikan laista riippumatta, lisättäisiin ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa.

Luvussa säädetään Suomen rikoslain soveltamisesta ensinnäkin Suomessa tehtyihin rikoksiin ja suomalaisiin aluksiin liittyviin rikoksiin (1 ja 2 §). Suomen ulkopuolella tehtyihin rikoksiin sovelletaan Suomen lakia, jos rikos on kohdistunut Suomeen (3 §), rikos on tietynlainen virka- tai sotilasrikos (4 §), rikos on kohdistunut suomalaiseen (5 §), rikos on suomalaisen tekemä (6 §) tai jos rikokseen sovelletaan niin sanottua sijaislainkäytön periaatetta (8 §). Jos rikos on tehty vieraan valtion alueella, Suomen lain soveltaminen voidaan 11 §:n mukaan perustaa 5, 6 tai 8 §:ään vain, jos rikos myös tekopaikan lain mukaan on rangaistava ja siitä olisi voitu tuomita rangaistus myös tämän vieraan valtion tuomioistuimessa. Pykälän 2 momentissa säädetään rikoslajikohtaisia poikkeuksia tästä niin sanotusta kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta. Poikkeukset koskevat muun muassa lapsiin kohdistuvia seksuaali- ja pornografiarikoksia.

Luvun 7 §:n 1 momentin mukaan Suomen ulkopuolella tehtyyn rikokseen, jonka rankaiseminen tekopaikan laista riippumatta perustuu Suomea velvoittavaan kansainväliseen sopimukseen tai muuhun Suomea kansainvälisesti velvoittavaan säädökseen tai määräykseen (kansainvälinen rikos) sovelletaan Suomen lakia. Rikoslain 1 luvun 7 §:n soveltamisesta annetussa asetuksessa luetellaan tällaiset rikokset. Pykälän 2 ja 3 momentti koskevat rikoksia, joihin on sovellettava Suomen lakia tekopaikan laista riippumatta, vaikka

Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset tai määräykset eivät tätä edellytäkään. Jos Suomen lain soveltaminen Suomen ulkopuolella tehtyyn rikokseen perustuu 7 §:ään, ei edellytetä teon kaksoisrangaistavuutta.

Palermion yleissopimuksen ihmiskauppaan koskeva lisäpöytäkirja ei sisällä määräyksiä tuomiovallasta. Lisäpöytäkirjan 1 artiklan 2 kappaleen mukaan yleissopimuksen määräyksiä sovelletaan tarvittavin muutoksin pöytäkirjaan, jollei pöytäkirjassa toisin määrätä. Yleissopimuksen 15 artiklan määräyksiä tuomiovallasta sovelletaan siis ihmiskauppaankin. Artiklan 1 kappaleessa veloitetaan ulottamaan tuomiovalta rikoksiin, jotka on tehty kyseisen sopimusvaltion alueella, sekä rikoksiin, jotka on tehty aluksella, joka purjehtii asianomaisen valtion lipun alla, tai ilma-aluksessa, joka on rekisteröity kyseisen valtion lainsäädännön mukaisesti rikoksen tekohetkellä.

Suomen tuomiovalta ulottuu luvun 1 §:n perusteella aina Suomessa tehtyihin rikoksiin. Luvun 2 §:n mukaan suomalaisessa aluksessa tai ilma-aluksessa tehtyyn rikokseen sovelletaan Suomen lakia, jos rikos on tehty 1) aluksen ollessa aavalla merellä tai millekään valtiolle kuulumattomalla alueella taikka ilma-aluksen ollessa tällaisella alueella tai sen yläpuolella taikka 2) aluksen ollessa vieraan valtion alueella taikka ilma-aluksen ollessa tällaisella alueella tai sen yläpuolella ja rikoksen on tehnyt aluksen päällikkö tai sen miehistön jäsen taikka sen matkustaja tai matkalla muutoin mukana oleva henkilö. Suomen lakia sovelletaan myös suomalaisen aluksen tai ilma-aluksen päällikön tai sen miehistön jäsenen Suomen ulkopuolella tekemään rikokseen, jos tekijä teollaan on rikkonut hänelle aluksen päällikkönä tai miehistön jäsenenä lain mukaan kuuluvaa erityistä velvollisuutta.

Suomen rikoslaki on siten soveltamisalaltaan hieman suppeampi kuin mitä Palermion yleissopimus edellyttää. Suomen rikoslakia ei voitaisi soveltaa suomalaisessa aluksessa

tai ilma-aluksessa tehtyyn rikokseen, joka on tehty suomalaisen aluksen tai ilma-aluksen ollessa vieraan valtion alueella taikka ilma-aluksen ollessa vieraan valtion alueen yläpuolella, mutta rikoksen on tehnyt muu kuin pykälän 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu henkilö. Poikkeusta Palermon yleissopimuksen velvoitteesta on kuitenkin tältä osin pidettävä hyvin pienenä. Henkilöryhmien ”aluksen päällikkö, miehistön jäsen, matkustaja tai matkalla muutoin mukana oleva henkilö” ulkopuolelle jäävät nimittäin voimassa olevaa pykälää koskevan hallituksen esityksen (HE 1/1996 vp, s. 18) mukaan vain esimerkiksi satamassa olevalla aluksella vieralevat tai lentokentällä olevassa ilma-aluksessa työskentelevät miehistöön kuulumattomat henkilöt taikka liikkeellä olevassa aluksessa lyhytaikaisesti oleskelevat henkilöt, kuten luotsit.

Palermon yleissopimuksen 15 artiklan muissa kappaleissa on määräyksiä harkinnanvaraisesta mahdollisuudesta ulottaa tuomiovalta rikoksiin. Artiklan 4 kappaleen mukaan sopimusvaltio voi ulottaa tuomiovaltansa yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluviin rikoksiin, jos rikoksesta epäilty on sen alueella, eikä se luovuta häntä. Tässä tapauksessa rikoksella ei siis olisi välttämättä muuta yhtymäkohtaa sopimusvaltioon. Yleissopimus ei kuitenkaan millään tavoin velvoita ulottamaan tuomiovaltaa näin laajaksi.

Euroopan unionin ihmiskauppaa koskevan puitepäätöksen 6 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on ulotettava lainkäyttövaltansa puitepäätöksessä tarkoitettuihin rikoksiin, jos a) rikos on tehty kokonaan tai osaksi sen alueella tai b) rikoksen tekijä on sen jäsenvaltion kansalainen tai c) rikos on tehty kyseisen jäsenvaltion alueelle sijoittautuneen oikeushenkilön puolesta tai hyväksi. B- ja c- alakohtien osalta puitepäätöksen mukainen tuomiovalta menee jonkin verran pidemmälle kuin Suomen rikoslain 1 luvun mukainen tuomiovalta, sillä b-alakohdan mukaisissa tapauksissa rajoituksena on Suomen lain mukaan kaksoisrangaistavuuden vaatimus. Suomeen sijoittautuneen oikeushenkilön puolesta tai hyväksi tehtyyn rikokseen ei myöskään voida kaikissa tapauksissa soveltaa Suomen rikoslakia. Tätä kysymystä on käsitelty yksityiskohtaisesti terrorismirikoksia koskevassa

hallituksen esityksessä (HE 188/2002 vp, s. 20—21). Koska jäsenvaltio kuitenkin artiklan 2 kohdan mukaan voi päättää, ettei se sovellalla lainkäyttövaltaa koskevia 1 kohdan b- ja c-alakohdan sääntöjä tai että se soveltaa niitä vain erityisissä olosuhteissa tai tilanteissa, puitepäätös ei tältä osin velvoita Suomea esimerkiksi muuttamaan 1 lukua tai säätämään ihmiskauppaa kansainväliseksi rikokseksi.

Puitepäätöksen 6 artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltion, joka ei lainsäädäntönsä mukaan luovuta omia kansalaisiaan, on toteutettava tarvittavat toimenpiteet ulottaakseen tuomiovaltansa oman maansa kansalaisiin, jotka ovat syyllistyneet puitepäätöksessä tarkoitettuun rikokseen, ja nostaakseen tarvittaessa syytteet näissä tapauksissa. Kohdassa tarkoitetaan ilmeisesti sellaista jäsenvaltiota, joka ei missään olosuhteissa luovuta omia kansalaisiaan. Rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain mukaan Suomen kansalainen voidaan kuitenkin luovuttaa Euroopan unionin jäsenvaltioon syytetoimenpiteitä varten. Yhtenä edellytyksenä on, että teko on tai olisi Suomessa vastaavissa olosuhteissa tehtynä Suomen lain mukaan rikos. Suomen kansalainen voidaan luovuttaa myös toiseen pohjoismaahan. Tätä koskee rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annettu laki (270/1960). Sen mukaan luovutuskelpoisia ovat rikokset, joista säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Ehdotuksen mukaan ihmiskaupasta tuomittava enimmäisrangaistus olisi kuusi vuotta, joten rikos olisi luovutuskelpoinen. Tämäkään 6 artiklan kohta ei näin ollen edellytä rikoslain 1 luvun muutoksia tai esimerkiksi ihmiskaupan säätämistä kansainväliseksi rikokseksi.

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen lasten myyntiä, lapsiprostituutiota ja lapsipornografiaa koskevan valinnaisen pöytäkirjan 4 artikla koskee sopimusvaltioiden rikosoikeudellista toimivaltaa. Artiklan 1 kappaleen mukaan kukin sopimusvaltio ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin saattaakseen pöytäkirjassa tarkoitettut rikokset lainkäyttövaltaansa, kun rikokset tehdään sen alueella tai kyseisessä valtiossa rekisteröidyllä aluksella tai

lentoaluksessa. Tämän osalta viitataan edellä Palermon yleissopimuksen yhteydessä esitettyyn. Artiklan 2 kappale koskee harkinnanvaraisia toimivallan perusteita. Sopimusvaltio voi ulottaa toimivaltansa tilanteisiin, joissa rikoksesta epäilty on kyseisen valtion kansalainen tai sen alueella vakituisesti asuva henkilö taikka rikoksen uhri on kyseisen valtion kansalainen.

Saman artiklan 3 kappaleen mukaan sopimusvaltioiden on ulotettava lainkäyttövaltansa niihin tapauksiin, joissa pöytäkirjan mukaisesta rikoksesta epäilty on sen alueella eikä se luovuta kyseistä henkilöä toiselle sopimusvaltiolle sillä perusteella, että rikoksen tekijä on sen oma kansalainen. Verrattuna sellaisiin kansainvälisiin sopimuksiin, joiden on katsottu edellyttävän niissä tarkoitettujen tekosten lukemista kansainväliseksi rikokseksi, 3 kappaleessa on lisäys ”sillä perusteella, että rikosten tekijä on sen oma kansalainen”. Lisäyksestä vaikuttaa seuraavan se, että pöytäkirjan mukaisia rikoksia ei tarvitse lukea kansainväliseksi rikokseksi. Hieman tulkinnanvaraisempaa on, edellyttääkö kappale kuitenkin kaksoisrangaistavuuden periaatteesta luopumista siinä tarkoitetuissa tapauksissa omien kansalaisten osalta. Tätä on tulkittava suhteessa 2 kappaleeseen, josta ilmenee, että lainkäyttövaltaa ei välttämättä edes tarvitse ulottaa oman valtion kansalaisiin. Euroopan unionissa tehdyssä niin sanotussa yhteisöpetossopimuksessa olevia suunnilleen vastaavia määräyksiä on tulkittu niin, että 3 kappaleesta vastaavan sopimusartiklan ei katsottu edellyttävän kaksoisrangaistavuuden periaatteesta luopumista (HE 45/1998 vp, s. 16). Vastaava tulkinta voidaan omaksua pöytäkirjankin suhteen. Näin ollen artikla ei vaikuta edellyttävän rikoslain 1 luvun muutoksia tai lapsikaupan säätämistä kansainväliseksi rikokseksi.

Euroopan neuvosto on vuonna 2000 hyväksynyt seksuaalista hyväksikäyttöä varten tapahtuvan ihmiskaupan torjuntaa koskevan suosituksen R(2000)11. Sen 48. kohdassa suositellaan ottamaan käyttöön ekstraterritoriaalinen toimivaltainen ihmiskaupasta epäiltyjen syyttämiseksi ja tuomitsemiseksi riippumatta siitä, missä rikos on tehty. Suositus ei ole sitova.

Ihmiskauppaa koskevat Suomen kansain-

väliset velvoitteet eivät näin ollen edellytä, että ihmiskauppa säädettäisiin kansainväliseksi rikokseksi. Suomalaisia aluksia ja ilma-aluksia koskeva poikkeama kansainvälisistä velvoitteista on niin vähäinen, ettei senkään voi katsoa tätä edellyttävän. Toinen asia on, tulisiko Suomen rikoslain soveltamisalaa siitä huolimatta laajentaa ihmiskaupan osalta. Tämä voisi periaatteessa tapahtua lisäämällä maininta ihmiskaupasta luvun 11 §:n 2 momenttiin, joka koskee rikoksia, joiden suhteen ei noudateta kaksoisrangaistavuuden vaatimusta, jos rikoksen on tehnyt Suomen kansalainen. Tällaiset rikokset ovat kuitenkin niitä, joiden suhteen tavoitteena on soveltaa Suomen rikoslakia suomalaisten ulkomailla tekemiin rikoksiin. Ihmiskaupan suhteen tavoitteen voi ajatella olevan pikemmin se, että Suomen rikoslakia voitaisiin soveltaa henkilöön, joka ulkomailla ihmiskaupaan syyllistyttyään jää Suomessa kiinni, vaikka rikoksella ei ole muuta toimivallan aiheuttavaa liittymäkohtaa Suomeen ja vaikka rikos ei ole tekopaikan lain mukaan rangaistava. Kun otetaan huomioon ihmiskaupan kansainvälinen luonne, tällaisia tilanteita voidaan ajatella ilmenevän. Kovin yleisinä niitä ei kuitenkaan voida pitää jo senkin vuoksi, että ihmiskauppaa koskeva Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirja on useiden valtioiden allekirjoittama. Toisaalta lisäpöytäkirjaa eivät ole allekirjoittaneet yhtä useat valtiot kuin itse yleissopimusta ja joka tapauksessa lisäpöytäkirjan ratifiointi ja kansallinen täytäntöönpano eri maissa vie aikaa. Sen vuoksi on periaatteessa mahdollista, että ainakin lähivuosina voi olla valtioita, joissa ihmiskauppa ei ole rangaistavaa ainakaan Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirjan mukaisessa laajuudessa. Tämä sekä rikoksen vakavuus ja kansainvälinen luonne puoltavat sitä vaihtoehtoa, että ihmiskauppa säädettäisiin kansainväliseksi rikokseksi.

Koska mikään kansainvälinen sopimus ei velvoita säätämään ihmiskauppaa kansainväliseksi rikokseksi, sitä ei voida lisätä 1 luvun 7 §:n soveltamisesta annettuun asetukseen. Tällaisia tapauksia varten pykälän 2 ja 3 momentissa on säädetty tietyistä rikoslajeista, joita on pidettävä kansainvälisinä rikoksina, vaikka kansainväliset sopimukset eivät sitä vaadikaan. Pykälän 3 momenttiin, joka kos-

kee tällä hetkellä 34 a luvussa tarkoitettuja terrorismirikoksia, lisättäisiin maininta ihmiskaupasta ja törkeästä ihmiskaupasta. Ehdotuksen mukaan Suomen lakia sovellettaisiin tekopaikan laista riippumatta myös Suomen ulkopuolella tehtyyn ihmiskauppaan, törkeään ihmiskauppaan ja 34 a luvussa tarkoitettuun rikokseen.

11 §. *Kaksoisrangaistavuuden vaatimus.* Pykälän 2 momenttiin tehtäisiin teknisiä muutoksia, koska esityksessä ehdotetaan 17 ja 20 lukua muutettavaksi siten, että niiden lukujen pykälänumerointi muuttuisi.

Nykyinen 2 momentin 4 kohta koskee 17 luvun 18 ja 19 §:ää. Suomen lakia sovelletaan 17 luvun 18 tai 19 §:ssä tarkoitettuun tekoon, jos teon on tehnyt Suomen kansalainen tai 1 luvun 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö, vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa. Rikoslain 17 luvun 18 §:ssä säädetään sukupuoliseellisyttä loukkaavan kuvan levittämisestä ja 19 §:ssä sukupuoliseellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta. Kohdan sisällyttäminen lakiin johtui Euroopan unionin neuvoston ihmiskaupan ja lasten seksuaalisen hyväksikäytön vastaisen yhteisen toiminnan (97/154/YOS, EYVL N:o L 63, 4.3.1997, s. 2) kansallisesta voimaansaattamisesta (HE 117/1997 vp ja LaVM 3/1998 vp).

Rikoslain 17 luvun 18 a §:ää ehdotetaan muutettavaksi niin, että se koskisi törkeää sukupuoliseellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämistä. Nykyistä 18 a §:ää vastaava säännös sijoitettaisiin 18 b §:ksi.

Ehdotuksen mukaan 1 luvun 11 §:n 2 momentin 4 kohtaan lisättäisiin viittaus uuteen törkeää sukupuoliseellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämistä koskevaan 17 luvun 18 a §:ään. Muutos olisi tekninen eikä sinänsä vaikuttaisi Suomen rikosoikeuden soveltamisalaan, koska 17 luvun 18 a §:n mukaiset teot ovat olleet aikaisemmin rangaistavia 17 luvun 18 §:n mukaan. Kohdan soveltamisala laajenisi silti hieman sen vuoksi, että 17 luvun 18 § koskisi ehdotuksen mukaan eräitä uusia tekotapoja.

Nykyinen 2 momentin 6 kohta koskee 20 luvun luvun 9 §:ää. Suomen lakia sovelletaan 2 momentin 6 kohdan mukaan 20 luvun 9 §:ssä tarkoitettuun rikokseen eli parituk-

seen, jos teko kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön ja jos teon on tehnyt Suomen kansalainen tai 1 luvun 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö, vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa. Myös 6 kohdan sisällyttäminen momenttiin johtui Euroopan unionin neuvoston ihmiskaupan ja lasten seksuaalisen hyväksikäytön vastaisen yhteisen toiminnan kansallisesta voimaansaattamisesta.

Rikoslain 20 lukuun ehdotetaan lisättäväksi uusi törkeää paritusta koskeva 9 a §. Vastavasti 2 momentin 6 kohtaan lisättäisiin viittaus uuteen törkeää paritusta koskevaan 9 a §:ään. Kun parituksen kohde on kahdeksaatoista vuotta nuorempi henkilö, useimmissa tapauksissa sovellettaisiin juuri törkeää paritusta koskevaa rangaistussäännöstä. Kun kuitenkin joissain tapauksissa nuoreen kohdistuvaa tekoa on arvioitava perustekomuodon mukaan, kohdassa säilytettäisiin viittaus myös 9 §:ään. Tämäkään muutos sinänsä ei vaikuta Suomen rikosoikeuden soveltamisalaan. Kohdan soveltamisala kuitenkin verran laajenisi sen vuoksi, että ehdotuksen mukaan parituksen käsite laajenisi.

Samalla muutettaisiin momentin yhtenäisyyden vuoksi 7 kohtaa niin, että ”ja”-sana korvattaisiin ”jos”-sanalla, jota on käytetty 6 kohdassa.

15 luku. **Rikoksista oikeudenkäyttöä vastaan**

10 §. *Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen.* Rikoksiin kohdistuvaa laajaa ilmoitusvelvollisuutta ei pidetty pykälää uudistettaessa Suomen oikeusjärjestykseen soveltuvana (HE 6/1997 vp, s. 41). Rangaistusuhkainen rikoksen ilmoitusvelvollisuus on sen vuoksi rajattu suppeaksi. Ilmiantovelvollisuutta pidettiin perusteltuna lähinnä silloin, kun rikos on erittäin vakava, luonteeltaan harkittu ja sisältää järjestelmällistä valmistelua, kohdistuu tärkeään oikeushyvään ja rikos tai sen jatkaminen on ilmiannon tapahduttua estettävissä. Ilmoitusvelvollisuuden ala katsottiin perustelluksi rajata siten, että se koskee vain vakavimpia valtiollisia rikoksia, tahallisia henkirikoksia ja eräitä muita väkivaltarikoksia, vakavimpia yleistä vaaraa aiheuttavia rikoksia, törkeää ympäristön turmele-

mista ja törkeää huumausainerikosta.

Mainitun hallituksen esityksen sisältämät perustelut soveltuvat edelleen. Ehdotuksen mukaan pykälän 1 momentista poistettaisiin maininta ihmisryöstöstä, jota koskeva pykälä ehdotetaan jäljempänä korvattavaksi törkeää ihmiskauppaa koskevalla rangaistussäännöllä. Ihmisryöstön sijasta ilmoitusvelvollisuus koskisi ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa. Perustekomuodonkin mainitsemista pykälässä voidaan perustella teon vakavuudella ja sillä, että teko yleensä sisältää järjestelmällistä valmistelua.

17 luku. **Rikoksista yleistä järjestystä vastaan**

7 §. *Valtionrajarikos.* Pykälän 2 momenttia täydennettäisiin niin, että valtionrajarikoksesta ei tuomittaisi momentissa nyt mainittujen ryhmien lisäksi myöskään henkilöä, joka on syyllistynyt valtionrajarikokseen sen vuoksi, että hän on ollut ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan kohteena.

Pykälän 1 momentin mukaan valtionrajarikoksesta tuomitaan se, joka 1) ylittää Suomen rajan ilman siihen oikeuttavaa passia tai muuta matkustamisoikeuden osoittavaa asiakirjaa tai muualta kuin luvallisesta maahantulo- tai maastalähtöpaikasta tai vastoin lakiin perustuvaa kieltoa taikka sitä yrittää, 2) muuten rikkoo rajan ylittämisestä annettuja säännöksiä tai 3) luvattomasti oleskelee tai liikkuu tai ryhtyy rajavyöhykealueella (403/1947) kiellettyyn toimeen rajavyöhykkeellä. Rangaistuksena on sakkoa tai vankeutta enintään yhdeksi vuodeksi.

2 momentti. Momentin mukaan valtionrajarikoksesta ei tuomita ulkomaalaista, joka 1 momentissa tarkoitetun teon johdosta käännytetään tai karkotetaan maasta, eikä ulkomaalaista, joka pakolaisuuden perusteella hakee turvapaikkaa tai oleskelulupaa Suomessa. Momenttia täydennettäisiin siten, että valtionrajarikoksesta ei tuomittaisi myöskään ulkomaalaista, joka on tehnyt 1 momentissa tarkoitetun teon sen vuoksi, että on ollut 25 luvun 3 §:ssä tai 3 a §:ssä tarkoitetun rikoksen kohteena. Viittaus kohdistuisi ehdotettuihin rangaistussäännöksiin ihmiskaupasta ja törkeästä ihmiskaupasta. Tuomitsematta jättäminen edellyttäisi, että joku tuomitaan

ihmiskaupparikoksesta tai on muuten selvitetty riittävästi, että ulkomaalainen on ollut ihmiskaupparikoksen uhri.

Säännöstä tarvittaisiin niitä tilanteita varten, joissa ihmiskaupan kohde on myös laitton maahanmuuttaja, vaikka tällainen tapaus ei Suomen nykytilanteessa olekaan tyypillinen. Usein ihmiskauppasäännöksissä tarkoitetuissa tilanteissa rankaisemattomuus on muutenkin selvä, sillä maahanmuuttaja on voinut toimia pakotettuna tai muuten sellaisissa oloissa, ettei hänen voida katsoa syyllistyneen tahalliseen tekoon. Toisaalta ihmiskauppaa koskeva rangaistussäännös koskee myös kohtalaisen lieviä tekoja, kuten toisen aseman hyväksikäyttäminen tai toisen erehdyttäminen, joiden yhteydessä ihmiskaupan uhrin omakin toiminta saattaa joutua syyteharkinnan kohteeksi. Koska ihmiskauppaa koskevan kansainvälisen ja ehdotetun kansallisen sääntelyn yhtenä tarkoituksena on ihmiskaupan kohteena olevan henkilön suojeleminen, on kohtuussyistä ja selvyyden vuoksi aihetta säätää erikseen valtionrajarikoksesta koskevasta syytevapaudesta.

8 §. *Laittoman maahantulon järjestäminen.* Laittomassa maahantulossa avustamista koskevan direktiivin 1 artiklan 1 kohdan a-alkohdan mukaan kunkin jäsenvaltion on otettava käyttöön asianmukaiset seuraamukset henkilölle, joka tarkoituksellisesti auttaa henkilöä, joka ei ole jonkin jäsenvaltion kansalainen, saapumaan jäsenvaltion alueelle tai kulkemaan sen kautta kyseisessä jäsenvaltiossa ulkomaalaisten maahantulosta tai kauttakulusta annetun lainsäädännön vastaisesti.

Nykyisessä laittoman maahantulon järjestämisestä koskevan pykälän 1 momentin 1 kohdassa mainitaan teko tapana se, että joku tuo tai yrittää tuoda Suomeen ulkomaalaisen, jolla ei ole maahantuloon vaadittavaa passia, viisumia tai oleskelulupaa. Kuten yleisperusteluissa todettiin, on tulkinnanvaraista, koskeeko teko tapana ”tuo Suomeen” myös direktiivissä tarkoitettuja tilanteita, joissa henkilö tulee Suomeen vain kauttakulkua varten eikä jäädäkseen tänne pitemmäksi tai lyhyemmäksi ajaksi. Voimassa olevaa lakia koskevissa kansallisissa valmisteluasiakirjoissa tähän ei ole otettu kantaa. Vaikka ei tunnukaan olevan kielellistä estettä tulkinnalle, jonka mukaan nykyinen kohta koskee myös kautta-

kulkua, asian selventämiseksi on syytä erikseen mainita kauttakulku pykälän 1 momentissa.

Sen vuoksi 1 momentin 1 kohtaa muutettaisiin niin, että laittoman maahantulon järjestämisestä rangaistaisiin sitä, joka tuo tai yrittää tuoda Suomeen tai Suomen kautta muuhun maahan ulkomaalaisen, jolla ei ole maahantuloon vaadittavaa passia, muuta matkustusasiakirjaa, viisumia tai oleskelulupaa.

Kauttakulkuna olisi pidettävä myös tilanteita, joissa suomalaisella lentokentällä lentoa vaihdetaan tai yritetään vaihtaa siirtymättä ensin passintarkastuksen kautta Suomeen.

Muulla maalla tarkoitettaisiin jotain muuta maata kuin ulkomaalaisen koti- tai lähtömaata ja Suomea. Maahantuloon vaadittavalla passilla, muulla matkustusasiakirjalla, viisumilla tai oleskeluluvalla tarkoitettaisiin nykyiseen tapaan Suomeen tuloon vaadittavia asiakirjoja. Kohta ei siis sanamuodon muutoksesta edelleenkaan edellyttäisi sitä, että Suomen viranomaiset joutuisivat valvomaan, onko toisen maan kansalaisella hänen matkustaessaan Suomesta kolmanteen maahan kyseisen maan viranomaisten myöntämää viisumia tai oleskelulupaa taikka muita kyseisen maan lainsäädännön vaatimia matkustusasiakirjoja.

Momentin 1 kohtaan ja 3 kohtaan lisättäisiin selvyyden vuoksi maininta passin ohella muusta matkustusasiakirjasta. Tällainen voi olla esimerkiksi passin korvaavaksi asiakirjaksi hyväksytty henkilötodistus.

Momentin 2 kohdan mukaan rangaistaan sitä, joka järjestää tai välittää 1 kohdassa tarkoitettulle ulkomaalaiselle kuljetuksen Suomeen. Koska kohta sisältää viittauksen 1 kohtaan, sitä ei tarvitse muuttaa. Momentin 3 kohdan mukaan rangaistaisiin sitä, joka luovuttaa toiselle väärän tai väärennetyn taikka toiselle henkilölle annetun passin, muun matkustusasiakirjan, viisumin tai oleskeluluvan käytettäväksi maahantulon yhteydessä. Kohta koskee siis maahantuloa valmistelevaa tointa. Sen yhteydessä tunnusmerkistön täyttymiseen riittää, että annettu asiakirjoja on tarkoitus käyttää Suomeen tultaessa. Näin ollen tähänkään kohtaan ei tarvitse lisätä mainintaa kauttakulusta, koska

sen voidaan katsoa tarkoittavan yhtä lailla tilannetta, joissa asiakirjoja on tarkoitus käyttää vain kauttakulkua varten tapahtuvan Suomeen tuloon yhteydessä.

8 a §. *Törkeä laittoman maahantulon järjestäminen.* Edellä yleisperusteluissa esitetyistä syistä säädettäisiin uusi rangaistus säännös törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä. Siitä tuomittaisiin, jos laittoman maahantulon järjestämisessä 1) aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka erityisen tuntuva kärsimystä tai 2) rikos on tehty osana 1 a §:n 4 momentissa tarkoitettua järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Lisäksi edellytetään, että rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Rangaistuksena olisi vankeutta vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Laittoman maahantulon järjestämistä koskevassa hallituksen esityksessä (HE 6/1997 vp, s. 125) tekoa luonnehdittiin lähinnä taloudellisen palkkion saamiseksi tapahtuvaksi avunannoksi laittomaan maahantuloon. Sen vuoksi rangaistusasteikon ei ole syytä olla huomattavasti ankarampi kuin valtionrajarikoksen rangaistusasteikko (sakkoa tai vankeutta enintään yhdeksi vuodeksi), todettiin tuolloisessa esityksessä. Koska perustelu on edelleen paikkansa pitävä, ehdotetaan, että törkeä laittoman maahantulon järjestäminen rajattaisiin koskemaan vain selvimmän törkeitä tapauksia sekä niitä tapauksia, joiden arvioimiseen törkeäksi on kansainvälinen velvoite. Sen vuoksi ehdotettu raskauttamisperusteiden määrä olisi suppea.

Myös törkeää laittoman maahantulon järjestämistä koskee ilman nimenomaista viittauksikin periaatteessa 8 §:n 2 momentissa säädetty poikkeus, jonka mukaan laittoman maahantulon järjestämisestä ei pidetä tekoa, jota erityisesti huomioon ottaen tekijän vaikuttimet sekä ulkomaalaisen turvallisuuteen vaikuttavat olot hänen kotimaassaan tai vakinaisessa asuinmaassaan on pidettävä kokonaisuutena ottaen hyväksyttävistä syistä tehtynä. Tämä vastaa myös laittomassa maahantuloon avustamista koskevaa puitepääöstä, jonka mukaan rangaistus raskauttavien asianhaarojen vallitessa tehdystä teosta tulee kysymykseen, kun rikos on tehty taloudelli-

sen hyödyn saamiseksi. Käytännössä varsinkin se raskauttamisperuste, että teko on tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa, voi johtaa kokonaisarvioon, jonka mukaan tekoa ei ole tehty hyväksyttävistä syistä.

1 kohta. Laittomassa maahantulossa avustamista koskevan Euroopan unionin puitepäätöksen 1 artiklan 3 kohdan mukainen raskauttava asianhaara on rikoksen tekeminen siten, että rikoksen kohteena olleiden henkilöiden henki on vaarantunut. Palermon yleissopimuksen maahanmuuttajien salakuljetusta koskevan lisäpöytäkirjan mukaan rangaistusten koventamisperusteina on pidettävä olosuhteita, jotka vaarantavat tai todennäköisesti vaarantavat laittomien maahanmuuttajien hengen tai turvallisuuden tai joihin liittyy kyseisten maahanmuuttajien epäinhimillistä tai halventavaa kohtelua, hyväksikäyttö mukaan lukien. Lisäpöytäkirjan tulkintaohjeiden 96. kohdan mukaan epäinhimillisen ja halventavan kohtelun on tarkoitus kattaa tietyt hyväksikäytön muodot eikä tulkinnassa lähtökohtana ole ihmiskauppaa koskeva Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirja.

Kansainvälisten velvoitteiden huomioon ottamiseksi ehdotetaan, että laitton maahantulon järjestämistä on pidettävä törkeänä, jos siinä aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka erityisen tuntuva kärsimystä. Raskauttamisperusteen kirjoitustapa olisi sama kuin mitä esitetään törkeän parituksen ja törkeän ihmiskaupan yhteydessä.

Vaikka laitton maahantulon järjestäminen perustuukin rikoksen kohteen vapaaehtoisuuteen, hänen ei voida katsoa antavan suostumustaan siihen, että salakuljetus tapahtuu oloissa, jotka aiheuttavat vaikean ruumiinvamman, vakavan sairauden tai hengenvaarallisen tilan taikka erityisen tuntuva kärsimystä. Käytännössä esimerkiksi laittomien maahantulijoiden piilottamisesta jonkin kuljetusvälineen rakenteisiin voi aiheutua heille tällaisia seurauksia.

Raskauttamisperuste on Suomessa vakiintuneesta poikkeava sikäli, että peruste koskee tekoa, jota voitaisiin arvioida myös erillisenä rikoksena. Kirjoitustavan taustalla onkin ensisijaisesti Euroopan unionin puitepäätöksissä omaksuttu kirjoitustapa. Koska esimerkik-

si törkeän vammantuottamuksen tunnusmerkistön täyttävä teko kuuluu olennaisena osana kohdan mukaiseen törkeän laitton maahantulon järjestämisen tunnusmerkistöön, ei törkeästä vammantuottamuksesta tulisi rangaista erikseen. Rangaistuksen mitaamisessa voitaisiin ottaa huomioon, millä teon seurauksena ruumiinvamma on aiheutunut. Jos sen sijaan rikoksentehtyjä on kohdistanut salakuljetettavaan maahanmuuttajaan esimerkiksi sellaista pahoinpitelyä, jota ei ole tehty laitton maahantulon järjestämisen tarkoituksessa, tästä tulisi rangaista erikseen.

2 kohta. Laittomassa maahantulossa avustamista koskeva Euroopan unionin puitepäätös edellyttää, että raskauttavana asianhaarana on pidettävä rikoksen tekemistä osana yhteisessä toiminnassa 98/733/YOS määritellyn rikollisjärjestön toimintaa. Mainittu yhteinen toiminta on pantu Suomessa täytäntöön lisäämällä 17 lukuun uusi 1 a §, joka koskee järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista. Lisäyksen sisältävä lainmuutos on tullut voimaan vuoden 2003 maaliskuun alussa. Mainitun pykälän 4 momentti sisältää yhteisen toiminnan mukaisen järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmän. Tällaisella ryhmällä tarkoitetaan vähintään kolmen henkilön muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää rakenteeltaan jäsentynyttä yhteisliittymää, joka toimii yhteistuumin tehdäkseen pykälän 1 momentissa tarkoitettuja rikoksia. Määritelmän tarkemman tulkinnan osalta viitataan lainmuutokseen liittyviin hallituksen esitykseen (HE 183/1999 vp) ja eduskunnan lakivaliokunnan mietintöön (LaVM 26/2002 vp). Pykälää on sittemmin muutettu, mutta ei rikollisryhmän määritelmän osalta (laki 1372/2003).

Ehdotettu kohta ei siis tarkoita, että laitton maahantulon järjestämiseen syyllistynyttä rangaistaisiin tässä tapauksessa järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta, vaan häntä rangaistaan törkeästä laitton maahantulon järjestämisestä. Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskevan 1 a §:n 3 momentin mukaan säännöstä ei sovelleta, jos teosta säädetään muualla laissa yhtä ankara tai ankarampi rangaistus. Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta tuomittava

enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta, joten säännös olisi toissijainen törkeää laittoman maahantulon järjestämistä koskevaan säännökseen nähden.

Kohtaa olisi sovellettava riippumatta siitä, onko teko muuten erityisen suunnitelmallinen. Riittäisi, että teko on tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Kohta kuitenkin kattaisi käytännössä suunnitelmallisimman toiminnan, sillä suunnitelmallisimmin laittoman maahantulon järjestämisesä toimivat järjestäytyneet rikollisryhmät.

Rangaistusasteikko. Törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä tuomittaisiin vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Laittomassa maahantulossa avustamista koskevan Euroopan unionin puitepäätöksen 1 artiklan 3 kohdan mukaan on vastaavassa direktiivissä määritellyistä laittoman maahantulon tai kauttakulun avustamisesta taikka yllytyksestä siihen voitava langettaa vankeusrangaistus, jonka enimmäispituus on vähintään kahdeksan vuotta, jos rikos on tehty taloudellisen hyödyn saamiseksi ja jos siihen liittyy jompikumpi puitepäätöksen mukaisista kahdesta raskauttavasta seikasta. Jos kuitenkin on välttämätöntä kansallisen rangaistusjärjestelmän johdonmukaisuuden takaamiseksi, rangaistuksen enimmäispituuden on oltava vähintään kuusi vuotta, edellyttäen, että tämä vastaa ankarimpia vastaavan törkeysasteen rikoksista määrättäviä enimmäisrangaistuksia.

Suomen rikoslaisissa ei ole käytetty kahdeksan vuoden enimmäisrangaistusta muuten kuin poikkeuksellisesti terrorismia koskevan Euroopan unionin puitepäätöksen vuoksi. Kuusi vuotta on meillä tyypillinen törkeän rikoksen enimmäisrangaistus. Kansallisen rangaistusjärjestelmän johdonmukaisuus edellyttää siten, että enimmäisrangaistus olisi kuusi vuotta vankeutta. Tuo rangaistus täyttää myös sen vaatimuksen, että se vastaa ankarimpia vastaavan törkeysasteen rikoksista määrättäviä enimmäisrangaistuksia. Vähimmäisrangaistus olisi neljä kuukautta vankeutta, kuten useimmiten törkeitä tekemuotoja koskevissa säännöksissä. Sama rangaistusasteikko koskisi yllytystä, josta rangaistaan kuten pääteosta.

18 §. *Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan*

kuvan levittäminen. Lähinnä yleisperusteluisa kuvattujen kansainvälisten velvoitteiden vuoksi pykälään tehtäisiin useita muutoksia. Pykälässä mainittaisiin erikseen tekotapana maastavienti ja tuonti Suomen kautta muuhun maahan. Valmistamisen ja maahantulon rangaistavuuden edellytyksenä ei enää olisi se, että teko on tehty levittämistarkoituksessa (1 momentti). Rikoksen yritys säädettäisiin rangaistavaksi (2 momentti). Nämä ehdotetut sääntelyn tiukennukset koskisivat myös väkivalta- ja eläinpornografiaa, vaikka kansainväliset velvoitteet edellyttäisivät vain lapsipornografian levittämistä koskevia muutoksia. Kuitenkaan ei olisi tarkoituksenmukaista muotoilla pykälää niin, että eri pornografian lajien suhteen olisivat erilaiset tekotavat rangaistavia.

Uutuutena pykälä sisältäisi myös lapsen määritelmän (4 momentti) sekä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan valmistamisen rangaistavuutta koskevan poikkeussäännöksen (5 momentti).

1 momentti. Momentin mukaan rangaistaisiin sitä, joka valmistaa, pitää kaupan tai vuokrattavana, vie maasta tai tuo maahan tai Suomen kautta muuhun maahan taikka muuten levittää kuvia tai kuvatalenteita, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään 1) lasta, 2) väkivaltaa tai 3) eläimeen sekaantumista. Rangaistuksena olisi sakkoa tai vankeutta enintään kahdeksi vuodeksi.

Voimassa olevaan momenttiin verrattuna muutoksena olisi ensinnäkin se, että maastavienti mainittaisiin erikseen tekotapana. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnaisessa pöytäkirjassa mainitaan yhtenä tekotapana lapsipornografian vienti. Joskin nykyisen sanamuodon mukainen ”levittäminen” saattaa jo nyt kattaa myös maastaviennin, on se syytä mainita erikseen.

Erikseen mainittavaksi tekotavaksi lisättäisiin myös tuonti Suomen kautta muuhun maahan. Käytännössä on osoittautunut tulkinnanvaraiseksi nykyisen maahantuontikiellon soveltuminen silloin, kun aineisto on tuotu Suomeen tarkoituksella kuljettaa se edelleen johonkin kolmanteen maahan. Tällaisen aineiston levittämisen estämiseksi olisi kuitenkin tarpeen, että Suomenkin viranomaiset voisivat puuttua siihen. Tilanteen selventämiseksi tuonti Suomen kautta on tarpeen lisä-

tä tekotapaluetteloon.

Momentista poistettaisiin siinä nykyisin oleva valmistamista ja maahantuontia koskeva rangaistavuuden edellytys, jonka mukaan teon on oltava tehty levittämistarkoituksessa. Ehdotuksen mukaan siis valmistaminen ja maahantuonti olisivat aina rangaistavia riippumatta siitä, voidaanko levittämistarkoitusta osoittaa.

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja vaikuttaa velvoittavan kriminalisoimaan lapsipornografian tuottamisen ja tuonnin silloinkin, kun tekoa ei tehdä levittämistarkoituksessa. Myöskään lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskeva Euroopan unionin puitepäättös ei sisällä rajausta, jonka mukaan rangaistavaa olisi tuottaminen tai hankkiminen vain levittämistarkoituksessa. Useimmiten tällaisissa tapauksissa tosin voitaisiin tuomita lapsipornografian hallussapidoista. Kuitenkin puitepäättös edellyttää ankarampia rangaistuksia silloin, kun kysymys on valmistamisesta, kuin silloin, kun kysymys on vain hallussapidosta. Puitepäättöksen mukaan raskauttavien asianhaarojen vallitessa on voitava tuomita ainakin viiden ja kymmenen vuoden välillä olevia rangaistuksia, jos tekotapoina ovat lapsipornografian tuottaminen, jakelu, levittäminen, välittäminen, tarjoaminen ja saatavilla pitäminen. Puitepäättös ei edellytä tällaisia rangaistuksia silloin, kun kyseessä on lapsipornografian hankkiminen (acquisitio) ja hallussapito. Sen vuoksi on tarpeellista noudattaa tekotapojen suhteen samanlaista jaottelua kuin mikä on puitepäättöksessä. Tätä seuraa, että levittämistarkoitusta ei voida enää käyttää teon rangaistavuutta koskevana rajauksena.

Edellä esitettyjen muutosten seurauksena olisi tarpeen samalla kirjoittaa havainnollisuuden vuoksi tekotapaluettelo jonkin verran nykyisestä poikkeavaan järjestykseen.

Momentissa mainitut eri pornografian lajit — lapsi-, väkivalta- ja eläinpornografia — numeroitaisiin. Tämä selventäisi momenttia, joka tekotapojen lisäämisen vuoksi jonkin verran pitäisi nykyisestä. Lisäksi numerointi auttaisi sen hahmottamista, että ehdotettu törkeää sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämistä koskeva rangaistussäännös (18 a §) koskee vain osaa

momentissa tarkoitetuista pornografian lajeista.

Muilta osin momentti vastaisi nykyistä. Myös enimmäisrangaistus olisi nykyisen kaltainen. Erikseen säädettäisiin törkeästä lapsipornografiaa koskevasta tekemuodosta.

2 momentti. Momentin mukaan sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisen yritys olisi rangaistava. Kyseessä olisi uusi kriminalisointi, koska tällä hetkellä yritys on rankaisematon.

Teon yrityksen rangaistavuutta edellyttää varsinkin Euroopan unionin puitepäättös lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta. Sen 4 artiklan 2 kohdan mukaan kunkin jäsenvaltion on varmistettava, että lapsipornografian tuottamisen, jakelun, levittämisen tai välittämisen yritys on säädetty rangaistavaksi teoksi. Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen 11 artiklan 2 kappale puolestaan edellyttää, että rangaistavia ovat yritys tuottaa lapsipornografiaa tietojärjestelmän välityksellä tapahtuvaa levittämistä varten ja yritys levittää tai siirtää lapsipornografiaa tietojärjestelmän välityksellä. Artiklan 3 kappaleen mukaan kuitenkin valtio voi tehdä varauman, jonka mukaan se ei sovelle kokonaan tai osittain 2 kappaletta. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan 3 artiklan 2 kappaleen mukaan kaikkien pöytäkirjassa mainittujen tekojen yrityksen on oltava rangaistava, jollei sopimusvaltion kansallisessa lainsäädännössä toisin määrätä.

Velvoittavin on siis lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskeva puitepäättös. Se ei vaikuta velvoittavan kriminalisoimaan aivan kaikkien 1 momentin mukaisten tekotapojen yritystä. Ei kuitenkaan ole syytä rajata jotain yksittäistä tekotapaa yrityksen kriminalisoinnin ulkopuolelle.

Käytännössä voi esiintyä tilanteita, joissa pornografian tuottaminen jää yritykseksi, joskin tällaisen yrityksen tapahtumista lienee vaikea näyttää toteen. Tuottaminen voisi jäädä yritykseksi ainakin silloin, kun tarkoitus on valmistaa pornografiaa tietokonetta apuna käyttäen. Myös ainakin silloin, kun levittäminen tapahtuisi tietoverkossa, levittäminen voi jäädä yritykseksi.

3 momentti. Momentti vastaisi voimassa olevaa 2 momenttia.

4 momentti. Momentti sisältäisi pykälässä tarkoitettun lapsen määritelmän. Lapsena pidettäisiin kahdeksaatoista vuotta nuorempaa henkilöä sekä henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää, mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksaatoista vuotta nuorempi. Määritelmä olisi uusi.

Sekä lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja että lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskeva Euroopan unionin puitepäättös edellyttävät, että lapsipornografialla tarkoitetaan alle 18-vuotiasta esittävää pornografialla. Samoin edellyttää jo aikaisemmin hyväksytty ILO:n yleissopimus lapsityön vähimmäismuotoista. Sen sijaan Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskeva yleissopimus sallisi alemmankin ikärajan. Sopimuspuoli voi soveltaa alempaakin kuin 18 vuoden ikärajaa, joka ei kuitenkaan saa olla alempi kuin 16 vuotta. Tässäkin tapauksessa artikla vaikuttaa edellyttävän kiinteää ikärajaa, jollaista ei tällä hetkellä Suomen lainsäädännössä ole.

Ehdotuksen mukaan pykälässä tarkoitettuisa tapauksissa lapsena pidettäisiin ensinnäkin kahdeksaatoista vuotta nuorempaa henkilöä. Lisäksi käytännön tarpeita ajatellen tarvitaan säännös myös niistä tapauksista varten, joissa kuvassa esiintyvän henkilön tarkkaa ikää ei voida saada selvälle. Käytännössähän lienee tyypillinen tilanne, jossa kuva on valmistettu ulkomailla ja siinä esiintyvä henkilö jää tuntemattomaksi. Myös Suomessa valmistetussa kuvassa esiintyvä henkilö voi jäädä tuntemattomaksi. Käytännön syistä ei voida edellyttää, että kuvassa esiintyvän henkilön ikä tulisi pystyä selvittämään. Sen vuoksi lapsena pidettäisiin myös henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää, mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksaatoista vuotta nuorempi. Perusteena tällaiselle arviolle olisi ensisijaisesti kuvasta ilmenevä henkilön kehityneisyys. Selvästi täysi-ikäistä esittävät kuvat jäisivät rangaistavuuden ulkopuolelle. Kuvat, jotka esittävät henkilöä, jonka kehitys kohti sukupuolista kypsyttää on vielä kesken, kuuluisivat ilman muuta rangaistavuuden piiriin. Vaativinta on iän arviointi silloin, kun kuvan esittävän henkilön puberteetti on

päätynyt, mutta hän ei ole selvästi täysi-ikäinen.

5 momentti. Momentti sisältäisi poikkeuksen teon rangaistavuudesta. Rangaistavuuden ulkopuolelle jäisi sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan valmistaminen, jos kuva esittää kuusitoista vuotta täyttäneitä henkilöä, jonka suostumuksella kuva on valmistettu hänen yksityistä käyttöönsä tai hänen määräämäänsä käyttöä varten, ja jos osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisissa kypsyydessä ei ole suurta eroa.

Poikkeus vastaisi lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskevan Euroopan unionin puitepäättöksen 3 artiklan 2 kohdan b-alakohtaa, jossa sallitaan jäsenvaltioille tämänkaltaisen poikkeuksen lapsipornografian tuotannon ja levittämisen hallussapidosta. Puitepäättös ei välttämättä edellytä poikkeuksen tekemistä, mutta tässä tapauksessa se on perusteltua. Euroopan unionin jäsenvaltioiden kansallisten lainsäädäntöjen mukaan suojaikärajana on alempi kuin lapsipornografian määritelmän mukainen 18 vuotta. Suomessa kuusitoista vuotta täyttäneet voivat olla laillisesti suojaikärajan estämättä keskenään sukupuoliyhteydessä. Avioliittolain (234/1929) 4 §:n mukaan kahdeksaatoista vuotta nuorempi voi olla oikeusministeriön luvalla erityisistä syistä avioliitosakin. Kun myös tarve suojata yksityiselämää otetaan huomioon, ei ole perusteita rangaista lapsipornografian valmistamisesta sellaisissa tapauksissa, joissa suojaikärajan ylittäneet antavat esimerkiksi kuvata omaa sukupuoli-elämäänsä. Koska tässä tapauksessa ei olisi kysymys levittämistarkoitukseen tapahtuvasta pornografian valmistuksesta, myös alaikäinen voisi antaa oikeudellisesti pätevän luvan kuvaamiseensa. Myöskään lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan 18 vuoden ikärajaa koskevan määräyksen ei voida katsoa olevan esteenä tällaiselle poikkeussäännökselle.

Poikkeussäännös on kuitenkin rajattava tilanteisiin, joissa kuvan esittämä kuusitoista vuotta täyttänyt henkilö antaa suostumuksensa kuvan valmistamiseen. Puitepäättöksen mukaan suostumusta ei pidetä pätevänä, jos teon tekijä on suostumuksen saamiseksi käyttänyt väärin esimerkiksi korkeampaa ikäänsä, kypsyttään, asemaansa, yhteiskunnallista

asemaansa, kokemustaan tai uhrin riippuvuutta hänestä. Suomen rikoslaissa ei ole käytetty rikoslajikohtaisia suostumuksen määritelmiä, vaan kysymystä arvioidaan oikeuskäytännön ja -tieteen mukaan. Vaikka momenttiin ei otettaisikaan puitepäätöksessä esitetyn kaltaista nimenomaista luetteloa, se vastaisi kuitenkin sitä, mitä meillä muutenkin on pidettävä suostumuksen pätevyyden lähtökohtana. Pätevän suostumuksen on oltava vapaaehtoinen, etukäteen annettu ja riittävän täsmällinen. Puitepäätöksessä mainitun kaltaisen vahvemman aseman väärinkäyttämisen voidaan katsoa poistavan vapaaehtoisuuden. Teon tulee olennaisesti vastata sitä, mihin teon kohde on käsittänyt antavansa suostumuksensa. Jos kuvaaja esimerkiksi myöhemmin levittääkin kuvaa eteenpäin, teko ei vastaa sitä, mihin on suostuttu.

Hyväksikäytön välttämiseksi olisi tarpeen tehdä myös rajaus, jonka mukaan rankaisemattomuus edellyttäisi, ettei osapuolien eli kuvan valmistajan ja kuvassa esiintyvän henkilön iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsytydessä ole suurta eroa. Rajaus osoittaisi, että poikkeussäännös on tarkoitettu ensisijaisesti koskemaan suunnilleen samanikäisten henkilöiden toisistaan ottamia kuvia. Henkilöiden iässä tai ruumiillisessa ja henkisessä kypsytydessä olevaa eroa tulkittaisiin samalla tavalla kuin tulkittaessa lasten seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan 20 luvun 6 §:n 2 momenttia, joka sisältää vastaavan poikkeuksen rangaistavuudesta.

Kuvan valmistajan rankaisemattomuus edellyttäisi lisäksi, että kuva on tehty sen kohteen yksityiseen käyttöön tai hänen määräämänsä käyttöä varten. Tällaista kuvan kohteen määräämää käyttöä on esimerkiksi se, että hän antaa kuvan edelleen esimerkiksi seurustelukumppanilleen tai antaa kuvaajan pitää kuvaa hallussaan. Hallussapidon rankaisemattomuudesta tällaisessa tapauksessa säädetäisiin 19 §:n 2 momentissa. Jos kuvan saanut luovuttaa kuvan eteenpäin, hän saattaa syyllistyä rangaistavaan kuvan levittämiseen, vaikka kuvan kohde olisi antanut levittämiseenkin luvan. Kuvan kohdetta ei luonnollisesti tällaisessakaan tapauksessa rangaistaisi kuvan levittämisestä tai osallisuudesta siihen, koska koko pykälän tarkoitus on suojata häntä.

Poikkeussäännös ei koskisi muita 1 momentin mukaisia tekotapoja kuin kuvan valmistamista. Poikkeusta ei sovellettaisi myöskään silloin, kun kuvassa esiintyy kuvan valmistamiseen suostumuksensa antaneen lisäksi toinenkin alle 18-vuotias, joka ei ole antanut suostumustaan.

18 a §. *Törkeä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen.* Euroopan unionin puitepäätös lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta edellyttää, että lapsipornografian levittämisestä on voitava tuomita ainakin 5—10 vuoden vankeusrangaistus. Koska voimassa olevan lain mukaan sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisestä tuomittava enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta, on säädettävä uusi törkeää tekomuotoa koskeva rangaistussäännös. Törkeää sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä tuomittaisiin vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Uuden törkeän tekomuodon säätämisestä seuraisi myös, että poliisilla olisi jonkin verran nykyistä laajemmat valtuudet tutkia lapsipornografiarikoksia. Törkeää sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä epäiltäessä voidaan kohdistaa televalvontaa epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleliittymään, teleosoitteeseen tai telepääte-laitteeseen. Vuoden 2004 alussa voimaan tullutta pakkokeinolain muutosta koskevan hallituksen esityksen mukaan teleosoitteita ovat esimerkiksi sähköpostiosoitteet, Internet- eli IP-osoitteet ja käyttäjätunnukset (HE 52/2002 vp, s. 22—23). Lisäksi jäljempänä ehdotetaan telekuuntelun mahdollistavaa pakkokeinolain muutosta.

Ehdotuksen mukaan törkeää tekomuotoa koskeva rangaistussäännös koskisi vain lapsipornografiaa. Puitepäätös koskee vain tämänkaltaista pornografiaa. Lapsipornografian ollessa kysymyksessä myös teon kohteen suojelun tarve on suurin. Ehdotetun pykälän 1 momentin 2 kohta koskisi kuitenkin myös osaa väkivalta- ja eläinpornografiasta, sillä se koskisi kuvia, joissa yhdistyy lapsipornografia ja väkivalta- tai eläinpornografia.

Ehdotettu pykälä ei siis tarkkaan ottaen olisi 18 §:n törkeä tekomuoto, sillä se koskisi

vain osaa 18 §:n mukaista teoista. Koska ehdotetun pykälän yhteys 18 §:ään on kuitenkin huomattava, se sijoitettaisiin sen jälkeen 18 a §:ksi. Nykyisin 18 a §:ssä oleva rangaistussäännös kuvaohjelman laittomasta esittämisestä tai levittämisestä alaikäiselle siirrettäisiin 18 b §:ksi.

Pykälä koskisi kaikkia 18 §:n mukaisia teko-otapoja, siis valmistamista, pitämistä kaupan tai vuokrattavana, maasta vientiä, maahantuontia, tuontia Suomen kautta muuhun maahan sekä muuta levittämistä.

Puitepäätöksen mukaan ainakin 5–10 vuoden rangaistuksia lapsipornografian levittämisestä on voitava tuomita silloin, kun uhri on lapsi, joka ei ole saavuttanut kansallisen lain mukaista seksuaalista itsemääräämisoikeutta koskevaa suojaikärajaa ja jos rikokseen voi liittyä vähintään yksi seuraavista seikoista: rikosentekijä on tahallisesti tai piittaamattomuudesta vaarantanut lapsen hengen; rikoksen teossa on käytetty törkeää väkivaltaa tai rikoksesta on aiheutunut lapselle vakavaa vahinkoa; rikos on tehty osana yhteisessä toiminnassa 98/733/YOS tarkoitettuna rikollisjärjestön toimintaa.

Puitepäätöksen mukaiset raskauttavat asianhaarat eivät parhaalla mahdollisella tavalla sovi perusteiksi, joiden vuoksi teko on arvioitava törkeäksi. Kuvan perusteella on vaikea arvioida, onko kuvan valmistuksessa todella käytetty törkeää väkivaltaa. Käytännössä on tarvetta pikemmin sellaisille perusteille, jotka ottavat huomioon kuvasta ilmenevät seikat. Tällöin raskauttavien asianhaarojen täyttymisen edellytykset eivät olisi yhtä tiukat.

Puitepäätöksen mukaan raskauttavat asianhaarat edellyttävät aina sitä, että kuvattu henkilö on suojaikärajaa nuorempi, ja lisäksi vaaditaan muidenkin perusteiden olemassaoloa. Tältäkin osin vaikuttaa olevan tarvetta muotoilla raskauttavat asianhaarat väljemmin niin, että ensinnäkin pelkkä uhrin erityisen nuori ikä riittäisi raskauttamisperusteeksi. Samoin olisi aiheellista, että raskauttamisperusteena olisi kuvan esittämä vakava väkivalta myös silloin, kun uhri on suojaikärajaa vanhempi, mutta alle 18-vuotias. Ei ole myöskään syytä rajata raskauttamisperusteiden ulkopuolelle rikoksen tekemistä osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa sil-

loin kun henkilö on jo suojaikärajan ylittänyt.

Raskauttavia asianhaaroja koskeva sääntely menisi siten pidemmälle kuin puitepäätös sillä osin, joka koskee muita perusteita kuin puitepäätöksessä mainittua suojaikärajaa. Tämän vuoksi ei olekaan tarpeen katsoa puitepäätöksen toteuttamisen edellyttävän, että tekoa pidettäisiin aina törkeänä, kun henkilö on suojaikärajaa nuorempi. Tällainen tulkinta ei olisi Suomen lainsäädäntöä ajatellen mielekäskään, sillä Suomessa suojaikärajaa (16 vuotta) on hyvin lähellä lapsipornografian käsitteen rajaavaa 18 vuoden ikää.

1 momentti. Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisessä tekoa pidettäisiin törkeänä, jos lapsi on erityisen nuori, kuvassa esitetään myös vakavaa väkivaltaa tai lapsen kohtelua erityisen nöyryyttävästi, rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti taikka rikos on tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Lisäksi rikoksen olisi oltava kokonaisuutenakin arvostellen törkeä.

1 kohta. Ensimmäinen raskauttamisperuste olisi kuvassa esiintyvän lapsen erityisen nuori ikä. Tarkkaa ikärajaa ei asetettaisi, koska teon kohteen ikää on vaikea saada selville. Perusteen on tarkoitus soveltua lapsen iän perusteella moitittavimpiin lasta esittäviin kuviin. Sen vuoksi ikää tulisi arvioida pikemmin suhteessa siihen, minkä ikäisiä lapsia lapsipornografiassa yleensä kuvataan, kuin suhteessa 18 vuoden ikärajaan. Peruste soveltuisi kuviin, joissa esitetty lapsi on aivan poikkeuksellisen nuori.

2 kohta. Toinen peruste, jonka nojalla tekoa voitaisiin pitää törkeänä on, että kuva sisältää, paitsi lapsipornografiaa, myös vakavaa väkivaltaa. Kuva täyttäisi siis sekä lapsi-että väkivaltapornografian tunnusmerkistön. Koska raskauttamisperusteen on tarkoitus koskea törkeimpiä tekoja, väkivallalta edellytetään kuitenkin vakavuutta. Vakavaa väkivaltaa olisivat teot, jotka todellisuudessa toteutettuina täyttäisivät vähintään pahoinpitelyn tai raiskauksen tunnusmerkistön.

Peruste ei siksi edellytä sen osoittamista, että rikoksen teossa on todella käytetty vakavaa väkivaltaa. Jos kuva antaa realistisen vaikutelman vakavasta väkivallasta, tunnusmerkistö täyttyisi. Sen vuoksi raskauttamisperusteen olemassaolo olisi helpompi näyttää

toteen kuin puitepäätöksen mukaisten raskauttavien seikkojen olemassaolo: sellaisinahan pidettäisiin, että rikoksenteekijä on tahallisesti tai piittaamattomuudesta vaarantanut lapsen hengen, tai rikoksen teossa on käytetty törkeää väkivaltaa taikka rikoksesta on aiheutunut lapselle erityistä vahinkoa. Puitepäätös näyttää edellyttävän sen osoittamista, että tällaisia keinoja on todella käytetty tai vakavaa vahinkoa on todella aiheutunut.

Jos ilmenee, että kuvan valmistamisessa todella on vaarannettu lapsen henki, käytetty törkeää väkivaltaa tai aiheutettu erityistä vahinkoa, tällaiset teot ovat luonnollisesti rangaistavia erillisinä rikoksina, kuten törkeänä pahoinpitelynä.

Lisäksi kohta koskisi tilanteita, joissa kuvassa esitetään lapsen kohtelua erityisen nöyryyttävällä tavalla. Tällaisena on pidettävä ainakin kuvia, jotka esittävät lapsen ja eläimen sekaantumista.

3 kohta. Kolmas raskauttamisperuste olisi teon erityinen suunnitelmallisuus. Erityisen suunnitelmallisesti toiminut on esimerkiksi toiminnallaan pyrkinyt aktiivisesti edistämään sitä, että levitykseen valmistetaan uusia kuvia. Erityinen suunnitelmallisuus voisi i-metä myös siten, että valmistaminen tai muu levittäminen järjestetään taloudellista hyötyä tuottavaksi toiminnaksi. Erityistä suunnitelmallisuutta voisi osoittaa myös kuvien poikkeuksellisen laajamittainen ja aktiivinen levittäminen taikka kuvien järjestelmällinen levittäminen sitä varten perustetussa suljetussa ryhmässä.

4 kohta. Neljäs raskauttamisperuste olisi rikoksen tekeminen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Puitepäätös lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta edellyttää, että raskauttavana asianhaarana on pidettävä yhtä puitepäätöksessä luetelluista kolmesta seikasta. Edellä on todettu, että kaksi ensimmäistä — rikoksenteekijä on tahallisesti tai piittaamattomuudesta vaarantanut lapsen hengen taikka rikoksen teossa on käytetty törkeää väkivaltaa tai rikoksesta on aiheutunut lapselle vakavaa vahinkoa — eivät sovellu parhaalla mahdollisella tavalla raskauttamisperusteiksi. Tosin edellä 2 kohdaksi ehdotettu peruste, eli että kuvassa esitetään vakavaa väkivaltaa, kattaisi suurimman osan näistä puitepäätök-

sen mukaisista raskauttavista asianhaaroista. Kun 2 kohta on kuitenkin kirjoitettu puitepäätökseen verrattuna eri tavalla, vastaavuus voi olla joissain tapauksissa tulkinnanvarainen. Puitepäätöksen noudattamisen toteuttamiseksi ehdotetaan sen vuoksi, että ehdotettu neljäs raskauttamisperuste otettaisiin pykälään puitepäätöksen mukaisena. Peruste olisi tällöin myös sama kuin mitä ehdotetaan esimerkiksi törkeän ihmiskaupan yhdeksi raskauttamisperusteeksi.

Ehdotettu kohta menisi pitemmällekin kuin puitepäätös siinä mielessä, että puitepäätös edellyttää rikollisjärjestön toiminnan olevan raskauttamisperuste vain silloin kun rikoksen uhri on suojaikärajaa nuorempi. Tällainen rajuus ei kuitenkaan vaikuta välttämättömältä eikä sitä tässä esityksessä ehdotetakaan.

Puitepäätöksessä mainittu Euroopan unionin yhteinen toiminta 98/733/YOS on pantu Suomessa täytäntöön lisäämällä 17 lukuun uusi 1 a §, joka koskee järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista. Lisäyksen sisältävä lainmuutos on tullut voimaan vuoden 2003 maaliskuun alussa. Mainitun pykälän 4 momentti sisältää yhteisen toiminnan mukaisen järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmän. Tällaisella ryhmällä tarkoitetaan vähintään kolmen henkilön muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää rakenteeltaan jäsentynyttä yhteenliittymää, joka toimii yhteistuumin tehdäkseen pykälän 1 momentissa tarkoitettuja rikoksia. Määritelmän tarkemman tulkinnan osalta viitataan lainmuutokseen liittyviin hallituksen esitykseen (HE 183/1999 vp) ja eduskunnan lakivaliokunnan mietintöön (LaVM 26/2002 vp). Pykälää on sittemmin muutettu, ei kuitenkaan määritelmän osalta.

Ehdotettu kohta ei siis tarkoita, että sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämiseen syyllistynyttä rangaistaisiin tässä tapauksessa järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta, vaan häntä rangaistaisiin törkeästä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä. Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskevan 17 luvun 1 a §:n 3 momentin mukaan säännöstä ei sovelleta, jos teosta säädetään muualla laissa yhtä ankara tai ankarampi rangaistus. Järjestäytyneen rikollisryhmän toimin-

taan osallistumisesta tuomittava enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta, joten säännös olisi toissijainen törkeää sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävä kuvan levittämistä koskevaan säännökseen nähden.

Kohtaa olisi sovellettava riippumatta siitä, onko teko muuten erityisen suunnitelmallinen. Riittäisi, että teko on tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Toisaalta kohta ei poista tarvetta pitää 3 kohdassa ehdotetulla tavalla raskauttamisperusteena sitä, että teko on erityisen suunnitelmallinen. Tämä johtuu siitä, että lapsipornografian erityisen suunnitelmallinen levittäminen voi tapahtua ryhmässä, joka ei täytä järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmää.

Rangaistusasteikko. Törkeästä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä tuomittaisiin vankeutta vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Enimmäisrangaistusta voidaan pitää rikoksen luonne huomioon ottaen suhteellisen korkeana. Rikoslaisia on useita rangaistusasteikkosäännöksiä, joissa perustekomuodon enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta ja törkeän tekemuodon enimmäisrangaistus neljä vuotta vankeutta, joka olisi tässäkin tapauksessa ehkä johdonmukaisempi enimmäisrangaistus. Ehdotetun enimmäisrangaistuksen taustalla onkin ensisijaisesti lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskeva Euroopan unionin puitepäättös. Puitepäättöksen velvoitteen täyttäisi jo viiden vuoden enimmäisrangaistus. Sellaista enimmäisrangaistusta ei ole kuitenkaan rikoslaisissa lainkaan käytetty eikä sellaista ole rangaistusasteikkojen johdonmukaisuuden säilyttämisen vuoksi syytä ottaa nytkään käyttöön.

Vähimmäisrangaistus olisi neljä kuukautta vankeutta, kuten useimmiten törkeitä teko-omotoja koskevilla säännöksillä.

2 momentti. Yritys olisi rangaistava, kuten ehdotuksen mukaan olisi 18 §:n mukaisen rikoksen perustekomuodon yritysikin. Tältä osin viitataan 18 §:n 2 momentin perusteluihin.

18 b §. *Kuvaohjelman laitton esittäminen tai levittäminen alaikäiselle.* Edellä 18 a §:n yhteydessä esitetystä syytä kuvaohjelman

laitonta esittämistä tai levittämistä alaikäiselle koskeva sääntely sijoitettaisiin nykyisen 18 a §:n sijasta 18 b §:ksi. Sääntelyn sisältö säilyisi ennallaan.

19 §. *Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito.* Pykälään tehtäisiin kolme muutosta. Enimmäisrangaistus korotettaisiin yhdeksi vuodeksi vankeutta. Pykälään lisättäisiin uusi 2 momentti, joka koskee poikkeusta rangaistavuudesta. Lisäksi viitattaisiin 18 §:n 4 momentin sisältämään lapsen määritelmään.

1 momentti. Momentissa ”lapsella” tarkoitettaisiin 18 §:n 4 momentissa määriteltyä henkilöä. Momenttiin tehtäisiin tällaisen viittauksen sisältävä lisäys.

Lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskevassa puitepäättöksessä edellytetään, että kaikista puitepäättöksen mukaisista rikoksista on voitava määrätä vankeusrangaistus, jonka enimmäispituus on vähintään 1—3 vuotta (5 artiklan 1 kohta). Tämä koskee lapsipornografian hallussapitoa ja puitepäättöksen 4 artiklan 1 kohdan nojalla myös avunantoa siihen. Suomessa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta voidaan tällä hetkellä tuomita rangaistukseksi sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Enimmäisrangaistus on siten korotettava yhdeksi vuodeksi vankeutta. Avunantoa koskeva enimmäisrangaistusvelvoite ei edellytä tätä suurempaa korotusta. Tältä osin viitataan jäljempänä 20 luvun 8 §:n yhteydessä esitettyyn.

Vastaavaa asteikonmuutosta edellyttää myös lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja. Sen 5 artiklan 1 kappaleen mukaan muun muassa lapsipornografian hallussapidon katsotaan sisältyvän sopimusvaltioiden välillä voimassa olevassa luovuttamissopimuksessa sekä jokaisessa niiden välillä myöhemmin tehtävässä luovuttamissopimuksessa tarkoitettuihin rikoksiin, joiden johdosta rikoksentehtäjä voidaan luovuttaa. Tästä seuraa, että rikoksista säädettyjen rangaistusten olisi oltava rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta annetun lain (456/1970) 4 §:n 1 momentin mukaisia. Sen mukaan luovuttaa ei saa, ellei pyynnössä tarkoitettu teko ole sellainen rikos tai ellei sitä Suomessa vastaavissa olosuhteissa tehtynä

olisi pidettävä sellaisena rikoksena, josta Suomen lain mukaan säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta.

2 momentti. Momentin mukaan rangaistavuuden ulkopuolelle suljettaisiin tilanne, jossa sukupuolisiveellisyyttä loukkaava kuva esittää kuusitoista vuotta täyttänyttä henkilöä, joka on antanut suostumuksensa kuvan pitämiseen hallussa, jos osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsyydessä ei ole suurta eroa. Poikkeusta ei voida perustella 1 momentin tavoin sillä, ettei toiminta ole oikeudetonta, vaan poikkeuksen toteuttamiseksi vaaditaan erillinen sääntely. Tilanteet, joissa aineiston hallussapitoon on 1 momentin mukaan oikeus, ovat nimittäin erityyppisiä: kysymys on tällöin esimerkiksi hallussapidosta rikosasian selvittämiseksi tai rikosjutun asiakirjojen arkistoinniseksi taikka tieteellisistä tai opetukseen tai tiedonvälitykseen liittyvistä syistä (HE 6/1997 vp, s. 150—151).

Poikkeus rangaistavuudesta vastaisi sitä, minkä jäsenvaltio saa lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskevan Euroopan unionin puitepäätöksen 3 artiklan 2 kohdan b-alakohdan mukaan tehdä. Puitepäätös on hieman tulkinnanvarainen, koska sen mukaan rangaistavuuden ulkopuolelle voidaan jättää se, että suojaikärajan saavuttaneita esittäviä kuvia pidetään hallussa heidän suostumuksellaan ja kuvat ovat yksinomaan heidän omassa yksityiskäytössään. Puitepäätöksen ei voi katsoa kuitenkaan tarkoittavan vain tilanteita, joissa kuva on sen kohteen hallussa. Tällaisessa tapauksessa hallussapito on muutenkin rankaisematon, koska sääntelyn tarkoituksena on suojella kuvan kohdetta. Poikkeus rangaistavuudesta koskisiikin ehdotuksen mukaan tilanteita, joissa kuvaa pidetään hallussa sen kohteen suostumuksella. Tällaisen voidaan katsoa vastaavan kuvan kohteen yksityistä käyttöä.

Suojaikärajan ylittänyt voi antaa suostumuksensa sukupuoliyhteyteen. Hänen voidaan katsoa voivan antaa pätevän suostumuksen myös tulemisen kuvatuksi olosuhteissa, joiden vuoksi kuvaa sinänsä voitaisiin pitää pornografisena, kunhan hän itse voi päättää, kuka pitää kuvaa hallussa. Momentin yleisten lähtökohtien suhteen viitataan lisäksi edellä 18 §:n 5 momentin yhtey-

dessä esitettyyn.

Vastaavaan tapaan kuin 18 §:n 5 momentin yhteydessä säädettäisiin myös, että poikkeus rangaistavuudesta tulee kysymykseen vain, jos osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsyydessä ei ole suurta eroa. Osapuolia ovat tässä tapauksessa kuvaa hallussaan pitävä ja sen esittäjä henkilö. Poikkeussäännös on tarkoitettu ensisijaisesti koskemaan tilanteita, joissa osapuolet ovat suunnilleen samanikäisiä.

Jos kuvaa levitetään eteenpäin, levittäjä voi syyllistyä rangaistavan kuvan levittämiseen, vaikka kuvassa oleva henkilö olisi antanut hallussapidon lisäksi levittämiseenkin suostumuksensa. Kuvassa olevaa henkilöä itseään ei tällöin rangaistaisi kuvan levittämisestä tai osallisuudesta siihen.

Poikkeus rangaistavuudesta ei koske kuvia, joissa esiintyy joku muukin alle 18-vuotias kuin kuvan hallussapitoon suostumuksen antanut.

Suostumuksen olemassaolo ei sinänsä edellytä, että kuvan valmistamiseenkin on ollut suostumus. Helpoimmin suostumus voidaan kuitenkin todeta silloin, kun se kattaa sekä kuvan valmistamisen että hallussapidon. Suostumuksen pätevyyden osalta viitataan siihen, mitä edellä on esitetty 18 §:n 5 momentin yhteydessä.

24 §. Oikeushenkilön rangaistusvastuu. Laittoman maahantulon järjestämistä koskee nykyisin oikeushenkilön rangaistusvastuu. Se laajennettaisiin vastaavasti koskemaan törkeää laittoman maahantulon järjestämistä.

Pykälän sisältämään luetteloon rikoksista, joihin ulottuu oikeushenkilön rangaistusvastuu, lisättäisiin myös törkeä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito. Pykälä koskee jo nyt sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämistä, joten vastaavasti mainittaisiin myös lapsipornografian levittämistä koskeva törkeä tekemuoto. Lapsipornografian hallussapitoa koskevan lisäyksen perusteena ovat kansainväliset velvoitteet. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja, Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskeva yleissopimus ja Euroopan unionin puitepäätös lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornogra-

fian torjumisesta edellyttävät oikeushenkilön vastuuta lapsipornografiarikoksista, joskaan välttämättä ei edellytetä rikosoikeudellista vastuuta. On myös käytännössä mahdollista, joskin luultavasti harvinaista, että hallussapitorikos tehdään oloissa, jotka voivat aiheuttaa oikeushenkilön rikosoikeudellisen vastuun.

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan 3 artiklan 4 kappaleen mukaan jollei kansallisessa lainsäädännössä toisin säädetä, kukin sopimusvaltio ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin säätääkseen määräykset oikeushenkilöiden vastuusta muun muassa lapsipornografian levittämistä varten tehdyn hallussapidon osalta. Tällainen oikeushenkilön vastuu voi olla rikosoikeudellista, siviilioikeudellista tai hallinto-oikeudellista kyseisen sopimusvaltion soveltamien oikeusperiaatteiden mukaisesti.

Astetta velvoittavampi on Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskeva yleissopimus. Sen 12 artiklan mukaan oikeushenkilö on voitava saattaa vastuuseen yleissopimuksen mukaisesti rangaistavista teoista, kuten lapsipornografian hallussapidosta tietojärjestelmää käyttäen. Oikeushenkilön vastuu voi olla rikos-, yksityis- tai hallinto-oikeudellista. Yleissopimuksen täytäntöönpanoa valmistelleen tietoverkkorikostyöryhmän mietinnön mukaan artikla ei edellytä varauman tekoa, vaikka Suomen lainsäädäntö ei sisältäisikään rikosoikeudellista vastuuta kaikista sopimuksen mukaan rangaistavista rikoksista. Tämä johtuu siitä, että esimerkiksi yksityisoikeudellinen vahingonkorvausvastuu riittää täyttämään artiklan vaatimukset. Työryhmä katsoi, että mahdolliset artiklan edellyttämät muutokset lapsipornografiarikoksia koskeviin säännöksiin on tarkoituksenmukaista toteuttaa Euroopan unionin puitepäätöksen täytäntöönpanon yhteydessä.

Puitepäätös lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta on velvoittavin oikeushenkilön rangaistusvastuun suhteen. Puitepäätöksen 6 ja 7 artikla koskevat oikeushenkilön vastuuta. Vastuun edellytykset on määritelty 6 artiklassa. Oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevat 9 luvun säännökset täyttävät puitepäätöksen asettamat vaatimukset. Tätä käsitellään yksityiskohtaisemmin jäljempänä rikoslain 20 luvun 13 §:n yhteydessä. Vastuun tulee koskea

muun muassa lapsipornografian hallussapitoa. Oikeushenkilöön on 7 artiklan mukaan voitava kohdistaa seuraamuksia, joihin kuuluu rikosoikeudellisia tai muita sakkoja. Suomen oikeusjärjestelmässä tämä tarkoittaisi rikosoikeudellisten sakkojen tuomitsemista. Lähinnä puitepäätöksen vuoksi oikeushenkilön rangaistusvastuu siis ulotettaisiin myös lapsipornografian hallussapitoon.

20 luku. Seksuaalirikoksista

8 §. *Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta.* Voimassa olevan lain mukaan seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta tuomitaan sakkoa tai vankeutta enintään kuudeksi kuukaudeksi. Enimmäisrangaistus ehdotetaan nostettavaksi yhteen vuoteen. Ehdotetun muutoksen taustalla on lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskeva Euroopan unionin puitepäätös.

Puitepäätöksen 2 artiklan c-alakohdan mukaan kukin jäsenvaltio on varmistettava, että seksuaalisen toiminnan harjoittaminen alle 18-vuotiaan kanssa antamalla tälle rahaa tai muu korvaus tai hyvitys maksuna selläisen palvelun saamiseksi tältä on rangaistava teko. Tämä velvoite sinänsä ei edellytä lainsäädännön muuttamista. Puitepäätöksen 5 artiklan 1 kohdan mukaan tällaisesta rikoksesta on voitava langettaa vankeusrangaistus, jonka enimmäispituus on ainakin 1—3 vuotta. Tämä edellyttää seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta tuomittavan enimmäisrangaistuksen korottamista.

Saman puitepäätöksen 5 artiklan 1 kohdan mukaan yllyttämisestä, avunannosta ja rikoksen yrityksestä on myös voitava langettaa yhden ja kolmen vuoden välillä olevia enimmäisrangaistuksia. Määräystä ei kuitenkaan ole tulkittava niin, että seksuaalipalvelujen ostamiseen nuorelta liittyvästä avunannosta ja yrityksestäkin pitäisi voida tuomita aina vähintään yhden vuoden rangaistus. Tällainen tulkinta merkitsisi sitä, avunantoon ja yritykseen Suomen rikoslain mukaan liittyvä asteikon muuntaminen huomioon ottaen, että pääteosta tulisikin voida tuomita ainakin 1 vuoden 4 kuukauden pituinen vankeusrangaistus. Jotta kansalliset erityispiirteet yrityksen ja avunannon rangaistusasteikkojen suhteen voidaan ottaa huomi-

oon, eräät valtiot — muun muassa Suomi — ovat liittäneet puitepäätöksen 5 artiklan 1 kohtaan lausuman, jonka mukaan ne ”olettavat, että 5 artiklan 1 kohdassa esitetty sääntö ei tarkoita, että avunanto ja erityisesti yritys on rinnastettava pääasiallisen rikoksentehtävien tekemään rikokseen”.

9 §. *Paritus. 1 momentti.* Momentin 1 kohtaan tehtäisiin lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskevan puitepäätöksen mukainen muutos, jolla prostituutioon rinnastettaisiin alle 18-vuotiaiden osallistuminen pornografisiin esityksiin. Kohdassa myös kriminalisoidaisiin prostituoidun majoittaminen silloin kun sillä olennaisesti edistetään prostituutiota. Lisäksi uudessa 2 kohdassa todettaisiin nimenomaisesti, että prostituution markkinointia prostituutuihin yhteystietoja välittämällä tai muulla tavalla on pidettävä parituksena.

1 kohta. Kohdan voimassa olevan sanamuodon mukaan parituksesta tuomitaan se, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä järjestää huoneen tai muun tilan korvausta vastaan tapahtuvaa sukupuoliyhteyttä tai siihen rinnastettavaa seksuaalista tekoa varten. Seksuaalinen teko on määritelty 10 §:n 2 momentissa. Seksuaalisella teolla tarkoitetaan sellaista tekoa, jolla tavoitellaan seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä ja joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen. Seksuaalisista teoista nykyinen 1 kohta koskee kuitenkin vain osaa: niitä, jotka on rinnastettava sukupuoliyhteyteen. Tällaisena voidaan pykälää koskevan hallituksen esityksen (HE 6/1997 vp, s. 186) mukaan pitää ”ainakin toisen sukupuolielimen intensiivistä koskettelua”. Rinnastuksen tarkoituksena oli ensisijaisesti puuttua käsin tapahtuvaan asiakkaan tyydyttämiseen.

Lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskevan puitepäätöksen 2 artiklan a-alakohdan mukaan on kriminalisoitava muun muassa taloudellisen hyödyn saaminen lapsen harjoittamasta prostituutiosta tai lapsen osallistumisesta pornografisiin esityksiin sekä lapsen muu hyväksikäyttö näitä tarkoituksia varten. Nykyinen paritussäännös kattaa nämä tekoavat sikäli kuin kysymys on prostituutiosta. Pykälän 2 kohdassa on jo nyt kriminalisoitu se, että

joku hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä muuten käyttää hyväkseen jonkun ryhtymistä 1 kohdan mukaiseen tekkoon. Sen sijaan pykälä ei koske hyötymistä siitä, että alle 18-vuotias osallistuu pornografisiin esityksiin. Niitä ei nimittäin voida pitää nykyisessä 1 kohdassa tarkoitettuina sukupuoliyhteyteen rinnastettavina seksuaalisina tekoina. Tämän vuoksi ehdotetaan, että kohdassa sukupuoliyhteyteen ja siihen rinnastettaviin seksuaalisiin tekoihin rinnastettaisiin alle 18-vuotiaiden tekemät sukupuoliyhteyttä loukkaavat teot.

Kohdassa tarkoitettuja alle 18-vuotiaiden tekemät sukupuoliyhteyttä loukkaavat teot olisivat korvausta vastaan tapahtuvaa osallistumista pornografisiin elokuviin tai esityksiin taikka toimimista mallina pornografisia kuvia valmistettaessa. Lapsipornografian hallussapitoa koskevan 17 luvun 19 §:n mukaan sukupuoliyhteyttä loukkaavana lasta esittävänä kuvana pidetään kuvatallennetta, jossa esitetään lasta sukupuoliyhteydessä tai siihen rinnastettavassa seksuaalisessa kanssakäymisessä taikka muulla sukupuoliyhteyttä loukkaavalla tavalla. Ehdotetussa kohdassa tarkoitettuja sukupuoliyhteyttä loukkaavia tekoja tulisi tulkita samalla tavalla. Tämä on perusteltua myös sen vuoksi, että esityksessä ehdotetaan lapsipornografian suojaikärajan nostamista kahdeksaentoista vuoteen. Samalla ehdotetaan lapsipornografian valmistamista ja levittämistä koskevan rangaistussäännöksen törkeää tekemuotoa, joten parituksena pidettävän lapsipornografiasta hyötymisen ja toisaalta lapsipornografian levittämisen uudistetut rangaistusasteikot olisivat keskenään johdonmukaiset.

Myös 20 luvun lähtökohtien mukaan on perusteltua rinnastaa lasten pornografiset esitykset seksuaalisiin tekoihin. Hallituksen esityksen mukaan muun muassa poseeraamista mallina sukupuoliyhteyttä loukkaavaa kuvaa valmistettaessa voidaan pitää säännöksessä tarkoitettuna seksuaalisena tekona (HE 6/1997 vp, s. 189). Esityksestä käy ilmi myös, että henkilön iällä on vaikutusta siihen, millaista tekoa voidaan pitää seksuaalisena.

Kohtaan tehtäisiin myös lisäys, jonka mukaan parituksena pidettäisiin sitä, että joku

hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä majoittaa henkilön, joka ryhtyy korvausta vastaan tapahtuvaan sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon taikka kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön tekemänä sukupuolisiveellisyttä loukkaavaan tekoon.

Lisäksi majoittamisen tulisi olennaisesti edistää maksullista sukupuoliyhteyttä tai muuta kohdassa mainittua tekoa. Tällä tarkoitetaan, että majoittaminen on olennaisesti sekä kohdassa tarkoitettujen tekojen kannalta että majoittajan oman toiminnan kannalta. Ensin mainittu merkitsee, että majoittaminen luo välttämättömät edellytykset prostituutiolle. Toiseksi edellytetään, että majoittaminen on olennainen osa majoittajan toimintaa. Käytännössä tämä tarkoittaisi, että prostituoitujen majoittaminen muodostaa merkittävän osan majoittajan liiketoiminnasta.

Olellaisuusedellytys sisällytettäisiin ehdotettuun säännökseen sen vuoksi, että sen avulla tehdään rajausta tavanomaiseen toisen majoittamiseen. Prostituoitullakin on luonnollisesti oikeus käyttää hotelli- tai muita huoneita majoittumiseen. Jos majoitushuonetta käytetään siellä harjoitettavaan prostituutioon, majoittajan toimintaa on mahdollista pitää kohdan alkuosassa tarkoitettuna huoneen tai muun tilan järjestämisenä prostituutiota varten. Rangaistavuutta on arvioitava tällöin esimerkiksi nykyistä sanamuotoa koskevassa hallituksen esityksessä (HE 6/1997 vp, s. 187) esitetyn valossa. Siellä todetaan rangaistavuuden piiriin kuuluviksi muun muassa tapaukset, joissa on kysymys prostituoitun hyväksikäytännisestä, esimerkiksi tavallista korkeamman majoitusmaksun muodossa.

Jos puolestaan huoneeseen majoittuva ainoastaan haetaan sieltä muualla tapahtuvaa maksullista sukupuoliyhteyttä tai muuta kohdassa tarkoitettua tekoa varten, majoittajan toiminnan rangaistavuudelle asetettaisiin lisävaatimuksia. Pelkästään taloudellisen hyödyn tavoittelu ja tietoisuus siitä, että henkilö harjoittaa prostituutiota, eivät riittäisi rangaistavuudelle. Lisäksi edellytettäisiin, että majoittajan toiminta luo välttämättömät edellytykset prostituutiolle, ja majoittaminen on olennainen osa hänen liiketoimintaansa.

Ehdotettu lisäys koskisi vain henkilön ma-

joittamista, jolla tarkoitetaan hotellihuoneen tai muun vastaavan tilapäisen majoitushuoneen järjestämistä hänelle. Rangaistavuutta ei ole syytä ulottaa varsinaisen asunnon vuokraamiseen prostituoitulle, koska se rajoittaisi kohtuuttomasti tällaisen henkilön asumista. Jos itse asuntoa käytetään yksi nomaan prostituution harjoittamiseen siellä ja vuokranantaja on tästä tietoinen, kysymyksessä voi olla kohdan alkuosassa mainittu tilan järjestämisen prostituutiota varten (HE 6/1997 vp, s. 187). Lähiaikoina tultaneen saamaan myös vuokranantajan vastuuta koskeva korkeimman oikeuden päätös. Korkein oikeus on myöntänyt valitusluvan (VL:2003—178) sen arvioimiseksi, oliko tapauksessa vuokranantaja syyllistynyt paritukseen, kun vuokralle annetussa rakennuksessa oli harjoitettu prostituutiota.

2 kohta. Kohdan uusi sanamuoto koskisi sitä, että joku hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä yhteystietoja välittämällä tai muuten markkinoi toisen 1 kohdassa tarkoitettuun tekoon ryhtymistä. Voimassa oleva 2 kohta koskee sitä, että joku muuten käyttää hyväkseen toisen ryhtymistä sellaiseen tekoon. Vastaava säännös siirtyisi 3 kohdaksi.

Nykyistä 2 kohtaa koskevan hallituksen esityksen (HE 6/1997 vp, s. 187) mukaan rangaistavaa hyväksikäyttöä voisi olla esimerkiksi korvauksen periminen prostituoitulta asiakkaiden välittämistä. Samoin sitä voisi olla prostituoitun yhteystietojen välittäminen asiakkaalta saatavaa korvausta vastaan. Tuon esityksen mukaan on mahdollista hankkia hyötyä prostituoituja hyväksikäyttämällä välittämällä heidän puhelinnumeroitaan tai osoitteitaan maksullisilla puhelinlinjoilla. Toisaalta esityksessä todettiin, että prostituutiosta hyötymisen kriminalisointiin on liitettävä edellytys prostituoitun hyväksikäytöstä.

Oikeuskirjallisuudessa on tarkasteltu kysymystä siitä, miten on suhtauduttava prostituoitujen yhteystietojen välittämiseen tavanomaisia lehti-ilmoituksia käyttämällä. Ennen vuotta 1999 voimaan tullutta paritussäännön ksen uudistusta parituksesta rangaistiin myös sitä, joka hankkiakseen hyötyä ”edisti tai käytti hyväkseen yleisesti haureuden välikapaleeksi antautuvan henkilön epäsi-

listä elämäntapaa”. Tuolloin esitettiin näkemys, ettei ilmoituksen julkaisijan rankaisemiselle ole silloisen sanamuodon mukaan esitettyä, jos toiminta täyttää parituksen tunnusmerkistön. Käytännössä tällaisia rangaistuksia ei kuitenkaan tuomittu. Pykälän nykyisen sanamuodon mukaan prostituution pelkkä edistäminen ei enää ole rangaistava teko. Muutosta on kirjallisuudessa pidetty merkittävänä prostituutioilmoitusten julkaisemisen rangaistavuutta harkittaessa, sillä on arvioitu, että ilmoitusten julkaisemista on pidettävä pikemmin toisen prostituution edistämisenä kuin hyväksikäyttämisenä.

Oikeuskirjallisuudessa esitetyn näkemyksen mukaan yhteystietojen välittäminen tavanomaisia lehti-ilmoituksia käyttämällä on välillistä prostituutiosta hyötymistä. Mairi-tussa hallituksen esityksessä ja kirjallisuudessa on katsottu, että välillisen hyötymisen laaja kriminalisointi johtaisi vaikeisiin tulkitakysymyksiin. Välillistä hyötyä tuottavat palvelut kun ovat yleensä sellaisia, joita prostituoitu saattaisi käyttää muutenkin kuin toimintansa harjoittamiseen. Välillisen hyötymisen laaja kriminalisointi johtaisi prostituoidun elämän vaikeutumiseen muissakin kuin prostituutioon liittyvissä tilanteissa. Sen vuoksi on esitetty, että rangaistavuus edellyttää prostituoidun hyväksikäyttämistä, mikä kuvaa tekijän erityistä hyötymistä toisen harjoittamasta prostituutiosta.

Nykyisen sanamuodon rajoissa onkin tulkinnanvaraista, voisiko ilmoitusten julkaisemista missään tilanteessa pitää parituksenä. Pykälän sanamuodon rajoissa tämä ei vaikuta mahdolltomalta, mutta hallituksen esityksen valossa ja oikeuskirjallisuudessa esitettyjen käsitysten mukaan ilmoituksen julkaisijan tuomitseminen parituksesta ei kuitenkaan vaikuta todennäköiseltä. Kotimaista oikeuskäytäntöä asiasta ei tietävästi ole.

Edellä kuvattu varauksellinen suhtautuminen välillisen prostituutiosta hyötymisen pitkälle menevään tulkitsemiseen paritukseksi on edelleen sinänsä oikea. Yhteystietojen välittämiseen kohdistuva nimenomainen kriminalisointi ei kuitenkaan vaikeuttaisi prostituoitujen elämää muissa kuin prostituutioon liittyvissä tilanteissa, joten tässä suhteessa erityistä estettä kriminalisoinnille ei olisi. Kriminalisoinnin taustalla olisi jo nykyisestä

paritussäännöksestä ilmenevä näkemys, jonka mukaan taloudellinen hyötyminen toisen prostituutiosta on moitittavaa. Jos seksuaalipalvelujen ostaminen tullaan tämän esityksen mukaisesti myöhemmin kriminalisoimaan, yhteystietojen välittämistä voitaisiin ehkä pitää avunantona seksuaalipalvelujen ostamiseen. Pelkästään tällaisesta avunannosta rankaiseminen ei kuitenkaan riittävästi ottaisi huomioon taloudellisen hyötymisen moitittavuutta. Senkin vuoksi tarvittaisiin erikseen yhteystietojen välittämistä koskeva kriminalisointi.

Useat Suomen sanomalehdet ovat viime aikoina luopuneet julkaisemasta prostituoitujen yhteystietoja sisältäviä niin sanottuja kontakti-ilmoituksia. Pelkkä lehtien ja muiden julkaisukanavien toteuttama itsesääntely ei kuitenkaan riitä estämään yhteystietojen julkaisemista, koska ilmoittelu on nyttemmin paljolti siirtynyt Internetiin.

Järjestyslakiehdotuksesta (HE 20/2002 vp) antamassaan lausunnossa eduskunnan lakivaliokunta kiinnitti huomiota prostituution ja parituksen lisääntymiseen ja järjestäytymiseen sekä totesi, että seksuaalipalveluiden markkinointia esimerkiksi lehdissä ja Internetissä on pidetty epäkohtana (LaVL 22/2002 vp).

Rangaistussäännös suojaisi osaltaan myös yksilön oikeutta välttää tavanomaisissa elämäntilanteissa kohtaamasta ilmoituksia, joilla markkinoidaan prostituutiota. Säännöksellä olisi siten osaksi samanlainen merkitys kuin 17 luvun 20 §:llä, joka koskee sukupuoliseellisyttä loukkaavaa markkinointia. Kuitenkin ehdotetun säännöksen ensisijainen tarkoitus olisi rajoittaa prostituutiota ja taloudellista hyötymistä siitä, joten rangaistussäännös sopii paritusta koskevan sääntelyn yhteyteen. Näiden erilaisten lähtökohtien vuoksi ehdotettua säännöstä ei voitaisi myöskään tulkita samalla tavalla kuin 17 luvun 20 §:ää sen suhteen, missä yhteydessä toteutettu markkinointi on rangaistavaa. 17 luvun 20 §:ää koskevan hallituksen esityksen mukaan pornografian mainostaminen esimerkiksi pornografiaan erikoistuneessa aikakauslehdessä ei ole rangaistavaa (HE 6/1997 vp, s. 154). Ehdotettua prostituution markkinointia koskevaa säännöstä ei olisi tulkittava samalla tavalla, vaan se olisi

rangaistavaa riippumatta siitä, minkälaisessa yhteydessä ilmoitus on julkaistu.

Edellä esitetyillä perusteilla ehdotetaan pykälässä nimenomaisesti kiellettäväksi prostituution ja muiden 1 kohdan mukaisten tekojen markkinointi yhteystietoja välittämällä tai muulla tavalla.

Markkinoinnilla tarkoitetaan sellaisen ilmoituksen julkaisemista, jolla selvästi pyritään seksuaalipalvelujen myynnin edistämiseen, ja vastaavaa mainostamista. Kohdan soveltamisalan ulkopuolelle jäisi näin ollen esimerkiksi prostituoidun puhelinnumeron julkaiseminen tavanomaiseen tapaan puhelinluettelossa.

Viestintämarkkinalain (393/2003) 57 §:n 1 momentin mukaan telyrityksen on huolehdittava siitä, että sen kanssa kiinteän puhelinverkon tai matkaviestinverkon liittymän käytöstä sopimuksen tehneen käyttäjän nimeä, osoitetta ja puhelinnumeroa koskevat yhteystiedot kerätään ja julkaistaan yleisesti saatavilla olevassa kattavassa ja kohtuuhintaisessa puhelinluettelossa, joka päivitetään vähintään kerran vuodessa. Puhelinluettelo voi olla painetussa tai sähköisessä muodossa.

Markkinoinnilla tarkoitettaisiin aktiivista toimintaa, joka on suunnattu yleisölle tai joka tapauksessa useammalle kuin yhdelle henkilölle. Jos sen sijaan kysymys on yhteystiedon kertomisesta yksittäiselle henkilölle, tätä ei voitaisi laajuudeltaan ja aktiivisuudeltaan pitää markkinointina. Tällaiseen toimintaan ei myöskään yleensä liittyne taloudellisen hyödyn tavoittelua.

Kohta koski myös sellaisen henkilön yhteystietojen välittämistä, jonka kautta voidaan päästä yhteyteen prostituoituihin. Lisäksi kohta koski myös muuten kuin yhteystietoja välittämällä tapahtuvaa markkinointia, kuten tilanteita, joissa mahdollisille asiakkaille esitellään myöhemmin tehtävää valintaa varten joukko prostituoitujen valokuvia heidän palvelujensa markkinoinniseksi.

Kohdan perusteella ei rangaista myöskään prostituoitua itseään, vaikka tämä markkinoinnin toimintaansa. Kohta koskee sitä, että joku markkinoi toisen prostituutiota. Tämä on johdonmukaista sen kanssa, että esityksessä ei ehdoteta seksuaalipalvelujen myymistä rangaistavaksi.

Ehdotettu rangaistussäännös koski peri-

aatteessa kaikkia tapoja, joilla seksuaalipalveluja markkinoidaan yhteystietoja välittämällä: esimerkiksi lehti-ilmoituksia tai Internetissä julkaistavia ilmoituksia. Vastuun ja kautumista sääntelisivät laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (460/2003), laki tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta (458/2002) ja rikoslain yleiset osallisuusvastuuta koskevat säännökset. Sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain 12 §:n mukaan yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta vastaa se, jota rikoslain mukaan on pidettävä rikoksen tekijänä tai siihen osallisena. Tällaisessa asemassa on mainittua lakia koskevan hallituksen esityksen (HE 54/2002 vp, s. 68—69) mukaan se, joka toimittaa julkaisun tai viestin yleisön saataville. Rikosten tekijävastuun on tuossa esityksessä todettu kohdentuvan henkilöön tai henkilöihin, jotka tosiasiallisesti tekevät viestin sisältöä ja julkaisemista koskevia päätöksiä. Jos kysymyksessä on sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain mukainen aikakautinen julkaisu tai verkkojulkaisu, sille on lain 4 §:n mukaan asetettava vastaava toimittaja. Samoin ohjelmatoiminnan harjoittajan tulee määrätä ohjelmaa varten vastaava toimittaja. Jos kysymyksessä on tällainen julkaisu tai ohjelmatoiminta, on vastuukysymyksiä selvitettäessä otettava huomioon rikoslain lisäksi sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annettu laki.

Sananvapauden käyttämistä joukkoviestinnässä koskevan lakiesityksen käsittelyn yhteydessä perustuslakivaliokunta oli sillä kannalla, että keskustelupalstat ja vastaavat eivät ole verkkojulkaisun osia, ellei julkaisija toimituksellisesti käsittele niillä julkaistavaa aineistoa (PeVM 14/2002 vp). Valiokunta käsittelee mietinnössään myös niin sanottuja verkkoportaleja, jotka voivat sisältää esimerkiksi uutisia, keskustelupalstoja ja erilaisia verkkopalveluita tai linkin niihin. Mietinnössä todetaan, että portaalien tai keskustelupalstan ylläpitäjän rikosoikeudellinen vastuu julkaistujen viestien sisällöstä määrättyä rikosoikeuden yleisten vastuuperiaatteiden mukaan. Rikosvastuu voi valiokunnan mielestä tulla kysymykseen esimerkiksi silloin, kun palstan ylläpitäjä sallii palstan muodostuvan rikollisten viestien julkaisukanavaksi.

Tiettyjen tiedonsiirrossa tarvittavien palvelujen tarjoajien vastuu viestin sisällöstä määrytyy tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta annetun lain nojalla. Lähtökohtana on, että puhtaasti teknisten palvelujen tarjoajia ei voida pitää rikosoikeudellisessa vastuussa tiedosta, jota ne välittävät tai varastovat. Mainitun lain 13 § koskee vastuuvapautta tiedonsiirto- ja verkkoyhteyspalveluissa, 14 § vastuuvapautta tallennettaessa tietoja välimuistiin ja 15 § vastuuvapautta tietojen tallennuspalveluissa. Lain soveltamisalaan kuuluvat tietoyhteiskunnan palvelut, jotka toimitetaan etäpalveluna, sähköisesti, vastaanottajan henkilökohtaisesta pyynnöstä tapahtuvana tiedonsiirtona ja tavallisesti vastiketta vastaan. Laki ei koske toimia, jotka tehdään verkkoympäristön ulkopuolella.

Ehdotettu kohta koskisi seksuaalipalvelujen markkinointia riippumatta siitä, perustuuko suunniteltu taloudellinen hyöty prostituoidulta tai hänen puolestaan toimivalta saattaviin maksuihin (ilmoitusmaksut) vai asiakkailta saatuihin maksuihin (maksulliset puhelupalvelut). Se koskisi kaikenlaisia yhteystietoja, joita ovat ainakin tiedot puhelinnumerosta, osoitteesta tai sähköpostiosoitteesta. Sen sijaan se ei koskisi tunnistamistietoja, koska niitä ei käytetä markkinointitarkoituksessa. Tunnistamistiedot ovat tilaajaan tai käyttäjään yhdistettävissä olevia tietoja, joita viestintäverkoissa käsitellään viestien siirtämiseksi, jakelemiseksi tai tarjolla pitämiseksi (HE 125/2003 vp).

Rikosvastuu edellyttää, että se, jonka tietoja on välitetty, on todella ryhtynyt 1 kohdassa tarkoitettuun toimintaan eli korvausta vastaan tapahtuvaan sukupuoliyhteyteen, siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon taikka 18 vuotta nuoremman henkilön tekemään muuhun seksuaaliseen tekoon. Käytännössä tämä merkitsee, että parituksena pidettävän yhteystietojen välittämisen tutkinta tulee kysymykseen lähinnä vain muiden paritukseen taikka ihmiskauppaan liittyvien rikosten selvittämisen yhteydessä. Siitä huolimatta säännöksen tarkoitus on vaikuttaa ennalta ehkäisevästi.

Yhteystietojen välittäjän rikosoikeudellista vastuuta rajaa myös se, että hänen on toimitettava tahallisesti. Hänellä on oltava sellainen tieto ilmoituksen tosiasiallisesta sisällöstä, et-

tä tahallisuusvaatimus rikosoikeuden yleisten oppien mukaisesti täyttyy. Tahallisuutta arvioitaessa on painoa pantava sille seikalle, onko ilmoituksessa käytetty suoraan prostituutioon liittyviä ilmauksia taikka sellaisia sanontoja, jotka yleisesti tunnustetaan ja ymmärretään prostituution peiteilmauksiksi.

3 kohta. Entinen 2 kohta siirtyisi 3 kohdaksi. Sen mukaan rangaistaisiin parituksesta sitä, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä muuten kuin 1 tai 2 kohdassa tarkoitettulla tavalla käyttää hyväkseen jonkun ryhtymistä 1 kohdan mukaiseen tekoon.

Kohdan soveltamisalaa ei ole tarkoitus laajentaa nykyisestä. Vaikka uusi 2 kohta koskee tekoa, jota voidaan pitää lähinnä välillisenä hyötymisenä prostituutiosta, ei ole tarkoitus, että 3 kohta laajenisi tällaiseen hyötymiseen. Uusi 2 kohta jäisi näin ollen poikkeukseksi siitä periaatteesta, että paritus-säännös ei koske sitä välillistä hyötymistä prostituutiosta, jota esimerkiksi erilaisten palvelujen tarjoajat saavat.

4 kohta. Entinen 3 kohta siirtyisi 4 kohdaksi. Sen mukaan rangaistaan sitä, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä viettelee tai painostaa toisen 1 kohdan mukaiseen tekoon.

Kohdassa on kysymys tilanteista, joissa tekijän menettely ei täytä ehdotettavaa ihmiskaupan tunnusmerkistöä, koska hän ei käytä toisen riippuvaista asemaa tai turvatonta tilaa hyväkseen, erehdytä tai osta tai myy toista taikka saata toista prostituutioon käyttämällä väkivaltaa, uhkausta tai kavaluutta. Tekijän ja tekoon vietellyn tai painostetun suhde on siis tasavertaisempi kuin ihmiskaupassa. Nykyistä säännöstä koskevassa hallituksen esityksessä (6/1997 vp, s. 188) on mainittu esimerkkeinä viettelystä toisen houkutelu prostituutioon tarjoamalla tälle taloudellisia etuja ja myös peiteltympi etujen tarjoaminen, jos siihen kytkeytyy esimerkiksi lupaus huolehtia asiakkaiden hankkimisesta. Painostaminen taas voisi saman esityksen mukaan tapahtua esimerkiksi vetoamalla siihen, että sukupuolisuhteeseen ryhtyminen olisi edullista jonkin tekijälle ja painostettavalle tärkeitä edun, kuten kauppasopimuksen, alennuksen tai muun sellaisen saavuttamiseksi. Voidaan arvioida, että useimmiten painostami-

nessa on kysymys vähintään toisen aseman hyväksikäyttämistä, johon sovellettaisiin ehdotettavaa ihmiskauppaa koskevaa säännöstä. Siten varsinkin painostamisen ilmetessä kohdan soveltamisala supistuisi nykyisestä selvästi.

9 a §. *Törkeä paritus.* Lukuun lisättäisiin uusi, törkeää paritusta koskeva rangaistus-säännös. Parituksesta on voimassa olevan lain mukaan olemassa vain perustekomuotoa koskeva rangaistus-säännös, jonka mukainen enimmäisrangaistus on kolme vuotta vankeutta. Tuo enimmäisrangaistus on osoittautunut kahdestakin syystä riittämättömäksi. Parituksen muututtua aikaisempaa järjestäytyneemmäksi ja suunnitelmallisemmaksi toiminnaksi on käytännössä ollut tarpeen nostaa joissakin tuomioissa rangaistustasoa jopa lähelle nykyistä enimmäisrangaistusta. Toisaalta lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskeva puittepäätös edellyttää, että suojaikärajaa nuoremman lapsen ollessa kysymyksessä parituksesta on voitava tuomita ainakin viiden vuoden enimmäisrangaistus. Tarpeeseen sääntää törkeää paritusta koskeva rangaistus-säännös on kiinnittänyt huomiota myös eduskunnan lakivaliokunta (LaVM 31/2002 vp).

1 momentti. Mainituista syistä ehdotetaan rangaistus-säännöstä, jonka mukaan törkeästä parituksesta voidaan tuomita vankeutta vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Törkeästä parituksesta tuomittaisiin, jos parituksessa tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä tai rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti. Törkeästä parituksesta voisi myös olla kysymys, jos parituksessa aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka erityisen tuntuva kärsimystä tai kaksitoista vuotta nuorempi lapsi. Lisäksi teon olisi oltava myös kokonaisarvostelun perusteella törkeä, jotta tekijä voitaisiin tuomita törkeästä parituksesta.

1 kohta koskisi tavoiteltua huomattavaa taloudellista hyötyä. Tällaista hyötyä ei tarvitse olla välttämättä saatu, vaan riittäisi, että sellaista on tavoiteltu. Tarkkoja rahamääriä siitä, milloin kyseessä on huomattava hyöty, ei voida etukäteen määritellä, vaan rajaus tä-

mentyisi oikeuskäytännössä. Koska paritus jo sinänsä voi tuottaa varsin suurta hyötyä, kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa voi sanoa olevan kysymys tätä tavallista tasoa suuremman hyödyn tavoittelusta.

2 kohta koskisi rikoksen erityistä suunnitelmallisuutta. Parituksen voisi sanoa olevan erityisen suunnitelmallista yleensä ainakin silloin, kun sitä voi luonnehtia laajamittaiseksi ja ammattimaiseksi toiminnaksi. Erityisen suunnitelmallisuus voisi ilmetä esimerkiksi yhteistyökumppaneiden hankkimisena rikoksen onnistumiseksi, muuna rikoksen huolellisena valmisteluna ja sen ilmitulon välttämiseen tähtävinä järjestelyinä. Monesti tällaisissa tapauksissa myös ensimmäinen raskauttamisperuste soveltuisi.

3 kohta. Kolmas raskauttamisperuste liittyisi parituksen kohteelle aiheutettuun vahinkoon. Voidaan arvioida, että tällaiset vahingot liittyvät tyypillisesti pikemmin ihmiskauppaan kuin paritukseen. Ihmiskauppa-säännöksiin tällainen vastaava raskauttamisperuste on tarkoituskin sisällyttää jo kansainvälisten velvoitteiden vuoksi. Paritusta ja ihmiskauppaa koskevien säännösten yhdenmukaisuuden ja kattavuuden vuoksi kuitenkin ehdotetaan myös paritusta koskevaksi raskauttamisperusteeksi, että parituksen kohteelle aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka erityisen tuntuva kärsimystä. Perustelujen osalta viitataan jäljempänä (25 luvun 3 a §) oleviin törkeää ihmiskauppaa koskeviin perusteluihin.

4 kohta. Neljäs raskauttamisperuste liittyisi parituksen kohteen nuoruuteen eli alle 18 vuoden ikään. Perusteen taustalla ovat tämän ikäisten erityinen suojelutarve sekä lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskevan Euroopan unionin puittepäätöksen velvoitteet.

Mainitun puittepäätöksen 5 artiklan 2 kohdan b-alakohdan mukaan on voitava tuomita vankeusrangaistuksia, joiden enimmäispituus on ainakin 5—10 vuotta, kun kyseessä on taloudellisen hyödyn saaminen siitä, että alle 18-vuotias lapsi toimii prostituoituna tai lapsen muu hyväksikäyttö tätä tarkoitusta varten taikka lapsen houkuttelemine prostituoitioon. Suomen lainsäädännössä kysymys olisi

hyötymis- ja hyväksikäyttötapauksissa parituksesta ja värväämisen ollessa kysymyksessä ihmiskaupasta tai joissain tapauksissa parituksesta sitä koskevan pykälän 4 kohdan perusteella. Viiden ja kymmenen vuoden välillä oleva enimmäisrangaistus on tuomittava puitepäätöksen mukaan silloin, kun rikokseen liittyy vähintään yksi erikseen luetelluista raskauttavista seikoista, joiden soveltaminen jää siis jäsenvaltion valittavaksi. Niistä ensimmäinen on se, että uhri on lapsi, joka ei ole saavuttanut kansallisen lain mukaista seksuaalista itsemääräämisoikeutta koskevaa suojaikärajaa. Suomen rikoslain mukaan tuo suojaikäraja on 16 vuotta.

Puitepäätöksen 5 artiklan 2 kohdan e-alakohdan mukaan on voitava tuomita vankeusrangaistuksia, joiden pituus enimmillään on vähintään viiden ja kymmenen vuoden välillä, kun kyseessä on taloudellisen hyödyn saaminen siitä, että alle 18-vuotias osallistuu pornografisiin esityksiin tai lapsen muu hyväksikäyttö tätä tarkoitusta varten tai kka lapsen värvääminen pornografisiin esityksiin. Tämän rangaistusasteikon soveltaminen edellyttää lisäksi, että kysymys on kansallisen lain mukaista suojaikärajaa nuoremasta lapsesta ja tekoon liittyy lisäksi jokin b-alakohdan mukaisista kolmesta muusta valinnanvaraisesta raskauttamisperusteesta. Lainsäädännön selkeyden vuoksi esityksessä ei kuitenkaan ehdoteta, että pornografisten esitysten ollessa kysymyksessä tekoon tulisi liittyä muita raskauttamisperusteita kuin nuori ikä. Tältä osin ehdotettu sääntely on siis tiukempi kuin se, joka sisältyy vähimmäistason määrittävään puitepäätökseen.

Selvää tiukennusta puitepäätöksen edellyttämään vähimmäistason merkitsisi myös parituksen pitäminen törkeänä sen perusteella, että teon kohteena on kahdeksatoista vuotta nuorempi henkilö. Ratkaiseva ei siis olisi suojaikärajaa (Suomessa 16 vuotta) nuorempi ikä. Tätä voidaan perustella sillä, että monessa 20 luvun säännöksessä suojaikäraja ulottuu jo nyt 18 vuoteen (alisteisen aseman tai kypsymättömyyden hyväksikäyttö seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan 5 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa, perhetilanteet lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan 6 §:n 3 momentissa ja seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta koskeva rangaistussäännös

8 §:ssä). Lisäksi edellä jo käsitellyn 1 luvun 11 §:n 2 momentin 6 kohdan mukaan kaksoisrangaistavuuden vaatimusta ei sovelleta suomalaisen ulkomailla tekemään paritukseen silloin, kun teko kohdistuu kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön.

Tekoa olisi myös tässä tapauksessa pidettävä kokonaisuutena törkeänä, jotta kysymys olisi törkeästä parituksesta. Teko ei välttämättä ole kokonaisuutena arvostellen törkeä esimerkiksi silloin, kun parituksen kohde on jo yleistä kuudentoista vuoden suojaikärajaa vanhempi ja paritus liittyy korvausta vastaan tapahtuvaan sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaan tekoon eikä sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon.

Törkeästä parituksesta tuomittaisiin vankeutta vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Ehdotettu asteikko olisi sama kuin ihmiskaupassa. Se olisi myös oikeassa suhteessa parituksen perustekomuodon enimmäisrangaistukseen, joka on kolme vuotta vankeutta.

2 momentti. Törkeän parituksen yritys olisi rangaistava, kuten parituksenkin yritys.

13 §. *Oikeushenkilön rangaistusvastuu.* Lukuun lisättäisiin oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskeva pykälä. Sen mukaan paritukseen ja törkeään paritukseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja lasten myynnistä, lapsiprostitutiosta ja lapsipornografiasta sisältää määräyksiä oikeushenkilön rangaistusvastuusta. Jollei kansallisessa lainsäädännössä toisin määrätä, kukin sopimusvaltio ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin säätääkseen määräykset oikeushenkilöiden vastuusta pöytäkirjassa tarkoitettujen rikosten osalta. Vastuu voi olla rikos-, siviili- tai hallinto-oikeudellista sopimusvaltion soveltamien oikeusperiaatteiden mukaisesti. Osaa pöytäkirjassa tarkoitetuista teoista olisi arvioitava lähinnä parituksenä.

Lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskevan puitepäätöksen 6 artiklan 1 kappaleen mukaan oikeushenkilö on voitava saattaa vastuuseen puitepäätöksen mukaisesta rikoksesta, jonka on oikeushenkilön puolesta tai hyväksi tehnyt joko yksin tai oikeushenkilön toimielimen jä-

senenä henkilö, jolla on oikeushenkilössä johtava asema artiklassa tarkemmin määritellyin perustein. Artiklassa on myös muita oikeushenkilön vastuuta koskevia yksityiskohtaisia määräyksiä. Puitepäätöksen 7 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että oikeushenkilölle voidaan langettaa tehoakaita, oikeasuhtaisia ja varoittavia seuraamuksia, joihin kuuluu rikosoikeudellisia tai muita sakkoja ja joihin voi kuulua muitakin seuraamuksia.

Puitepäätöksen sisältämät oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevat määräykset ovat samanlaisia kuin terrorismia koskevassa puitepäätöksessä (2002/475/YOS, EYVL N:o L 164, 22.6.2002, s. 3). Sen täytäntöönpanoon liittyvässä hallituksen esityksessä (HE 188/2002 vp, s. 63–65) on tarkasteltu yksityiskohtaisesti puitepäätöksen määräyksiä suhteessa Suomen rikoslain sisältämiin oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskeviin säännöksiin ja todettu, että oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevat 9 luvun säännökset täyttävät puitepäätöksen asettamat vaatimukset. Sama johtopäätös voidaan toistaa myös tässä yhteydessä.

Oikeushenkilön rangaistusvastuu koskee vain niitä rikoksia, joista niin on erikseen säädetty. Luvussa ei ole toistaiseksi lainkaan oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevaa säännöstä. Lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskeva puitepäätös edellyttää, että oikeushenkilölle on voitava tuomita siinä tarkoitettua rikoksesta rikosoikeudellisia tai muita sakkoja. Suomen järjestelmässä nämä merkitsisivät rikosoikeudellisia sakkoja. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja jättää enemmän harkintavaltaa oikeushenkilön rangaistusvastuun toteuttamisen ja oikeushenkilölle määrättävien seuraamusten suhteen.

Puitepäätöksessä ei ole eritelty, mitä rikoksia oikeushenkilön rangaistusvastuu koskisi. Puitepäätöksessä tarkoitettut rikokset ovat osaksi sellaisia, joita voidaan arvioida ihmiskauppana tai parituksena. Tämäntyyppisiin rikoksiin oikeushenkilön rangaistusvastuu onkin aiheellista liittää. Sama koskee puitepäätöksen mukaisia lapsipornografiaan liittyviä rikoksia. Näiden lisäksi puitepäätös koskee ”seksuaalisen toiminnan harjoittamista

lapsen kanssa”. Suomen rikoslaisissa näitä puitepäätöksen mukaisia tekoja olisi arvioitava esimerkiksi raiskauksena, seksuaalisena hyväksikäyttönä, lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä tai seksuaalipalvelujen ostamisena nuorelta. Puitepäätöksen sanamuodosta huolimatta ei ole mielekäästi liittää oikeushenkilön rangaistusvastuuta tällaisiin tekoihin, joissa käytännössä vain luonnollinen henkilö voi olla tekijänä.

Edellä esitetyn perusteella ehdotetaan, että oikeushenkilön rangaistusvastuu ulotettaisiin koskemaan paritusta ja törkeää paritusta.

25 luku. **Vapauteen kohdistuvista rikoksista**

3 §. *Ihmiskauppa*. Edellä yleisperusteluissa mainituista syistä on tarpeen säätää uusi rangaistussäännös, joka koskee ihmiskauppaa. Pykälä perustuisi ensisijaisesti Palermon yleissopimuksen ihmiskauppaa koskevaan lisäpöytäkirjaan sekä Euroopan unionin puitepäätökseen ihmiskaupan torjunnasta. Osa kyseisissä asiakirjoissa luetelluista tekotavoista on sellaisia, että niitä arvioidaan voimassa olevan lain mukaan lähinnä ihmisryöstönä. Jäljempänä ehdotetaan, että ihmisryöstöä koskeva rangaistussäännös korvattaisiin törkeää ihmiskauppaa koskevalla rangaistussäännöksellä, josta rangaistaisiin saman asteikon mukaan kuin ihmisryöstöstä. Ei ole perusteltua sisällyttää näitä nykyisen ihmisryöstösäännöksen mukaisia tekotapoja lievemmän rangaistusasteikon sisältävään ihmiskauppapykälään. Sen vuoksi pykälä koskisi vain sellaisia mainittujen kansainvälisten asiakirjojen mukaista tekotapoja, joita nykyinen ihmisryöstösäännös ei kata.

Palermon yleissopimuksen ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan ja Euroopan unionin ihmiskauppaa koskevan puitepäätöksen mukainen ihmiskaupan määritelmä sisältää kolme osa-aluetta: eri tekotavat, teossa käytetyt keinot ja teon tarkoituksen. Ehdotetun pykälän rakenne on vastaava.

Tekotapoina mainittaisiin 1 momentissa toisen ottaminen valtaan, värvääminen, luovuttaminen, kuljettaminen, vastaanottaminen ja majoittaminen. Käytettyjä keinoja olisivat toisen riippuvaisen aseman tai turvattoman tilan käyttäminen hyväksi tai toisen erehdyt-

täminen taikka korvauksen antaminen toista vallassaan pitävälle henkilölle tai tällaisen korvauksen vastaanottaminen. Tätä voimakkaammista keinoista säädetäisiin 3 a §:ssä, joka koskisi törkeää ihmiskauppaa. Teon tarkoituksena olisi henkilön saattaminen seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi tai pakko-työhön tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin, taikka elimien tai kudosten poistaminen taloudellisessa hyötymistarkoituksessa. Jos tavoitteena olisi henkilön saattaminen orjuuteen, tekoa arvioitaisiin 3 a §:n mukaisena törkeänä ihmiskauppana. Pykälän 2 momentista ilmeni, että kun teon kohde on kahdeksaatoista vuotta nuorempi, rikosta pidetään ihmiskauppana, vaikka siinä ei olisi käytetty 1 momentissa tarkoitettuja keinoja. Riittävää siis tällöin olisi, että on käytetty 1 momentin mukaisia tekotapoja ja tarkoitus on ollut 1 momentin mukainen.

Pykälä koski sekä rajat ylittävää että valtion sisäistä ihmiskauppaa, joskin Suomen oloissa keskeistä olisi rajat ylittävä toiminta. Pykälä ei siis sisältäisi Palermon yleissopimuksen ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan 4 artiklan mukaista soveltamisalan rajausta, jonka mukaan lisäpöytäkirjaa sovelletaan vain luonteeltaan kansainvälisiin rikoksiin. Myöskään sitä saman artiklan rajausta, jonka mukaan lisäpöytäkirjan soveltaminen edellyttää järjestäytyneen rikollisryhmän osallisuutta rikokseen, ei ehdoteta. Euroopan unionin ihmiskauppaa koskeva puitepäättös ja lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja eivät sisällä tällaisia rajauksia eikä niihin ole muutenkaan tarvetta.

1 momentti. Momentti sisältäisi ihmiskaupan määritelmän osina teossa käytetyt keinot, tekotavat ja teon tarkoituksen.

Jotta kysymys olisi momentissa tarkoitusta ihmiskaupasta, tunnusmerkistön kaikkien kolmen osatekijän — keinojen, tekotavan ja tarkoituksen — olisi täytyttävä. Jos henkilö esimerkiksi on kuljetettu prostituutioon, mutta teossa ei ole käytetty momentissa tarkoitettuja keinoja, kysymys ei ole tämän momentin mukaisesta ihmiskaupasta. Lisäksi vaaditaan, että osatekijöiden välillä on oltava yhteys. Juuri momentissa tarkoitettujen keinojen on täytynyt johtaa momentin mukaisten tekotapojen käyttämiseen, jotta kysymys olisi ihmiskaupasta.

Teko on rangaistava tahallisenä. Tahallisuuden on ulotuttava kaikkiin osatekijöihin. Teon tarkoituksen kohdalla tahallisuusvaatimus on korkea: tekijän on täytynyt toimia nimenomaan toisen saattamiseksi momentin mukaisiin olosuhteisiin.

Teossa käytetyt keinot. Rangaistavana keinona mainittaisiin ensinnäkin toisen riippuvaisen aseman tai turvattoman tilan hyväksikäyttäminen. Tämä vastaisi Palermon yleissopimuksen ihmiskauppaa koskevassa lisäpöytäkirjassa mainittua vallan väärinkäyttöä tai haavoittuvan aseman hyödyntämistä sekä Euroopan unionin ihmiskauppaa koskevassa puitepäättöksessä mainittua määräys- tai vaikutusvallan väärinkäyttöä tai heikossa asemassa olevan hyväksikäyttöä. Momentissa ehdotetut sanamuodot vastaavat rikoslaissa jo esimerkiksi kiskontaa koskevissa säännöksissä (36 luvun 6 ja 7 §) käytettyjä sanontoja.

Ihmiskaupan kohteen riippuvainen asema voi johtua esimerkiksi perhe-, sukulaisuus-, työ-, vuokra- tai velkasuhteesta taikka oleskelusta jossain laitoksessa. Se voisi olla myös huumausaineen käyttäjän riippuvuutta huumausaineen toimittajasta. Riippuvaiseen asemaan henkilö voi joutua myös esimerkiksi silloin, jos uhataan paljastaa viranomaiselle hänen tekemänsä rikokset tai se, että hän oleskelee maassa luvottomasti. Samoin riippuvuus toisesta henkilöstä syntyy, jos ihmiskaupan kohde on joutunut luovuttamaan tälle passinsa tai muun tärkeän asiakirjan.

Rikoksentekeijä voi olla tämän riippuvuussuhteen vahvempi osapuoli tai sitten kolmas henkilö, joka käyttää tätä riippuvuussuhdetta hyväksi. Riippuvuussuhteen hyväksikäyttämistä on kysymys myös silloin, kun henkilö saatetaan ihmiskaupan kohteeksi hyödyntämällä hänen lähiomaisensa riippuvaista asemaa.

Turvattomassa tilassa henkilö voi olla esimerkiksi vaikean taloudellisen tilanteen, asunnottomuuden, vakavan sairauden, päihteiden käytön, nuoren iän tai pakolaisuuden vuoksi. Myös lähiomaisen vakava sairaus tai päihteiden käyttö voi johtaa henkilön turvattomaan tilaan. Turvaton tila voi liittyä myös henkilön aikaisemmasta prostituutiosta tai muusta syystä johtuvaan vaikeaan sosiaaliseen asemaan. Turvattomuutta voivat lisätä henkilön psyykkiseen tilaan vaikuttavat ko-

kemukset esimerkiksi seksuaalisesta tai muusta väkivallasta. Nuoren henkilön ollessa kysymyksessä turvattomuuteen voi vaikuttaa lapsena koettu seksuaalinen hyväksikäyttö tai laiminlyödyksi tuleminen.

Kohdan perusteella voidaan ihmiskaupasta tekijänä eikä vain avunantajana tuomita myös henkilö, joka huolehtii ihmiskauppaan liittyvästä toisen kuljettamisesta, vastaanottamisesta tai majoittamisesta. Ihmiskaupan kohteen voidaan nimittäin katsoa olevan riippuvainen tällaisista henkilöistä tai olevan turvattomassa tilassa sen jälkeen, kun hänet on luovutettu kuljetettavaksi seksuaalista hyväksikäyttöä tai muuta pykälässä mainittua tarkoitusta varten.

Palermion yleissopimuksen ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan tulkintaohjeiden (kohta 63) ja Euroopan unionin ihmiskauppaa koskevan puitepäätöksen mukaan haavoittuvuuden tai heikon aseman hyväksikäytöstä on kuitenkin kysymys vain silloin, kun henkilöllä ei ole muuta todellista ja hyväksyttävää vaihtoehtoa kuin alistua väärinkäyttöön. Myös ehdotetussa momentissa tarkoitetaan turvattoman tilan hyväksikäytöllä tällaista tilannetta. Siten se, että ihmiskaupan kohteena olevan henkilön lähtömaan elintaso on matalampi kuin kohdemaassa, ei ole yksinään osoitus turvattoman tilan hyväksikäytöstä. Henkilön asemaa on arvioitava kokonaisuutena, jolloin elintasoerokin voidaan ottaa yhtenä tekijänä huomioon.

Toisena käytettynä keinona mainittaisiin toisen erehdyttäminen. Erehdyttämisellä tarkoitettaisiin myös erehdyksen hyväksikäyttämistä, joka esimerkiksi petosta koskevassa 36 luvun 1 §:ssä on rinnastettu erehdyttämiseen. Erehdyttämisestä voisi olla kysymys silloinkin, kun henkilö sinänsä tietää olevansa esimerkiksi matkustamassa työhön pornografisissa esityksissä tai prostituoiduksi, mutta hänelle on annettu valheellisia tietoja työn tai toiminnan olosuhteista tai siitä saatavasta korvauksesta. Kuitenkin erehdyttämisen on liityttävä kokonaisuuden kannalta olennaisiin seikkoihin: esimerkiksi vähäinen poikkeama työstä luvutusta palkasta ei vielä merkitsisi sitä, että henkilöä olisi erehdytetty ja ihmiskaupan tunnusmerkistö täyttyisi.

Erehdyttäminen vastaisi ihmiskauppaa koskevissa Palermion yleissopimuksen lisä-

pöytäkirjassa ja Euroopan unionin puitepäätöksessä tarkoitettua harhaanjohtamista. Näiden kansainvälisten asiakirjojen mukaista ”petosta” taas keinona vastaisi jäljempänä törkeän ihmiskaupan yhteydessä käsiteltävä kavaluus.

Kolmantena käytettynä keinona mainittaisiin korvauksen maksaminen toista vallassaan pitävälle henkilölle. Vaikka rikoksen nimike kansainvälisten asiakirjojen mukaisesti onkin ihmiskauppa, välttämättä ei edellytetä, että henkilön hallinnan siirtämisestä maksettaisiin mitään korvausta. Korvauksen maksaminen onkin sen vuoksi mainittava erikseen yhtenä mahdollisena ihmiskaupassa käytettävänä keinona.

Kysymys olisi siis eräänlaisesta toisen ostamisesta käyttöön. Toista vallassaan pitävä luovuttaisi saamansa korvauksen vuoksi toisen ”ostajalle” tai jollekin tämän käyttämälle välikädelle. Tässä tarkoitettua korvauksesta olisi kysymys silloinkin, kun se luovutetaan jollekin muulle henkilölle kuin ihmiskaupan kohdetta vallassaan pitävälle, kunhan korvaus vaikuttaa niin, että tämä henkilö antaa suostumuksensa. Rangaistavuuden edellytyksenä olisi, että korvauksen antaminen on johtanut henkilön luovuttamiseen. Myös ihmiskauppaa koskevista Palermion yleissopimuksen lisäpöytäkirjasta ja Euroopan unionin puitepäätöksestä ilmenee, että pelkkä korvauksen maksaminen hallinnan siirrosta tai edes suostumuksen antamiseenkaan eivät olisi rangaistavia, elleivät ne tosiasiaassa johda henkilön hallinnan siirtoon. Pelkkä korvauksen maksaminen voi kuitenkin johtaa siihen, että tekoa arvioidaan rangaistavana yrityksenä.

Neljäntenä mahdollisena tilanteena mainittaisiin se, että toista vallassaan pitävä henkilö ottaa vastaan korvauksen ja antaa sen vuoksi suostumuksen henkilön hallinnan siirtämisestä, ja tämä johtaa henkilön luovuttamiseen. Menettelyä voisi luonnehtia toisen myymiseksi. Edellä ostamisesta esitetty koskee soveltuvin osin myös henkilön myymistä. Ihmiskauppaa koskevien Palermion yleissopimuksen lisäpöytäkirjan ja Euroopan unionin puitepäätöksen mukaan on rangaistavaa sekä maksun tai edun antaminen että vastaanottaminen suostumuksen saamiseksi henkilöltä, jonka vallasaa toinen henkilö on.

Tekotavat. Tekotapoina mainittaisiin toisen ottaminen valtaan, värväminen sekä luovuttaminen, kuljettaminen, vastaanottaminen ja majoittaminen.

Tekotavat vastaisivat Palermon yleissopimuksen ihmiskauppaa koskevaa lisäpöytäkirjaa, Euroopan unionin ihmiskauppaa koskevaa puitepäätöstä ja lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnaista pöytäkirjaa. Lisäpöytäkirjassa mainitut tekotavat ovat henkilöiden värväys, kuljettaminen, siirtäminen, kätkeminen tai vastaanottaminen. Tekotavat on muotoiltu ottaen huomioon sen, että lisäpöytäkirja koskee vain luonteeltaan kansainvälistä ihmiskauppaa. Puitepäätöksen mukaisina tekotapoina mainitaan värväys, kuljettaminen, siirtäminen ja kätkeminen sekä tämän jälkeen tapahtuva vastaanottaminen, henkilön hallinnan vaihto tai siirto mukaan lukien. Valinnaisessa pöytäkirjassa mainitaan tekotapoina lasten myynnin yhteydessä lapsen tarjoaminen, luovuttaminen tai vastaanottaminen millä tahansa tavalla lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä varten taikka elinten siirtoa tai pakkotyötä varten. Lisäksi mainitaan lapsen tarjoaminen, vastaanottaminen, välittäminen tai luovuttaminen lapsiprostituutiota varten. Tarjoamista ei ehdoteta tässä esityksessä erikseen mainittavaksi, koska sitä voidaan arvioida ihmiskaupan yrityksenä tai osallisuutena ihmiskauppaan tai sen rangaistavaan yritykseen.

Lisäksi ihmiskauppaa koskevat Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirja ja Euroopan unionin puitepäätös velvoittavat rankaisemaan korvauksen saajaa, kun henkilön hallinnan siirto tapahtuu maksun tai muun edun saamisen jälkeen. Lasten oikeuksien yleissopimuksen valinnaisessa pöytäkirjassa mainitaan yhtenä tekotapana lasten myynti. Sillä tarkoitetaan tekoa tai liiketoimea, jolla henkilö tai henkilöryhmä luovuttaa lapsen toiselle henkilölle tai henkilöryhmälle palkkiota tai muuta etuisuutta vastaan.

Henkilö voi olla ihmiskaupan kohteena ilman että häntä siirretään paikasta toiseen, joten tekotapoina on tarpeen mainita myös muut kuin henkilön siirtämiseen liittyvät tekotavat. Tekotapana mainittaisiinkin toisen siirtämiseen liittyvien tekotapojen ja värväamisen lisäksi se, että henkilö ottaa toisen valtaansa. Tällaista tekotapaa voidaan pitää

yleensä vakavampana kuin henkilön värväamista ja siirtämistä, joten sen mainitseminen on tästäkin syystä perusteltua.

Toisen ottaminen valtaan tarkoittaa sitä, että henkilö paitsi menettää vapautensa, myös joutuu valtaanottajan määräämisvallan alaiseksi. Valtaanottajan voidaan sanoa saavan vallinnan kohteena olevaan henkilöön. Kysymys on siis pidemmälle menevästä toiminnasta kuin pelkästä vapaudenriistosta. Teko olisi luonteeltaan jatkuva rikos, joka jatkuisi niin kauan kuin tekijä estää henkilöä poistumasta valtansa alaisuudesta. Siten syyteoikeus rikoksesta alkaisi vanhentua vasta vallanalaisuuden päättyessä.

Värväminen tarkoittaa henkilön houkuttelemista tai pyytämistä ihmiskaupan kohteeksi. Värväminen toteutuu vasta, kun henkilö suostuu tähän. Henkilön voitaisiin katsoa suostuneen ihmiskaupan kohteeksi vasta kun hän ryhtyy joihinkin tätä tarkoitaviin toimiin, esimerkiksi lähtee matkalle, jonka tarkoituksena on siirtyminen ulkomaille seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi. Sitä aikaisemmin kyseessä on rangaistava yritys. Värväminen voi tapahtua kahdenkeskisiin keskusteluihin tai laajamittaisemmin.

Henkilön voi luovuttaa ihmiskauppaa varten häntä vallassaan pitävä tai joku kolmas henkilö. Luovuttaminen voi tapahtua korvauksella vastaan tai ilman sitä. Kuljettaminen tarkoittaa kaikenlaista henkilön siirtämistä paikasta toiseen kaikissa matkan vaiheissa, siis myös esimerkiksi saattamista lähtöpäikasta johonkin välietappiin. Henkilön vastaanottaminen koskisi yhtä lailla matkan välivaiheissa kuin lopullisessa kohteessa tapahtuvaa vastaanottamista. Henkilön majoittaminen tulisi kysymykseen matkalla tai perille saavuttua. Majoittaja ei välttämättä pidä toista vallassaan, joten tekotapa on tarpeen mainita erikseen. Majoittaminen tarkoittaisi, paitsi pysyvemmän olinpaikan järjestämistä, myös ihmiskauppaa koskevien Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirjan ja Euroopan unionin puitepäätöksen mukaista toisen kätkemistä.

Teon tarkoitus. Kolmantena osana momentin mukaisessa tunnusmerkistössä mainittaisiin teon tarkoitus. Sellaisia ovat henkilön saattaminen 20 luvun 9 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettun tai siihen rinnastetta-

van seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi tai pakkotyöhön tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin taikka elimien tai kudoksiin poistaminen taloudellisessa hyötymistarkoituksessa.

Tunnusmerkistön täytyminen ei edellytä, että henkilö olisi vielä joutunut esimerkiksi seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi tai pakkotyöhön. Riittävää on, että tekijällä on ollut tarkoitus saattaa hänet tällaisiin oloihin. Näin ollen esimerkiksi seksuaalisesta hyväksikäytöstä rangaistaan erikseen, jos se täyttää seksuaalirikoksen tunnusmerkistön.

Palermion yleissopimuksen ihmiskauppaa koskevassa lisäpöytäkirjassa mainitaan seksuaalisen hyväksikäytön muotona prostituutio. Euroopan unionin ihmiskauppaa koskevassa puitepäätöksessä mainitaan erikseen prostituution lisäksi pornografia. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnaisessa pöytäkirjassa mainitaan lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsiprostituutio ja lapsipornografia.

Prostituutiota ja pornografiaa koskee varsin naisten ihmiskauppa-asiakirjojen lisäksi myös lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista käsittelevä Euroopan unionin puitepäätös. Sen mukaan on kriminalisoitava lapsen pakottaminen ja houkuttelemine harjoittamaan prostituutiota tai osallistumaan pornografisiin esityksiin.

Momentin mukainen seksuaalisen hyväksikäytön käsite olisi kansainvälisten velvoitteiden mukaisesti laajempi kuin 20 luvun mukaisten seksuaalirikosten käsite. Se kattaisi myös sellaiset teot, joista ei sinänsä rangaista seksuaalirikoksina, kuten henkilön käyttämisen pornografian tuotannossa tai pornografisissa esityksissä.

Seksuaalisella hyväksikäytöllä tarkoitettaisiin tässä yhteydessä tavallisimmin henkilön hyväksikäyttämistä prostituutiossa. Prostituutiolla tarkoitetaan samaa kuin paritusta koskevassa 20 luvun 9 §:n 1 momentin 1 kohdassa, eli korvausta vastaan tapahtuvaa sukupuoliyhteyttä tai siihen rinnastettavaa seksuaalista tekoa taikka kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön tekemää sukupuoliliveellisyttä loukkaavaa tekoa. Momentissa viitattaisiinkin erikseen 20 luvun 9 §:n 1 momentin 1 kohtaan. Jos mitään korvausta ei ollut tarkoitettu suoritettavaksi, kysymys

voi olla prostituutioon rinnastettavasta seksuaalisesta hyväksikäytöstä, jos tähän viittaavat esimerkiksi suunniteltu sukupuoliyhteyksien toistuvuus tai tahdonvastaisuus. Jos henkilöä pidetään vallassa yksittäistä seksuaalirikosta varten ja tällainen rikos tehdään, kysymys on pikemmin seksuaalirikoksesta tai osallisuudesta siihen kuin ihmiskaupasta.

Lisäksi momentin mukainen prostituutioon rinnastettavan seksuaalisen hyväksikäytön tarkoitus on kysymyksessä silloin, kun ihmiskaupan kohdetta on tarkoitus käyttää pornografian valmistuksessa tai pornografisissa esityksissä. Kyseessä ei välttämättä tarvitse olla rikoslain mukaan rangaistava pornografia, vaan myös niin sanotun tavanomaisen pornografian valmistaminen olisi momentissa tarkoitettua seksuaalista hyväksikäyttöä. Merkitystä ei tässä yhteydessä myöskään olisi sillä, onko pornografian tuotannossa tai pornografisissa esityksissä käytettäväksi tarkoitettu henkilö täysi-ikäinen vai ei.

Alle 18-vuotiaan osallistuminen pornografian tuotantoon tai pornografiseen esitykseen on ehdotetussa 20 luvun 9 §:n 1 momentin 1 kohdassa rinnastettu prostituutioon. Kun kysymys on täysi-ikäisen käytöstä pornografiassa, edellytetään, että tarkoituksena on laajudeltaan prostituutioon rinnastettava hyväksikäyttö, jotta kysymyksessä olisi ihmiskauppa. Toteutunutta täysi-ikäisen yksittäistä hyväksikäyttöä pornografiassa olisi arvioitava seksuaalirikoksena tai osallisuutena sellaiseen, jos teko muuten täyttää seksuaalirikoksen tunnusmerkistön. Lisäksi pornografiaa koskevat rangaistussäännökset voivat soveltua.

Momentin mukaan siinä mainittuja tekota-poja käytetään henkilön ”saattamiseksi hyväksikäytön kohteeksi”. Sanamuoto osoittaa kysymyksen olevan ensisijaisesti siitä, että rikoksentekijä saattaa ihmiskaupan uhrin kolmannen henkilön taholta tapahtuvan hyväksikäytön kohteeksi.

Toisena vaihtoehtona mainitaan tarkoitus saattaa henkilö pakkotyöhön. Palermion yleissopimuksen ihmiskauppaa koskevassa lisäpöytäkirjassa tarkoituksena mainitaan ”pakkotyö tai pakollinen palvelu, orjuus tai muu orjuuden kaltainen käytäntö tai orjuuden kaltaiset olot” (forced labour or services, slavery or practices similar to slavery [or] servi-

tude). Euroopan unionin ihmiskauppaa koskevassa puitepäättöksessä käytetyt termit ovat ”pakkotyö tai muu pakollinen työ tai pakotamalla saadut palvelut, orjuus tai orjana tai epävapaina pitämisen kaltaiset käytännöt” (forced or compulsory labour or services, slavery or practices similar to slavery or servitude). Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 artiklassa on ”slavery or servitude” käännetty orjuudeksi tai orjuuden kaltaiseksi pakkotyöksi tai ”forced or compulsory labour” pakkotyöksi tai muuksi pakolliseksi työksi. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnaisessa pöytäkirjassa puhutaan pelkästään lapsen käyttämisestä pakkotyöhön.

Terminologian ollessa jonkin verran epäselvä on riittävää mainita momentissa erikseen pakkotyö. Orjuuden kaltaiset olot olisivat momentissa jäljempänä mainittuja ihmisarvoa loukkaavia olosuhteita. Jos kysymys olisi varsinaisesta orjuudesta, teosta rangaistaisiin törkeänä ihmiskauppana. Rajausta olisi tässä suhteessa sama kuin nykyisessä ihmisyöstösäännöksessä, jossa orjuudella tarkoitetaan perinteistä orjuutta ja sellaista tosiasialista orjuutta, jossa henkilön asema rinnastuu perinteiseen orjuuteen. Nykyisin käytettyä orjuuden käsitettä on tarkoitettu suppeasti (HE 94/1993 vp, s. 109).

Vuonna 1930 hyväksytyn kansainvälisen työjärjestön (ILO:n) pakollista työtä koskevan yleissopimuksen (SopS 44/1935) mukaan pakollisella työllä ymmärretään kaikenlaista työtä tai palvelusta, joka jonkin rangaistuksen uhalla vaaditaan joltakin henkilöltä ja johon mainittu henkilö ei ole vapaaehtoisesti tarjoutunut. Vuonna 1957 hyväksytty ILO:n sopimus pakkotyön poistamisesta (SopS 17/1960) määrää jäsenvaltiot lakkauttamaan pakkotyön ja olemaan käyttämättä sitä muun muassa poliittisena pakko- tai kasvatuskeinona, työvoiman mobilisoimiseksi taloudellista kehitystä edistäviin tarkoituksiin, mereltä työkurin ylläpitämiseksi, rangaistuksena lakkoon osallistumisesta taikka rodullisiin, sosiaalisiin, kansallisiin tai uskonnollisiin syihin perustuvana syrjintämenettelynä.

Vuodelta 1930 olevassa ILO:n sopimuksessa on rajattu tietyt toiminnot käsitteen ”pakollinen työ” ulkopuolelle. Vastaavia rajoituksia on niissä kansainvälisten ihmisoikeussopimusten artikloissa, jotka kieltävät

orjuuden ja pakkotyön (kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 8 artikla, Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 artikla). Niinpä pakkotyönä ei pidetä esimerkiksi vankeusrangautuksen aikana vaadittua työtä tai asepalvelusta.

Kolmantena teon tarkoituksena mainitaan henkilön saattaminen ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin. Ihmisarvoa loukkaavien olosuhteiden käsitteen voidaan katsoa riippuvan ajankohdasta ja kulttuurista. Tällaisina olosuhteina voidaan pitää ainakin niitä orjuuteen verrattavia järjestelmiä ja käytäntöjä, jotka on mainittu Yhdistyneissä kansakunnissa vuonna 1956 hyväksytyssä lisäsoitimuksessa orjuuden, orjakaupan ja orjuuteen verrattaviin järjestelmien ja käytännön tukahduttamisesta (SopS 17/1959). Sen 1 artiklan mukaan jäsenvaltiot sitoutuvat lopettamaan velkaorjuuden (a-kohta) ja maaorjuuden (b-kohta). Velkaorjuudella tarkoitetaan asemaa, joka johtuu siitä, että velallinen on sitoutunut velan vakuudeksi suorittamaan henkilökohtaisia palveluksia, jos näiden palveluksien kohtuullinen arvo ei vaikuta velan suoritukseen tai jos näiden palvelusten aika ei ole rajoitettu tai niiden luonne määrätty. Mainituissa lisäsoitimuksessa rinnastetaan orjuuteen myös sopimuksessa tarkemmin kuvatut pakkoavoliiton muodot (c-kohta). Edelleen lisäsoitimuksessa mainitaan holhoojan toimesta tapahtuva alle 18-vuotiaan lapsen luovuttaminen, joko maksua vastaan tai ilman, lapsen tai hänen työnsä hyväksikäyttämiseksi (d-kohta). Viimeksi mainittu lienee yleensä pykälässä erikseen mainittua luovuttamista seksuaalisen hyväksikäytön tai pakkotyön kohteeksi.

Palermon yleissopimuksen ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan tulkintaohjeiden 66. kohdassa todetaan, että kun laitton adoptio vastaa edellä mainitun lisäsoitimuksen 1 artiklan d-kohdan mukaista menettelyä, myös sitä on pidettävä ihmiskauppana.

Näiden orjuuteen rinnastettavien käytäntöjen lisäksi ihmisarvoa loukkaavina olosuhteina voidaan pitää ainakin sitä, kun teon tarkoituksena on, että henkilö joutuisi elättämään itsensä kerjäämällä tai rikollisin keinoin.

Neljäntenä teon tarkoituksena mainitaan ihmiskaupan kohteena olevan henkilön eli-

mien tai kudoksien poistaminen taloudellisessa hyötymistarkoituksessa. Palermon yleissopimuksen ihmiskauppaa koskevassa lisäpöytäkirjassa mainitaan yhtenä tarkoituksena elinten poistaminen. Tulkintaohjeiden (kohta 65) mukaan hyväksikäyttönä ei ole pidettävä lapsen elinten poistamista vanhemman tai holhoojan luvalla laillisista lääketieteellisistä tai hoidollisista syistä. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja velvoittaa ehkäisemään lasten myynnin yhteydessä lapsen tarjoamisen, luovuttamisen tai vastaanottamisen lapsen elinten siirtämiseksi taloudellisessa hyötymistarkoituksessa. Euroopan unionin ihmiskauppapuittepäätös ei koske elinkauppaa. Puheenjohtajavaltio on helmikuussa 2003 tehnyt aloitteen elinkauppaa koskevan puitepäätöksen hyväksymisestä. Puitepäätösehdotuksen käsittely on keskeytetty toistaiseksi.

On ilmeistä, että mainitut kansainväliset velvoitteet eivät koske muuta kuin taloudellisessa hyötymistarkoituksessa tapahtuvaa ihmiskauppaa elimien tai kudoksien poistamiseksi. Ne eivät koske myöskään jo irrotettujen elimien tai kudoksien kauppaa taikka elimien ja kudoksien irrottamista kuolleelta luovuttajalta, vaan ihmiskauppaa elinten tai kudosten irrottamiseksi.

Yleisesti hyväksytty lähtökohta on, että ihmisen elimiä ei saa tarjota ansaitsemistarkoituksessa kaupaksi. Yleisperusteluissa on kuvattu elinkauppaa koskevia kansainvälisiä sopimuksia sekä ihmisen elimien ja kudosten lääketieteellisestä käytöstä annettua lakia. Niitä tulee käyttää apuna arvioitaessa, onko kysymyksessä ihmiskauppana pidettävä toiminta elimien tai kudoksien poistamiseksi taloudellisessa hyötymistarkoituksessa. Ihmiskaupan vakavuuden arvioinnissa voitaisiin ottaa huomioon, oliko tarkoitus, että rikoksentekijä saa itse korvauksen elimen tai kudoksen luovutuksesta, vai olisiko luovuttajakin saanut osan korvauksesta. Vaikka olisikin tarkoitus, että luovuttaja saisi koko korvauksen, momentissa tarkoitettu taloudellinen hyötymistarkoitus olisi silti olemassa.

Rangaistusasteikko. Ihmiskaupasta tuomittaisiin vankeutta vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Tekoa on siihen sisältyvä hyväksikäyttö ja teon erityisen moitittava tarkoitus huomioon ottaen

pidettävä vakavampana kuin esimerkiksi törkeää vapaudenriistoa, josta voidaan tuomita vankeutta neljästä kuukaudesta neljään vuoteen. Ehdotettu rangaistusasteikko olisi sama kuin samalla ehdotettavassa törkeää paritusta koskevassa rangaistussäännöksessä. Törkeässä parituksessa henkilö on tosin jo joutunut prostituoiduksi, kun taas ihmiskaupassa tätä ei välttämättä ole vielä tapahtunut. Toisaalta ihmiskauppasäännökseen liittyy selvemmin henkilön hyväksikäyttö ja hänen määräämisvaltansa rajoittaminen kuin törkeää paritusta koskevaan säännökseen.

Lisäksi rangaistusasteikosta päätettäessä on otettava huomioon, että ihmiskauppasäännös kattaisi myös osan lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskevan puitepäätöksen mukaisista tekotavoista: lapsen pakottamisen harjoittamaan prostituutiota tai osallistumaan pornografisiin esityksiin sekä ainakin osaksi vastaavan houkuttelemisen. Mainitun puitepäätöksen 5 artiklan 2 kohdan alakohdan mukaan pakottamisesta on voitava tuomita vankeusrangaistuksia, joiden pituus enimmillään on vähintään viiden ja kymmenen vuoden välillä. Koska viiden vuoden enimmäisrangaistusta ei ole Suomen rikoslaissa käytetty, enimmäisrangaistuksen tulisi olla kuusi vuotta vankeutta. Lapsen pakottamista arvioitaisiin tosin yleensä törkeää ihmiskauppaa koskevan säännöksen mukaan.

Ehdotettu rangaistusasteikko on suhteellisen laaja. Rangaistusta mitattaessa olisi otettava huomioon esimerkiksi, missä asemassa uhri on ollut, mitä tekotapoja on käytetty, onko teon tarkoitus toteutunut ja millaista vahinkoa uhrille on aiheutunut.

2 momentti. Ihmiskauppaa koskevien Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirjan ja Euroopan unionin puitepäätöksen mukaan alle 18-vuotiaat ovat muita kattavammin suojeltuja. Lisäpöytäkirjan 3 artiklan c-kohdan mukaan lapsen värväys, kuljetus, siirtäminen, kätkeminen tai vastaanottaminen hyväksikäyttötarkoituksessa katsotaan ihmiskaupaksi silloinkin, kun siihen ei liity mitään artiklan a-kohdassa tarkoitettua keinoä, eli esimerkiksi uhkaamista, petosta tai vallan väärinkäyttöä. Vastaava määräys on Euroopan unionin puitepäätöksen 1 artiklan 3 kappaleessa. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnainen

pöytäkirja ei sekään edellytä rangaistavuudelta, että lasten myynnin yhteydessä olisi käytetty jotain erikseen lueteltua keinoa.

Momentissa säädettäisiinkin, että ihmiskaupasta tuomitaan myös se, joka pitää vallassaan kahdeksatoista vuotta nuorempaa henkilöä taikka värvää, luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa tämän 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa, vaikka mitään 1 momentin 1—4 kohdassa tarkoitettua keinoa ei olisi käytetty. Lueteltuja tekotapoja sekä toiminnan tarkoitusta tulkittaisiin samalla tavalla kuin 1 momentin yhteydessä. Momentti merkitsisi sitä, että alle 18-vuotiaan ollessa kysymyksessä ei tarvitsisi erikseen osoittaa, että on esimerkiksi käytetty hyväksi riippuvaista asemaa tai on käytetty vielä vakavampia keinoja.

Momentti koskisi myös osaa lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskevan puitepäätöksen mukaisista tekotavoista: lapsen pakottamista ja — ainakin osaksi — houkuttelemista harjoittamaan prostituutiota tai osallistumaan pornografisiin esityksiin. Pakottaminen johtaisi yleensä teon arviointiin törkeäksi ihmiskaupaksi.

Törkeää ihmiskauppaa koskevan 3 a §:n mukaan ihmiskaupan kohteen alle kahdeksantoista vuoden ikä johtaisi yleensä siihen, että tekoa on pidettävä törkeänä ihmiskauppana. Pelkkä ikä sinänsä ei kuitenkaan riitä teon arviointiin törkeäksi, vaan teon on oltava lisäksi kokonaisuutena arvostellen törkeä. Sen vuoksi on perusteltua sisällyttää alle 18-vuotiaita koskeva sääntely ihmiskaupan perustekomuotoa koskevaan säännökseenkin. Tämä on myös havainnollisempi vaihtoehto kuin se, että alle 18-vuotiaita koskevan sääntelyn poikkeuksellisuus — tekoa pidetään ihmiskauppana, vaikka mitään moitittavia keinoja ei ole käytetty — olisi luettavissa vasta törkeää ihmiskauppaa koskevasta säännöksestä.

3 momentti. Ihmiskaupan yritys olisi rangaistava. Ihmiskaupan tunnusmerkistö toteutuu melko aikaisessa vaiheessa, sillä rangaistavuus ei edellytä, että henkilö on tosiasiaa jo joutunut esimerkiksi prostituoiduksi tai pakkotyöhön. Siitä huolimatta voidaan arvioida esiintyvän rankaisemisen arvoisia yrityksen luonteisia tekoja: esimerkiksi tulok-

settomaksi jäänyt henkilön ostamisen yritys. Lisäksi momentti täyttäisi kansainväliset velvoitteet, joiden mukaan rangaistavuuden on koskettava myös yritystä.

Suostumuksen merkitys. Palermon yleissopimuksen ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan 3 artiklan b-kohdan mukaan ihmiskaupan uhrin suostumuksella artiklan a-kohdassa tarkoitettuun hyväksikäyttöön ei ole merkitystä, kun sen saamiseksi on käytetty jotakin a-kohdassa tarkoitettua keinoa — kuten esimerkiksi uhkaamista, petosta tai vallan väärinkäyttöä. Vastaava määräys on ihmiskauppaa koskevan Euroopan unionin puitepäätöksen 1 artiklan 2 kohdassa.

Vastaavaa säännöstä ei ehdoteta ihmiskauppaa koskevaan pykälään. Rikoslaisissa yleensäkin ole yksittäisiä rikoslajeja koskevia säännöksiä suostumuksen merkityksestä. Lisäksi se, mitä lisäpöytäkirjassa ja puitepäätöksessä on suostumuksen merkityksestä todettu, vastaa muutenkin sitä, mitä meillä on pidettävä lähtökohtana. Pätevän suostumuksen on oltava vapaaehtoinen, etukäteen annettu ja riittävän täsmällinen. Ainakin orjuutta on lisäksi pidettävä sellaisena tilana, että siihen alistumiseen ei edes voisi antaa pätevää suostumusta.

On selvää, että jäljempänä törkeää ihmiskauppaa käsittelevässä 3 a §:ssä mainittavat vakavimmat keinot — väkivalta, uhkaus ja kavallus — ovat sellaisia, että niitä käytettäessä suostumus ei ole pätevä. Ihmiskauppaa koskevassa 3 §:n 1 momentissa mainittujen keinojen vaikutus suostumukseen on jossain määrin tulkinnanvaraisempi. Kun niissäkin kysymys on kuitenkin varsin vakavista keinoista — toisen riippuvaisen aseman tai turvattoman tilan hyväksikäyttö, erehdyttäminen taikka korvauksen maksaminen toista vallassaan pitävälle henkilölle tai sellaisen korvauksen vastaanottaminen — voidaan katsoa, että myöskään ehdotetun 3 §:n 1 momentin tilanteissa ei voi olla kysymys pätevästä suostumuksesta eikä tässäkin tapauksessa tarvita erillistä säännöstä suostumuksen merkityksestä. Vastaavasti esimerkiksi 20 luvun 5 §, joka koskee toisen alisteista asemaa, riippuvuutta tai kypsyyttä myyttä hyödyntäen tapahtunutta seksuaalista hyväksikäyttöä, ei sisällä erillistä mainintaa suostumuksen merkityksettömyydestä, vaan

se on muutenkin selvää.

Ihmiskaupan kohteen asema esimerkiksi kohdemaassaan lienee yleensä sellainen, että hänen määräämisvaltansa on edelleen rajoittunut jonkin epäasiallisen keinon johdosta, todennäköisesti rajoittuneempikin kuin lähtömaassa. Mukautuminen jatkamaan esimerkiksi prostituutiota tällaisissa oloissa ei merkitse sellaista suostumusta, jolla olisi merkitystä tapahtuneen ihmiskaupan rangaistavuuden kannalta. Muutenkaan jälkikäteen suostumus ei poista rangaistavuutta.

Alle 18-vuotiaan antaman suostumuksen osalta ihmiskauppaa koskevien Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirjan ja Euroopan unionin puitepäätöksen sisältämä sääntely on aukollinen. Suostumushan todetaan niissä merkitykselliseksi vain, jos teossa on käytetty tiettyjä keinoja, mutta lasten osalta tuollaisia keinoja ei edes tarvitse käyttää. Lähtökohtana kansainvälisessä sääntelyssä on mahdollisesti ollut, että alle 18-vuotiaan antama suostumus ihmiskaupan kohteeksi on aina pätemätön. Kotimaisen rikoslain kannalta tilanne ei ole aivan näin yksioikoinen, sillä alaikäisen antama suostumus ei ole ilman muuta merkityksetön.

Alaikäisen suostumuksen merkitystä arvioidessa on otettava huomioon loukatun edun arvo. Voidaan pitää selvänä, että alaikäinen ei voi antaa suostumustaan ainakaan sille, että hän joutuisi orjuuteen, pakotyöhön tai ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin. Sama koskee elimien tai kudoksien poistamista. Ihmisen elimien ja kudoksien lääketieteellisestä käytöstä annetun lain 3 §:n 3 momentista ilmenee, että jos luovuttaja on alaikäinen, elimen tai kudoksen irrottamiseen tulee olla hänen laillisen edustajansa kirjallinen suostumus. Lisäksi 5 §:ssä rajataan suppeaksi se, mitä elimiä tai kudoksia alaikäinen voi luovuttaa ja missä tilanteissa tällainen luovutus on mahdollinen.

Tulkinnanvaraisempaa on, mikä merkitys on annettava alle 18-vuotiaan antamalle suostumukselle ryhtyä seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi. Voimassa oleva lainsäädäntö suojellee ja ehdotettava lainsäädäntö suojelisi tämän ikäisiä monin tavoin. Jo nyt on rangaistavaa seksuaalipalvelujen ostaminen alle 18-vuotiaalta. Tässä esityksessä ehdotetaan paritukseen rinnastettavaksi hyöty-

minen alle 18-vuotiaan osallistumisesta pornografian valmistukseen tai pornografisiin esityksiin. Teon kohteen alle 18 vuoden ikää ehdotetaan parituksen ja ihmiskaupan törkeäksi tekeväksi perusteeksi. Alle 18 vuoden ikäisten erityinen suoja ilmenee edellä tarkastellusta 2 momentistakin. Esityksessä ehdotetaan myös alle 18-vuotiasta kuvaavan pornografian määrittelemistä rangaistavaksi lapsipornografiaksi. Kun näiden säännösten lähtökohtana on se, että lapsen suojan on oltava parempi kuin aikuisella, on tulkittava, että alle 18-vuotias ei voi antaa pätevää suostumustaan ryhtyä pykälässä tarkoitetun seksuaalisen tai muun hyväksikäytön kohteeksi.

Näin ollen suostumus ei poistaisi teon rangaistavuutta myöskään 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa.

Suhde paritusta koskeviin säännöksiin. Paritusta koskevan säännöksen teko tapana mainitaan voimassa olevassa laissa ja tässä esityksessä muun muassa huoneen järjestäminen prostituutiota varten, prostituution hyväksikäyttäminen ja toisen vietteleminen tai painostaminen prostituutioon. Rangaistavuuden edellytyksenä on, että tavoitteena on taloudellisen hyödyn hankkiminen.

Tekotavat ovat jossain määrin päällekkäiset ihmiskauppaa koskevan ehdotetun säännöksen kanssa siltä osin, kuin ihmiskauppa koskee prostituutiota. Ihmiskaupassa kohte on toisen määräämisvallan alainen laajemmin kuin parituksessa. Ihmiskaupassa tekijä voi esimerkiksi käyttäen hyväksi toisen turvaton tilaa pitää häntä valtassaan hänen saattamiseen prostituutioon. Säännöstä ei ole tulkittava niin, että se olisi aina ajallisesti paritusta edeltävä teko. Tekijän voidaan katsoa toimivan henkilön saattamiseksi esimerkiksi prostituutioon silloinkin, kun hän toimii syntyneen tilanteen jatkamiseksi eli estää toista luopumasta prostituutiosta. Jos parituksen kaltaisessa tilanteessa ihmiskaupan muut tunnusmerkit — käytetyt keinot ja tekotavat — ovat olemassa, ihmiskauppasäännöstä on pidettävä ensisijaisena paritussäännöksiin, myös ehdotettuun törkeään paritukseen nähden. Paritus voi myös muuttaa ihmiskaupaksi, jos prostituoitu käyttäen ihmiskauppasäännösten mukaisia keinoja saadaan jatkamaan toimintaansa.

Edellä näiden säännösten suhteesta esitetty

merkitsi sitä, että paritusta koskevien säännösten soveltamisala jossain määrin supistuisi.

3 a §. *Törkeä ihmiskauppa.* Voimassa oleva 3 § koskee ihmisryöstöä. Osa siinä mainituista teonkuvauksista on sellaisia, että ne ovat lähellä ihmiskauppaa koskevissa Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirjassa ja Euroopan unionin puitepäättöksessä kuvattuja vakavimpia ihmiskaupan muotoja. Lisäksi Euroopan unionin puitepäättös velvoittaa rankaisemaan raskauttavien asianhaarojen vallitessa tehdystä ihmiskaupasta ainakin kahdeksan vuoden enimmäisrangaistuksella. Koska nykyinen ihmisryöstöä koskeva 3 § täyttää tuon vaatimuksen — ihmisryöstöstä voidaan tuomita kymmenen vuoden vankeusrangaistus — on tarkoituksenmukaista säätää ihmisryöstön tekotavat sisältävässä pykälässä myös niistä teoista, joista puitepäättös velvoittaa säätämään ainakin kahdeksan vuoden enimmäisrangaistuksen. Ehdotettu uusi pykälä kattaisi siis nykyisen ihmisryöstösäännöksen mukaiset tekomuodot, ihmiskauppaa koskevien Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirjan ja Euroopan unionin puitepäättökseen mukaiset vakavimmat tekomuodot sekä puitepäättökseen mukaiset raskauttavien asianhaarojen vallitessa tehdyt tekomuodot. Pykälä sijoitettaisiin 3 a §:ksi, koska olisi johdonmukaista, että ihmiskauppaa koskevasta perustekomuodosta säädetään 3 §:ssä ja törkeästä tekomuodosta 3 a §:ssä.

Esityksen mukaan pykälän nimi muutettaisiin näiden muutosten myötä koskemaan ihmisryöstön sijasta törkeää ihmiskauppaa. Tätä puoltaa se, että rakenteeltaan pykälä vastaisi muita törkeän tekomuodon sisältäviä säännöksiä. Pykälä sisältäisi viittauksen perustekomuotoon ja siinä lueteltaisiin, missä tapauksissa perustekomuodon mukaista tekoa on pidettävä törkeänä. Pykälään ehdotetun orjuutta koskevan 2 momentin kohdalla uusi rikosnimike ei tosin olisi paras mahdollinen, koska kyseinen momentti ei sisältäisi viittausta ihmiskauppaa koskevaan perustekomuotoon vaan sisältäisi itsenäisen teonkuvausmuotoon. Kun orjuutta koskeva sääntely on kuitenkin pikemmin periaatteessa kuin käytännössä tärkeä, ei nimikkeen tietty epäjohdonmukaisuus muodostuisi kuitenkaan ongelmalliseksi.

1 momentti. Momentissa luetellaan ne tekijät, joiden perusteella tekoa voidaan pitää törkeänä. Ensinnäkin kysymys voi olla käytettyistä keinoista: ihmiskaupassa on käytetty väkivaltaa, uhkausta tai kavaluutta. Toiseksi on voitu aiheuttaa tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella ihmiskaupan uhrille vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka erityisen tuntuva kärsimystä. Kolmanneksi ihmiskaupan kohteena on voinut olla kahdeksatoista vuotta nuorempi henkilö. Neljänneksi teko on saatettu tehdä osana 17 luvun 1 a §:n 4 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Lisäksi teon olisi oltava kokonaisuutena arvostellen törkeä, kuten törkeissä tekumuodoissa yleensäkin. Myös voimassa olevan ihmisryöstösäännöksen mukaan teon on oltava kokonaisuutena törkeä, jotta kysymys olisi ihmisryöstöstä.

1 kohta. Ensimmäisenä teon törkeäksi tekevänä perusteena mainitaan se, että ihmiskaupassa käytetään 3 §:ssä tarkoitettujen keinojen sijasta tai lisäksi väkivaltaa, uhkausta tai kavaluutta. Ei siis edellytetä, että 3 §:n mukaisten keinojen, kuten toisen riippuvaisen aseman hyväksikäyttämisen, lisäksi olisi käytetty vakavampia keinoja, vaan riittää, jos niitä on yksinäänkin sovellettu. Kysymyksen tulevat tekotavat ja teon tarkoitus olisivat samat kuin 3 §:ssä. Lisäksi edellytettäisiin teon olevan kokonaisarvostelun perusteella törkeä.

Nykyisen ihmisryöstöä koskevan pykälän mukaan ihmisryöstöstä rangaistaan muun muassa sitä, joka väkivallalla, uhkauksella tai kavaluudella ottaa valtaansa toisen saattaakseen hänet ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin tai pakkotyöhön. Ihmisarvoa loukkaavista olosuhteista mainittiin hallituksen esityksessä (HE 94/1993 vp, s. 108) esimerkkinä se, että valtaan otettu joutuisi elättämään itsensä prostituutiolla tai huumekaupalla.

Ehdotettu 1 kohta merkitsisi voimassa olevaan ihmisryöstösäännökseen verrattuna eräiltä osin laajempaa soveltamisalaa. Käytetyt keinot — väkivalta, uhkaus, kavaluus — olisivat vastaavia. Tekotapojen kuvaus olisi selvästi laajempi, koska vallassa pitämisen lisäksi soveltamisalaan kuuluisivat muutkin 3 §:n mukaiset tekotavat eli värvääminen, luovuttaminen, kuljettaminen, vastaanotta-

minen ja majoittaminen. Teon tarkoitus puolestaan olisi ehdotetussa pykälässä jonkin verran laajempi kuin ihmisryöstösäännöksessä, koska sellaisena mainittaisiin myös muu kuin prostituutioon liittyvä seksuaalinen hyväksikäyttö sekä elimien tai kudoksien siirto, joita ei voitane pitää nykyisen ihmisryöstösäännöksen tarkoittamana ihmisarvoa loukkaavana olosuhteena. Ehdotetut laajennukset ovat kuitenkin sääntelyn johdonmukaisuuden kannalta perusteltuja.

Ihmisryöstösäännöstä koskevassa hallituksen esityksessä (HE 94/1993 vp, s. 108) on todettu väkivallan ja uhkauksen tulkinnan olevan suhteellisen vakiintunutta. Ehdotetussa pykälässä mainitulla kavaluudella puolestaan tarkoitettaisiin erehdyttämistä, joka olisi luonteeltaan vakavampaa kuin perustekomudon mukainen erehdyttäminen. Erehdyttämistä voidaan pitää kavaluutena, kun se koskee aivan olennaista seikkaa. Kavaluutta voi olla esimerkiksi mainitussa hallituksen esityksessä kuvattu tilanne, jossa tekijä erehdyttää vanhemmat antamaan lapsen hänen huostaansa muka ulkomailla annettavaan koulutukseen, mutta tuleekin käyttämään lasta ihmiskaupan kohteena. Samoin kavaluudesta voisi olla kysymys, kun henkilö erehdytetään matkustamaan ulkomaille esimerkiksi kotiapulaiseksi, mutta hän joutuukin perille päästyään prostituoiduksi. Jos sen sijaan henkilö tietää olevansa menossa esimerkiksi prostituoiduksi, mutta hänelle on annettu valheellisia tietoja työn tai toiminnan olosuhteista tai siitä saatavasta korvauksesta, tilanetta olisi arvioitava perustekomudon mukaisena erehdyttämisenä.

Palermion yleissopimuksen ihmiskauppaa koskevassa lisäpöytäkirjassa mainitaan käytettyinä vakavimpina keinoina voimankäytöllä uhkaaminen, voimankäyttö, muu pakottaminen, sieppaus ja petos. Euroopan unionin ihmiskauppaa koskevassa puitepäätöksessä tekotapojen luettelo on vastaava, joskin siinä vastaava ilmaus ”abduction” on käännetty sieppauksen sijasta ihmisryöstöksi. Tämä, kuten muutkin kansainvälisten asiakirjojen mukaiset tekotavat tulevat katetuiksi ehdotetuilla ilmauksilla ”väkivalta, uhkaus tai kavaluus”.

Euroopan unionin puitepäätöksen 3 artiklan 2 kohdassa luetellaan raskauttavat seikat, joi-

den perusteella ihmiskaupasta on voitava tuomita ainakin kahdeksan vuoden enimmäisrangaistus. Yhtenä tällaisena perusteena mainitaan, että rikoksen teossa on käytetty törkeää väkivaltaa. Tämä ankaroitamisperuste tulee otetuksi huomioon, koska jo tavallinenkin väkivalta johtaisi teon arvioimiseen törkeänä ihmiskauppana.

Koska tekotapoina mainitaan väkivalta, uhkaus ja kavaluus, teko saattaa täyttää myös muun rikoksen, kuten esimerkiksi pahoinpitelyn tunnusmerkistön. Jos tällainen rikos on liittynyt välittömästi ihmiskauppaan, sovellettaisiin vain törkeää ihmiskauppaa koskevaa säännöstä. Jos taas esimerkiksi väkivaltaa tai uhkausta on käytetty pitempään kuin välittömästi ihmiskaupan toteuttamiseksi tai se on ollut vakavampaa kuin välittömästi ihmiskaupan toteuttamiseksi tarvittava väkivalta tai uhkaus, kysymykseen voi tulla myös tällaisen muuta rikosta koskevan rangaistussäännöksen soveltaminen.

2 kohta. Toisena mahdollisena ihmiskaupan törkeäksi tekevänä perusteena mainitaan, että 3 §:n mukaisella teolla on aiheutettu toiselle tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila tai erityisen tuntuva kärsimystä. Lisäksi teon on oltava kokonaisarvostelun perusteella törkeä.

Euroopan unionin puitepäätöksen 3 artiklan 2 kohdassa luetellaan raskauttavat seikat, joiden perusteella ihmiskaupasta on voitava tuomita ainakin kahdeksan vuoden enimmäisrangaistus. Kohdan a-alakohdan mukaan tällainen raskauttava seikka on, että rikoksella on tahallisesti tai törkeällä tuottamuksella vaarannettu uhrin henki. C-alakohdan mukainen yksi ankaroitamisperuste on, että rikoksesta on aiheutunut uhrille erityisen vakavaa vahinkoa. Asiayhteyden perustella vaikuttaa selvältä, että kohdassa ei tarkoiteta taloudellista vahinkoa, vaan fyysistä tai psyykkistä vahinkoa tai kärsimystä. Vaikka kärsimystä ei kohdassa erikseen mainitakaan, se on perusteltua rinnastaa vahinkoon. Ehdotettu 2 kohta koskisi näitä puitepäätöksen mukaisia ankaroitamisperusteita. Kohta menisi jonkin verran puitepäätöstä pidemmälle, koska kohta koskisi myös törkeällä huolimattomuudella eikä vain tahallisesti aiheutettua vahinkoa.

Hengenvaarallinen tila voitaisiin aiheuttaa pahoinpitelyllä. Tällaisia rikoksia arvioitaisiin 1 kohdan perusteella, koska kysymys on väkivallasta. Jos sen sijaan hengenvaarallinen tila on aiheutettu tuottamuksellisella teolla tai 21 luvun 11 §:n mukaista vaaran aiheuttamista vastaavalla tekotavalla, kysymyksessä ei voisi sanoa olevan 1 kohdan mukainen väkivalta, vaan tekoa olisi arvioitava 2 kohdan perusteella.

Kohtaa voidaan soveltaa, jos ihmiskaupan kohteena olevalle on aiheutunut vaikea ruumiinvamma, vakava ruumiillinen tai psyykinen sairaus tai hengenvaara. Soveltamiseen ei riitä, että teko on tehty esimerkiksi hengenvaarallisella tavalla, jollei hengenvaaraa tai muita tarkoitettuja seurauksia aiheutunut. Kohdan soveltamisessa voidaan nojautua vastaavien ankaroittamisperusteiden tulkinnaassa syntyneeseen käytäntöön. Sellaisia liittyy törkeään raiskaukseen (20 luvun 2 §) ja törkeään pahoinpitelyyn (21 luvun 6 §).

Lisäksi kohtaa voidaan soveltaa, jos ihmiskaupan kohteelle on aiheutettu erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä. Tässäkin tapauksessa teon olisi oltava myös kokonaisarvostelun mukaan törkeä.

Aiheutettu erityisen tuntuva henkinen tai ruumiillinen kärsimys voi johtua esimerkiksi siitä, että ihmiskaupan uhri on joutunut poikkeuksellisen laajan seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, erityisen näännyttävään pakotytöhön tai poikkeuksellisen huonoihin asumisoloihin.

Tässäkin tapauksessa vaikean ruumiinvamman tai muun kohdassa mainitun seurauksen aiheuttava teko voisi periaatteessa tulla arvioitavaksi erillisenä rikoksenakin. Kun kuitenkin esimerkiksi törkeänä vammantuottamuksena pidettävä teko kuuluu olennaisena osana kohdan mukaiseen törkeää ihmiskauppaa koskevaan tunnusmerkistöön, ei törkeästä vammantuottamuksesta tulisi rangaista erikseen. Se, millaisella teolla vamma on aiheutettu, voitaisiin ottaa huomioon rangaistuksen mittaamisessa.

3 kohta. Kolmantena teon törkeäksi tekemänä piirteenä mainitaan se, että rikos kohdistuu kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön. Lisäksi teon on oltava kokonaisuutena arvostellen törkeä, jotta kysymys olisi törkeästä ihmiskaupasta. Muut teon osate-

kijät olisivat samat kuin 3 §:ssä.

Voimassa olevan lain mukaan ihmisryöstöstä rangaistaan sitä, joka väkivallalla, uhkauksella tai kavaluudella ottaa valtaansa viittätoista vuotta nuoremman lapsen käyttäkkeen häntä ihmiskaupan kohteena. Hallituksen esityksen perusteluissa (HE 94/1993 vp, s. 108) mainitaan esimerkkinä lapsikaupasta lapsen toimittaminen prostituutioolosuhteisiin.

Ehdotettu kohta merkitsisi selvää laajennusta voimassa olevaan erityisesti lapsia suojaavaan ihmisryöstösäntelyyn verrattuna. Laajennuksia voidaan perustella lasten erityisellä suojan tarpeella. Kuten 3 §:stä ilmenee, alle 18-vuotiaan ollessa kysymyksessä ihmiskaupan tunnusmerkistö ei edellytä, että olisi käytetty mitään epäasiallisia keinoja, kuten väkivaltaa, uhkausta tai kavaluutta. Toiseksi kysymykseen tulisivat muutkin 3 §:n mukaiset tekotavat kuin voimassa olevan lain mukainen valtaanotto. Sen sijaan teon tarkoitus tuskin laajenisi verrattuna nykyiseen säännökseen, jossa on käytetty yleisluonteista ilmausta ”lapsikauppa”.

Lisäksi erityistä suojaa merkitsevä ikäraja nousisi viidestätoista vuodesta kahdeksantoista vuoteen. Tämän taustalla on Euroopan unionin ihmiskauppaa koskevan puitepäätöksen 3 artiklan 2 kohdan b-alakohta. Sen mukaan ihmiskaupasta on voitava tuomita ainakin kahdeksan vuoden enimmäisrangaistus, kun rikoksen uhrina on ollut erityisen suojaton henkilö. Uhrin katsotaan olleen erityisen suojaton ainakin silloin, kun hän kansallisen lainsäädännön mukaan ei ole saavuttanut sukupuolista täysi-ikäisyyttä ja rikoksen tarkoituksena on ollut hänen hyväksikäyttönä prostituutiossa tai muu seksuaalinen hyväksikäyttö, pornografia mukaan luettuna.

Suomessa ”sukupuolista täysi-ikäisyyttä” merkitsevä suojaikäraja on kuusitoista vuotta. On kuitenkin perusteltua ulottaa erityinen suoja kaikkiin alaikäisiin eli alle 18-vuotiaisiin. Tämänikäisten erityinen suojan tarve näkyy muun muassa siinä, että alle 18-vuotiaan ollessa uhrina 3 §:n mukaista tekoa pidetään ihmiskauppana, vaikka mitään moitittavia keinoja ei olisi käytetty. Lisäksi useissa 20 luvun sisältämissä seksuaalirikoksia koskevissa rangaistussäännöksissä suojaikäraja ulottuu 18 vuoteen. Tätä on käsitel-

ty edellä törkeää paritusta koskevien perustelujen yhteydessä.

Tarpeen ei ole tehdä rajausta puitepäätöksessä määritellyn vähimmäistason mukaisesti seksuaaliseen hyväksikäyttöön, vaan alle 18-vuotiaan erityinen suoja koskisi myös pakko-työtä, muita ihmisarvoa loukkaavia olosuhteita sekä elimien tai kudoksien poistamista.

4 kohta. Neljänneksi tekoa voitaisiin pitää törkeänä, jos ihmiskauppa on tehty osana 17 luvun 1 a §:n 4 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Lisäksi tältäkin osin teon on oltava kokonaisuutena arvostellen törkeä. Teon muut osatekijät olisivat tässäkin tapauksessa samoja kuin 3 §:ssä.

Tämänkin koventamisperusteen taustalla on Euroopan unionin ihmiskaupaa koskeva puitepäätös. Sen 3 artiklan 2 kohdan d-lukoksen mukaan rikoksesta on voitava tuomita ainakin kahdeksan vuoden enimmäisrangaistus, jos rikos on tehty osana yhteisessä toiminnassa 98/733/YOS määritellyn rikollisjärjestön toimintaa. Mainittu yhteinen toiminta on pantu Suomessa täytäntöön lisämallilla 17 lukuun uusi 1 a §, joka koskee järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista. Lisäyksen sisältävä lainmuutos on tullut voimaan vuoden 2003 maaliskuun alussa. Mainitun pykälän 4 momentti sisältää yhteisen toiminnan mukaisen järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmän. Tällaisella ryhmällä tarkoitetaan vähintään kolmen henkilön muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää rakenteeltaan jäsentynyttä yhteenliittymää, joka toimii yhteistuumin tehdäkseen pykälän 1 momentissa tarkoitettuja rikoksia. Määritelmän tarkemman tulkinnan osalta viitataan lainmuutokseen liittyviin hallituksen esitykseen (HE 183/1999 vp) ja eduskunnan lakivaliokunnan mietintöön (LaVM 26/2002 vp). Pykälää on myöhemmin muutettu, mutta määritelmä on ennallaan.

Ehdotettu kohta ei siis tarkoita, että ihmiskauppaan syöllistynyttä rangaistaisiin tässä tapauksessa järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta, vaan häntä rangaistaisiin törkeästä ihmiskaupasta. Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskevan 17 luvun 1 a §:n 3 momentin mukaan säännöstä ei sovelleta, jos teosta säädetään muualla laissa yhtä ankara tai an-

karampi rangaistus. Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta tuomittava enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta, joten säännös on toissijainen törkeää ihmiskaupaa koskevaan säännökseen nähden.

Kohtaa olisi sovellettava riippumatta siitä, onko teko muuten erityisen suunnitelmallinen. Riittäisi, että teko on tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Kohta kuitenkin kattaisi käytännössä suunnitelmallisimman toiminnan, sillä suunnitelmallisimmin ihmiskaupassa toimivat järjestäytyneet rikollisryhmät.

Rangaistusasteikko. Törkeästä ihmiskaupasta tuomittaisiin vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Rangaistusasteikko olisi sama kuin nykyisessä ihmisryöstöä koskevassa säännöksessä. Vaikka soveltamisala olisikin laajempi kuin ihmisryöstöä koskevassa säännöksessä, ei ole aihetta lieventää rangaistusasteikkoa. Ehdotettu rangaistusasteikko täyttäisi myös Euroopan unionin ihmiskaupaa koskevan puitepäätöksen mukaisen vaatimuksen mahdollisuudesta tuomita ainakin kahdeksan vuoden enimmäisrangaistus raskauttavien asianhaarojen vallitessa tehdystä ihmiskaupasta. Suomen rikoslaisissa ei ole käytetty kahdeksan vuoden enimmäisrangaistusta kuin poikkeuksellisesti, joten siinäkin mielessä on johdonmukaista käyttää tavanomaisempaa kymmenen vuoden enimmäisrangaistusta.

2 momentti. Momentin mukaan törkeästä ihmiskaupasta tuomitaan myös se, joka alistaa toisen orjuuteen tai pitää toista orjuudessa, kuljettaa orjia tai käy kauppaa orjilla. Momentti vastaa nykyisen ihmisryöstöä koskevan säännöksen 3 kohtaa.

Momentissa tarkoitettu teko koskee vakavinta Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirjan ja Euroopan unionin puitepäätöksen mukaista ihmiskaupan tarkoitusta. Koska tarkoitus on siis erilainen kuin ihmiskaupaa koskevassa perussäännöksessä, momentti ei sisältäisi viittausta 3 §:ään vaan koskisi tässä mielessä itsenäistä tekemuotoa. Hieman erilaisesta kirjoitustavasta huolimatta käytetyt tekotavat olisivat vastaavat kuin ihmiskaupassa. Orjuuden ja orjakaupan luonteen huomioon ottaen ei ole tarvetta säätää erikseen keinoista, joita on käytetty orjuuteen tai

orjakauppaan alistamiseksi. Tällaisten erityisten keinojen käyttöä ei edellytetä voimassa olevassa laissakaan.

Nykyistä säännöstä koskevan hallituksen esityksen (HE 94/1993 vp, s. 109) mukaan orjuuden käsitteelle on annettu suppea merkitys. Sillä tarkoitettiin tuossa esityksessä sellaista tosiasiallista orjuutta, jossa henkilön asema rinnastuu perinteiseen orjuuteen. Sen sijaan sillä ei tarkoiteta kansainvälisten sopimusten mukaisia orjuuteen rinnastuvia käytäntöjä.

Tällainen rajausta on tarpeen säilyttää, koska orjuuden käsitteen laajentaminen johtaisi helposti tulkinnanvaraiseen sääntelyyn. Edellä 3 §:n yhteydessä on lueteltu kansainvälisten sopimusten mukaisia orjuuteen rinnastuvia käytäntöjä, joita on pidettävä tuossa pykälässä tarkoitettuina ihmisarvoa loukkaavina olosuhteina. Vaikka kysymys on tällaisista olosuhteista, tekoa voitaisiin luonnollisesti pitää 1 momentin mukaisten edellytysten täytyessä törkeänä.

Orjuudella tarkoitettaisiin siis sellaista tilaa kuin vuonna 1927 tehdyn orjuutta koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 27/1927) 1 artiklassa: orjuus on sellaisen henkilön tila tai olosuhde, joka on omistusoikeuden tai jonkun siihen sisältyvän oikeuden kohteena. Samassa artiklassa on myös määritely orjakauppa.

Nykyisen lainsäädännön tavoin edellytettäisiin lisäksi, että teon on oltava kokonaisuutena arvostellen törkeä, jotta kysymys olisi törkeästä ihmiskaupasta. Kokonaisarviointi on omiaan pitämään orjuuden käsitteen tulkinnan suppeana.

3 momentti. Törkeän ihmiskaupan yritys olisi rangaistava, kuten perustekomuodonkin yritys.

10 §. Oikeushenkilön rangaistusvastuu. Lukuun lisättäisiin oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskeva pykälä. Sen mukaan ihmiskaupaan ja törkeään ihmiskaupaan sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

Palermon yleissopimuksen ihmiskaupaa koskevassa lisäpöytäkirjassa ei ole erityisiä säännöksiä oikeushenkilön rangaistusvastuusta. Tältä osin noudatetaan itse yleissopimusta. Sen 10 artiklan mukaan oikeushenkilö tulee voida saattaa vastuuseen yleissopimuk-

sen mukaisista rikoksista. Oikeushenkilön vastuu voi olla rikosoikeudellista, siviilioikeudellista tai hallinto-oikeudellista. Vastavasti tällaisen vastuun on ulotuttava ihmiskaupaa koskevan lisäpöytäkirjan mukaisiin tekoihin.

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja lasten myynnistä, lapsiprostitutiosta ja lapsipornografiasta sisältää myös määräyksiä oikeushenkilön rangaistusvastuusta. Jollei kansallisessa lainsäädännössä toisin määrätä, kukin sopimusvaltio ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin säätääkseen määräykset oikeushenkilöiden vastuusta pöytäkirjassa tarkoitettujen rikosten osalta. Vastuu voi olla rikos-, siviili- tai hallinto-oikeudellista sopimusvaltion soveltamien oikeusperiaatteiden mukaisesti.

Ihmiskaupaa koskevan Euroopan unionin puitepäätöksen 4 artiklan 1 kohdan mukaan oikeushenkilö on voitava saattaa vastuuseen puitepäätöksen mukaisesta rikoksesta, jonka on oikeushenkilön puolesta tai hyväksi tehnyt joko yksin tai oikeushenkilön toimieliimen jäsenenä henkilö, jolla on oikeushenkilössä johtava asema artiklassa tarkemmin määritellyin perustein. Artiklassa on myös muita oikeushenkilön vastuuta koskevia yksityiskohtaisia määräyksiä. Puitepäätöksen 5 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että oikeushenkilölle voidaan langettaa tehokkaita, oikeasuhtaisia ja varoittavia seuraamuksia, joihin kuuluu rikosoikeudellisia tai muita sakkoja ja joihin voi kuulua muitakin seuraamuksia.

Puitepäätöksen sisältämät oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevat määräykset ovat samanlaisia kuin edellä selostetussa lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskevassa puitepäätöksessä. Tältä osin viitataan edellä olleisiin 20 luvun 13 §:n perusteluihin.

Ihmiskaupaa koskeva puitepäätös edellyttää, että oikeushenkilölle on voitava tuomita ihmiskaupasta rikosoikeudellisia tai muita sakkoja. Suomen järjestelmässä nämä merkitsisivät rikosoikeudellisia sakkoja. Palermon yleissopimus jättää enemmän harkintavaltaa sen suhteen, onko oikeushenkilölle määrättävä rikosoikeudellisia vai joitain muita seuraamuksia. Tätäkin enemmän valinnanvapautta jättää lapsen oikeuksien yleisso-

pimuksen valinnainen pöytäkirja. Erityisesti puitepäätöksen vaatimusten toteuttamiseksi pykälässä säädettäisiin, että ihmiskauppaan ja törkeään ihmiskauppaan sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään. Nämä rikokset ovat myös luonteeltaan sellaisia, että niitä käytännössäkin voidaan harjoittaa oikeushenkilön muodossa.

1.2. Pakkokeinolaki

5 a luku. Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu

2 §. *Telekuuntelun edellytykset.* Perustuslain 10 §:n 2 momentin mukaan kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Lailla voidaan kuitenkin säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen muun muassa yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavien rikosten tutkinnassa.

Pykälässä säädetään rikoksista, joiden esitutkintaa varten telekuuntelulupa voidaan myöntää, ja luvan myöntämisen edellytyksistä. Pykälän 1 momentin sisältämään rikosluetteloon, sen 4 kohdaksi lisättäisiin törkeä laittoman maahantulon järjestäminen ja törkeä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen. Muiden kohtien numerointi muuttuisi vastaavasti. Pykälän 1 momentin uuteen 7 kohtaan tehtäisiin muutokset, jotka aiheutuvat uusista ihmiskauppa ja törkeää ihmiskauppa koskevista säännöksistä. Pykälän 2 momentti, jota ei muutettaisi, koskee törkeimpiä talousrikoksia, jotka on tehty liike- tai ammattitoiminnassa. Pykälään lisättäisiin uusi 3 momentti, joka koskisi törkeää paritusta.

1 momentti. Momentin uusi 4 kohta koskisi telekuuntelua, kun on syytä epäillä jotakuta törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä tai törkeästä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä.

Laittoman maahantulon järjestämistä pidettäisiin ehdotetun rikoslain 17 luvun 8 a §:n mukaan törkeänä silloin, kun laittoman maahantulon järjestämisessä joko aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka erityisen

tuntuva kärsimystä (1 kohta) taikka rikos on tehty osana saman luvun 1 a §:n 4 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa (2 kohta), ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Ehdotetun pykälän 1 kohdan mukaisessa tapauksessa kyseessä on yksilön turvallisuutta vaarantava rikos. Pykälän 2 kohdan mukaisessa tilanteessa puolestaan tekoa voidaan pitää myös yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavana.

Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämistä pidettäisiin ehdotetun rikoslain 17 luvun 18 a §:n mukaan törkeänä silloin, kun lapsi on erityisen nuori (1 kohta), kuvassa esitetään myös vakavaa väkivaltaa tai lapsen kohtelua erityisen nöyryyttävästi (2 kohta), rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti (3 kohta) tai rikos on tehty osana saman luvun 1 a §:n 4 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa (4 kohta). Lisäksi rikoksen tulisi olla myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Varsinkin ehdotetun pykälän 1 ja 2 kohdan mukaisissa tilanteissa kysymyksessä on yksilön turvallisuutta vaarantava rikos. Pykälän 3 ja 4 kohdan mukaisissa tilanteissa tekoa voidaan pitää myös yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavana.

Momentin voimassa olevan 6 kohdan mukaan telekuuntelulupa voidaan myöntää, kun on syytä epäillä jotakuta törkeästä vapaudenriistosta, ihmisryöstöstä tai panttivangin ottamisesta. Kohdan numerointi muuttuisi niin, että se olisi 7 kohta. Ehdotuksen mukaan ihmisryöstön sijasta rikosnimikkeinä mainittaisiin ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa.

Kohta, kuten koko momenttikin, koskee myös eräitä sellaisia rikoksia, joiden enimmäisrangaistus on vähäisempi kuin ihmiskauppasäännöksessä ehdotettu kuusi vuotta vankeutta. Tästä syystä sekä rikoksen vakavuuden vuoksi on aiheellista sisällyttää 7 kohtaan paitsi ihmisryöstösäännöstä lähinnä vastaava törkeä ihmiskauppa, myös ihmiskaupan perustekomuoto.

Ihmiskauppa ja törkeää ihmiskauppa on pidettävä perustuslain 10 §:n 2 momentissa tarkoitetussa merkityksessä yksilön turvallisuutta vaarantavina rikoksina.

3 momentti. Ehdotetun uuden momentin mukaan telekuuntelulupa voidaan 1 momen-

tin mukaisin edellytyksin myöntää, kun on syytä epäillä jotakuta törkeästä parituksesta, jossa tavoitellaan erityisen suurta hyötyä ja rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai jota tarkoitetaan rikoslain 20 luvun 9 a §:n 1 momentin 3 tai 4 kohdassa taikka tällaisten tekojen rangaistavasta yrityksestä.

Pykälää hiljattain uudistettaessa siihen lisättiin 2 momentti, joka koskee liike- tai ammattitoimintaan liittyviä törkeimpiä talousrikoksia. Uudistuksen yhteydessä eduskunnan perustuslakivaliokunta katsoi, että tällaiset talousrikokset ovat perustuslain mielessä turvallisuutta vaarantavia rikoksia, jos niihin liitetään kvalifiointiedellytykseksi sekä erityisen suuren taloudellisen hyödyn tavoittelu että rikoksen tekeminen erityisen suunnitelmallisesti. Tällöin lakiehdotus voitaisiin käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä (PeVL 36/2002 vp). Samalla kannalla oli lakivaliokunta (LaVM 31/2002 vp).

Törkeän parituksen raskauttamisperusteet liittyvät osaksi tekotapoihin, jotka ovat lähellä 2 momentissa tarkoitettuja talousrikosten tekotapoja (hyödyn tavoittelu ja suunnitelmallisuus) ja osaksi parituksen kohteen erityiseen suojelun tarpeeseen (alle 18 vuoden ikä tai aiheutettu vahinko tai kärsimys). Voidaan katsoa, että kun kysymys on parituksesta, joka arvioidaan törkeäksi hyödyn tavoittelun tai suunnitelmallisuuden perusteella, teko voidaan rinnastaa törkeisiin talousrikoksiin. Vastaavasti telekuuntelusta törkeän parituksen tutkintaa varten voitaisiin säätää tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä, kun rikoksella tavoitellaan erityisen suurta hyötyä ja rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti.

Tavoiteltavan hyödyn olisi oltava suurempi kuin se hyöty, joka kokonaisarvostelua koskevan vaatimuksen täyttyessä riittää toteuttamaan törkeää paritusta koskevan tunnusmerkistön. Sanonta ”erityisen suuri hyöty” viittaa siis suurempaan hyötyyn kuin ”huomattava hyöty”. Lisäksi teon olisi oltava erityisen suunnitelmallinen. Tarkoitus on rajata telekuuntelumahdollisuus törkeiden paritusten törkeimpiin tekemuotoihin.

Ehdotuksen mukaan telekuuntelu törkeää paritusta tutkittaessa olisi mahdollista myös, kun rikoksen kohteena on kahdeksatoista vuotta nuorempi lapsi taikka parituksen kohteelle aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä

huolimattomuudella vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka erityisen tuntuva kärsimystä. Nämä raskauttavat seikat riittäisivät sellaisenaan telekuuntelun edellytykseksi. Kysymys on tällaisissa tapauksissa perustuslain mielessä yksilön turvallisuutta vaarantavasta rikoksesta, joten lainmuutos voidaan tältäkin osin käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Telekuuntelu olisi mahdollista myös, kun epäilty rikos on momentissa tarkoitettujen törkeän parituksen rangaistava yritys.

4 §. *Teknisen kuuntelun edellytykset.* Hiljattain toteutetussa pakkokeinolain uudistuksessa teknisen kuuntelun mahdollisuus ulotettiin myös vakituiseen asumiseen tarkoitettuihin tiloihin. Hallituksen esityksestä poiketen eduskunnan perustuslakivaliokunta katsoi, että teknisen kuuntelun edellytykset on näissä tilanteissa rajattava muuten kuin rikoksesta tuomittavissa olevan enimmäisrangaistuksen perusteella. Rajausta tuli tavallisen lainsäätämisyjärjestyksen edellytyksenä tehdä valtionkoston, väkivaltarikosten, yleisvaarallisten rikosten ja huumausainerikosten törkeimpiin tekemuotoihin (PeVL 36/2002 vp). Samalla kannalla oli lakivaliokunta (LaVM 31/2002 vp).

Pykälän 3 momentissa luetellaan tällaiset törkeimmät rikokset. Momentin 6 kohdassa mainitaan ihmisryöstö. Eduskunta lienee rinnastanut ihmisryöstön törkeimpiin väkivaltarikoksiin. Edellä on ehdotettu ihmisryöstöä koskevan rangaistussäännöksen korvaamista törkeää ihmiskauppaa koskevalla rangaistussäännöksellä. Vastaava muutos ehdotetaan tehtäväksi 6 kohtaan. Vaikka törkeää ihmiskauppaa koskevan rangaistussäännöksen soveltamisala on laajempi kuin ihmisryöstöä koskevan säännöksen, törkeä ihmiskauppa on ihmisryöstön tavoin syytä rinnastaa törkeimpiin väkivaltarikoksiin ja sen vuoksi mainita 6 kohdassa.

1.3. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa

2 luku. Asianosaisen avustamisesta

1 a §. Pykälä koskee sitä, millä edellytyksin tuomioistuimien voi määrätä asianomistajalle oikeudenkäyntiavustajan esitutkintaa ja, silloin kun asianomistajalla on vaatimuksia v-

rallisen syyttäjän ajamassa asiassa, oikeudenkäyntiä varten. Tällä hetkellä avustaja voidaan tässä tarkoituksessa määrätä rikoslain 20 luvussa tarkoitettussa siveellisyysrikosta koskevassa asiassa, jollei sitä erityisesti syytä pidetä tarpeettomana (1 kohta) ja rikoslain 21 luvun 1–6 §:ssä tarkoitettussa rikosasiassa, jos sitä asianomistajan ja rikoksesta epäillyn suhde huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna (2 kohta).

Pykälä on parhaillaan uudistettavana. Rikosprosessin tarkistamistyöryhmän loppumietinnön (oikeusministeriön työryhmämietintö 2003:11) mukaan pykälään lisättäisiin uusi 3 kohta, jonka mukaan tuomioistuim voi määrätä asianomistajalle oikeudenkäyntiavustajan esitutkintaa ja, silloin kun asianomistajalla on vaatimuksia virallisen syyttäjän ajamassa asiassa, oikeudenkäyntiä varten myös henkeen, terveyteen ja vapauteen kohdistuvassa rikosasiassa, jos sitä rikoksen vakavuus, asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna.

Tässä esityksessä ehdotetaan, että uudet rangaistussäännökset ihmiskaupasta ja törkeästä ihmiskaupasta sijoitettaisiin vapauteen kohdistuvia rikoksia koskevaan rikoslain 25 lukuun.

Rikosprosessin tarkistamistyöryhmän ehdottama muutos tulee todennäköisesti voimaan myöhemmin kuin lainmuutos, jolla rikoslakiin lisätään ihmiskauppaa koskevat rangaistussäännökset. On tarpeen, että mahdollisuus oikeudenkäyntiavustajan määräämiseen ihmiskaupparikoksen asianomistajalle tulisi voimaan samalla kuin rangaistussäännös. Sen vuoksi pykälän soveltamisalaa laajennettaisiin jo tässä esityksessä koskemaan myös ihmiskaupparikoksia. Samalla siveellisyysrikoksia koskevaan 1 kohtaan tehtäisiin tekninen muutos.

1 kohta. Kohta koskee voimassa olevan sanamuotonsa mukaan siveellisyysrikoksia. Aiemmin siveellisyysrikoksia koskeneen rikoslain 20 luvun otsikko on vuoden 1999 alun jälkeen ollut ”Seksuaalirikoksista”. Vastaavasti 1 kohtaa muutettaisiin niin, että se koskisi seksuaalirikoksia. Muutos ei vaikuta kohdan sisältöön.

3 kohta. Uuden 3 kohdan mukaan oikeudenkäyntiavustaja voitaisiin määrätä rikos-

lain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitettussa ihmiskauppaa koskevassa asiassa, jos sitä rikoksen vakavuus, asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna.

Vireillä olevien pykälän muutoshankkeiden sovittamiseksi yhteen ehdotetaan, että avustajan määräämisen edellytys muotoiltaisiin rikosprosessin tarkistamistyöryhmän mietinnön mukaisesti. Tämä on perusteltua siitä syystä, että mainitussa työryhmän mietinnössä ehdotetaan laajemman, muutkin kuin vain ihmiskauppaa koskevat säännökset kattavan 3 kohdan säätämistä.

Rikosprosessin tarkistamistyöryhmän loppumietinnön (s. 57) mukaan mitä vakavammasta rikoksesta olisi kysymys, sitä perustellumpaa oikeudenkäyntiavustajan määrääminen olisi. Oikeudenkäyntiavustajan määräämisessä otettaisiin huomioon myös asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet, kuten rikoksen hänelle aiheuttamat seuraukset. Myös asianomistajan ikä, terveys ja suhde epäiltyyn henkilöön voitaisiin ottaa harkinnassa huomioon.

3 kohtaa tulkittaessa tulisi ottaa huomioon vastaavat seikat kuin mitä mainitussa mietinnössä esitettiin. Ihmiskaupparikosten vakavuus puoltaisi yleensä oikeudenkäyntiavustajan määräämistä.

1.4. Ulkomaalaislaki

64 b §. *Laittoman maahantulon järjestäminen.* Pykälän mukaan rangaistus laittoman maahantulon järjestämisestä säädetään rikoslain 17 luvun 8 §:ssä. Koska rikoslakiin lisättäisiin uutena rangaistussäännöksenä törkeää laittoman maahantulon järjestämistä koskeva 17 luvun 8 a §, viittaus muutettaisiin koskemaan myös sitä.

Ulkomaalaislain kokonaisuudistusta koskevan hallituksen esityksen (HE 28/2003 vp) mukaan vastaava viittaussäännös tulisi ulkomaalaislain 189 §:ksi, jota tulisi vastavalla tavalla muuttaa.

1.5. Rikosrekisterilaki

2 §. Pykälän 1 momentissa luetellaan ratkaisut, joita koskevat tiedot merkitään rikosrekisteriin. Niistä yhtenä mainitaan ratkaisu,

jolla henkilö on jätetty rikoslain 3 luvun 3 §:n nojalla rangaistukseen tuomitsematta. Viittaus on koskenut ymmärrystä vailla olevina tuomitsematta jätettyjä. Vuoden 2004 alussa voimaan tulleen rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan uudistuksen jälkeen syynta-keettomia koskee kuitenkin rikoslain 3 luvun 4 §, erityisesti sen 1 ja 2 momentti. Pykälän sisältämä viittaus saatettaisiin ajan tasalle niin, että se kohdistuisi rikoslain 3 luvun 4 §:n 1 ja 2 momenttiin.

6 §. Pykälän 2 momentti on yhteydessä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä annettuun lakiin. Momentin mukaan rikosrekisteriotteeseen merkitään muun muassa tiedot päätöksestä, jolla henkilö on tuomittu rikoslain 17 luvun 18 tai 19 §:ssä tarkoitettu sukupuolisiveellisyttä loukkaavasta teosta. Edellytyksenä on, että tuomittu seuraamus on rikosrekisterilain 2 §:n mukainen eli ensisijaisesti vankeusrangaistus, yhdyskuntapalvelu tai nuorisorangaistus.

Koska rikoslakiin lisättäisiin rangaistussäännös törkeästä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä, 2 momenttiin lisättäisiin viittaus tätä koskevaan rikoslain 17 luvun 18 a §:ään.

10 §. Pykälän 1 momentin 3 kohtaan tehtäisiin vastaava muutos kuin 2 §:n 1 momenttiin.

1.6. Laki tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta

15 §. *Vastuuvapaus tietojen tallennuspalveluissa.* Pykälässä määritellään, millä edellytyksillä tietojen tallennuspalvelujen tarjoaja ei ole vastuussa tietojen sisällöstä tai välittämisestä. Vastuuvapaus edellyttää esimerkiksi hänen toimivan viipymättä tallentamansa tiedon saannin estämiseksi saatuaan tietoonsa, että tallennettu tieto on ilmeisesti rikoslain 11 luvun 8 §:n (kiihottaminen kansanryhmää vastaan) taikka sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämistä koskevan rikoslain 17 luvun 18 §:n vastainen. Koska rikoslakiin lisättäisiin säännös törkeästä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä, pykälän 1 momentin 2 kohtaan lisättäisiin viittaus tätä koskevaan rikoslain 17 luvun 18 a §:ään.

1.7. Laki kuvaohjelmien tarkastamisesta

23 §. *Rangaistussäännös.* Pykälä sisältää toissijaisuuslausekkeen, jonka mukaan sitä sovelletaan, jollei teko ole rangaistava rikoslain 17 luvun 17 §:n (väkivaltakuvauksen levittäminen), 18 §:n (sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen) tai 18 a §:n (kuvaohjelman laitton esittäminen tai levittäminen alaikäiselle) mukaan. Ehdotuksen mukaan 18 a § tulisi koskemaan törkeää sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämistä ja uusi 18 b § kuvaohjelman laitonta esittämistä tai levittämistä alaikäiselle. Sen vuoksi pykälään lisättäisiin viittaus rikoslain 17 luvun 17, 18 ja 18 a §:n lisäksi myös 18 b §:ään.

2. Voimaantulo

Ehdotukset eivät edellytä organisatorisia muutoksia, eikä niihin liity suurta koulutustarvetta. Lainmuutokset ehdotetaan tuleviksi voimaan 1 päivänä elokuuta 2004, jolloin Euroopan unionin jäsenvaltioiden on viimeistään toteutettava ihmiskaupan torjunnasta tehdyssä neuvoston puitepäätöksessä edellytetyt toimenpiteet.

3. Sääntämisyjärjestys

Ehdotuksen mukaan parituksena olisi rangaistavaa, jos joku yhteystietoja välittämällä markkinoi toisen prostituutiota (rikoslain 20 luvun 9 §:n 1 momentin 2 kohta). Rangaistussäännös sivuaa sananvapautta. Perustuslain 12 §:n mukaan jokaisella on sananvapaus. Siihen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käytämisestä annetaan lailla.

Ehdotetulla kriminalisoinnilla on tarkoitus vaikeuttaa prostituution järjestämistä ja siitä hyötymistä, joten sille on painava yhteiskunnallinen tarve. Ehdotettu kriminalisointi olisi riittävän tarkkarajainen eikä kohdistuisi prostituoituun itsensä. Mainontaan ja markkinointiin on katsottu voitavan kohdistaa pi-

temmälle meneviä rajoituksia kuin sananvapauden sisällöllisellä ydinalueella olisi mahdollista (PeVL 60/2001 vp, PeVL 19/2002 vp). Jo nykyisin on voimassa esimerkiksi rangaistussäännös sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasta markkinoinnista.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklan mukaan jokaisella on sananvapaus, joka on artiklassa yksityiskohtaisesti määritelty. Sananvapaus voidaan artiklan mukaan kuitenkin asettaa lailla säädettyjen ehtojen, rajoitusten ja rangaistusten kohteeksi. Artiklassa luetellaan perusteet, joihin nämä ehdot, rajoitukset ja rangaistukset voivat liittyä. Ehdotetulla rangaistussäännöksellä pyritään vaikuttamaan prostituutiota, paritusta ja ihmiskauppaa sekä toisen prostituutiosta hyötymistä vähentävästi. Näin ollen ainakin artiklassa mahdollisina rajoitusperusteina mainitut rikollisuuden estäminen, moraalien suojeleminen ja muiden henkilöiden oikeuksien turvaaminen ovat ehdotetun rangaistussäännöksen taustalla. Rangaistussäännöksestä johtuva sananvapauden rajoitus olisi siten myös ihmisoikeussopimuksessa sallittu. Vastaavilla perusteilla rangaistussäännös olisi myös kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen sananvapautta käsittelevän 19 artiklan mukainen.

Ehdotetuilla pakkokeinolain muutoksilla on merkitystä yksityiselämän suojan kannalta. Perustuslain 10 § koskee yksityiselämän suojaa. Suojattuja ovat jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha sekä kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus. Lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin kuuluvista toimenpiteistä. Lailla voidaan säätää lisäksi välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä ja turvallisuustarkastuksessa sekä vapaudenmenetyksen aikana.

Ehdotetut pakkokeinolain muutokset kaventaisivat yksityiselämän suojaa. Ehdotettu telekuuntelu-oikeus ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa tutkittaessa koskisi perustuslain 10 §:ssä tarkoitettuja yksilön turvallisuutta vaarantavia rikoksia. Lisäksi on ehdotettu telekuuntelu-oikeutta, kun on syytä

epäillä jotakuta törkeästä parituksesta, jossa tavoitellaan erityisen suurta hyötyä ja rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti. Vastavien lisäedellytysten vallitessa on jo aiemmin laajennettu telekuuntelu-oikeus törkeisiin talousrikoksiin, joihin törkeä paritus, johon liittyy kuvattu hyödyntäminen ja suunnitelmallisuus, voidaan rinnastaa. Kysymys on yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavasta rikoksesta. Lisäksi ehdotetaan telekuuntelu-oikeutta törkeästä parituksesta, jossa rikoksen kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi taikka parituksen kohteelle aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka erityisen tuntuva kärsimystä. Tältä osin on kysymys yksilön turvallisuutta vaarantavasta rikoksesta. Myös ehdotetaan telekuuntelu-oikeutta epäiltäessä jotakuta törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä tai törkeästä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä. Ne ovat edellä pakkokeinolain muutosten perustelujen yhteydessä tarkemmin esitetyllä tavalla yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavia rikoksia.

Ehdotuksen mukaan törkeästä ihmiskauhasta epäiltäessä on oikeus myös tekniseen kuunteluun kotirauhan suojaamalla alueella. Ehdotus on johdonmukainen sen pakkokeinolain mukaisen lähtökohdan kanssa, että mahdollisuus tekniseen kuunteluun kotirauhan piirissä on rajattu vakavimpiin rikoksiin.

Ehdotetut yksityiselämän suojaan kohdistuvat rajoitukset olisivat kyseisen rikollisuuden luonteen vuoksi välttämättömiä tavoitteena olevan vakavien rikosten tehokkaan selvittämisen kannalta. Siten ne olisivat painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimia. Lisäksi ne perustuisivat laissa olevaan tarkarajaiseen ja täsmälliseen säännökseen.

Hallituksen käsityksen mukaan lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Hallitus ehdottaa kuitenkin harkittavaksi, olisiko asiasta pyydettyä perustuslakivaliokunnan lausuntoa.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**rikoslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 1 luvun 7 §:n 3 momentti, 11 §:n 2 momentti, 15 luvun 10 §:n 1 momentti, 17 luvun 7 §:n 2 momentti, 8 §:n 1 momentti, 18 §, 18 a §, 19 § ja 24 §, 20 luvun 8 § ja 9 §:n 1 momentti ja 25 luvun 3 §, sellaisina kuin ne ovat, 1 luvun 7 §:n 3 momentti ja 15 luvun 10 §:n 1 momentti laissa 17/2003, 1 luvun 11 §:n 2 momentti laissa 604/2002, 17 luvun 7 §:n 2 momentti laissa 756/2000, 17 luvun 8 §:n 1 momentti, 18 ja 19 § sekä 20 luvun 8 § ja 9 §:n 1 momentti laissa 563/1988 sekä 17 luvun 18 a § laissa 777/2000 ja 24 § laissa 142/2003 sekä 25 luvun 3 § laissa 578/1995, ja

lisätään 17 lukuun uusi 8 a § ja 18 b §, 20 lukuun uusi 9 a § ja 13 § sekä 25 lukuun uusi 3 a § ja 10 § seuraavasti:

1 luku

Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

7 §

Kansainvälinen rikos

Suomen lakia sovelletaan tekopaikan laista riippumatta myös Suomen ulkopuolella tehtyyn ihmiskauppaan, törkeään ihmiskauppaan ja 34 a luvussa tarkoitettuun rikokseen.

11 §

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa, siihen sovelletaan Suomen la-

kia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö ja teosta säädetään rangaistus:

1) 15 luvun 12 a §:n nojalla mainitun luvun 1—9 §:ssä;

2) 16 luvun 1—3 §:ssä ja vaikka rikoksen kohteena on 40 luvun 11 §:n 2, 3 tai 5 kohdassa tarkoitettu henkilö taikka ulkomainen virkamies, joka toimii Kansainvälisen rikostuomioistuimen palveluksessa;

3) 16 luvun 13, 14 ja 14 a §:ssä ja vaikka lainkohtia sovelletaan mainitun luvun 20 §:n nojalla;

4) 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä;

5) 20 luvun 6 —8 §:ssä;

6) 20 luvun 9 tai 9 a §:ssä, jos teko kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön; taikka

7) 40 luvun 1—4 §:ssä, jos rikoksen tekijä on kansanedustaja, ulkomainen virkamies tai ulkomaisen parlamentin jäsen.

15 luku

Rikoksista oikeudenkäyttöä vastaan

10 §

Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen

Joka tietää joukkotuhonnan, joukkotuhonnan valmistelun, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisen, biologisen aseiden kiellon rikkomisen, Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisen, maanpetoksen, törkeän maanpetoksen, vakoilun, törkeän vakoilun, valtiopetoksen, törkeän valtiopetoksen, raiskauksen, törkeän raiskauksen, törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, murhan, tapon, surman, törkeän pahoinpitelyn, ryöstön, törkeän ryöstön, ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan, panttivangin ottamisen, törkeän tuhotyön, törkeän terveyden vaarantamisen, ydinräjähdერიoksen, kaappauksen, 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetun terroristisessa tarkoituksessa tehdyn rikoksen, törkeän ympäristön turmelemisen tai törkeän huumausainerikoksen olevan hankkeilla eikä ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä, anna siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa, on tuomittava, jos rikos tai sen rangaistava yritys tapahtuu, *törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

17 luku

Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

7 §

Valtionrajarikos

Valtionrajarikoksesta ei tuomita ulkomaalaista, joka 1 momentissa tarkoitetun teon johdosta käännytetään tai karkotetaan maasta, eikä ulkomaalaista, joka pakolaisuuden perusteella hakee turvapaikkaa tai oleskelulupaa Suomessa. Valtionrajarikoksesta ei tuomita myöskään ulkomaalaista, joka on tehnyt 1 momentissa tarkoitetun teon sen

vuoksi, että hän on ollut 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan kohteena.

8 §

Laittoman maahantulon järjestäminen

Joka

1) tuo tai yrittää tuoda Suomeen tai Suomen kautta muuhun maahan ulkomaalaisen, jolla ei ole maahantuloon vaadittavaa passia, muuta matkustusasiakirjaa, viisumia tai oleskelulupaa,

2) järjestää tai välittää 1 kohdassa tarkoitetulle ulkomaalaiselle kuljetuksen Suomeen tai

3) luovuttaa toiselle väärän tai väärennetyn taikka toiselle henkilölle annetun passin, muun matkustusasiakirjan, viisumin tai oleskeluluvan käytettäväksi maahantulon yhteydessä,

on tuomittava *laittoman maahantulon järjestämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

8 a §

Törkeä laittoman maahantulon järjestäminen

Jos laittoman maahantulon järjestämisessä

1) aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka erityisen tuntuva kärsimystä tai

2) rikos on tehty osana 1 a §:n 4 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa

ja rikos on myös kokonaisuutena arvoitellen törkeä, rikoksentehtyjä on tuomittava *törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

18 §

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan leittäminen

Joka valmistaa, pitää kaupan tai vuokrattavana, vie maasta, tuo maahan tai Suomen

kautta muuhun maahan taikka muuten levittää kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esitetään

- 1) lasta,
- 2) väkivaltaa tai
- 3) eläimeen sekaantumista,

on tuomittava *sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Mitä 17 §:n 2 momentissa säädetään, koskee myös tässä pykälässä tarkoitettua kuvaa tai kuvatallennetta.

Lapsena pidetään kahdeksaatoista vuotta nuorempaa henkilöä sekä henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksaatoista vuotta nuorempi.

Mitä 1 momentissa säädetään sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan valmistamisesta, ei sovelleta, jos kuva esittää kuusitoista vuotta täyttänyttä henkilöä, jonka suostumuksella kuva on valmistettu hänen yksityistä käyttöönsä tai hänen määräämäänsä käyttöä varten, ja jos osapuolten iässä tai henkissä ja ruumiillisessa kypsyydessä ei ole suurta eroa.

18 a §

Törkeä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen

Jos sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisessä

- 1) lapsi on erityisen nuori,
- 2) kuvassa esitetään myös vakavaa väkivaltaa tai lapsen kohtelua erityisen nöyryyttävästi,
- 3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai

4) rikos on tehty osana 1 a §:n 4 momentissa tarkoitettun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtäjä on tuomittava *törkeästä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

18 b §

Kuvaohjelman laitton esittäminen tai levittäminen alaikäiselle

Joka julkisesti esittää tai levittää

1) kahdeksaatoista vuotta nuoremmalle kuvaohjelmaa, joka kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain 8 §:n nojalla ei ole hyväksytty esitettäväksi tai levitettäväksi,

2) kuvaohjelmaa sille mainitun lain 8 §:n nojalla määrätyn ikärajaluokituksen vastaisesti, tai

3) kahdeksaatoista vuotta nuoremmalle tarkastamatonta kuvaohjelmaa, joka mainitun lain 8 §:n nojalla olisi pitänyt kieltää tai jonka esittämiselle tai levittämiselle olisi pitänyt asettaa kyseisen henkilön ikää korkeampi ikäraja, jos kuvaohjelma olisi ollut tarkastettavana,

on tuomittava *kuvaohjelman laittomasta esittämisestä tai levittämisestä alaikäiselle* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

19 §

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito

Joka oikeudettomasti pitää hallussaan valokuvaa, videonauhaa, elokuvaa tai muuta todellisuudenmukaista kuvatallennetta, jossa esitetään 18 §:n 4 momentissa tarkoitettua lasta sukupuoliyhteydessä tai siihen rinnastettavassa seksuaalisessa kanssakäymisessä taikka muulla sukupuolisiveellisyttä ilmeisen loukkaavalla tavalla, on tuomittava *sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei sovelleta, jos kuva esittää kuusitoista vuotta täyttänyttä henkilöä, joka on antanut suostumuksensa kuvan pitämiseen hallussa, ja jos osapuolten iässä tai henkissä ja ruumiillisessa kypsyydessä ei ole suurta eroa.

24 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumiseen, laittoman maahantulon järjestämiseen, törkeään laittoman maahantulon järjestämiseen, eläinsuojelurikokseen, uhkapelin järjestämiseen, väkivaltakuvauksen levittämiseen, sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämiseen, törkeään sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämiseen, sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoon ja sukupuolisiveellisyttä loukkaavaan markkinointiin sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

20 luku

Seksuaalirikoksista

8 §

Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta

Joka lupaamalla tai antamalla korvauksen saa kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon, on tuomittava *seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

9 §

Paritus

Joka hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä

1) järjestää huoneen tai muun tilan korvauksista vastaan tapahtuvaa sukupuoliyhteyttä tai siihen rinnastettavaa seksuaalista tekoa varten tai kahdeksaatoista vuotta nuoremman lapsen tekemää sukupuolisiveellisyttä loukkaavaa tekoa varten taikka majoittaa sellaiseen tekoon ryhtyvää ja siten olennaisesti edistää tekoa,

2) yhteystietoja välittämällä tai muuten markkinoi toisen sellaiseen tekoon ryhtymistä,

3) muuten käyttää hyväkseen jonkun ryhtymistä sellaiseen tekoon tai

4) viettelee tai painostaa toisen sellaiseen tekoon

on tuomittava *parituksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

9 a §

Törkeä paritus

Jos parituksessa

1) tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä,

2) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti,

3) aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka erityisen tuntuva kärsimystä tai

4) kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästä parituksesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

13 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Paritukseen ja törkeään paritukseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

25 luku

Vapauteen kohdistuvista rikoksista

3 §

Ihmiskauppa

Joka

1) käyttämällä hyväksi toisen riippuvaista asemaa tai turvatonta tilaa,

2) erehdyttämällä toista,

3) maksamalla korvauksen toista vallassaan pitävälle henkilölle tai

4) ottamalla vastaan sellaisen korvauksen ottaa toisen valtaansa, värvää toisen taikka luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa toisen hänen saattamiseksi 20 luvun 9 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun tai siihen rinnastettavan seksuaalisen hyväskäytön kohteeksi, pakkotyöhön tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin taikka elimien tai kudoksien poistamiseksi taloudellisessa hyötymistarkoituksessa, on tuomittava ihmiskaupasta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Ihmiskaupasta tuomitaan myös se, joka ottaa valtaansa kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön taikka värvää, luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa tämän 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa, vaikka mitään 1 momentin 1—4 kohdassa tarkoitettua keinoa ei olisi käytetty.

Yritys on rangaistava.

3 a §

Törkeä ihmiskauppa

Jos ihmiskaupassa

1) käytetään 3 §:ssä tarkoitettujen keinojen sijasta tai lisäksi väki valtaa, uhkausta tai kaluutta,

2) aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka erityisen tuntuva kärsimystä,

3) rikos kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan lapseen tai

4) rikos on tehty osana 17 luvun 1 a §:n 4 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästä ihmiskaupasta* vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Törkeästä ihmiskaupasta tuomitaan myös se, joka alistaa toisen orjuuteen tai pitää toista orjuudessa, kuljettaa orjia tai käy kauppaa orjilla, jos teko kokonaisuutena arvostellen on törkeä.

Yritys on rangaistava.

10 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Ihmiskauppaan ja törkeään ihmiskauppaan sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 20 .

2.

Laki**pakkokeinolain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun pakkokeinolain (450/1987) 5 a luvun 2 § ja 4 §:n 3 momentti, sellaisina kuin ne ovat laissa 646/2003, seuraavasti:

5 a luku

Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu

2 §

Telekuuntelun edellytykset

Kun on syytä epäillä jotakuta

1) joukkotuhonnasta, joukkotuhonnan valmistelusta, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta, biologisen aseiden kiellon rikkomisesta,

2) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisesta, sotaan yllyttämisestä, maanpetoksesta, törkeästä maanpetoksesta, vakoilusta, törkeästä vakoilusta, turvallisuussalaisuuden paljastamisesta, luvattomasta tiedustelutoiminnasta,

3) valtiopetoksesta, törkeästä valtiopetoksesta, valtiopetoksen valmistelusta,

4) törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä, törkeästä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä,

5) törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä,

6) taposta, murhasta, surmasta,

7) törkeästä vapaudenriistosta, ihmiskaupasta, törkeästä ihmiskaupasta, panttivangin ottamisesta,

8) törkeästä ryöstöstä, törkeästä kiristyksestä,

9) törkeästä kätkemisrikoksesta, ammattimaisesta kätkemisrikoksesta, törkeästä rahanhankinnasta,

10) tuhotyöstä, liikennetuhotyöstä, törkeästä tuhotyöstä, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähderikoksesta, kaappauksesta,

11) rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2—7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitettua terroristisessa tarkoituksessa tehdystä rikoksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta, terroristiryhmän johtamisesta, terroristiryhmän toiminnan edistämisestä, terrorismin rahoittamisesta,

12) törkeästä vahingonteosta,

13) törkeästä kiskonnasta,

14) törkeästä rahanväärennyksestä,

15) törkeästä ympäristön turmelemisesta,

16) törkeästä huumausainerikoksesta taikka

17) edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä,

rikoksen esitutkintaa toimittavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa kuunnella ja tallentaa televiestejä, joita epäilty lähettää hallussaan olevasta tai oletettavasti muuten käyttämästään teleliittymästä, teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta, taikka tällaiseen teleliittymään, teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen tulevia hänelle tarkoitettuja viestejä, jos saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Lupa 1 momentin mukaiseen telekuunteluun voidaan siinä säädetyin edellytyksin antaa myös, kun on syytä epäillä jotakuta liiketä ammattitoimintaan liittyvästä sellaisesta

1) törkeästä lahjuksen antamisesta,

2) törkeästä kavalluksesta,

3) törkeästä veropetoksesta, törkeästä avustuspäätöksestä,

4) törkeästä väärennyksestä,
 5) törkeästä petoksesta,
 6) törkeästä velallisen epärehellisyydestä,
 törkeästä velallisen petoksesta,
 7) törkeästä lahjuksen ottamisesta, törkeästä virka-aseman väärinkäytöstä,
 8) törkeästä säännöstelyrikoksesta,
 9) törkeästä sisäpiirintiedon väärinkäytöstä tai törkeästä kurssin vääristämisestä taikka
 10) edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä,
 jossa rikoksella tavoitellaan erityisen suurta hyötyä ja rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti.

Lupa 1 momentin mukaiseen telekuunteluun voidaan siinä säädetyin edellytyksin antaa myös, kun on syytä epäillä jotakuta törkeästä parituksesta, jossa tavoitellaan erityisen suurta hyötyä ja rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai jota tarkoitetaan rikoslain 20 luvun 9 a §:n 1 momentin 3 tai 4 kohdassa taikka edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä.

4 §

Teknisen kuuntelun edellytykset

 Kun on syytä epäillä jotakuta

1) joukkotuhonnasta, joukkotuhonnan valmistelusta, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta, biologisen aseiden kiellon rikkomisesta,

2) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisesta, sotaan yllyttämisestä, maanpetok-

sesta, törkeästä maanpetoksesta, vakoilusta, törkeästä vakoilusta,
 3) valtiopetoksesta, törkeästä valtiopetoksesta,

4) törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä,

5) taposta, murhasta, surmasta,

6) törkeästä ihmiskaupasta,

7) törkeästä ryöstöstä,

8) törkeästä tuhoystöstä, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähderyöstöstä, kaappauksesta,

9) rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2—7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitettua terroristisessa tarkoituksessa tehdystä rikoksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta, terroristiryhmän johtamisesta, terroristiryhmän toiminnan edistämisestä, terrorismin rahoittamisesta,

10) törkeästä huumausainerikoksesta tai

11) edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä,

rikoksen esitutkintaa toimittavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa teknistä kuuntelua myös sellaiseen vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan, jossa epäilty todennäköisesti oleskelee, jos rikoksen selvittäminen olisi olennaisesti vaikeampaa tai mahdotonta käyttämällä rikoksesta epäiltyä tai muiden oikeuksiin vähemmän puuttuvia pakkokeinoja.

 Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____ .

3.

Laki**oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 a §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11 päivänä heinäkuuta 1997 annetun lain (689/1997) 2 luvun 1 a §, sellaisena kuin se on laissa 107/1998, seuraavasti:

2 luku

Asianosaisen avustamisesta

1 a §

Tuomioistuin voi määrätä asianomistajalle oikeudenkäyntiavustajan esitutkintaa ja, silloin kun asianomistajalla on vaatimuksia virallisen syyttäjän ajamassa asiassa, oikeudenkäyntiä varten:

1) rikoslain 20 luvussa tarkoitettussa seksuaalirikosta koskevassa asiassa, jollei sitä erityisestä syystä pidetä tarpeettomana;

2) rikoslain 21 luvun 1—6 §:ssä tarkoitettussa rikosasiassa, jos sitä asianomistajan ja rikoksesta epäillyn välinen suhde huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna; sekä

3) rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitettussa ihmiskauppaa koskevassa asiassa, jos sitä rikoksen vakavuus, asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 _____ .

4.

Laki

ulkomaalaislain 64 b §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 22 päivänä helmikuuta 1991 annetun ulkomaalaislain (378/1991) 64 b §, sellaisena kuin se on laissa 593/1998, seuraavasti:

64 b §

järjestämisestä säädetään rikoslain 17 luvun
8 ja 8 a §:ssä.*Laittoman maahantulon järjestäminen*

Rangaistus laittoman maahantulon järjestämisestä ja törkeästä laittoman maahantulon
Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta
20 .

5.

Laki**rikosrekisterilain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 20 päivänä elokuuta 1993 annetun rikosrekisterilain (770/1993) 2 §:n 1 momentti, 6 §:n 2 momentti ja 10 §:n 1 momentin 3 kohta, sellaisina kuin ne ovat, 2 §:n 1 momentti ja 10 §:n 1 momentin 3 kohta laissa 523/2001 sekä 6 §:n 2 momentti laissa 505/2002, seuraavasti:

2 §

Tuomioistuinten ilmoitusten perusteella rikosrekisteriin merkitään tiedot ratkaisuista, joilla henkilö on Suomessa tuomittu ehdotomaan vankeusrangaistukseen, yhdyskuntapalveluun, ehdolliseen vankeuteen, ehdollisen vankeuden ohessa tuomittuun sakkoon, yhdyskuntapalveluun tai valvontaan, nuorisorangaistukseen, nuorisorangaistuksen sijasta sakkoon, viraltapanoon tai jätetty rikoslain (39/1889) 3 luvun 4 §:n 1 ja 2 momentin nojalla rangaistukseen tuomitsematta. Rikosrekisteriin ei kuitenkaan merkitä tietoja sakon muuntorangaistuksesta eikä siviilipalvelulain (1723/1991) nojalla tuomitusta vankeusrangaistuksesta. Rikosrekisteriin merkitään myös tiedot ratkaisuista, joilla oikeushenkilö on tuomittu yhteisösakkoon.

6 §

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, yksityinen henkilö saa itseään koskevan otteen rikosrekisteristä voidakseen ryhtyä sellaiseen tehtävään, johon pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu työskentelyä alaikäisten parissa ja jossa ote on lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä an-

netun lain (504/2002) mukaan toimitettava työnantajalle tai viranomaiselle. Otteeseen merkitään tiedot päätöksestä, jolla henkilö on tuomittu rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä tarkoitettuun sukupuolisiveellisyttä loukkaavasta teosta, 20 luvussa tarkoitettuun seksuaalirikoksesta, 21 luvun 1 §:n nojalla taposta, 2 §:n nojalla murhasta, 3 §:n nojalla surmasta tai 6 §:n nojalla törkeästä pahoinpitelystä, 31 luvun 2 §:n nojalla törkeästä ryöstöstä taikka 50 luvussa tarkoitetuista huumausainerikoksista. Otteeseen merkitään myös tiedot päätöksestä, jolla henkilö on aikaisemmin voimassa olleen lain nojalla tuomittu vastaavasta rikoksesta. Ote on maksuton.

10 §

Rikosrekisteristä poistetaan tieto

3) ehdottomasta, yli kahden ja enintään viiden vuoden vankeusrangaistuksesta sekä rikoslain 3 luvun 4 §:n 1 ja 2 momentin nojalla rangaistukseen tuomitsematta jättämisestä kahdenkymmenen vuoden kuluttua

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

6.

Laki**tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta annetun lain 15 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta 5 päivänä kesäkuuta 2002 annetun lain (458/2002) 15 §:n 1 momentti seuraavasti:

15 §

Vastuuvapaus tietojen tallennuspalveluissa

Kun tietoyhteiskunnan palvelu käsittää palvelun vastaanottajan (*sisällön tuottaja*) toimittamien tietojen tallentamisen tämän pyynnöstä, palvelun tarjoaja ei ole vastuussa tallennettujen tietojen sisällöstä tai välittämisestä, jos hän toimii viipymättä tallentamansa tiedon saannin estämiseksi:

1) saatuaan tietoonsa sitä koskevan tuomioistuimen määräyksen taikka, jos kysymyk-

sessä on tekijänoikeuden tai lähioikeuden loukkaaminen, saatuaan 22 §:ssä tarkoitetun ilmoituksen;

2) saatuaan muuten tosiasiallisesti tietoonsa, että tallennettu tieto on ilmeisesti rikoslain (39/1889) 11 luvun 8 §:n taikka 17 luvun 18 tai 18 a §:n vastainen.

 Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20__ .

7.

Laki**kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain 23 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kuvaohjelmien tarkastamisesta 25 päivänä elokuuta 2000 annetun lain (775/2000) 23 § seuraavasti:

23 §

Rangaistussäännös

Joka tahallaan

1) esittää tai levittää 18 vuotta nuoremmalle kuvaohjelmaa ennen kuin se on hyväksytty alaikäisille esitettäväksi ja levitettäväksi siten kuin tässä laissa säädetään,

2) esittää tai levittää kuvaohjelmaa, josta ei ole tehty tarkastusviranomaiselle 11 §:ssä tarkoitettua ilmoitusta, tai

3) esittää tai levittää kuvaohjelmaa, jossa tai jonka yhteydessä ei ole 12 §:ssä tarkoitettuja merkintöjä,

on tuomittava, jollei teko ole rangaistava rikoslain (39/1889) 17 luvun 17, 18, 18 a tai 18 b §:n mukaan tai jollei siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *kuvaohjelmien tarkastamisesta annettujen säännösten rikkomisesta* sakkoon.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 _____.

Helsingissä 2 päivänä huhtikuuta 2004

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Johannes Koskinen*

Liite
Rinnakkaistekstit

1.

Laki

rikoslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 1 luvun 7 §:n 3 momentti, 11 §:n 2 momentti, 15 luvun 10 §:n 1 momentti, 17 luvun 7 §:n 2 momentti, 8 §:n 1 momentti, 18 §, 18 a §, 19 § ja 24 §, 20 luvun 8 § ja 9 §:n 1 momentti ja 25 luvun 3 §, sellaisina kuin ne ovat, 1 luvun 7 §:n 3 momentti ja 15 luvun 10 §:n 1 momentti laissa 17/2003, 1 luvun 11 §:n 2 momentti laissa 604/2002, 17 luvun 7 §:n 2 momentti laissa 756/2000, 17 luvun 8 §:n 1 momentti, 18 ja 19 § sekä 20 luvun 8 § ja 9 §:n 1 momentti laissa 563/1988 sekä 17 luvun 18 a § laissa 777/2000 ja 24 § laissa 142/2003 sekä 25 luvun 3 § laissa 578/1995, ja
lisätään 17 lukuun uusi 8 a § ja 18 b §, 20 lukuun uusi 9 a § ja 13 § sekä 25 lukuun uusi 3 a § ja 10 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 luku

Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

7 §

Kansainvälinen rikos

Suomen lakia sovelletaan tekopaikan laista riippumatta myös Suomen ulkopuolella tehtyyn 34 a luvussa tarkoitettuun rikokseen.

Suomen lakia sovelletaan tekopaikan laista riippumatta myös Suomen ulkopuolella tehtyyn *ihmiskauppaan, törkeään ihmiskauppaan ja* 34 a luvussa tarkoitettuun rikokseen.

11 §

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta teko-

Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta teko-

paikan laissa, siihen sovelletaan Suomen lakia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö ja teosta säädetään rangaistus:

1) 15 luvun 12 a §:n nojalla mainitun luvun 1—9 §:ssä;

2) 16 luvun 1—3 §:ssä ja vaikka rikoksen kohteena on 40 luvun 11 §:n 2, 3 tai 5 kohdassa tarkoitettu henkilö taikka ulkomainen virkamies, joka toimii Kansainvälisen rikostuomioistuimen palveluksessa;

3) 16 luvun 13, 14 ja 14 a §:ssä ja vaikka lainkohtia sovelletaan mainitun luvun 20 §:n nojalla;

4) 17 luvun 18 tai 19 §:ssä;

5) 20 luvun 6—8 §:ssä;

6) 20 luvun 9 §:ssä, jos teko kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön; taikka

7) 40 luvun 1—4 §:ssä ja rikoksen tekijä on kansanedustaja, ulkomainen virkamies tai ulkomaisen parlamentin jäsen.

15 luku

Rikoksista oikeudenkäyttöä vastaan

10 §

Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen

Joka tietää joukkotuhonnan, joukkotuhonnan valmistelun, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisen, biologisen aseiden kiellon rikkomisen, Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisen, maanpetoksen, törkeän maanpetoksen, vakoilun, törkeän vakoilun, valtiopetoksen, törkeän valtiopetoksen, raiskauksen, törkeän raiskauksen, törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, murhan, tapon, surman, törkeän pahoinpitelyn, ryöstön, törkeän ryöstön, *ihmisryöstön*, panttivangin ottamisen, törkeän tuhotyön, törkeän terveyden vaarantamisen, ydinräjähderikoksen, kaappauksen, 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettun terroristisessa tarkoituksessa tehdyn rikoksen, törkeän ympäristön turmelemisen tai törkeän huumausainerikoksen olevan hankkeilla eikä ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä, anna siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa, on

paikan laissa, siihen sovelletaan Suomen lakia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö ja teosta säädetään rangaistus:

1) 15 luvun 12 a §:n nojalla mainitun luvun 1—9 §:ssä;

2) 16 luvun 1—3 §:ssä ja vaikka rikoksen kohteena on 40 luvun 11 §:n 2, 3 tai 5 kohdassa tarkoitettu henkilö taikka ulkomainen virkamies, joka toimii Kansainvälisen rikostuomioistuimen palveluksessa;

3) 16 luvun 13, 14 ja 14 a §:ssä ja vaikka lainkohtia sovelletaan mainitun luvun 20 §:n nojalla;

4) 17 luvun 18, *18 a* tai 19 §:ssä;

5) 20 luvun 6—8 §:ssä;

6) 20 luvun 9 *tai 9 a* §:ssä, jos teko kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön; taikka

7) 40 luvun 1—4 §:ssä, *jos* rikoksen tekijä on kansanedustaja, ulkomainen virkamies tai ulkomaisen parlamentin jäsen.

15 luku

Rikoksista oikeudenkäyttöä vastaan

10 §

Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen

Joka tietää joukkotuhonnan, joukkotuhonnan valmistelun, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisen, biologisen aseiden kiellon rikkomisen, Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisen, maanpetoksen, törkeän maanpetoksen, vakoilun, törkeän vakoilun, valtiopetoksen, törkeän valtiopetoksen, raiskauksen, törkeän raiskauksen, törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, murhan, tapon, surman, törkeän pahoinpitelyn, ryöstön, törkeän ryöstön, *ihmiskaupan*, *törkeän ihmiskaupan*, panttivangin ottamisen, törkeän tuhotyön, törkeän terveyden vaarantamisen, ydinräjähderikoksen, kaappauksen, 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettun terroristisessa tarkoituksessa tehdyn rikoksen, törkeän ympäristön turmelemisen tai törkeän huumausainerikoksen olevan hankkeilla eikä ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä, anna siitä tietoa viranomaiselle

Voimassa oleva laki

tuomittava, jos rikos tai sen rangaistava yritys tapahtuu, *törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Ehdotus

tai sille, jota vaara uhkaa, on tuomittava, jos rikos tai sen rangaistava yritys tapahtuu, *törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

17 luku

Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

7 §

Valtionrajarikos

Valtionrajarikoksesta ei tuomita ulkomaalaista, joka 1 momentissa tarkoitetun teon johdosta käännytetään tai karkotetaan maasta, eikä ulkomaalaista, joka pakolaisuuden perusteella hakee turvapaikkaa tai oleskelulupaa Suomessa.

Valtionrajarikoksesta ei tuomita ulkomaalaista, joka 1 momentissa tarkoitetun teon johdosta käännytetään tai karkotetaan maasta, eikä ulkomaalaista, joka pakolaisuuden perusteella hakee turvapaikkaa tai oleskelulupaa Suomessa. *Valtionrajarikoksesta ei tuomita myöskään ulkomaalaista, joka on tehnyt 1 momentissa tarkoitetun teon sen vuoksi, että hän on ollut 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun ihmiskaupan kohteena.*

8 §

Laittoman maahantulon järjestäminen

Joka

1) tuo tai yrittää tuoda Suomeen ulkomaalaisen, jolla ei ole maahantuloon vaadittavaa passia, viisumia tai oleskelulupaa,

2) järjestää tai välittää 1 kohdassa tarkoitetulle ulkomaalaiselle kuljetuksen Suomeen tai

3) luovuttaa toiselle väärän tai väärennetyn taikka toiselle henkilölle annetun passin, viisumin tai oleskeluluvan käytettäväksi maahantulon yhteydessä,

on tuomittava *laittoman maahantulon järjestämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

8 §

Laittoman maahantulon järjestäminen

Joka

1) tuo tai yrittää tuoda Suomeen *tai Suomen kautta muuhun maahan* ulkomaalaisen, jolla ei ole maahantuloon vaadittavaa passia, *muuta matkustusasiakirjaa*, viisumia tai oleskelulupaa,

2) järjestää tai välittää 1 kohdassa tarkoitetulle ulkomaalaiselle kuljetuksen Suomeen tai

3) luovuttaa toiselle väärän tai väärennetyn taikka toiselle henkilölle annetun passin, *muun matkustusasiakirjan*, viisumin tai oleskeluluvan käytettäväksi maahantulon yhteydessä,

on tuomittava *laittoman maahantulon järjestämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

8 a §

Törkeä laittoman maahantulon järjestäminen

(uusi)

*Jos laittoman maahantulon järjestämisessä**1) aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka erityisen tuntuva kärsimystä tai**2) rikos on tehty osana 1 a §:n 4 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa**ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava törkeistä laittoman maahantulon järjestämisestä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.*

18 §

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen

Joka pitää kaupan tai vuokrattavana tai levittää taikka *siinä tarkoituksessa* valmistaa tai tuo maahan kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esitetään lasta tai väkivaltaa taikka eläimeen sekaantumista, on tuomittava *sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Mitä 17 §:n 2 momentissa säädetään, koskee myös tässä pykälässä tarkoitettua kuvaa tai kuvatallennetta.

18 §

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen

Joka valmistaa, pitää kaupan tai vuokrattavana, *vie maasta, tuo maahan tai Suomen kautta muuhun maahan taikka muuten levittää* kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esitetään

*1) lasta,**2) väkivaltaa tai**3) eläimeen sekaantumista,**on tuomittava sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.**Yritys on rangaistava.*

Mitä 17 §:n 2 momentissa säädetään, koskee myös tässä pykälässä tarkoitettua kuvaa tai kuvatallennetta.

Lapsena pidetään kahdeksaatoista vuotta nuorempaa henkilöä sekä henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksaatoista vuotta nuorempi.

Mitä 1 momentissa säädetään sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän

kuvan valmistamisesta, ei sovelleta, jos kuva esittää kuusitoista vuotta täyttänyttä henkilöä, jonka suostumuksella kuva on valmistettu hänen yksityistä käyttöönsä tai hänen määräämänsä käyttöä varten, ja jos osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsyydessä ei ole suurta eroa.

18 a §

Törkeä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen

(uusi)

Jos sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisessä

*1) lapsi on erityisen nuori,
2) kuvassa esitetään myös vakavaa väkivaltaa tai lapsen kohtelua erityisen nöyryyttävästi,*

3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai

4) rikos on tehty osana 1 a §:n 4 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava törkeästä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

18 a §

Kuvaohjelman laitton esittäminen tai levittäminen alaikäiselle

Joka julkisesti esittää tai levittää

1) 18 vuotta nuoremmalle kuvaohjelmaa, joka kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain 8 §:n nojalla ei ole hyväksytty esitettäväksi tai levitettäväksi,

2) kuvaohjelmaa sille mainitun lain 8 §:n nojalla määrätyn ikärajaluokituksen vastaisesti, tai

3) 18 vuotta nuoremmalle tarkastamatonta kuvaohjelmaa, joka mainitun lain 8 §:n nojalla olisi pitänyt kieltää tai jonka esittämiseksi tai levittämiseksi olisi pitänyt asettaa kyseisen henkilön ikää korkeampi ikäraja,

18 b §

Kuvaohjelman laitton esittäminen tai levittäminen alaikäiselle

Joka julkisesti esittää tai levittää

1) kahdeksatoista vuotta nuoremmalle kuvaohjelmaa, joka kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain 8 §:n nojalla ei ole hyväksytty esitettäväksi tai levitettäväksi,

2) kuvaohjelmaa sille mainitun lain 8 §:n nojalla määrätyn ikärajaluokituksen vastaisesti, tai

3) kahdeksatoista vuotta nuoremmalle tarkastamatonta kuvaohjelmaa, joka mainitun lain 8 §:n nojalla olisi pitänyt kieltää tai jonka esittämiseksi tai levittämiseksi olisi pitänyt asettaa kyseisen henkilön ikää korke-

jos kuvaohjelma olisi ollut tarkastettavana,

on tuomittava *kuvaohjelman laittomasta esittämisestä tai levittämisestä alaikäiselle sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.*

19 §

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito

Joka oikeudettomasti pitää hallussaan valokuvaa, videonauhaa, elokuvaa tai muuta todellisuudenmukaista kuvatallennetta, jossa esitetään lasta sukupuoliyhteydessä tai siihen rinnastettavassa seksuaalisessa kanssakäymisessä taikka muulla sukupuolisiveellisyttä ilmeisen loukkaavalla tavalla, on tuomittava *sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

24 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumiseen, laittoman maahantulon järjestämiseen, eläinsuojelurikokseen, uhkapelin järjestämiseen, väkivaltakuvauksen levittämiseen, sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämiseen ja sukupuolisiveellisyttä loukkaavaan markkinointiin sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

ampi ikäraja, jos kuvaohjelma olisi ollut tarkastettavana,

on tuomittava *kuvaohjelman laittomasta esittämisestä tai levittämisestä alaikäiselle sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.*

19 §

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito

Joka oikeudettomasti pitää hallussaan valokuvaa, videonauhaa, elokuvaa tai muuta todellisuudenmukaista kuvatallennetta, jossa esitetään *18 §:n 4 momentissa tarkoitettua* lasta sukupuoliyhteydessä tai siihen rinnastettavassa seksuaalisessa kanssakäymisessä taikka muulla sukupuolisiveellisyttä ilmeisen loukkaavalla tavalla, on tuomittava *sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta* sakkoon tai vankeuteen enintään *yhdeksi vuodeksi.*

Mitä 1 momentissa säädetään, ei sovelleta, jos kuva esittää kuusitoista vuotta täyttänyttä henkilöä, joka on antanut suostumuksensa kuvan pitämiseen hallussa, ja jos osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsytydessä ei ole suurta eroa.

24 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumiseen, laittoman maahantulon järjestämiseen, *törkeään laittoman maahantulon järjestämiseen*, eläinsuojelurikokseen, uhkapelin järjestämiseen, väkivaltakuvauksen levittämiseen, sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämiseen, *törkeään sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämiseen*, *sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoon* ja sukupuoliyhteyttä loukkaavaan markkinointiin sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

20 luku

Seksuaalirikoksista

8 §

Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta

Joka lupaamalla tai antamalla korvauksen saa kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon, on tuomittava *seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Yritys on rangaistava.

9 §

Paritus

Joka hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä

1) järjestää huoneen tai muun tilan korvausta vastaan tapahtuvaa sukupuoliyhteyttä tai siihen rinnastettavaa seksuaalista tekoa varten,

2) muuten käyttää hyväkseen jonkun ryhtymistä sellaiseen tekoon tai

3) viettelee tai painostaa toisen sellaiseen tekoon,

on tuomittava *parituksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

(uusi)

20 luku

Seksuaalirikoksista

8 §

Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta

Joka lupaamalla tai antamalla korvauksen saa kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon, on tuomittava *seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

9 §

Paritus

Joka hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä

1) järjestää huoneen tai muun tilan korvausta vastaan tapahtuvaa sukupuoliyhteyttä tai siihen rinnastettavaa seksuaalista tekoa varten *tai kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön tekemää sukupuolisiveellisyyttä loukkaa vaa tekoa varten taikka majoittaa sellaiseen tekoon ryhtyvää ja siten olennaisesti edistää tekoa,*

2) *yhteystietoja välittämällä tai muuten markkinoi toisen sellaiseen tekoon ryhtymistä,*

3) muuten käyttää hyväkseen jonkun ryhtymistä sellaiseen tekoon tai

4) viettelee tai painostaa toisen sellaiseen tekoon

on tuomittava *parituksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

9 a §

Törkeä paritus

Jos parituksessa

1) tavoitellaan huomattavaa taloudellista

hyötyä,

2) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti,

3) aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka erityisen tuntuva kärsimystä tai

4) kohteena on kahdeksatoista vuotta nuorempi lapsi

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava törkeästä parituksesta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

13 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

(uusi)

Paritukseen ja törkeään paritukseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

25 luku

Vapauteen kohdistuvista rikoksista

25 luku

Vapauteen kohdistuvista rikoksista

3 §

Ihmiskauppa

(uusi)

Joka

1) käyttämällä hyväksi toisen riippuvaista asemaa tai turvatonta tilaa,

2) erehdyttämällä toista,

3) maksamalla korvauksen toista valla saan pitävälle henkilölle tai

4) ottamalla vastaan sellaisen korvauksen ottaa toisen valtaansa, värvää toisen taikka luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa toisen hänen saattamisekseen 20 luvun 9 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun tai siihen rinnastettavan seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, pakkotyöhön tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin taikka elimien tai kudoksien poistamiseksi taloudellisessa hyötymistarkoituksessa, on tu-

3 §

Ihmisryöstö

Joka

1) väkivallalla, uhkauksella tai kavaluudella ottaa valtaansa toisen saattaakseen hänet ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin tai pakkotyöhön,

2) väkivallalla, uhkauksella tai kavaluudella ottaa valtaansa viittätoista vuotta nuoremman lapsen käyttääkseen häntä ihmiskaupan kohteena taikka

3) alistaa toisen orjuuteen tai pitää toista orjuudessa, kuljettaa orjia taikka käy kauppaa orjilla,

on tuomittava, jos teko kokonaisuutena arvostellen on törkeä, ihmisryöstöstä vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

(uusi)

3 a §

Törkeä ihmiskauppa

Jos ihmiskaupassa

1) käytetään 3 §:ssä tarkoitettujen keinojen sijasta tai lisäksi väkivaltaa, uhkausta tai kavaluutta,

2) aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka erityisen tuntuva kärsimystä,

3) rikos kohdistuu kahdeksatoista vuotta nuorempaan lapseen tai

4) rikos on tehty osana 17 luvun 1 a §:n 4 momentissa tarkoitettun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa,

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava törkeästä ihmiskaupasta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Törkeästä ihmiskaupasta tuomitaan myös se, joka alistaa toisen orjuuteen tai pitää toista orjuudessa, kuljettaa orjia tai käy kauppaa orjilla, jos teko kokonaisuutena arvostellen on törkeä.

Yritys on rangaistava.

10 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Ihmiskauppaan ja törkeään ihmiskauppaan sovelletaan, mitä oikeushenkilön ran-

132

Voimassa oleva laki

Ehdotus

gaistusvastuusta säädetään.

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuu-
ta 20 . _____*

2.

Laki**pakkokeinolain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun pakkokeinolain (450/1987) 5 a luvun 2 § ja 4 §:n 3 momentti, sellaisina kuin ne ovat laissa 646/2003, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

5 a luku

5 a luku

Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu

Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu

2 §

2 §

Telekuuntelun edellytykset

Telekuuntelun edellytykset

Kun on syytä epäillä jotakuta

1) joukkotuhonnasta, joukkotuhonnan valmistelusta, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta, biologisen aseiden kiellon rikkomisesta,

2) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisesta, sotaan yllyttämisestä, maanpetoksesta, törkeästä maanpetoksesta, vakoilusta, törkeästä vakoilusta, turvallisuussalaisuuden paljastamisesta, luvattomasta tiedustelutoiminnasta,

3) valtiopetoksesta, törkeästä valtiopetoksesta, valtiopetoksen valmistelusta,

4) törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä,

5) taposta, murhasta, surmasta,

6) törkeästä vapaudenriistosta, *ihmisryöstöstä*, panttivangin ottamisesta,

7) törkeästä ryöstöstä, törkeästä kiristyksestä,

8) törkeästä kätkemisrikoksesta, ammat-

Kun on syytä epäillä jotakuta

1) joukkotuhonnasta, joukkotuhonnan valmistelusta, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta, biologisen aseiden kiellon rikkomisesta,

2) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisesta, sotaan yllyttämisestä, maanpetoksesta, törkeästä maanpetoksesta, vakoilusta, törkeästä vakoilusta, turvallisuussalaisuuden paljastamisesta, luvattomasta tiedustelutoiminnasta,

3) valtiopetoksesta, törkeästä valtiopetoksesta, valtiopetoksen valmistelusta,

4) *törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä, törkeästä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan leittämisestä,*

5) törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä,

6) taposta, murhasta, surmasta,

7) törkeästä vapaudenriistosta, *ihmiskaupasta, törkeästä ihmiskaupasta*, panttivangin ottamisesta,

8) törkeästä ryöstöstä, törkeästä kiristyk-

timaisesta kätkemisrikoksesta, törkeästä rahanpesusta,

9) tuhotyöstä, liikennetuhotyöstä, törkeästä tuhotyöstä, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähderikoksesta, kaappauksesta,

10) rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2—7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitettua terroristisessa tarkoituksessa tehdystä rikoksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehdävän rikoksen valmistelusta, terroristiryhmän johtamisesta, terroristiryhmän toiminnan edistämisestä, terrorismin rahoittamisesta,

11) törkeästä vahingonteosta,

12) törkeästä kiskonnasta,

13) törkeästä rahanväärennyksestä,

14) törkeästä ympäristön turmelemisesta,

15) törkeästä huumausainerikoksesta tai ka-

16) edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä,

rikoksen esitutkintaa toimittavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa kuunnella ja tallentaa televiestejä, joita epäilty lähettää hallussaan olevasta tai oletettavasti muuten käyttämästään teleliittymästä, teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta taikka tällaiseen teleliittymään, teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen tulevia hänelle tarkoitettuja viestejä, jos saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Lupa 1 momentin mukaiseen telekuunteeluun voidaan siinä säädetyin edellytyksin antaa myös, kun on syytä epäillä jotakuta liike- tai ammattitoimintaan liittyvästä selaisesta

1) törkeästä lahjuksen antamisesta,

2) törkeästä kavalluksesta,

3) törkeästä veropetoksesta, törkeästä avustuspetoksesta,

4) törkeästä väärennyksestä,

sestä,

9) törkeästä kätkemisrikoksesta, ammatimaisesta kätkemisrikoksesta, törkeästä rahanpesusta,

10) tuhotyöstä, liikennetuhotyöstä, törkeästä tuhotyöstä, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähderikoksesta, kaappauksesta,

11) rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2—7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitettua terroristisessa tarkoituksessa tehdystä rikoksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehdävän rikoksen valmistelusta, terroristiryhmän johtamisesta, terroristiryhmän toiminnan edistämisestä, terrorismin rahoittamisesta,

12) törkeästä vahingonteosta,

13) törkeästä kiskonnasta,

14) törkeästä rahanväärennyksestä,

15) törkeästä ympäristön turmelemisesta,

16) törkeästä huumausainerikoksesta tai ka-

17) edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä,

rikoksen esitutkintaa toimittavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa kuunnella ja tallentaa televiestejä, joita epäilty lähettää hallussaan olevasta tai oletettavasti muuten käyttämästään teleliittymästä, teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta, taikka tällaiseen teleliittymään, teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen tulevia hänelle tarkoitettuja viestejä, jos saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Lupa 1 momentin mukaiseen telekuunteeluun voidaan siinä säädetyin edellytyksin antaa myös, kun on syytä epäillä jotakuta liike- tai ammattitoimintaan liittyvästä selaisesta

1) törkeästä lahjuksen antamisesta,

2) törkeästä kavalluksesta,

3) törkeästä veropetoksesta, törkeästä avustuspetoksesta,

4) törkeästä väärennyksestä,

Voimassa oleva laki

- 5) törkeästä petoksesta,
 - 6) törkeästä velallisen epärehellisyydestä, törkeästä velallisen petoksesta,
 - 7) törkeästä lahjuksen ottamisesta, törkeästä virka-aseman väärinkäytöstä,
 - 8) törkeästä säännöstelyrikoksesta,
 - 9) törkeästä sisäpiirintiedon väärinkäytöstä tai törkeästä kurssin vääristämisestä tai kaka
 - 10) edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä,
- jossa rikoksella tavoitellaan erityisen suurta hyötyä ja rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti.

Ehdotus

- 5) törkeästä petoksesta,
 - 6) törkeästä velallisen epärehellisyydestä, törkeästä velallisen petoksesta,
 - 7) törkeästä lahjuksen ottamisesta, törkeästä virka-aseman väärinkäytöstä,
 - 8) törkeästä säännöstelyrikoksesta,
 - 9) törkeästä sisäpiirintiedon väärinkäytöstä tai törkeästä kurssin vääristämisestä tai kaka
 - 10) edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä,
- jossa rikoksella tavoitellaan erityisen suurta hyötyä ja rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti.

Lupa 1 momentin mukaiseen telekuunteluun voidaan siinä säädetyin edellytyksin antaa myös, kun on syytä epäillä jotakuta törkeästä parituksesta, jossa tavoitellaan erityisen suurta hyötyä ja rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai jota tarkoitetaan rikoslain 20 luvun 9 a §:n 1 momentin 3 tai 4 kohdassa taikka edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä.

4 §

Teknisen kuuntelun edellytykset

-
- Kun on syytä epäillä jotakuta
- 1) joukkotuhonnasta, joukkotuhonnan valmistelusta, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta, biologisen aseiden kiellon rikkomisesta,
 - 2) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisesta, sotaan yllyttämisestä, maanpetoksesta, törkeästä maanpetoksesta, vakoilusta, törkeästä vakoilusta,
 - 3) valtiopetoksesta, törkeästä valtiopetoksesta,
 - 4) törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä,
 - 5) taposta, murhasta, surmasta,
 - 6) ihmistryöstöstä,
 - 7) törkeästä ryöstöstä,
 - 8) törkeästä tuhotyöstä, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähderikoksesta, kaappauksesta,
 - 9) rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2—7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitettua terroristisessa tarkoituksessa tehdystä ni-

-
- Kun on syytä epäillä jotakuta
- 1) joukkotuhonnasta, joukkotuhonnan valmistelusta, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta, biologisen aseiden kiellon rikkomisesta,
 - 2) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisesta, sotaan yllyttämisestä, maanpetoksesta, törkeästä maanpetoksesta, vakoilusta, törkeästä vakoilusta,
 - 3) valtiopetoksesta, törkeästä valtiopetoksesta,
 - 4) törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä,
 - 5) taposta, murhasta, surmasta,
 - 6) törkeästä ihmiskaupasta,
 - 7) törkeästä ryöstöstä,
 - 8) törkeästä tuhotyöstä, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähderikoksesta, kaappauksesta,
 - 9) rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2—7 kohdassa tai 2 momentissa tarkoitettua terroristisessa tarkoituksessa tehdystä ni-

koksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta, terroristiryhmän johtamisesta, terroristiryhmän toiminnan edistämisestä, terrorismin rahoittamisesta,

10) törkeästä huumausainerikoksesta tai

11) edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä,

rikoksen esitutkintaa toimittavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa teknistä kuuntelua myös sellaiseen vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan, jossa epäilty todennäköisesti oleskelee, jos rikoksen selvittäminen olisi olennaisesti vaikeampaa tai mahdotonta käyttämällä rikoksesta epäillyn tai muiden oikeuksiin vähemmän puuttuvia pakkokeinoja.

koksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta, terroristiryhmän johtamisesta, terroristiryhmän toiminnan edistämisestä, terrorismin rahoittamisesta,

10) törkeästä huumausainerikoksesta tai

11) edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä,

rikoksen esitutkintaa toimittavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa teknistä kuuntelua myös sellaiseen vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan, jossa epäilty todennäköisesti oleskelee, jos rikoksen selvittäminen olisi olennaisesti vaikeampaa tai mahdotonta käyttämällä rikoksesta epäillyn tai muiden oikeuksiin vähemmän puuttuvia pakkokeinoja.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*

3.

Laki**oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 a §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11 päivänä heinäkuuta 1997 annetun lain (689/1997) 2 luvun 1 a §, sellaisena kuin se on laissa 107/1998, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 luku

2 luku

Asianosaisen avustamisesta**Asianosaisen avustamisesta**

1 a §

Tuomioistuin voi määrätä asianomistajalle oikeudenkäyntiavustajan esitutkintaa ja, silloin kun asianomistajalla on vaatimuksia virallisen syyttäjän ajamassa asiassa, oikeudenkäyntiä varten:

1) rikoslain 20 luvussa tarkoitetussa sivellisyysrikosta koskevassa asiassa, jollei sitä erityisestä syystä pidetä tarpeettomana; *sekä*

2) rikoslain 21 luvun 1—6 §:ssä tarkoitetussa rikosasiassa, jos sitä asianomistajan ja rikoksesta epäillyn välinen suhde huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna.

1 a §

Tuomioistuin voi määrätä asianomistajalle oikeudenkäyntiavustajan esitutkintaa ja, silloin kun asianomistajalla on vaatimuksia virallisen syyttäjän ajamassa asiassa, oikeudenkäyntiä varten:

1) rikoslain 20 luvussa tarkoitetussa *seksuaalirikosta* koskevassa asiassa, jollei sitä erityisestä syystä pidetä tarpeettomana;

2) rikoslain 21 luvun 1—6 §:ssä tarkoitetussa rikosasiassa, jos sitä asianomistajan ja rikoksesta epäillyn välinen suhde huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna; *sekä*

3) rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetussa ihmiskauppaa koskevassa asiassa, jos sitä rikoksen vakavuus, asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna.

—————
 Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
 ta 20 .
 —————

4.

Laki**ulkomaalaislain 64 b §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 22 päivänä helmikuuta 1991 annetun ulkomaalaislain (378/1991) 64 b §, sellä-
 sena kuin se on laissa 593/1998, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

64 b §

64 b §

Laittoman maahantulon järjestäminen

Laittoman maahantulon järjestäminen

Rangaistus laittoman maahantulon järjes-
 tämisestä säädetään rikoslain 17 luvun
 8 §:ssä.

Rangaistus laittoman maahantulon järjes-
 tämisestä ja törkeästä laittoman maahantu-
 lon järjestämisestä säädetään rikoslain
 17 luvun 8 ja 8 a §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
 ta 20 .

5.

Laki**rikosrekisterilain 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 20 päivänä elokuuta 1993 annetun rikosrekisterilain (770/1993) 2 §:n 1 momentti, 6 §:n 2 momentti ja 10 §:n 1 momentin 3 kohta, sellaisina kuin ne ovat, 2 §:n 1 momentti ja 10 §:n 1 momentin 3 kohta laissa 523/2001 sekä 6 §:n 2 momentti laissa 505/2002, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

2 §

Tuomioistuinten ilmoitusten perusteella rikosrekisteriin merkitään tiedot ratkaisuista, joilla henkilö on Suomessa tuomittu ehdottomaan vankeusrangaistukseen, yhdyskuntapalveluun, ehdolliseen vankeuteen, ehdollisen vankeuden ohessa tuomittuun sakkoon, yhdyskuntapalveluun tai valvontaan, nuorisorangaistukseen, nuorisorangaistuksen sijasta sakkoon, viraltapanoon tai jätetty rikoslain (39/1889) 3 luvun 3 §:n nojalla rangaistukseen tuomitsematta. Rikosrekisteriin ei kuitenkaan merkitä tietoja sakon muutorangaistuksesta eikä siviilipalveluslain (1723/1991) nojalla tuomitusta vankeusrangaistuksesta. Rikosrekisteriin merkitään myös tiedot ratkaisuista, joilla oikeushenkilö on tuomittu yhteisösakkoon.

Ehdotus

2 §

Tuomioistuinten ilmoitusten perusteella rikosrekisteriin merkitään tiedot ratkaisuista, joilla henkilö on Suomessa tuomittu ehdottomaan vankeusrangaistukseen, yhdyskuntapalveluun, ehdolliseen vankeuteen, ehdollisen vankeuden ohessa tuomittuun sakkoon, yhdyskuntapalveluun tai valvontaan, nuorisorangaistukseen, nuorisorangaistuksen sijasta sakkoon, viraltapanoon tai jätetty rikoslain (39/1889) 3 luvun 4 §:n 1 ja 2 momentin nojalla rangaistukseen tuomitsematta. Rikosrekisteriin ei kuitenkaan merkitä tietoja sakon muutorangaistuksesta eikä siviilipalveluslain (1723/1991) nojalla tuomitusta vankeusrangaistuksesta. Rikosrekisteriin merkitään myös tiedot ratkaisuista, joilla oikeushenkilö on tuomittu yhteisösakkoon.

6 §

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, yksityinen henkilö saa itseään koskevan oteen rikosrekisteristä voidakseen ryhtyä sellaiseen tehtävään, johon pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu työskentelyä alaikäisten parissa ja jossa ote on lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain (504/2002) mukaan toimitett-

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, yksityinen henkilö saa itseään koskevan oteen rikosrekisteristä voidakseen ryhtyä sellaiseen tehtävään, johon pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu työskentelyä alaikäisten parissa ja jossa ote on lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain (504/2002) mukaan toimitett-

va työnantajalle tai viranomaiselle. Otteeseen merkitään tiedot päätöksestä, jolla henkilö on tuomittu rikoslain 17 luvun 18 tai 19 §:ssä tarkoitettua sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasta teosta, 20 luvussa tarkoitettua seksuaalirikoksesta, 21 luvun 1 §:n nojalla taposta, 2 §:n nojalla murhasta, 3 §:n nojalla surmasta tai 6 §:n nojalla törkeästä pahoinpitelystä, 31 luvun 2 §:n nojalla törkeästä ryöstöstä taikka 50 luvussa tarkoitettuja huumausainerikoksista. Otteeseen merkitään myös tiedot päätöksestä, jolla henkilö on aikaisemmin voimassa olleen lain nojalla tuomittu vastaavasta rikoksesta. Ote on maksuton.

10 §

Rikosrekisteristä poistetaan tieto

3) ehdottomasta, yli kahden ja enintään viiden vuoden vankeusrangaistuksesta sekä rikoslain 3 luvun 3 §:n nojalla rangaistukseen tuomitsematta jättämisestä kahdenkymmenen vuoden kuluttua

va työnantajalle tai viranomaiselle. Otteeseen merkitään tiedot päätöksestä, jolla henkilö on tuomittu rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä tarkoitettua sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasta teosta, 20 luvussa tarkoitettua seksuaalirikoksesta, 21 luvun 1 §:n nojalla taposta, 2 §:n nojalla murhasta, 3 §:n nojalla surmasta tai 6 §:n nojalla törkeästä pahoinpitelystä, 31 luvun 2 §:n nojalla törkeästä ryöstöstä taikka 50 luvussa tarkoitettuja huumausainerikoksista. Otteeseen merkitään myös tiedot päätöksestä, jolla henkilö on aikaisemmin voimassa olleen lain nojalla tuomittu vastaavasta rikoksesta. Ote on maksuton.

10 §

Rikosrekisteristä poistetaan tieto

3) ehdottomasta, yli kahden ja enintään viiden vuoden vankeusrangaistuksesta sekä rikoslain 3 luvun 4 §:n 1 ja 2 momentin nojalla rangaistukseen tuomitsematta jättämisestä kahdenkymmenen vuoden kuluttua

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

6.

Laki**tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta annetun lain 15 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta 5 päivänä kesäkuuta 2002 annetun lain (458/2002) 15 §:n 1 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

15 §

15 §

Vastuuvapaus tietojen tallennuspalveluissa

Vastuuvapaus tietojen tallennuspalveluissa

Kun tietoyhteiskunnan palvelu käsittää palvelun vastaanottajan (*sisällön tuottaja*) toimittamien tietojen tallentamisen tämän pyynnöstä, palvelun tarjoaja ei ole vastuussa tallennettujen tietojen sisällöstä tai välittämisestä, jos hän toimii viipymättä tallentamansa tiedon saannin estämiseksi:

1) saatuaan tietoonsa sitä koskevan tuomioistuimen määräyksen taikka, jos kysymyksessä on tekijänoikeuden tai lähioikeuden loukkaaminen, saatuaan 22 §:ssä tarkoitetun ilmoituksen;

2) saatuaan muuten tosiasiallisesti tietoonsa, että tallennettu tieto on ilmeisesti rikoslain (39/1889) 11 luvun 8 §:n tai 17 luvun 18 §:n vastainen.

Kun tietoyhteiskunnan palvelu käsittää palvelun vastaanottajan (*sisällön tuottaja*) toimittamien tietojen tallentamisen tämän pyynnöstä, palvelun tarjoaja ei ole vastuussa tallennettujen tietojen sisällöstä tai välittämisestä, jos hän toimii viipymättä tallentamansa tiedon saannin estämiseksi:

1) saatuaan tietoonsa sitä koskevan tuomioistuimen määräyksen taikka, jos kysymyksessä on tekijänoikeuden tai lähioikeuden loukkaaminen, saatuaan 22 §:ssä tarkoitetun ilmoituksen;

2) saatuaan muuten tosiasiallisesti tietoonsa, että tallennettu tieto on ilmeisesti rikoslain (39/1889) 11 luvun 8 §:n taikka 17 luvun 18 tai 18 a §:n vastainen.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

7.

Laki**kuvaohjelmien tarkastamisesta annetun lain 23 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kuvaohjelmien tarkastamisesta 25 päivänä elokuuta 2000 annetun lain
 (775/2000) 23 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

23 §

23 §

Rangaistussäännös

Rangaistussäännös

Joka tahallaan

1) esittää tai levittää 18 vuotta nuorem-
 malle kuvaohjelmaa ennen kuin se on hy-
 väksytty alaikäisille esitettäväksi ja levitet-
 täväksi siten kuin tässä laissa säädetään,

2) esittää tai levittää kuvaohjelmaa, josta
 ei ole tehty tarkastusviranomaiselle 11 §:ssä
 tarkoitettua ilmoitusta, tai

3) esittää tai levittää kuvaohjelmaa, jossa
 tai jonka yhteydessä ei ole 12 §:ssä tarkoi-
 tettuja merkintöjä,

on tuomittava, jollei teko ole rangaistava
 rikoslain (39/1889) 17 luvun 17, 18 tai
 18 a §:n mukaan tai jollei siitä muualla lai-
 sa säädetä ankarampaa rangaistusta, *kuvaoh-
 jelmien tarkastamisesta annettujen säännös-
 ten rikkomisesta* sakkoon.

Joka tahallaan

1) esittää tai levittää 18 vuotta nuorem-
 malle kuvaohjelmaa ennen kuin se on hy-
 väksytty alaikäisille esitettäväksi ja levitet-
 täväksi siten kuin tässä laissa säädetään,

2) esittää tai levittää kuvaohjelmaa, josta
 ei ole tehty tarkastusviranomaiselle 11 §:ssä
 tarkoitettua ilmoitusta, tai

3) esittää tai levittää kuvaohjelmaa, jossa
 tai jonka yhteydessä ei ole 12 §:ssä tarkoi-
 tettuja merkintöjä,

on tuomittava, jollei teko ole rangaistava
 rikoslain (39/1889) 17 luvun 17, 18, 18 a tai
 18 b §:n mukaan tai jollei siitä muualla lai-
 sa säädetä ankarampaa rangaistusta, *kuvaoh-
 jelmien tarkastamisesta annettujen säännös-
 ten rikkomisesta* sakkoon.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
 ta 20 .